

การพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร
กรกฎาคม 2555

การพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร

กรกฎาคม 2555

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร
กรกฎาคม 2555

ปิยาภรณ์ พุ่มแก้ว. (2555). *การพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6*. ปรินญานินพจน์ กศ.ด.(การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม:
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริยุภา พูลสุวรรณ, ว่าที่ร้อยตรี ดร.มนัส บุญประกอบ ,
รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่.

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ พัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตร โดยกำหนดขั้นตอนการดำเนินการ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตร ขั้นตอนที่ 3 การนำหลักสูตรไปใช้ และขั้นตอนที่ 4 การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร

ผลการดำเนินการในขั้นตอนที่ 1 ได้องค์ประกอบของทักษะชีวิต 5 ด้าน เรียกว่า “Five Smarts” ได้แก่ 1) ความสามารถในการคิด (Thinking Smart : T-Smart) 2) ความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา (Decision Making and Problem Solving Smart : D-Smart) 3) ความสามารถในการสื่อสารและทักษะทางสังคม (Communication & Social Smart : C-Smart) 4) ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และจัดการกับความเครียด (Emotional Control & Coping Stress Smart : E-Smart) และ 5) ความสามารถในการรู้จักและเข้าใจตนเอง (Self Smart : S-Smart) ข้อมูลพื้นฐานสำหรับการออกแบบร่างของหลักสูตรเสริมได้มาจากการจัดกลุ่มสนทนา และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ องค์ประกอบของร่างหลักสูตร ประกอบด้วยสภาพปัญหาและความจำเป็น หลักการของหลักสูตร วัตถุประสงค์ของหลักสูตร โครงสร้างเนื้อหาและเวลา แนวการจัดกิจกรรม สื่อ/อุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ และแนวการวัดและประเมินผล ผลการประเมินร่างของหลักสูตร พบว่า ทุกองค์ประกอบมีความเหมาะสมและสอดคล้องกัน กำหนดโครงสร้างเนื้อหาของหลักสูตรออกเป็น 10 หน่วยกิจกรรม เวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม 32 ชั่วโมง ใช้แผนการจัดกิจกรรมตามหลักสูตร จำนวน 31 แผน ผลการประเมินแผนการจัดกิจกรรมพบว่า มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดทุกแผน ขั้นตอนการจัดกิจกรรมในแต่ละแผน แบ่งเป็น 5 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 สร้างแรงจูงใจในการเรียน ขั้นที่ 2 แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ขั้นที่ 3 ประสานพลังฝึกคิด ขั้นที่ 4 ผลิตผลงานนำเสนอ และ ขั้นที่ 5 สรุปประเมินสู่การประยุกต์ใช้

การตรวจสอบประสิทธิผลของหลักสูตร ผู้วิจัยใช้แบบแผนการวิจัย แบบ Pretest-Posttest Control Group Design กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2554 โรงเรียนบ้านหนองหมี่หัวดง (ประชาวิทยาคาร) จำนวน 2 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 40 คน กำหนดเป็นกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง กลุ่มละ 20 คน โดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย ผลการวิจัย พบว่า คะแนนการประเมินทักษะชีวิตของกลุ่มทดลองหลังการใช้หลักสูตรกับก่อนการใช้หลักสูตรที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คะแนนการประเมินทักษะชีวิตหลังการใช้หลักสูตรของกลุ่มทดลองกับ

กลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ พัฒนาการของพฤติกรรมทักษะชีวิตของกลุ่มทดลองจากการประเมิน 4 ครั้ง ในระหว่างการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรพบว่า มีแนวโน้มสูงขึ้นทุกระยะ ผลการประเมินประสิทธิผลของหลักสูตรเสริม พบว่า หลักสูตรมีประสิทธิผลตามเกณฑ์ที่กำหนด ภายหลังการทดลองผู้วิจัยได้ปรับปรุงหลักสูตรในด้าน การใช้ภาษาในการนำเสนอสถานการณ์จำลองหรือกรณีตัวอย่าง ปรับปรุงคำสั่งในใบกิจกรรมให้มีความชัดเจน เพิ่มกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากแหล่งต่าง ๆ และปรับปรุงการสร้างเกณฑ์การประเมินผลงานของนักเรียนในแต่ละกิจกรรม

LIFE SKILLS CURRICULUM DEVELOPMENT BY USING THINKING-BASED LEARNING
FOR PRATHOMSUKSA 6 STUDENTS

Presented in Partial Fulfillment of the Requirement for the
Doctor of Education Degree in Research and Curriculum Development
at Srinakharinwirot University

July 2012

Piyaporn Phumkaew. (2012). *Life Skills Curriculum Development by Using Thinking-based Learning for Prathomsuksa 6 Students*. Dissertation, Ed.D. (Research and Curriculum Development). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Asst.Prof.Dr.Siriyupa Poonsuwan, Acting Sub Lt. Dr.Manat Boonprakob, Assoc.Prof.Dr.Wichai Wongyai.

The purposes of research were to develop and to study the effectiveness of Life Skills Curriculum by using Thinking-based learning for Prathomsuksa 6 students. There are four stages for this study. The first stage is to Study and Survey Fundamental Data. The second stage is Constructing the curriculum. The third stage is Implementing the curriculum, Evaluating and Revising the curriculum is the forth stage.

The results of the first stage got five factors of life skills from synthesizing called "Five Smarts" as follows 1) Thinking Smart : T-Smart 2)Decision Making and Problem Solving Smart : D-Smart 3) Communication& Social Smart : C -Smart 4) Emotional Control & Coping Stress Smart : E -Smart 5) Self- Smart : S-Smart. The fundamental data for curriculum design from focus group and the experts interview. The curriculum components are the background of problems, principle, objectives, content and timeframe, activities organizing, media/instruments and learning resources and evaluation methods. The drafting of curriculum was approved by experts are appropriate and consistent . The structure contents of the curriculum are 10 units. 32 hours are the timeframe for activities organized under 31 activity plans that were evaluated in the high level. There are 5 steps for the lessons as follows 1) Motivation 2) Sharing 3) Thinking 4) Producing 5) Conclusion , Evaluating and Applying

Evaluating the Effectiveness of the curriculum using pretest-posttest control group design. The sample of this research was Prathomsuksa 6 students of Ban Nongmihaudong (Prachawittayakarn) School of 2011 academic year in the first semester. The experiment had taken for 32 periods.

The results of this research indicated that : The posttest mean score in life skills of experimental group were significantly higher than pretest at .05 level. The posttest mean score in life skills of experimental group were significantly higher than control group at .05

level and the development of life skills behavior of the experimental group tend to be higher level.

Furthermore, there were some issues for revise the curriculum that contribute to the quality of enrichment curriculum. The language in direction of activities, in situations or case studies should be clear, encourage the student in self - study activities from many resources and the criteria for checking the tasks was improved.

ปริญญาานิพนธ์

เรื่อง

การพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ของ

ปิยาภรณ์ พุ่มแก้ว

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)

วันที่..... เดือน ..... พ.ศ. 2555

คณะกรรมการควบคุมปริญญาานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....ประธาน

.....ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริยุภา พูลสุวรรณ)

(อาจารย์ ดร.ชูศักดิ์ ชัมภลลิขิต)

.....กรรมการ

..... กรรมการ

(ว่าที่ร้อยตรี ดร.มนัส บุญประกอบ)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริยุภา พูลสุวรรณ)

.....กรรมการ

..... กรรมการ

(ว่าที่ร้อยตรี ดร.มนัส บุญประกอบ)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่)

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร.มารุต พัฒนาผล)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้เป็นผลิตผลทางปัญญาและความพากเพียรในการศึกษาอันเป็นทรัพย์สินที่ประเมินค่ามิได้หากแต่มีคุณค่า นับเป็นความมั่งคั่งประการหนึ่งในชีวิต ผู้วิจัยได้รับความกรุณาอย่างสูงยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริยุภา พูลสุวรรณ ประธานกรรมการบริหารหลักสูตรและประธานกรรมการควบคุมปริญญาานิพนธ์ ว่าที่ร้อยตรี ดร.มนัส บุญประกอบ และ รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่ คณะกรรมการควบคุมปริญญาานิพนธ์ ที่ท่านได้เสียสละเวลาให้ความเมตตา ดูแลเอาใจใส่ เสนอแนะและกลั่นกรองเพื่อให้งานวิจัยนี้มีความสมบูรณ์และก่อให้เกิดคุณค่าทางวิชาการ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร.ชูศักดิ์ ชัมภลลิขิต ประธานกรรมการสอบปากเปล่าปริญญาานิพนธ์ที่ท่านได้กรุณาให้ข้อเสนอแนะที่มีประโยชน์สำหรับปริญญาานิพนธ์เล่มนี้ ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และท่านได้ทำให้การสอบครั้งนี้มีความหมายกว้างและลึกซึ้งเกินกว่ามิติของกิจกรรมการประเมินหากแต่เป็นการเปิดโลกแห่งการเรียนรู้ที่มีค่ายิ่งให้กับผู้วิจัย และขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร.มารุต พัฒผล กรรมการสอบปากเปล่าปริญญาานิพนธ์ ที่ให้ข้อเสนอแนะที่มีประโยชน์สำหรับงานวิจัยเล่มนี้

ขอขอบคุณหน่วยงาน และคณะบุคคล ที่มีส่วนเอื้ออำนวยให้การดำเนินการวิจัยครั้งนี้สำเร็จได้ด้วยดี ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ผู้บริหาร คณะครูโรงเรียนบ้านหนองหมี่หัวดง (ประชาวิทยาคาร) ผู้บริหารโรงเรียนบ้านโก และขอขอบใจนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ให้ความร่วมมือในการทดลองหาคคุณภาพเครื่องมือ ศึกษานำร่องหลักสูตร และศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตร

ขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.เนงลักษณ์ วิรัชชัย ผู้ก่อตั้งทุนแบบ-บุญมา วิรัชชัย ที่กรุณามอบทุนสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้

ขอบคุณเพื่อน พี่ น้อง นิสิตปริญญาเอกสาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร รุ่น 18 ทุกคน ที่ทำให้ช่วงเวลาสั้น ๆ ของการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน เป็นช่วงเวลาที่มีคุณค่าและน่าจดจำ อีกทั้งคอยให้กำลังใจ ให้คำแนะนำ และช่วยเหลือกันและกันเสมอมา ขอขอบคุณเพื่อนครูทายาท 6 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผศ.ดร.ทรงศักดิ์ ภูสีอ่อน และเพื่อนทุกคนที่ให้กำลังใจ และความช่วยเหลือเพื่อนคนนี้เสมอมา

ขอกราบขอบพระคุณบิดา-มารดา ที่ให้ชีวิต อบรมสั่งสอน เป็นแบบอย่างที่ดีงาม และให้โอกาสที่ดีในการศึกษาเล่าเรียนจนถึงระดับการศึกษาสูงสุด ขอขอบคุณครอบครัวเล็ก ๆ คุณมานูวัฒน์ พุ่มแก้วและเด็กหญิงณัฐริดา พุ่มแก้ว ที่เป็นกำลังใจที่ดีสำหรับผู้วิจัยตลอดมา

คุณค่าและประโยชน์ใด ๆ อันจะก่อให้เกิดจากปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณของ พ่อ-แม่ ครู-อาจารย์ และผู้มีพระคุณในชีวิตของผู้วิจัยทุกท่าน

ปิยาภรณ์ พุ่มแก้ว

ปริญญาโทนี้ได้รับการพิจารณาให้ได้รับทุนการศึกษาเพื่อทำปริญญาโท
จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประจำปีการศึกษา 2555
และ
ทุน “แบน-บุญมา วิรัชชัย”

สารบัญ

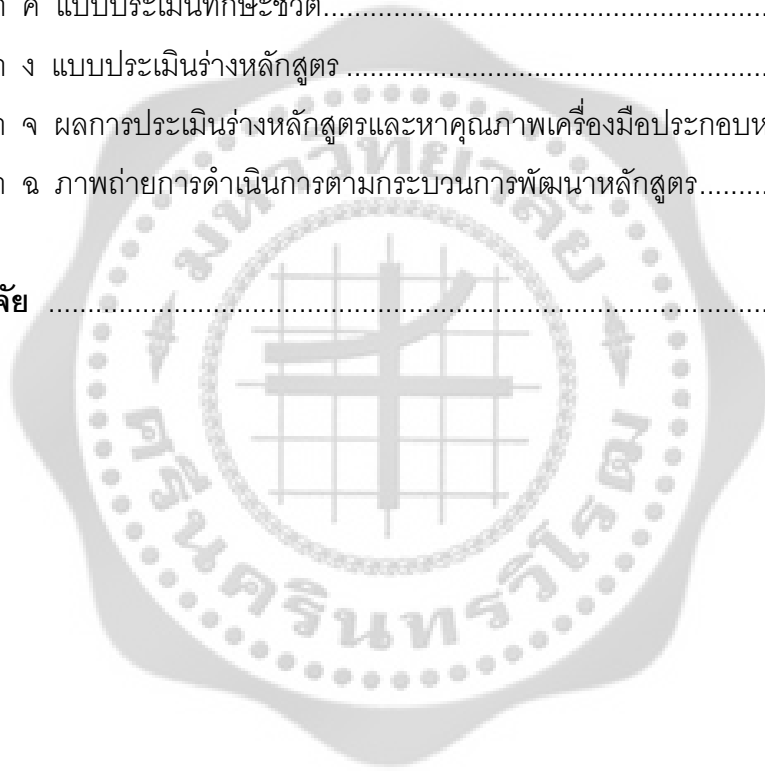
บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
คำถามการวิจัย	8
ความมุ่งหมายของการวิจัย	9
ความสำคัญของการวิจัย	9
ขอบเขตของการวิจัย	9
สมมุติฐานการวิจัย	10
นิยามศัพท์เฉพาะ	11
กรอบแนวคิดการวิจัย	14
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	15
ทักษะชีวิต	15
ความหมายและความเป็นมาของทักษะชีวิต	15
ความสำคัญของทักษะชีวิต	19
องค์ประกอบของทักษะชีวิต	19
การพัฒนาทักษะชีวิต	45
หลักการจัดกิจกรรมการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต	47
การประเมินทักษะชีวิต	58
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะชีวิต	61
การเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน (Thinking-Based Learning)	70
ความหมายและความสำคัญของการคิด	70
ทฤษฎี หลักการ และแนวคิดเกี่ยวกับการคิด	71
ความหมายของการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน	79
เป้าหมายของการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน	84
เทคนิควิธีหลักสำหรับการสอนให้เกิดการคิดอย่างชำนาญ	85
องค์ประกอบของการสอนคิด	90

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2 (ต่อ)	
การพัฒนาหลักสูตรเสริม	97
ความหมายของหลักสูตร	97
ความหมายของหลักสูตรเสริม	99
องค์ประกอบของหลักสูตรเสริม	100
ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรเสริม	105
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรเสริม	109
3 วิธีดำเนินการวิจัย	115
ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน	115
ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตร	118
ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร	127
ขั้นตอนที่ 4 การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร	139
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	141
ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน	141
ผลการสร้างหลักสูตร	144
ผลการทดลองใช้หลักสูตร	157
ผลการประเมินและปรับปรุงหลักสูตร	163
5 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	171
ความมุ่งหมายของการวิจัย	171
วิธีดำเนินการวิจัย	171
สรุปผลการวิจัย	173
อภิปรายผล	175
ข้อเสนอแนะ	181
บรรณานุกรม	184

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ภาคผนวก	210
ภาคผนวก ก รายนามผู้ให้ข้อมูลพื้นฐานและ ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย	211
ภาคผนวก ข หลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และตัวอย่างแผนการจัดกิจกรรม.....	218
ภาคผนวก ค แบบประเมินทักษะชีวิต.....	258
ภาคผนวก ง แบบประเมินร่างหลักสูตร	286
ภาคผนวก จ ผลการประเมินร่างหลักสูตรและหาคุณภาพเครื่องมือประกอบหลักสูตร	292
ภาคผนวก ฉ ภาพถ่ายการดำเนินการตามกระบวนการพัฒนาหลักสูตร.....	305
ประวัติย่อผู้วิจัย	316

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 การสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของทักษะชีวิต	24
2 การสังเคราะห์องค์ประกอบของทักษะชีวิตที่ใช้ในการวิจัย.....	26
3 แสดงองค์ประกอบ นิยามและพฤติกรรมบ่งชี้องค์ประกอบของทักษะชีวิต.....	27
4 แสดงเทคนิควิธีที่ใช้ในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต.....	51
5 แสดงการใช้เทคนิคในการจัดกิจกรรมในเนื้อหาของหลักสูตรทักษะชีวิต โดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	57
6 แสดงตัวอย่างการใช้ภาษาการคิดในชั้นเรียน.....	86
7 แสดงลักษณะการคิด วิธีคิด และตัวอย่างการตั้งคำถามกระตุ้นการคิด.....	88
8 แสดงพฤติกรรมของผู้เรียนและครูในชั้นเรียนที่มีการสอนคิด	92
9 แสดงการสังเคราะห์ขั้นตอนการจัดกิจกรรมในเนื้อหาของหลักสูตรเสริม	93
10 แสดงจุดมุ่งหมายและขอบเขตการดำเนินการของขั้นตอนการจัดกิจกรรม 5 ขั้น... ในหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้.....	96
11 แสดงการวิเคราะห์แนวคิดเรื่ององค์ประกอบของหลักสูตร	101
12 เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ย	120
13 แสดงผลการประเมินความเหมาะสมของร่างหลักสูตรทักษะชีวิต โดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6.....	121
14 แสดงแผนการจัดกิจกรรมตามเนื้อหาของพัฒนาหลักสูตร	144
15 แสดงการปรับปรุงข้อคำถามบางข้อในแบบประเมินทักษะชีวิต	124
16 แสดงภาพรวมของผลการหาคุณภาพแบบประเมินทักษะชีวิต	126
17 แสดงภาพรวมของหน่วยกิจกรรมที่ 4.....	130
18 แสดงผลการทดลองใช้หลักสูตรหน่วยกิจกรรมที่ 4 นำเสนอรายแผนการจัดกิจกรรม	131
19 แสดงภาพรวมของหน่วยกิจกรรมที่ 6	135
20 แสดงผลการทดลองใช้หลักสูตรหน่วยกิจกรรมที่ 6 นำเสนอรายแผนการจัดกิจกรรม	136
21 แสดงผลการประเมินความเหมาะสมของร่างหลักสูตรทักษะชีวิต โดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6.....	151

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
22	แสดงผลการประเมินความสอดคล้องของร่างหลักสูตรทักษะชีวิต โดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6.....	153
23	แสดงการเปรียบเทียบผลจากการประเมินทักษะชีวิต ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม.....	158
24	แสดงร้อยละของคะแนนพัฒนาการจากการสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิต ของนักเรียนกลุ่มทดลองในระหว่างการทดลองใช้หลักสูตรพิจารณาเป็นรายด้าน	159
25	แสดงร้อยละของคะแนนพัฒนาการจากการสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิต ของนักเรียนกลุ่มทดลองในระหว่างการทดลองใช้หลักสูตรพิจารณาเป็นรายบุคคล	161
26	แสดงตัวอย่างผลจากการถอดบทเรียนของนักเรียนกลุ่มเก่ง.....	164
27	แสดงตัวอย่างผลจากการถอดบทเรียนของนักเรียนกลุ่มเก่ง.....	165
28	แสดงรายการปรับปรุงหลักสูตร	170
29	แสดงผลการพิจารณาคำดัชนีความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อ แบบประเมินทักษะชีวิต ด้านเก่งการคิด (การคิดอย่างมีวิจารณญาณ).....	296
30	แสดงผลการพิจารณาคำดัชนีความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อ แบบประเมินทักษะชีวิต ด้านเก่งการคิด (ความคิดสร้างสรรค์).....	297
31	แสดงผลการพิจารณาคำดัชนีความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อ แบบประเมินทักษะชีวิต ด้านเก่งการตัดสินใจและแก้ปัญหา	297
32	แสดงผลการพิจารณาคำดัชนีความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อ แบบประเมินทักษะชีวิต ด้านเก่งการสื่อสารและทักษะทางสังคม.....	298
33	แสดงผลการพิจารณาคำดัชนีความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อ แบบประเมินทักษะชีวิต ด้านเก่งการควบคุมอารมณ์และจัดการกับความเครียด..	299
34	แสดงผลการพิจารณาคำดัชนีความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อ แบบประเมินทักษะชีวิต ด้านเก่งการรู้จักและเข้าใจตนเอง.....	300
35	แสดงผลการประเมินความเหมาะสมของแบบสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิต.....	301
36	แสดงผลการประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดกิจกรรมตามหลักสูตร ทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6...	303

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย.....	14
2 แสดงกรอบแนวคิดสำคัญของโปรแกรมพัฒนาทักษะชีวิต	48
3 แสดงขั้นตอนการดำเนินการประเมินทักษะชีวิต	60
4 แสดงเป้าหมายและความท้าทายของการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน	84
5 แสดงที่มาและขั้นตอนการจัดกิจกรรมในหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐาน การเรียนรู้	97
6 แสดงรูปแบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของหลักสูตรตามแนวคิดของไทเลอร์ .	100
7 แสดงองค์ประกอบของหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้.....	104
8 แสดงกรอบแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรเสริม	114
9 แสดงขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้	140
10 แสดงพัฒนาการพฤติกรรมทักษะชีวิตของนักเรียนกลุ่มทดลองทั้ง 5 ด้าน.....	200
16 แสดงพัฒนาการพฤติกรรมทักษะชีวิตของนักเรียนกลุ่มทดลอง เฉลี่ย 5 ด้าน	200
17 แสดงพัฒนาการพฤติกรรมทักษะชีวิตของนักเรียนกลุ่มทดลอง เฉลี่ยรายบุคคล.....	201

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

โลกในยุคต้นศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอันเป็นผลมาจากเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า องค์ความรู้มากมายมหาศาลกำลังถูกสร้างขึ้นและหลั่งไหลไปสู่ทุกสังคมทั่วโลกอย่างรวดเร็วและไร้พรมแดน เกิดผลกระทบอย่างมากมายต่อสภาพการดำเนินชีวิตของผู้คนทุกระดับ โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนที่จะเติบโตเป็นกำลังสำคัญของชาติที่หากไม่ได้รับการดูแลและจัดการที่เหมาะสมก็จะก่อให้เกิดความสูญเสียกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ การศึกษาในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องดำเนินการเพื่อเตรียมคนไปเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว รุนแรง พลิกผัน และคาดไม่ถึง คนยุคใหม่ต้องมีทักษะสูงในการเรียนรู้และการปรับตัว (วิจารณ์ พานิช. 2554:18) ภาศิเพื่อทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ได้ให้ความสำคัญของทักษะที่เด็กและเยาวชนจะต้องมีและได้รับการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ คือ ทักษะการเรียนรู้และการคิด ซึ่งได้แก่ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะการแก้ปัญหา, ทักษะการสื่อสาร, ทักษะการสร้างสรรค์และผลิตนวัตกรรม, ทักษะการทำงานร่วมกัน, ทักษะการเรียนรู้ตามบริบท และทักษะพื้นฐานด้านข้อมูลและสื่อ และทักษะชีวิต ได้แก่ ความเป็นผู้นำ, ความมีจริยธรรม, การรู้จักรับผิดชอบ, ความสามารถในการปรับตัว, การรู้จักเพิ่มพูนประสิทธิผลของตนเอง, ความสามารถในการชี้นำตนเอง, ความรับผิดชอบต่อสังคม ทักษะเหล่านี้ได้รับการยอมรับว่าเป็นทักษะที่จะช่วยเตรียมความพร้อมให้นักเรียนรู้จักคิด รู้จักทำงาน แก้ปัญหา สื่อสาร และร่วมมือทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพไปตลอดชีวิต (John Barell. 2011: 275; Ken Kay. 2011: 118-119,40)

การศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการที่จะสร้างเด็กและเยาวชน ให้มีความรู้ความสามารถ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบันและเป็นต้นทุนชีวิตสำหรับอนาคต จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ของการจัดการศึกษาเพื่อให้ตอบสนองกับความต้องการจำเป็นและประโยชน์สูงสุดในการนำไปใช้สำหรับการดำรงชีวิตของผู้เรียนปัจจุบันพบว่ายังไม่สามารถตอบสนองต่อประเด็นดังกล่าว อีกทั้งยังเกิดปัญหามากมายที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของผู้เรียน ศาสตราจารย์นายแพทย์ ประเวศ วะสี (2542: 9) ได้เสนอแนวคิดในการจัดการศึกษาว่าการศึกษาคควรเปลี่ยนจาก การใช้เนื้อหาเป็นตัวตั้งมาเป็นการเรียนรู้ 3 ประการ คือ ศึกษาให้รู้จักตนเอง เพื่อเข้าใจพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ศึกษาให้เข้าใจสภาพแวดล้อมซึ่งเชื่อมโยงอยู่กับมนุษย์และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และศึกษาให้เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม การศึกษากับชีวิตควรเป็นเรื่องเดียวกันและไม่ควรแยกออกจากกัน เพราะต่างมีส่วนส่งเสริมและสนับสนุนซึ่งกันและกัน เป็นการเรียนที่สอดคล้องกับความเป็นจริงของ

ชีวิตมากที่สุด และเป็นการเรียนรู้ ที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ได้จริง เรียกว่ามีทักษะชีวิตเด็กไทยรุ่นใหม่ ต้องรู้วิชาชีวิต จะต้องมีความรู้ที่ปลอดภัย เป็นผู้บริโภคที่ชาญฉลาด เป็นผู้รู้เท่าทันสื่อเป็นคนเข้าใจ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นคนที่มีจิตใจใฝ่สันติ (อมรวิชัย นาคกรทรรพ.2551: 12) ทักษะชีวิตเป็น สมรรถนะสำคัญของนักเรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.).2554:1) จึงได้กำหนด ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็น 1 ใน 5 สมรรถนะสำคัญที่ผู้เรียนต้องได้รับการพัฒนาจากการจัด การศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

ทักษะชีวิต เป็นความสามารถของบุคคลที่จะเผชิญกับสภาพการณ์และจัดการกับปัญหาต่าง ๆ รอบตัวในสภาพสังคมปัจจุบันและเตรียมพร้อมสำหรับปรับตัวในอนาคต (Maxwell.1981: 8;องค์การอนามัยโลก (WHO).1993;Dee Jong.1995;Hendricks.1996;TheUnited Nations Children's Fund (UNICEF). 2001;ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์.2540:8;กรมวิชาการ.2543:6;วนิดา ขาวมงคล เอกแสงศรี. 2546:1;ยงยุทธวงศ์ภิรมย์ศานติ์;และสุวรรณา เรื่องกาญจนเศรษฐ์.2551:3; สพฐ.2554:1) ทั้งนี้องค์การอนามัยโลกได้กำหนดองค์ประกอบของทักษะชีวิตหลัก หรือ ทักษะชีวิตที่เป็นแกน (Core Life Skills) ซึ่ง ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในการดำรงชีวิตของประชากรทั่วโลกไว้ 10 ประการ คือ 1) การตัดสินใจ (Decision Making) 2) การแก้ปัญหา (Problem Solving) 3) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative Thinking) 4) การคิด อย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) 5) การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective Communication) 6) ทักษะการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal Relationship Skills) 7) ความตระหนักรู้ในตน (Self-Awareness) 8) ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (Empathy) 9) การจัดการกับอารมณ์ (Coping with Emotion)และ10) การจัดการกับความเครียด (Coping with Stress) (WHO.1994:1-3) สำหรับในประเทศไทย กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2543:10) ได้เพิ่มองค์ประกอบของทักษะชีวิตจาก แนวคิดขององค์การอนามัยโลกให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย อีก 2 ประการ ได้แก่ การเห็นคุณค่าใน ตนเอง (Self-Esteem)และความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) ซึ่งความสามารถทั้งหลาย เหล่านี้ นับเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับการดำเนินชีวิตของทุกคน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน เพราะทักษะชีวิต เป็นองค์ความรู้ที่เด็กจะสามารถนำไปใช้ตลอดชีวิต เป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตในฐานะมนุษย์ เป็นเครื่องมือที่แต่ละบุคคลต้องใช้ในการรับรู้และตอบสนองกับสถานการณ์เพื่อทำให้บุคคลสามารถปรับตัว และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี และเป็นภูมิคุ้มกันความเสี่ยงในการดำเนิน ชีวิต ทั้งปัจจุบันและอนาคต (ชัยอนันต์ สมุทวณิช.2539; สุภาวดี หาญเมธี.2545: 61; Rosen. 2003; สพฐ. 2554: คำนำ)

คุณภาพของเด็กและเยาวชนเป็นตัวบ่งชี้ประสิทธิผลของการพัฒนาประเทศ แต่หลายประเทศ ทั่วโลกกำลังประสบกับปัญหาคุณภาพเด็กเยาวชน ซึ่งประเทศไทยเองก็เช่นเดียวกัน ผลจาก การศึกษาวิจัยขององค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน รายงานว่าเด็กและเยาวชน

ไทยในปัจจุบันประสบกับปัญหาต่างๆ เพิ่มขึ้นและขยายตัวอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ยาเสพติด การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ การสูบบุหรี่ ติดการพนัน การติดเกม การทะเลาะวิวาท การถูกล่วงละเมิดทางเพศ การถูกทารุณ ทำร้ายร่างกาย การใช้ความรุนแรง การเที่ยวสถานบันเทิงในเวลากลางคืน การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การขายบริการทางเพศ การตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ การใช้ยาอย่างฟุ่มเฟือย รวมถึงการที่เด็กมีพฤติกรรมเลียนแบบจากสื่อต่างๆ (สมพงษ์ จิตระดับ.2546: 6,12;สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). 2548:30;สุทธิชัย ปัญญาโรจน์. 2552; สถาบันส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพเยาวชน (สสค.).2553:ก)ศูนย์วิจัยความสุขชุมชน มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ได้ทำการสำรวจโครงการเฝ้าระวังและรักษาคุณภาพอนาคตเยาวชนไทยใน 5 จังหวัดทั่วประเทศ พบว่า เด็กอายุระหว่าง 9-18 ปี มีพฤติกรรมเที่ยวกลางคืน เล่นเกมคอมพิวเตอร์ หนีเรียน เล่นทายพนัน ดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ และเคยใช้ยาเสพติด สูบบุหรี่ ซึ่งเหล่านี้มีความเสี่ยงต่อการติดยาเสพติด (นภดล กรรณิการิ. 2553:ออนไลน์) จะเห็นว่า พฤติกรรมและการแสดงออกของเด็กและเยาวชนในปัจจุบัน มีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปในทางลบมากขึ้นและนับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงและซับซ้อนขึ้น ทั้งนี้ หน่วยงาน องค์กร และนักวิชาการ ต่างมีความเห็นสอดคล้องกันว่า สภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนไทยในปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นถึง การขาดทักษะในการดำเนินชีวิตที่มีประสิทธิภาพ ขาดทักษะในการแก้ปัญหาชีวิต ไม่สามารถจัดการกับปัญหาตนเองได้ เด็กและเยาวชนในโลกยุคปัจจุบันและอนาคตจำเป็นต้องมีทักษะที่จำเป็นเพื่อเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงและใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า ซึ่งวิธีป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างจริงจังและเน้นการแก้ไขปัญหที่ต้นเหตุอันจะเกิดผลอย่างยั่งยืน คือ การเสริมสร้างและพัฒนา “ทักษะชีวิต” ให้กับเด็กและเยาวชน เพื่อให้สามารถเผชิญกับสถานการณ์หรือสิ่งท้าทายที่จะเข้ามาในชีวิตและพาตัวเองให้รอดพ้นจากสภาพการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังเป็นเสมือนภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับชีวิต (กำไลรัตน์ เย็นสุจิตร. 2540: 69-70; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกค.). 2540; โสภณ จุโลทก.2543: 3; ประวิต เอราวรรณ์ และนุชชานา เหลืองอังกูร.2544:บทนำ; ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ.2545:66-67; วรณีย์เจตจำนงนุช;และเกียรติศักดิ์ แสงอรุณ.2550: 5; เกียรติศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2550; มัณฑรา ธรรมบุศย์. 2553: ออนไลน์)

องค์การอนามัยโลก (WHO) กล่าวถึง กลยุทธ์ที่เหมาะสมของการนำทักษะชีวิตมาใช้ว่าควรจะเริ่มต้นจากกลุ่มเด็กและเยาวชนที่อยู่ในระบบโรงเรียน ซึ่งการส่งเสริมการเรียนการสอนทักษะชีวิตเป็น การสนับสนุนให้มีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี มีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคลและการมีสุขภาพจิตที่ดี นอกจากนี้ยังเป็นการป้องกันเยาวชนตั้งแต่เริ่มแรกก่อนที่จะเกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในอนาคต และได้กล่าวสนับสนุนว่า สถานศึกษาเป็นที่ที่เหมาะสมสำหรับการเริ่มต้นการสอนทักษะชีวิตเนื่องจาก 1) เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่อยู่ในระบบโรงเรียนซึ่งเข้าถึงได้ง่าย 2) มีโครงสร้างชัดเจนคุ้มค่าต่อการนำไปใช้ 3) ผู้สอนมีประสบการณ์อยู่แล้ว 4) ผู้ปกครองและชุมชนให้ความเชื่อถือและไว้วางใจ และ

5) สามารถติดตามประเมินผลได้ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว (WHO.1994) การสอนทักษะชีวิตให้แก่เด็กและวัยรุ่นในสถาบันการศึกษา เป็นเสมือนการสร้างภูมิคุ้มกันชีวิตด้วยการศึกษา เนื่องจากการเรียนรู้ทักษะชีวิต จากโรงเรียนจะช่วยส่งเสริมความสามารถในการปรับใช้และชี้นำต่อ การพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อการดำรงชีวิตในบริบทอื่น ๆ ต่อไปได้อย่างเหมาะสม (เลขา ปิยะอัจฉริยะ.2541) และการศึกษาค้นคว้าเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาทักษะชีวิตที่เหมาะสมให้กับเด็กและเยาวชนจึงเป็นความจำเป็นประการแรก ที่ผู้ที่เกี่ยวข้องควรจะต้องดำเนินการ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับเด็กและเยาวชน สามารถสรุปได้เป็น 3 แนวทาง ได้แก่ **แนวทางแรก** ดำเนินการในลักษณะการจัดโปรแกรมทักษะชีวิต เฉพาะด้าน เช่น การป้องกันการสูบบุหรี่ โรคเอดส์ การเสพยาเสพติด การป้องกันมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร และการป้องกันพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ต่าง ๆ (Anneke; Elke;& Rainer.2007; Botvin. 1980;Pentz.1983;Zabin.1986;Schinke.1984;Olweus.1990;พรดี ลิ้มปรัตนากร. 2547; Lawrence.1994; สุทธิสารณีย์ วัฒนมะมะโน. 2540;รัตนา ดอกแก้ว. 2539;ปรีชา แจ่มวิถิติเลิศ. 2540;นรลักษณ์ เอื้อกิจ. 2541; คุชฎี เจริญสุข. 2540; วิภาพรธณ ผลผลา.2541;อัปสรสิริ เอี่ยมประชา.2542; พิมพีใจ บุญยัง. 2540; นวนันท์ กิจทวี. 2541; บุชบา ญาณสมเด็จ. 2546; นรินทร์ นาคอร่าม.2549; ภัทรร รัตนวงศ์เจริญ. 2547; สุขฤดี ธัชศฤงคารสกุล. 2543; อรดา วงษ์ใสว. 2547; พิสมัย สุขอมรรัตน์. 2540; ณัฐพงษ์ พุดหล้า. 2540; กฤษณา ตริยมณีรัตน์. 2544; รัตนา เจริญสาธิต. 2549; Bender. 2002; ราณี วงษ์คงเดช. 2549 ;Tanya; Steven ;& David. 2007; นภาพร จันทวรรณ.2545) **แนวทางที่สอง** ดำเนินการในลักษณะ การสอดแทรกในกิจกรรมการเรียนการสอน (สมใจ ปราบพล.2544; นพวรรณ วงศ์วิชัยวัฒน์. 2547; ทศพร สุวรรณภักษ์. 2550; สันต์ สุวทันพรกุล. 2553) และ **แนวทางที่สาม** ดำเนินการในลักษณะ การจัดหลักสูตร/กิจกรรมเสริมหลักสูตร/รูปแบบการจัดการเรียนรู้ (ปิยะพงษ์ ไสยโสภณ.2550; สกล วรเจริญศรี. 2550; คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.2549; Kay.1998; สุรียา เหมตะศิลป์, อมรศรี ศรีอินทร์ และนรา บุรณรัช. 2549) ผลสรุปจากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการสอนหรือการจัด กิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับเด็กและเยาวชน พบว่า ส่วนใหญ่มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตเฉพาะด้านในการแก้ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ป้องกันพฤติกรรมเสี่ยง และส่งเสริมสุขภาพ ด้านต่าง ๆ งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตมีเพียง 1 เรื่อง โดยศึกษากับนักเรียนระดับอาชีวศึกษา คือ งานวิจัยของ สุรียา เหมตะศิลป์ และคณะ (2549) แต่ยังไม่ม้งานวิจัยที่ศึกษาการสร้างหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นระดับรากฐานที่สำคัญในการปลูกฝังและพัฒนาให้เด็กมีภูมิคุ้มกันที่ดีสำหรับการดำรงชีวิตและเติบโตอย่างมีคุณภาพ

ผลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับเด็กและเยาวชน แสดงให้เห็นว่ามีความพยายามของหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ได้ดำเนินการในเรื่องการพัฒนาทักษะชีวิตที่ผ่านมาเป็นเวลานานนับสิบปี พบว่า การพัฒนาทักษะชีวิตในประเทศไทยยังไม่สามารถที่จะดำเนินการได้บรรลุผลสำเร็จเท่าที่ควร เห็นได้จากการเพิ่มขึ้นของปัญหาต่าง ๆ ทั้งจำนวนปัญหา ลักษณะการเกิดปัญหา และช่วงวัยที่ประสบปัญหา ซึ่ง ลัดดา ไตรเทพ ชนะภัย (2540); สันต์ สุวทันพรกุล (2553); และ วโรชา คล้ายแจ้ง (2552) ได้นำเสนอผลการวิจัยเกี่ยวกับสภาพปัญหาที่การสอนทักษะชีวิตในไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องมาจาก สถานศึกษาไม่เห็นความสำคัญของการสอนทักษะชีวิต โรงเรียนขาดความพร้อม ขาดการสนับสนุนจากผู้บริหารโรงเรียน ครูขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องทักษะชีวิตครูขาดการเอาใจใส่และการเห็นความสำคัญ ครูมีจำนวนไม่เพียงพอที่จะสอนทักษะชีวิตในด้านต่าง ๆ ให้กับเด็ก นักเรียนขาดความพร้อม และขาดสื่อและอุปกรณ์ รวมถึงการนิเทศติดตามผลในเรื่องของบุคลากรและการวางแผน จะเห็นว่าการดำเนินการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนยังประสบปัญหาในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นผลมาจากการขาดแนวดำเนินการที่เป็นระบบและรอบด้าน รวมถึงการมีข้อจำกัดในเรื่องเวลาที่ใช้ทำการสอนที่ต้องเป็นไปตามข้อกำหนดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ทำให้กลไกในการพัฒนาทักษะชีวิตของผู้เรียนไม่สามารถขับเคลื่อนไปได้บรรลุ ตามจุดมุ่งหมายที่วางเอาไว้ ข้อค้นพบจากการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การดำเนินการพัฒนาทักษะชีวิตในสถานศึกษายังประสบปัญหาและต้องหาวิธีการปรับปรุงแก้ไข ทั้งในเรื่องแนวคิดวิธีการที่ใช้ในการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนที่มีประสิทธิผล และแนวดำเนินการที่สามารถปฏิบัติได้ง่าย และสอดคล้องกับสภาพการปฏิบัติงานของครูในปัจจุบัน

คุณลักษณะที่จะช่วยเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามเป้าหมายของหลักสูตรและมีภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิต ผู้เรียนจะต้องมีความสามารถในการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมทางสังคม ที่เปลี่ยนแปลงและท้าทาย ต้องใช้กระบวนการคิดและการตัดสินใจที่เหมาะสม จึงจะสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างปลอดภัยและมีความสุข (สพฐ.2554:3) พระพรหมคุณาภรณ์ (2551:6) ได้กล่าวว่า การรู้จักคิดหรือคิดเป็น เป็นตัวนำที่ชักพาหรือเปิดช่องไปสู่การดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เหมาะสม และยังมีทักษะที่สอดคล้องกันจากนักวิชาการหลายท่าน ที่กล่าวถึงความสำคัญของการคิดหรือทักษะการคิดว่าเป็นทักษะที่สำคัญที่สุดที่ช่วยให้คนได้รับความสำเร็จในชีวิต เพราะทักษะการคิดเป็นตัวดึงเอาทักษะด้านความรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้เหมาะสมกับสถานการณ์มากที่สุด (รัศมี ธีรยธ.2550:1)การคิดเป็นทักษะพื้นฐานที่สำคัญในการนำไปใช้สำหรับการดำรงชีวิตในโลกยุคปัจจุบันและอนาคต ทุกระดับชั้นควรส่งเสริมทักษะการคิดและการให้เหตุผลเพื่อเตรียมผู้เรียนสำหรับสังคมที่เปลี่ยนแปลง และรู้จักการใช้ชีวิต (สุภกร บัวสาย. 2554: ออนไลน์; Mazano.1998:268) จากความสำคัญของการคิดดังที่ได้กล่าวมา หน่วยงาน องค์กรที่มี

บทบาทในการพัฒนาทักษะชีวิตจึงให้ความสำคัญกับการคิดในฐานะที่เป็นองค์ประกอบของทักษะชีวิต (WHO.1993; กรมสุขภาพจิต. 2541; UNICEF. 2001; Mangrulkar, Whitman; & Posner. 2001;Hendrick. 1996;กรมวิชาการ. 2543) และสำหรับในประเทศไทย กรมสุขภาพจิต (2541) ได้กำหนดให้การคิดอย่างมี วิจารณ์ญาณ และความคิดสร้างสรรค์เป็นองค์ประกอบร่วมและเป็นพื้นฐานของทุกองค์ประกอบของทักษะ ชีวิต เนื่องจากเห็นว่า การที่บุคคลแสดงออกหรือมีพฤติกรรมต่าง ๆ ย่อมเป็นผลมาจากการคิดทั้งสิ้น บุคคลที่มีการคิดที่มีคุณภาพ และได้รับการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอจะช่วยให้ก้าวไปสูเป้าหมายการกระทำที่ดี และเมื่อบุคคลสามารถปฏิบัติตนในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งหมายถึงการมีทักษะชีวิต จึงนับได้ว่า การคิดมีส่วนส่งเสริมและสัมพันธ์กับทักษะชีวิตเป็นอย่างมาก ดังที่ เนลสัน โจนส์ (Nelson-Jones. 1997: 8) กล่าวว่า บุคคลที่มีทักษะชีวิตที่บกพร่อง อาจสืบเนื่องมาจาก การที่บุคคลมีทักษะการคิดที่ อ่อนแอ เจสสิก้า ดิวอี้ และ เจเน็ต เบนโต (Jessica Dewey ;& Janet Bento. 2009:329) ได้ศึกษาผลของ การส่งเสริมทักษะการคิดสำหรับเด็กโดยใช้วิธีสอนการคิดในนักเรียนระดับประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องทักษะความสามารถทางการคิดที่สูงขึ้นและจากข้อมูลเชิงคุณภาพแสดง ให้เห็นว่าการสอนทักษะการคิดในระดับประถมศึกษา มีผลทางบวกต่อการพัฒนาทักษะทางสังคมและ พัฒนาการทางอารมณ์ของเด็ก จากประเด็นและผลการวิจัยที่น่าเสนอจึงสามารถที่จะใช้เป็นเหตุผลใน การสนับสนุนข้อสรุปที่ว่า การคิดมีความสำคัญในการเสริมสร้างทักษะชีวิต ดังนั้นการจัดกิจกรรมเพื่อ พัฒนาทักษะชีวิตที่มีประสิทธิภาพ ผู้เรียนจะต้องได้รับการส่งเสริมทักษะการคิดที่เหมาะสม เพื่อที่จะช่วยให้ ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้เมื่อเผชิญกับสถานการณ์หรือความท้าทายในชีวิตได้อย่างเหมาะสมและ สร้างสรรค์ รวมถึงเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับผู้เรียนในการเผชิญกับสภาพการณ์ต่าง ๆ ในอนาคต

แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน (Thinking-Based Learning) เป็นแนวคิดมุ่งเน้น การพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการคิดที่ชำนาญ (Skillful Thinking) ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่ ทักษะ การคิด (Thinking Skills) การคิดอภิमान (Metacognition) และอุปนิสัยแห่งการเป็นนักคิด (Habit of mind) (Swarzt;& et.al. 2010: 27) ลักษณะการดำเนินการ คือ เมื่อผู้เรียนได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในเนื้อหา ใดเนื้อหาหนึ่ง ผู้เรียนจะต้องใช้กระบวนการคิดต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับเนื้อหานั้น แสดงออกถึงพฤติกรรม ที่สะท้อนการคิดอย่างชัดเจนขณะร่วมกิจกรรมทั้งที่เป็นการแสดงออกทางการกระทำทางกายและการสร้าง ผลงานจากการคิด (Thinking Tasks) และผู้เรียนจะต้องสามารถที่จะควบคุมและประเมินการคิดอันจะส่งผล ให้การคิดในเรื่องนั้น ๆ บรรลุผลสำเร็จ สำหรับเนื้อหาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดนี้อาจ เป็นทั้งเนื้อหาที่กำหนดให้เรียนตามหลักสูตร เนื้อหาที่เป็นประเด็นที่ผู้เรียนสนใจ รวมถึงสถานการณ์ ปัญหาใกล้ตัวที่ผู้เรียนอาจได้พบในชีวิตประจำวันหรือในอนาคตโดยจะถูกนำมาออกแบบกิจกรรมที่ หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนฝึกคิด หาข้อสรุปที่สมเหตุสมผลเพื่อการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสม และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ เป็นการค้นพบความรู้หรือสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

การร่วมกิจกรรมการเรียนรู้มุ่งเน้นการมีส่วนร่วม การเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น การอภิปรายแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ การทำงานร่วมกัน การนำเสนอผลงาน และการสะท้อนผลการเรียนรู้เพื่อทำการสรุป บทเรียนและระบุแนวทางการประยุกต์ใช้จากสิ่งที่เรียน บรรยากาศการเรียนรู้เป็นแบบประชาธิปไตยโดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นการเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกัน บทบาทครูเป็นผู้กระตุ้นการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงศักยภาพในการคิดและการเรียนรู้ เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ กำกับติดตามผู้เรียนให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของการเรียน จากที่ได้กล่าวมาจะเห็นว่าแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน มีความสอดคล้องกับแนวคิด การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตตามจุดเน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา ที่ระบุว่ากิจกรรมควรมีลักษณะที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Child Center) โดยเป็นกิจกรรม ที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการค้นพบความรู้และสร้างความรู้ด้วยตัวเอง เน้นให้ผู้เรียนได้กิจกรรมร่วมกัน มีการอภิปรายแสดงความรู้สึกนึกคิดและการประยุกต์ความคิด (สพฐ. 2554: 5-6)

การประยุกต์ใช้แนวคิดการจัดการเรียนรู้ที่ผ่านการกลั่นกรองและตกผลึกเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งเอาไว้ การออกแบบขั้นตอนการจัดกิจกรรมจึงเป็นกระบวนการสำคัญ ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงการแปลงหลักการและแนวคิดนั้นมาสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับมโนทัศน์ของแนวคิดและเกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาผู้เรียน นับเป็นภาพจำลองของการประยุกต์ใช้หลักการหรือแนวคิดที่ต้องการศึกษาหรือนำมาใช้ให้เห็นได้อย่างชัดเจน ซึ่งการจัดกิจกรรมตามเนื้อหาที่กำหนดในหลักสูตรครั้งนี้ ผู้วิจัยนำแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐานมาใช้เป็นแนวคิดหลักในการจัดกิจกรรม โดยได้ทำการศึกษาและสังเคราะห์แนวคิดของนักวิชาการและนักการศึกษาแล้ว นำมาออกแบบขั้นตอนการจัดกิจกรรมเป็น 5 ขั้น ที่สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน และส่งเสริมการพัฒนาทักษะชีวิตของผู้เรียน ได้แก่ ขั้นสร้างแรงจูงใจในการเรียน (Motivation) ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์ (Sharing) ขั้นประสานพลังฝึกคิด (Thinking) ขั้นผลิตผลงานนำเสนอ (Producing) ขั้นสรุป ประเมิน สู่การประยุกต์ใช้ (Evaluation & Applying) สำหรับเนื้อหาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม ผู้วิจัยใช้เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิตที่ต้องการส่งเสริมให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน เป็นเนื้อหาที่สอดคล้องกับชีวิตจริงของผู้เรียน มีความหมายและสำคัญต่อผู้เรียนในการที่จะช่วยเสริมสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับผู้เรียนเพื่อที่จะสามารถดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีคุณภาพและสามารถเผชิญกับสภาพการณ์ในอนาคตได้อย่างเหมาะสม

หลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นครั้งนี้มีลักษณะเป็นหลักสูตรเสริม (Enrichment Curriculum) ซึ่งเป็นหลักสูตรที่เน้นการเพิ่มพูนทั้งความรู้ ทักษะ และ เจตคติ ในเรื่องทักษะชีวิต ทั้งนี้ผู้วิจัยเลือกศึกษากับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งนอกจากเหตุผลที่ได้กล่าวถึงก่อนหน้านี้นี้ในเรื่องปริมาณงานวิจัยที่ศึกษาทักษะชีวิตทุกองค์ประกอบกับเด็กวัยนี้ยังมีน้อย

ซึ่งมีเหตุผลสนับสนุนอีกสองประการ ประการแรก เด็กวัยนี้เป็นวัยที่กำลังจากก้าวสู่การเป็นวัยรุ่น การป้องกันการเกิดปัญหาต่าง ๆ นับว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งยังอาจช่วยป้องกันการเกิดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เป็นการเสริมสร้างต้นทุนชีวิตให้กับนักเรียนในระดับประถมศึกษาในการที่จะก้าวไปสู่โลกแห่งความเปลี่ยนแปลงและเผชิญกับปัญหาได้ตามศักยภาพของตนเอง อีกประการหนึ่ง คือ แนวคิดผู้วิจัยนำมาใช้จัดกิจกรรมตามหลักสูตร เป็นแนวคิดที่มีความเกี่ยวข้องกับ ความสามารถทางสมอง เพื่อให้การดำเนินการทดลองบรรลุผลสูงสุด กลุ่มตัวอย่างจะต้องมีระดับพัฒนาการทางสมองที่จะสามารถคิดอย่างเป็นนามธรรมได้ ต้องปฏิบัติกิจกรรมที่หลากหลายร่วมกับผู้อื่น สามารถที่จะสร้างผลงานการนำเสนอผลการคิดในรูปแบบการนำเสนอด้วยวาจา และการเขียน อีกทั้งผู้เรียนควรต้องมีประสบการณ์ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิตมาบ้างแล้ว ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษากับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นช่วงวัยที่มีพัฒนาการด้านอารมณ์ สังคม และสติปัญญาที่เหมาะสมกับกิจกรรมในหลักสูตร และมีพัฒนาการทางสติปัญญาอยู่ในขั้นการใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลเชิงนามธรรม (Formal Operational Period) ตามทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget, 1972) ที่กล่าวว่า เด็กวัย 11–15 ปี เด็กจะมีความสามารถทางความคิดในเชิงการตั้งคำถามและการหาคำตอบ สามารถคิดรวบยอดได้ รู้จักคิดวิเคราะห์ได้ดี รู้จักการตีความหมาย มีความสามารถในการคิดในรูปแบบต่างๆ ได้อย่างสมบูรณ์ รู้จักการตั้งสมมุติฐานและแสวงหาความเป็นจริงเพื่อพิสูจน์สมมุติฐาน ความสามารถในการคิดแก้ปัญหาได้ อย่างเป็นนามธรรมด้วยวิธีการหลาย ๆ อย่าง รู้จักทดลอง รู้จักใช้เหตุผล เริ่มมีความคิดเป็นผู้ใหญ่

ผลจากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดหวังให้เป็นแนวทางสำหรับสถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานได้มีหลักสูตรเสริมที่สามารถนำไปปรับใช้ในการพัฒนาสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และเป็นแนวทางสำหรับหน่วยงาน สถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของตน เพื่อสร้างผู้เรียนที่มีความพร้อมรอบด้าน สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมในปัจจุบันและเตรียมพร้อมสำหรับอนาคต เป็นไปตามความคาดหวังของชาติ และจุดเน้นการพัฒนาผู้เรียนของหน่วยงานต้นสังกัด รวมถึงเป็นหนึ่งในพลังเล็ก ๆ ในการนำเสนอแนวทางในการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับสังคมเพื่อร่วมสร้างพลเมืองของประเทศให้มีคุณภาพและเติบโตเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

คำถามการวิจัย

1. หลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เหมาะสมมีลักษณะอย่างไร
2. หลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีประสิทธิผลมีลักษณะอย่างไร

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ความสำคัญของการวิจัย

ผลจากการวิจัยครั้งนี้ ก่อให้เกิดคุณประโยชน์สำหรับใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ดังนี้

1. สถานศึกษามีหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สำหรับนำไปใช้จัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตให้กับนักเรียน
2. เป็นแนวทางให้หน่วยงานทางการศึกษา สถานศึกษา หรือผู้ที่สนใจนำแนวคิดไปปรับประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตให้กับนักเรียนในระดับชั้นต่าง ๆ รวมถึงนักศึกษาในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา เนื่องจากองค์ประกอบของทักษะชีวิตถูกกำหนดไว้สำหรับคนทุกวัย ดังนั้นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนานักศึกษาได้

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากร

ประชากรในการวิจัย เป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2554 จำนวน 40 คน โรงเรียนบ้านหนองหมี่หวดง (ประชาวิทยาคาร) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 ซึ่งเป็นโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนดังกล่าวมีสภาพการดำเนินงาน การบริหารจัดการศึกษา และการใช้หลักสูตร ไม่แตกต่างไปจากโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยทั่วไป

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหนองหมี่หวดง (ประชาวิทยาคาร) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2554 จำนวน 40 คน ผู้วิจัยทำการสุ่มนักเรียน โดยการจับฉลากเพื่อจัดเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 20 คน แล้วทำการสุ่มอีกครั้งเพื่อเลือกเป็นกลุ่มทดลอง (Experimental Group) และกลุ่มควบคุม (Control Group)

ตัวแปรในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ การจัดกิจกรรมในหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ตัวแปรตาม ได้แก่ ทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ใน 5 ด้าน ได้แก่ ความสามารถในการคิด ความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา ความสามารถในการสื่อสารและทักษะทางสังคม ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และจัดการกับความเครียด และความสามารถในการรู้จักและเข้าใจตนเอง

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย ใช้เวลาในการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร จำนวน 31 ครั้ง ครั้งละ 1 ชั่วโมง (ครั้งสุดท้ายใช้เวลาจัดกิจกรรม 2 ชั่วโมง) รวมเวลาที่ใช้ 32 ชั่วโมง

การกำหนดเนื้อหาการวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดเนื้อหาการวิจัยเป็น 10 หน่วย ดังนี้

- หน่วยที่ 1 รู้จักและเข้าใจตัวฉัน
- หน่วยที่ 2 สานฝัน สร้างศรัทธา
- หน่วยที่ 3 เมตตาพาสู่สันติ
- หน่วยที่ 4 เวทีสมานฉันท์
- หน่วยที่ 5 แบ่งปันสรรค์สร้างสุข
- หน่วยที่ 6 คิดสนุกกับปัญหา
- หน่วยที่ 7 เรียนรู้คุณค่าแห่งตน
- หน่วยที่ 8 เป็นพลเมืองที่แสนดี
- หน่วยที่ 9 วัคซีนนี้เพื่อวัยใส
- หน่วยที่ 10 ประสานใจสู่ทักษะชีวิต

สมมุติฐานการวิจัย

1. คะแนนจากการประเมินทักษะชีวิตของนักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดกิจกรรมตามเนื้อหาในหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ก่อนการทดลองและหลังการทดลองแตกต่างกัน

2. คะแนนจากการประเมินทักษะชีวิตของนักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดกิจกรรมตามเนื้อหาในหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้กับกลุ่มควบคุมแตกต่างกัน

3. นักเรียนกลุ่มทดลองมีพัฒนาการของพฤติกรรมทักษะชีวิตโดยการวัดเมื่อจบการทดลองหน่วยกิจกรรมที่ 2, 4, 6 และ 8

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **ทักษะชีวิต** หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะจัดการกับปัญหาต่าง ๆ รอบตัวในสภาพสังคมปัจจุบันและเตรียมพร้อมสำหรับปรับตัวในอนาคต องค์ประกอบของทักษะชีวิตในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและสังเคราะห์จากแนวคิดขององค์กร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้เป็นองค์ประกอบของทักษะชีวิต 5 ประการ (Five Smarts) ดังนี้

1.1 ความสามารถในการคิด (Thinking Smart : T-Smart) หมายถึง ความสามารถในการใช้กระบวนการทางสมองในการรับรู้และจัดการกับข้อมูลและความรู้ที่ได้รับ ในการวิจัยครั้งนี้กำหนดความสามารถในการคิด 2 ประการ คือ

1.1.1 การคิดอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึง ความสามารถในการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบ และมีเหตุผล เกี่ยวกับประเด็นปัญหาและสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิตที่กำหนดให้ โดยจะต้องสามารถระบุประเด็นปัญหา พิจารณาแยกแยะความถูกต้อง เหมาะสม และความน่าเชื่อถือของข้อมูล แล้วตั้งสมมุติฐาน เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจเลือกแนวทางที่เหมาะสมที่สุด

1.1.2 ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถในการนำเสนอความคิดเห็นที่หลากหลาย แปลกใหม่ และเป็นไปได้ จากข้อมูลที่มีอยู่เพื่อใช้สำหรับการกำหนดแนวทางการแก้ปัญหาและตัดสินใจรวมถึงเพื่อประเมินทางเลือกและหาข้อสรุปที่เหมาะสมเกี่ยวกับประเด็นปัญหาและสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิตที่กำหนดให้

1.2 ความสามารถในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหา (Decision Making & Problem Solving Smart : D - Smart) ประกอบด้วย การรับรู้และเข้าใจปัญหา ตั้งคำถามเพื่อนำไปสู่คำตอบ ระบุแนวทางที่เหมาะสมสำหรับแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นพร้อมทั้งให้เหตุผลประกอบ ตัดสินใจแก้ไขปัญหาอย่างยืดหยุ่นและมีสติ และสรุปและประเมินผลการตัดสินใจได้

1.3 ความสามารถในการสื่อสารและทักษะทางสังคม (Communication & Social Skills Smart : C-Smart) ประกอบด้วย การใช้คำพูดและภาษาท่าทางที่เหมาะสมในการแสดงความรู้สึกนึกคิดของตนเอง ใช้คำพูดและแสดงออกอย่างเหมาะสมกับบุคคลและสถานการณ์ การเห็นความสำคัญของการมีสัมพันธภาพที่ดีกับคนอื่น รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น สามารถทำงานร่วมกับคนอื่นได้ คำนึงถึงผลกระทบจากการปฏิบัติตนที่มีต่อสังคมส่วนรวม และปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของสังคม

1.4 ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และจัดการกับความเครียด (Emotional Control & Coping Stress Smart : E-Smart) ประกอบด้วย การประเมินและรู้เท่าทันอารมณ์ สามารถควบคุมและจัดการกับอารมณ์ของตนเองได้อย่างเหมาะสม และมีวิธีการที่หลากหลายและเป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวมในการผ่อนคลายความเครียด

1.5 ความสามารถในการรู้จักและเข้าใจตนเอง (Self – Smart: S-Smart) ประกอบด้วย การรู้จัก และเข้าใจจุดดี จุดด้อยของตนเองและความแตกต่างจากบุคคลอื่น รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า ค้นพบ ความภูมิใจในความสามารถของตนเอง รู้เป้าหมายในชีวิต และรู้จักวางตัวให้

2. การเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมให้ผู้เรียน ฝึกคิดวิเคราะห์จากประเด็นที่กำหนด สถานการณ์ปัญหาที่ใกล้ตัว รวมถึงสถานการณ์ที่มีโอกาสเผชิญ ในชีวิตประจำวันและในอนาคต เพื่อนำไปสู่การลงข้อสรุปอย่างสมเหตุสมผล และการตัดสินใจที่ เหมาะสม กิจกรรมเน้นการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ การทำงานกลุ่ม การลงมือ ปฏิบัติกิจกรรมที่หลากหลายและมีความหมายต่อตนเอง การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการเรียนรู้ และสะท้อนผลการเรียนรู้โดยการสร้างผลงานการคิด (Thinking Tasks) เป็นแผนภาพความคิดลักษณะ ต่าง ๆ ผลจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐานจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการคิดอย่างชำนาญ (Skillful Thinking) ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยให้เราสามารถเรียนรู้และทำความเข้าใจสภาพการณ์ ต่าง ๆ รอบตัวได้ อย่างมีประสิทธิภาพ องค์ประกอบของการคิดอย่างชำนาญมี 3 ประการ ดังนี้

2.1 ทักษะการคิด (Thinking Skills) หมายถึง ความสามารถในการใช้กระบวนการทางสมอง ที่เหมาะสมและสอดคล้องสำหรับการคิดแต่ละประเภทที่ผู้เรียนได้รับการจัดสภาพการณ์ให้

2.2 อุปนิสัยการเป็นนักคิด (Habit of Mind) หมายถึง การแสดงพฤติกรรมที่สะท้อนถึง การใช้ทักษะการคิดอย่างสม่ำเสมอ และจะเป็นส่วนที่จะช่วยขับเคลื่อนผลจากการใช้กระบวนการของสมอง ให้เห็นอย่างชัดเจนและก่อให้เกิดผลของภารกิจที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมภายใน เมื่อต้องเผชิญกับสภาพการณ์ต่าง ๆ

2.3 การคิดอภิमान (Metacognition) หมายถึง การควบคุมและประเมินเกี่ยวกับสิ่งที่คิด สิ่งที่ได้รับจากการคิด เป้าหมายของการคิด ซึ่งจะช่วยให้สามารถวางแผนและกำหนดแนวทางที่เหมาะสม และกำกับความคิดเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการคิดในสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่กำหนด

3. หลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ หมายถึง แนวการจัด ประสบการณ์ที่พัฒนาขึ้นสำหรับใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้รับการ พัฒนาทักษะชีวิต โดยใช้แนวคิดการคิดเป็นฐานการเรียนรู้ องค์ประกอบของหลักสูตรมี 7 ประการ คือ 1) สภาพปัญหาและความจำเป็น 2) หลักการ 3) วัตถุประสงค์ 4) โครงสร้างเนื้อหาและเวลา 5) แนว การจัดกิจกรรม 6) สื่อ/อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ และ 7) แนวการวัดและประเมินผลเนื้อหาของหลักสูตร ประกอบด้วย 10 หน่วยกิจกรรม โดยแต่ละหน่วยได้ออกแบบเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการส่งเสริมให้มีทักษะชีวิต 5 องค์ประกอบตามที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้น ใช้เวลาจัดกิจกรรม 32 ชั่วโมง กำหนดขั้นตอนการจัดกิจกรรม เป็น 5 ชั้น คือ ชั้นสร้างแรงจูงใจในการเรียน ชั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ชั้นประสานพลังฝึกคิด ชั้นผลิต ผลงานนำเสนอ และ ชั้นสรุป ประเมินสู่การประยุกต์ใช้ สื่อ/อุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ เน้นความหลากหลาย

ใกล้เคียงกับชีวิตจริงของผู้เรียน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การวัดและประเมินผลของหลักสูตรยึดหลักการประเมินตามสภาพจริง

4. ประสิทธิภาพของหลักสูตร หมายถึง ผลที่เกิดจากการทดลองใช้หลักสูตรที่บรรลุตามตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด ในการวิจัยครั้งนี้ กำหนดประเด็นในการตรวจสอบประสิทธิผลของหลักสูตร ได้แก่ ทักษะชีวิตของกลุ่มทดลองหลังการใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนการใช้หลักสูตรทักษะชีวิตของกลุ่มทดลองหลังการใช้หลักสูตรสูงกว่ากลุ่มควบคุม ซึ่งวัดได้จากแบบประเมินทักษะชีวิต พัฒนาการของพฤติกรรมทักษะชีวิตจากการวัดระหว่างการใช้หลักสูตรของกลุ่มทดลอง วัดได้จากแบบบันทึกการสังเกต พฤติกรรมทักษะชีวิต และข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสะท้อนผลการเรียนรู้หลังการใช้หลักสูตรของกลุ่มทดลองที่ได้จากแบบบันทึกการสะท้อนผลการเรียนของนักเรียน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

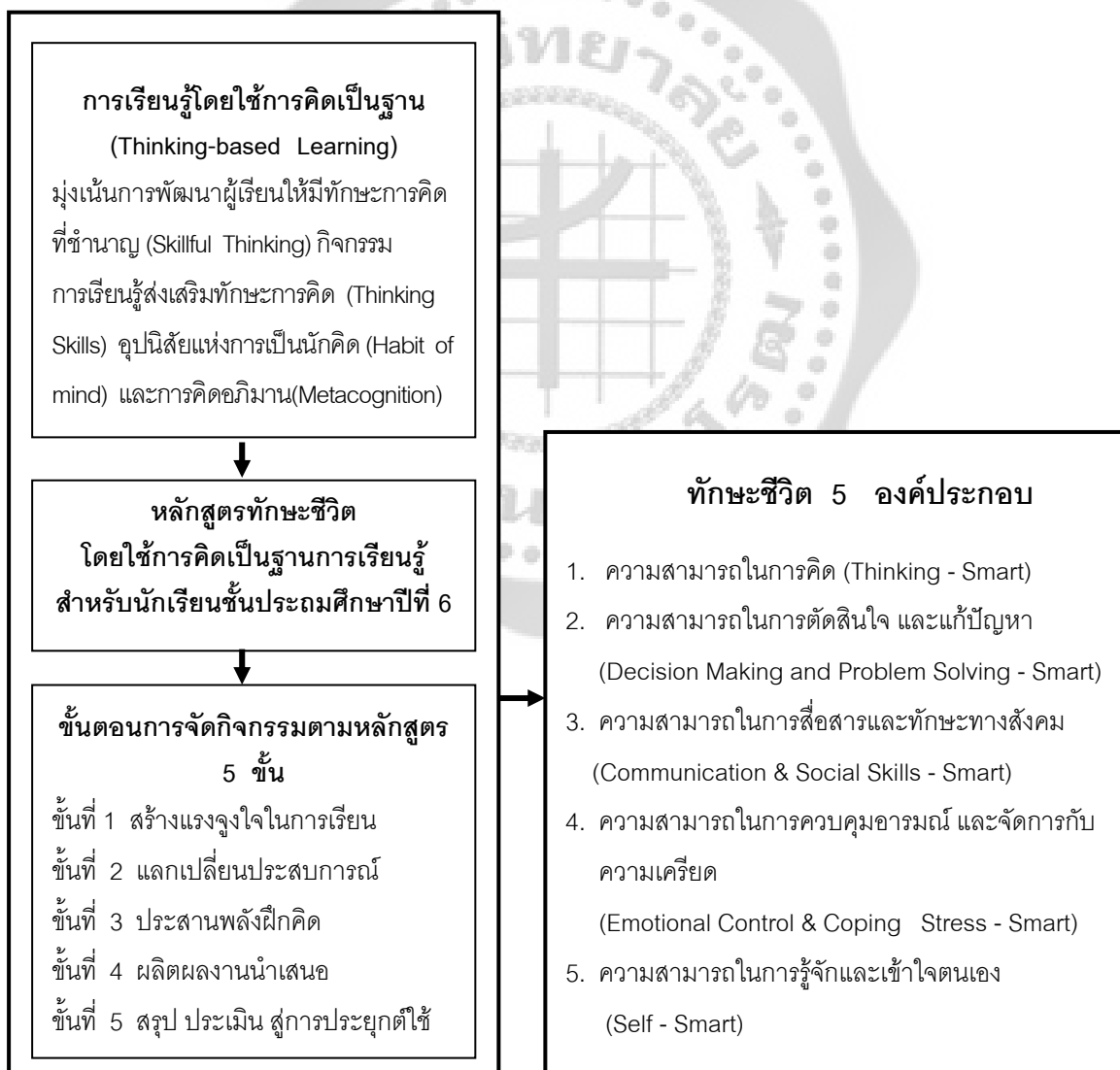
ทักษะชีวิต เป็นทักษะที่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับคนทุกวัย โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน เนื่องจากเป็นความสามารถของบุคคลที่จะเผชิญกับสภาพการณ์และจัดการกับปัญหาต่าง ๆ รอบตัวทั้งในปัจจุบันและเตรียมพร้อมสำหรับปรับตัวในอนาคต

การคิดมีความสัมพันธ์กับทักษะชีวิตในการที่จะช่วยกำหนดทิศทางและแนวปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับบุคคล (พระพรหมคุณาภรณ์. 2551: 6) โดยเฉพาะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและความคิดสร้างสรรค์ บุคคลที่มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณจะสามารถคิดวิเคราะห์ได้อย่างมีหลักการ สามารถควบคุม จัดการ และตรวจสอบความคิดของตนเองได้ รวมทั้งสามารถตัดสินใจและแก้ไขปัญหาโดยใช้เหตุผลอย่างถูกต้องเหมาะสม เมื่อสามารถจัดการกับความคิดของตนเองได้แล้วก็เท่ากับว่าเราสามารถควบคุมการดำเนินชีวิตของเราได้ รวมถึงการปรับปรุงแก้ไขชีวิตให้ดีขึ้นและดำเนินชีวิตไปในทิศทางที่ถูกต้อง (Crescimanno.1991) จึงกล่าวได้ว่า การคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าในโลกปัจจุบัน (คันทันย์ ฉัตรคุปต์ และอุษา ชูชาติ. 2545: 45) ส่วนความคิดสร้างสรรค์เป็นการคิดเพื่อให้ได้แนวทางใหม่ที่เหมาะสมสำหรับใช้ในการตัดสินใจ แก้ปัญหา และการเผชิญสภาพการณ์ต่าง ๆ ความสามารถในการคิดทั้งสองประการนี้จึงมีความจำเป็นที่ควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นในตัวเด็กและเยาวชน

การเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน (Thinking-based Learning) เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการคิดที่ชำนาญ (Skillful Thinking) ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่ ทักษะการคิด (Thinking Skills) อุปนิสัยแห่งการเป็นนักคิด (Habit of mind) และการคิดอภิमान (Metacognition) (Swarzt ;& et.al.2010: 27) โดยการกำหนดเนื้อหาใดเนื้อหาหนึ่ง ผู้เรียนจะต้องใช้กระบวนการคิดต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับเนื้อหานั้น แสดงออกถึงพฤติกรรมที่สะท้อนการคิดอย่างชัดเจนขณะร่วมกิจกรรมทั้งที่เป็น

การแสดงออกทางกายภาพและการสร้างผลงานจากการคิด (Thinking Tasks) และผู้เรียนจะต้องสามารถที่จะควบคุมและประเมินการคิดอันจะส่งผลให้การคิดในเรื่องนั้น ๆ บรรลุผลสำเร็จ

การประยุกต์ใช้แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน กิจกรรมที่ออกแบบต้องส่งเสริมและเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนแสดงการคิดมากที่สุด เพื่อสร้างความมั่นใจในการแสดงความคิดและจะก่อให้เกิดอุปนิสัยการเป็นนักคิด ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบขั้นตอนการจัดกิจกรรมเป็น 5 ขั้น ได้แก่ ขั้นสร้างแรงจูงใจในการเรียน (Motivation) ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์ (Sharing) ขั้นประสานพลังฝึกคิด (Thinking) ขั้นผลิตผลงานนำเสนอ (Producing) และ ขั้นสรุป ประเมิน สู่การประยุกต์ใช้ (Evaluation & Applying) เนื้อหาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรจะเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิตที่ต้องการส่งเสริมให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน มีความสอดคล้องกับชีวิตจริงของผู้เรียน มีความหมายและสำคัญต่อผู้เรียน กรอบแนวคิดการวิจัยนำเสนอดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการนำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา สังเคราะห์ โดยได้นำเสนอใน 4 ประเด็น กล่าวคือ

1. ทักษะชีวิต
2. แนวคิด หลักการ การเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน (Thinking-Based Learning)
3. การพัฒนาหลักสูตรเสริม
4. กรอบความคิดในการพัฒนาหลักสูตรเสริม

1. ทักษะชีวิต

1.1 ความหมายและความเป็นมาของทักษะชีวิต

จากการศึกษาแนวคิดขององค์กร หน่วยงาน และนักวิชาการ ที่ศึกษาเกี่ยวกับทักษะชีวิต สามารถสรุปความหมายของทักษะชีวิตได้ว่า หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะจัดการกับปัญหาต่าง ๆ รอบตัวในสภาพสังคมปัจจุบันและเตรียมพร้อมสำหรับปรับตัวในอนาคต (Maxwell. 1981: 8;WHO. 1993; Dee Jong.1995;Hendricks. 1996;UNICEF. 2001;ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์. 2540: 8;กรมวิชาการ. 2543: 6; วนิตา ขาวมงคล เอกแสงศรี. 2546 : 1; ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์ และสุวรรณา เรื่องกาญจนเศรษฐ์. 2551: 3; ; Pan American Health Organization. 2001: 23 ;สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2554: 1)

ทักษะชีวิต มีบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพของมวลมนุษยชาติ โดยมีฐานคิดว่า หากมนุษย์มีพฤติกรรมทางสุขภาพที่ดี ก็จะส่งผลต่อคุณภาพในการดำรงชีวิต โดยมีจุดกำเนิดเมื่อ พ.ศ.2536 ซึ่ง องค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) ได้ริเริ่มนำทักษะชีวิตมาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาอันเกิดจากการมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเยาวชน อาทิ การติดยาเสพติด การมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสม ขาดการป้องกันตนเอง เป็นที่มาของการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ก่อให้เกิดการทำแท้งในกลุ่มวัยรุ่น ซึ่งได้ส่งเสริมให้มีการนำทักษะชีวิตมาจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาและการฝึกอบรมให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยเริ่มจาก การวิเคราะห์ที่มาของปัญหา โดยเฉพาะอิทธิพลจากสื่อต่าง ๆ และอิทธิพลของกลุ่มเพื่อนที่มีผลต่อพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมและเป็นปัญหาของสังคม การระดมสมองในการประเมินความเสียหายในผลกระทบของปัญหาที่เกิดขึ้นกับบุคคล การแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา การแก้ไขความขัดแย้ง การจัดการกับอารมณ์และความเครียด การสร้างเครือข่ายทางสังคมเพื่อลดความรุนแรงในปัญหาสังคม การเสริมสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง การเห็นคุณค่าในตนเอง การเคารพสิทธิของผู้อื่น และการรู้จักตัดสินใจเลือกแนวทางที่เหมาะสมและ

การแก้ปัญหาโดยใช้วิจารณญาณ ผลจากการปฏิบัติกิจกรรมในแนวทางที่เหมาะสมและสนับสนุนให้บุคคลรู้จักใช้วิจารณญาณในการแก้ปัญหา การเชื่อมโยงระหว่างความรู้ เจตคติและค่านิยมกับพฤติกรรมสุขภาพ จะเกิดผลดีในการส่งเสริมสุขภาพและการพัฒนาคน รวมทั้งการขยายผลในการเสริมสร้างให้คนในสังคมมีสุขภาพดี (Healthy Community) องค์การอนามัยโลก เรียกว่า “ทักษะชีวิตศึกษา” (Life Skill Education) ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างการได้รับความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม ซึ่งทำให้บุคคลเกิดพลังที่ส่งเสริมให้ตนเองมีความรับผิดชอบต่อชีวิตเพื่อเพิ่มขีดความสามารถให้รู้จักเลือกปฏิบัติให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสุขภาพดี มีสุขภาพจิตที่มั่นคงในการต่อต้านแรงกดดันและลดพฤติกรรมเสี่ยงได้

องค์การยูนิเซฟ (UNICEF) ได้สนับสนุนการนำทักษะชีวิตมาใช้ในการป้องกันโรคเอดส์ และเป็นที่มาของการจัดการเรียนการสอนทักษะชีวิตเพื่อป้องกันโรคเอดส์ (AIDS Preventive Education) โดยจัดทำเป็นชุดการสอนที่ชื่อว่า “Life Skills for Psychosocial Competency” หรือ “ทักษะชีวิตเพื่อเพิ่มความสามารถเชิงสังคมจิตวิทยาในการสร้างเสริมสุขภาพ และคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับเยาวชน” เพื่อให้บุคคลได้รู้จักที่มาของปัญหาและการแสวงหาวิธีการในการรู้จักป้องกันตนเอง และการสร้างภูมิคุ้มกันในด้าน การป้องกันโรคเอดส์จึงเป็นหลักการเรียนการสอนซึ่งมุ่งประโยชน์เพื่อการแก้ไขปัญหาสังคมอื่น ๆ อาทิ ปัญหา ยาเสพติด ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น นอกจากนี้ องค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้นำเอาทักษะชีวิตไป ขยายผลในด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อ การป้องกันเอดส์ในกลุ่มประเทศที่เป็นสมาชิกในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก โดยเน้นกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเยาวชนในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษาที่มีอายุระหว่าง 12-25 ปี และยังได้ขยายผลไปใช้ในการฝึกอบรม การแก้ไขปัญหาของชุมชน พร้อมทั้ง ปัญหาเร่ร่อนหรือปัญหาวิกฤติทางสังคมที่มีผลกระทบทางสังคมในปัญหาอื่น ๆ โดยเฉพาะ ปัญหา ความยากจน ปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลภาวะเป็นพิษ ปัญหา ยาเสพติด ปัญหาการทำแท้งของวัยรุ่น ปัญหาการติดเชื้อเอชไอวี (HIV) และโรคเอดส์ (AIDS) โดยนำเอาหลักการสอนทักษะชีวิตร่วมกับการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตด้วยการใช้ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Quotient: E.Q.) มากำหนดเป็นหลักการและปัจจัยสนับสนุนการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของบุคคล

สำหรับจุดเริ่มต้นของการนำทักษะชีวิตเข้ามาใช้ในประเทศไทยเนื่องจากความพยายามหาแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยระยะแรก เน้นการให้ข้อมูลและความรู้เรื่อง โทษ พิษภัย และชนิดของยาเสพติด เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้ทุกคนโดยเฉพาะวัยรุ่นคิดที่จะเสพยาเสพติด แต่เมื่อปัญหายาเสพติดไม่มีทีท่าจะเบาบางลง จึงมีการคิดหาแนวทางในการป้องกันโดยกำหนดจุดเน้นใหม่เป็นการจัดกิจกรรมป้องกันยาเสพติด โดยการสร้างความตระหนักในโทษและพิษภัยของยาเสพติดให้เห็นเป็นเรื่องใกล้ตัว เป็นเรื่องร้ายแรงและส่งผลกระทบต่อทุกคน ต่อมานักวิชาการเริ่มพบว่า

ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาเชิงพฤติกรรม เห็นว่าแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาคควรมี การเสริมสร้างเจตคติที่ดีต่อตนเองเพื่อไม่ให้หันไปพึ่งพายาเสพติด จึงกำหนดแนวทางที่มุ่งใช้ความรู้และ ข้อมูลในการหล่อหลอมเจตคติ เพื่อสกัดกั้นพฤติกรรมการติดยาเสพติดในวัยเรียน โดยใช้วิธีการให้ ความรู้แบบมีส่วนร่วม มีการทำกิจกรรม การเล่นเกม และการแสดงบทบาทสมมติ ขณะที่ต่อมา เกิดการระบาดของโรคเอดส์ ประกอบกับวิธีการที่ได้ดำเนินการเพื่อป้องกันไม่ประสบผลสำเร็จ จึงจำเป็นต้องหาวิธีการใหม่ในการป้องกันและแก้ไขปัญหโดยเฉพาะในการหยุดยั้งพฤติกรรมเสี่ยง นักวิชาการจึงเริ่มหันมาสนใจในคุณลักษณะทางสังคมจิตวิทยาบางประการที่ช่วยให้สามารถเผชิญกับ สภาวะดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถจัดการกับสถานการณ์แวดล้อมในชีวิตประจำวัน ได้อย่างเหมาะสม คุณลักษณะที่จำเป็นดังกล่าว ได้แก่ ทักษะการปฏิเสธ ทักษะทางอาชีพ การใช้เวลา ว่างให้เป็นประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ และส่งเสริมกิจกรรมทางเลือก เป็นต้น กระทั่งในยุคปัจจุบัน ได้ มีการนำมาตรการฝึกอบรมทักษะชีวิตให้กับเยาวชนเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยง และดำเนินการใน รูปแบบของการสร้างบุคลิกภาพที่มั่นคงเพื่อเป็นกลไกถาวรในการป้องกันปัญหาเชิงพฤติกรรมแทน การตามแก้ปัญหาพฤติกรรมแต่ละอย่าง นับตั้งแต่การใช้ยาเสพติด การมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อ เอดส์ การทะเลาะวิวาท และการก่ออุบัติเหตุตามท้องถนน (ประเสริฐ ตันสกุล และคณะ. 2538)

จากการนำแนวคิดทักษะเรื่องชีวิตมาใช้ในประเทศไทย นับถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า 17 ปี ด้วยสาเหตุของความเจริญด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ส่งผลให้สถานการณ์ทางสังคมเปลี่ยนแปลง ไปจากเดิมมาก ปัญหาพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนมีความหลากหลาย ซับซ้อนมากขึ้น ส่งผล กระทบในวงกว้างขึ้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่งอายุเฉลี่ยของเด็กที่เกิดปัญหาต่าง ๆ มีแนวโน้มลดลง เรื่อย ๆ จึงอาจนับได้ว่า ในยุคปัจจุบันจึงมีความพยายามในการกำหนดจุดเน้นและแนวดำเนินการ เ่งรัดพัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชน ดังจะเห็นได้จากการดำเนินการในเรื่องดังกล่าวของหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะกระทรวงศึกษาธิการ ถือเป็นหน่วยงานหลักใน การขับเคลื่อนการดำเนินการผ่านระบบการให้การศึกษา เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม ประเทศชาติ ได้ปรับกระบวนการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถดำรงชีวิตในโลกยุคปัจจุบันและ อนาคตได้อย่างมีคุณภาพโดยการกำหนดเป็นจุดเน้นของการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาคุณภาพ ผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และสมรรถนะสำคัญ อันจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำไปปรับใช้ใ นการดำรงชีวิตในโลกยุคปัจจุบันและอนาคตได้อย่างเหมาะสม รวมถึงมีการริเริ่มให้เกิดองค์กรใหม่ ที่มีหน้าที่หลักในการพัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชน คือ สถาบันส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และ พัฒนาคุณภาพเยาวชน (สสค.)

1.2 ความสำคัญของทักษะชีวิต

แม้จะมีการดำเนินการในเรื่องดังกล่าวมาหลายสิบปี หากแต่ในปัจจุบันเมื่อสังคมโลกเปลี่ยนแปลงผ่านสู่โลกแห่งเทคโนโลยี มนุษย์ทุกเพศทุกวัยล้วนได้รับผลกระทบจากสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลง และนำมาซึ่งปัญหาต่าง ๆ กับกลุ่มคนทุกระดับ ทุกสังคม กลุ่มเด็กและเยาวชน นับเป็นช่วงวัยที่มีความอ่อนไหวในการรับสิ่งต่าง ๆ ขณะเดียวกันการส่งเสริมให้คนกลุ่มนี้ให้มีคุณลักษณะและความสามารถจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในโลกปัจจุบันได้อย่างรู้เท่าทัน สามารถปรับตัว และเผชิญกับสถานการณ์รอบตัว สามารถเลือกแนวทางการตัดสินใจและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม จึงนับเป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่ทุกประเทศให้ความสำคัญ นักวิชาการได้ระบุว่า ทักษะชีวิตมีความสัมพันธ์กับจิตมนุษย์ 3 ด้าน คือ ด้านสติปัญญา (IQ) ด้านอารมณ์ (EQ) และแรงจูงใจในการหล่อหลอมบุคลิกภาพในด้านมโนธรรมและคุณธรรม (MQ) ทักษะชีวิตจึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมโลกเพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเองโดยการใช้ความคิด การปรับตัว การตัดสินใจ การสื่อสาร การจัดการกับอารมณ์และความเครียดในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ส่งผลให้คนฉลาดรู้ ฉลาดเลือก และฉลาดปฏิบัติ รวมทั้งรู้จักยับยั้งชั่งใจ บุคคลที่มีทักษะชีวิตจะเป็นคนที่มีเหตุผล รู้จักเลือกการดำรงชีวิตที่เหมาะสม สังคมที่บุคคลที่มีทักษะชีวิตจะส่งผลให้สังคมเป็นสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน (พัชราพร เกิดมงคล, 2554: ออนไลน์; พรธนิภา โสทธิพันธ์, 2551: 28-29) แต่อย่างไรก็ตามทักษะชีวิตยังคงมีความสำคัญในด้านการจัดการศึกษาและการส่งเสริมสุขภาพ รวมถึงการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่มีความรุนแรงในสังคม อาทิ ปัญหาการใช้ สารเสพติด การมีเพศสัมพันธ์ในวัยที่ไม่เหมาะสม การทำแท้งในกลุ่มวัยรุ่น ความรุนแรง ความขัดแย้ง ความเก็บกด ความวิตกกังวล ฯลฯ ในการจัดการศึกษาจึงได้นำเอาทักษะชีวิตไปใช้อย่างกว้างขวาง เพื่อส่งเสริมให้เกิดการใช้ความคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดที่กว้างไกล อันจะช่วยหล่อหลอมบุคลิกภาพของบุคคลในด้านการแสวงหาความรู้ การที่บุคคลมีวิจารณญาณจะส่งผลในด้านการหาทางเลือก การวิเคราะห์ การประเมินศักยภาพของตนเอง การสร้างความตระหนักในตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม รู้จักควบคุมอารมณ์ความรู้สึกในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ และพยายามใช้การเจรจาและสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคล

1.3 องค์ประกอบของทักษะชีวิต

องค์กร หน่วยงานที่มีบทบาทในการส่งเสริมทักษะชีวิต และนักวิชาการ นักวิจัยที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิต ได้กำหนดองค์ประกอบของทักษะชีวิต ดังนี้ องค์การอนามัยโลก (WHO, 1993) กำหนดองค์ประกอบของทักษะชีวิตไว้ 10 องค์ประกอบ ซึ่งสามารถจับคู่โดยยึดตาม

พฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย และด้านทักษะพิสัย ได้องค์ประกอบของทักษะชีวิต 5 คู่ ดังนี้

1. ด้านพุทธิพิสัย (ความรู้) ได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking)
2. ด้านจิตพิสัย (เจตคติ) ได้แก่ ความตระหนักรู้ในตน (Self-Awareness) และความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (Empathy)
3. ด้านทักษะ (ทักษะ) มี 3 คู่ ได้แก่
  - 3.1 การสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal Relationship) และการสื่อสาร (Communication)
  - 3.2 การตัดสินใจ (Decision Making) และการแก้ปัญหา (Problem Solving)
  - 3.3 การจัดการกับอารมณ์ (Coping with Emotional) และการจัดการกับความเครียด (Coping with Stress)

กรมสุขภาพจิต (2543) ได้ใช้แนวคิดองค์ประกอบของทักษะชีวิตตามที่องค์การอนามัยโลก กำหนด และได้เพิ่มองค์ประกอบอีก 2 ประการ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมไทย คือ ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) และการเห็นคุณค่าในตนเอง (Self Esteem)

สำนักงานโครงการพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541: 5-11) กล่าวถึงองค์ประกอบของทักษะชีวิตว่า ควรประกอบด้วยคุณลักษณะ 4 ประการ คือ

1. ทักษะชีวิตและคุณลักษณะด้านปัญญาและความคิด เป็นคุณลักษณะความสามารถทางสมองของบุคคลในการเรียนรู้ เข้าใจสิ่งต่าง ๆ จากระดับความคิดขั้นพื้นฐานไปสู่ความคิดขั้นสูงอย่างเป็นระบบ ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาทักษะชีวิต ประกอบด้วยความรู้และการคิด ซึ่งประกอบด้วยการคิดขั้นพื้นฐาน การคิดที่เป็นแกนที่จะนำไปสู่การคิดขั้นสูงซึ่งมีความสำคัญมาก คือ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดแก้ปัญหา และความคิดสร้างสรรค์
2. ทักษะชีวิตและคุณลักษณะด้านจิตใจ เป็นคุณลักษณะความสามารถและความชำนาญของบุคคลในการที่จะทำให้จิตใจและอารมณ์ของตนดีงาม เป็นไปในลักษณะสงบนิ่ง และมีคุณภาพ เพื่อการดูแลปกป้อง และพัฒนาตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม อันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของตนเอง และความสงบสุขของสังคม ที่มีทักษะชีวิตในด้านจิตใจ และอารมณ์อยู่ในสภาพสงบ และมีคุณภาพคุณลักษณะทางจิตใจที่เน้นให้เห็นความสำคัญ คือ การมีสุนทรียภาพ ความสงบสุขในจิตใจ ความมีสติ สมาธิ ความเพียร ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี และความเชื่อมั่นในตนเองและปกป้องดูแลบุคคลอื่นในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ความอบอุ่น และมีสันติได้

3. ทักษะชีวิตและคุณลักษณะด้านการกระทำ เป็นลักษณะและความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรม หรืองานต่าง ๆ ได้อย่างคล่องแคล่ว รวดเร็ว แม่นยำ และมีแบบแผนที่ชัดเจน โดยมีพื้นฐานของสุขภาพทางกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ทักษะในด้านการกระทำนี้จะต้องได้รับการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งผลให้เกิดความชำนาญในกิจกรรมและการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น มีเป้าหมายและทิศทางการทำงานที่ชัดเจน ทำงานด้วยความรวดเร็ว แม่นยำ มีแบบแผนที่ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานที่ดี โดยมีลักษณะของการเคลื่อนไหวอวัยวะต่าง ๆ อย่างสัมพันธ์สอดคล้องกลมกลืน มีจังหวะที่ราบรื่น

4. ทักษะชีวิตและคุณลักษณะด้านสังคม เป็นลักษณะและความสามารถที่ต้องใช้ในการดำเนินชีวิตร่วมกับบุคคลโดยทั่วไป เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของผู้ที่ร่วมงานด้วยกัน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น ๆ ได้ตามเป้าหมาย มีความสุขในการทำงาน บุคคลที่มีทักษะชีวิตทางด้านสังคมต้องมีความสามารถในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การติดต่อสื่อสารและมนุษยสัมพันธ์ การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม และการรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น

ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์ และสุวรรณา เรืองกาญจนเศรษฐ์ (2551: 15-16) ได้จัดกลุ่มองค์ประกอบของทักษะชีวิตออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. ทักษะชีวิตทั่วไป ซึ่งเป็นความสามารถพื้นฐานของเด็กที่จะเผชิญกับปัญหาปกติในชีวิตประจำวัน เช่น ความขัดแย้งทะเลาะกัน การตัดสินใจเลือกทำสิ่งต่าง ๆ เป็นต้น ความสามารถนี้กระทรวงศึกษาธิการ เรียกว่า “คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้” และเป็นองค์ประกอบของทักษะชีวิตที่เรียกว่าความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) ซึ่งความสามารถทั้ง 2 ประการนี้ เกิดจากการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการสอนตามปกติในชั้นเรียน ซึ่งจะช่วยให้เด็กได้ฝึกคิด ฝึกวิเคราะห์ อันจะทำให้เกิดทักษะชีวิตพื้นฐาน 2 ประการที่ได้กล่าวมา

2. ทักษะชีวิตเฉพาะ คือ ความสามารถที่จำเป็นในการเผชิญปัญหาเฉพาะ เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาโรคเอดส์ และเพศสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสม ฯลฯ ซึ่งต้องมีทักษะชีวิตเฉพาะอีก 10 ประการ เช่น ความตระหนักรู้ในตน ก็คือ ความตระหนักในความแตกต่างระหว่างชาย หญิง ในเรื่องเพศ การเห็นคุณค่าในตนเอง เช่น ตระหนักในคุณค่าและศักดิ์ศรีของชาย หญิง ทักษะในการปฏิเสธ การชวนไปมีพฤติกรรมเสี่ยง เป็นต้น ทักษะชีวิตเฉพาะ เกิดจากการสอนทักษะชีวิตในวิชาเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับปัญหา เช่น สังคมศึกษา สุขศึกษา พลศึกษา นวัตกรรม เป็นต้น แต่ในการสอนปกติในหลักสูตรที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริงก็สามารถสร้างทักษะชีวิตได้ครบทุกตัวเช่นกัน

แม็คเวล (Maxwell.1981: 7-8) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของทักษะชีวิตว่าควรมีองค์ประกอบทักษะที่จำเป็นใหญ่ ๆ ดังนี้

1. ทักษะด้านความรู้ในตนเอง และการตระหนักรู้ในตนเอง (Self-Knowledge or Self-Awareness Skills) เช่น ทักษะการประเมินตนเอง หรือการค้นหาข้อดีข้อด้อยของตนเองในขอบเขตของชีวิต ทักษะของการเข้าใจแรงจูงใจในตนเอง ความปรารถนา ความชอบ และการกำหนดเป้าหมายในชีวิตตนเองอย่างชัดเจน เป็นต้น

2. ทักษะการมีปฏิสัมพันธ์ (Interactive Skills) เช่น ทักษะการแสดงออกทางอารมณ์ของตน ทักษะการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะการเข้าใจอารมณ์บุคคลอื่น ทักษะการตีความในแรงจูงใจของบุคคลอื่น ทักษะการกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม ทักษะการต่อต้านความกดดันจากสังคม และทักษะการฟังอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ทักษะการแก้ปัญหา (Problem-Solving Skills) เช่น ทักษะการค้นหาข้อมูล ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการคิดหาทางเลือกที่เหมาะสม ทักษะการวางแผนระยะสั้นและระยะยาว

ยูเนสโก (UNESCO.2001:Online) ได้แบ่งองค์ประกอบของทักษะชีวิตไว้ 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านความสามารถในการคิด (Cognitive Abilities) เป็นความสามารถในการเรียนรู้ที่จะรู้ (Learning to Know) โดยแบ่งออกเป็น 2 ทักษะ คือ ทักษะการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ (Problem Solving and Decision making Skills) และทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking Skills)

2. ด้านความสามารถส่วนบุคคล เป็นความสามารถในการเรียนรู้ที่จะเป็น (Learning to be) โดยแบ่งออกเป็น 3 ทักษะ คือ ทักษะการเพิ่มการควบคุมภายในตนเอง (Skills for increasing internal locus of control) ทักษะการจัดการกับความรู้สึก (Skills for managing feeling) และทักษะการจัดการกับความเครียด (Skills for managing stress)

3. ด้านความสามารถระหว่างบุคคล (Interpersonal Abilities) เป็นความสามารถในการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น แบ่งออกเป็น 4 ทักษะ คือ ทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication Skills) ประกอบด้วย การสื่อสารทั้งภาษาท่าทางและภาษากาย การฟังอย่างมีประสิทธิภาพ การแสดงความรู้สึก การให้ข้อมูลย้อนกลับ(ทางบวก) และการรับข้อมูลย้อนกลับ ทักษะการปฏิเสธและการเจรจาต่อรอง (Negotiation and Refusal Skills) ประกอบด้วย การบริหารความขัดแย้งและการเจรจาต่อรอง ทักษะการแสดงออกอย่างเหมาะสม และทักษะการปฏิเสธ ทักษะการเห็นอกเห็นใจ (Empathy Skills) ประกอบด้วย ความสามารถที่จะฟังและเข้าใจความต้องการของผู้อื่นในสถานการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนแสดงถึงความเข้าใจในสิ่งนั้น และทักษะการทำงานเป็นทีมและการให้ความร่วมมือ (Cooperation and Teamwork Skills) ประกอบด้วย การแสดงความเคารพในความคิดเห็นของบุคคลอื่น การประเมินความสามารถของบุคคลและการสนับสนุนกลุ่ม

จากการศึกษาของ แมนกรูก้า วิทแมน และพอสเนอร์ (สกล วรเจริญศรี.2550:43-44; อ้างอิงจาก Mangrulkar;Whitman;& Posner. 2001:22) ที่ศึกษาเกี่ยวกับวิธีการพัฒนาทักษะชีวิตในเด็กและวัยรุ่น ได้แบ่งองค์ประกอบสำคัญของโปรแกรมการพัฒนาทักษะชีวิตไว้ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบทักษะทางสังคม (Social Skills) ประกอบด้วย ทักษะการสื่อสาร ทักษะการปฏิเสธและการเจรจาต่อรอง ทักษะการแสดงออกอย่างเหมาะสม ทักษะระหว่างบุคคล ทักษะการให้ความร่วมมือ และทักษะการเห็นอกเห็นใจ องค์ประกอบทักษะทางความคิด (Cognitive Skills) ประกอบด้วย ทักษะการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ และองค์ประกอบทักษะการเผชิญทางอารมณ์ (Emotional Skills) ประกอบด้วย การจัดการกับความเครียด การจัดการกับความรู้สึก รวมถึงความโกรธ ทักษะสำหรับการเพิ่มการควบคุมภายในตนเอง

เมื่อพิจารณาแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของทักษะชีวิตที่ได้นำเสนอมา พบข้อสรุปได้ว่า องค์ประกอบของทักษะชีวิตจะมีความครอบคลุมในเรื่อง การมีและการใช้ความรู้ความคิดที่เหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ การมีจิตใจที่อ่อนโยน ดีงาม และการกระทำที่เหมาะสม หรืออาจกล่าวได้ว่ามีความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียน 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ซึ่งองค์กร หน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเยาวชนและการส่งเสริมสุขภาพ นักวิชาการ นักวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชนได้ระบุและจัดประเภทของทักษะหลักที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผลลัพธ์ที่ต้องการ, เป้าหมายของสาขาวิชาของผู้พัฒนาโปรแกรมหรือการวิจัย และลักษณะเด่นของทฤษฎีที่ใช้เป็นฐานในการออกแบบโปรแกรม ยกตัวอย่างเช่น การจัดประเภทของทักษะชีวิตที่เน้นสมรรถนะทางสังคม, การป้องกันความรุนแรง และการส่งเสริมสุขภาพทั่วไป (Pan American Health Organization.2001: 23) แม้ว่าจะมีการกำหนดองค์ประกอบของทักษะชีวิตที่แตกต่างกันออกไป แต่การดำเนินการพัฒนาทักษะชีวิต สิ่งสำคัญที่ควรคำนึงถึง คือ ทักษะที่กำหนดขึ้นเหล่านั้นมีความจำเป็นและเหมาะสมเพียงใดกับกลุ่มที่ต้องการพัฒนา และทุกทักษะควรต้องได้รับการพัฒนาไปพร้อมๆ กัน ซึ่งสามารถดำเนินการได้โดยการออกแบบกิจกรรมที่มีความเหมาะสม มีความหลากหลายครอบคลุมองค์ประกอบของทักษะชีวิตที่ต้องการพัฒนา เนื่องจากในสภาพชีวิตจริงเราไม่อาจเลือกใช้ทักษะใดทักษะหนึ่งเพียงทักษะเดียว หากแต่ต้องใช้ในลักษณะของการบูรณาการกันอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ผู้ดำเนินการหรือผู้รับผิดชอบ สามารถศึกษาแนวคิดการจัดการเรียนรู้ใหม่ๆ หรือเทคนิควิธีที่จะนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และเป็นการนำเสนอแนวทางใหม่ที่มีประสิทธิภาพสำหรับให้นักวิจัยรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป จากแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของทักษะชีวิตที่ได้กล่าวถึงข้างต้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ แนวคิดของบุคคล หน่วยงาน และองค์กรต่างๆ และนำเสนอดังตาราง 1

ตาราง 1 แสดงการสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของทักษะชีวิต

องค์ประกอบของ ทักษะชีวิต	ผู้ให้แนวคิด								
	WHO	UNESCO	กรมวิชาการ	กรมสุขภาพจิต	สนง. สภาพสถาบันราชภัฏ	Maxwell	Mangrukar; Whitman; & Posner	สุภรณ์ ลิ้มอารีย์	ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์ และ สุวรรณา เรืองกาญจนเศรษฐ์
การคิดอย่างมี วิจารณญาณ	✓	✓	-	✓	✓	-	-	✓	✓
ความคิดสร้างสรรค์	✓	-	✓	✓	✓	-	-	✓	✓
การตระหนักรู้ในตนเอง	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ความเห็นใจผู้อื่น	✓	✓	✓	✓	-	-	✓	✓	✓
การสร้างสัมพันธภาพ	✓	-	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓
การสื่อสาร	✓	✓	-	✓	✓	-	✓	✓	✓
การตัดสินใจ	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓
การแก้ไขปัญหา	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
การจัดการกับอารมณ์	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓
การจัดการกับความเครียด	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓
การปฏิเสธและการเจรจา ต่อรอง	-	✓	-	-	✓	-	✓	-	-
ความรับผิดชอบต่อสังคม	-	-	✓	✓	-	-	-	✓	✓
การเห็นคุณค่าในตนเอง	-	-	-	✓	-	-	-	✓	✓
การทำงานเป็นทีม	-	✓	-	-	-	-	✓	-	-

จากตาราง 1 สรุปได้ว่า องค์ประกอบของทักษะชีวิตที่นักการศึกษา หน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ ให้ความสำคัญมากที่สุด มี 2 องค์ประกอบ คือ การตระหนักรู้ในตนเองและการแก้ไขปัญหา รองลงมา คือ การตัดสินใจ การจัดการกับอารมณ์ และการจัดการกับความเครียด การสร้างสัมพันธภาพ การสื่อสาร ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ความคิดสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ความรับผิดชอบต่อสังคม การปฏิเสธและการเจรจาต่อรอง การเห็นคุณค่าในตนเอง และการทำงานเป็นทีม

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554: 1) ได้กำหนดองค์ประกอบของทักษะชีวิตที่สำคัญที่จะสร้างและพัฒนาเป็นภูมิคุ้มกันชีวิตให้แก่เด็กและเยาวชนในสภาพสังคมปัจจุบันและเตรียมพร้อมสำหรับอนาคตไว้ 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1. การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น หมายถึง การรู้จักความถนัดความสามารถ จุดเด่น จุดด้อยของตนเอง เข้าใจความแตกต่างของแต่ละบุคคล รู้จักตนเองและยอมรับเห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในตนเองและผู้อื่น มีเป้าหมายในชีวิตและมีความรับผิดชอบต่อสังคม

2. การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ หมายถึง การแยกแยะข้อมูลข่าวสาร ปัญหา และสถานการณ์รอบตัว วิพากษ์วิจารณ์และประเมินสถานการณ์รอบตัวด้วยหลักเหตุผลและข้อมูลที่ถูกต้อง ระบุปัญหา สาเหตุของปัญหา หาทางเลือกและตัดสินใจแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์

3. การจัดการกับอารมณ์และความเครียด หมายถึง ความเข้าใจและรู้เท่าทันภาวะอารมณ์ของบุคคล รู้สาเหตุของความเครียด รู้วิธีการควบคุมอารมณ์และความเครียด รู้วิธีผ่อนคลายหลีกเลี่ยงและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่จะก่อให้เกิดอารมณ์ไม่พึงประสงค์ไปในทางที่ดี

4. การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น หมายถึง การเข้าใจมุมมอง อารมณ์ ความรู้สึกของผู้อื่น ใช้ภาษาพูดและภาษากายเพื่อสื่อสารความรู้สึกนึกคิดของตนเอง ระบุความรู้สึกนึกคิดและความต้องการของผู้อื่น วางตัวได้ถูกต้อง เหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ ใช้การสื่อสารที่สร้างสัมพันธภาพที่ดี สร้างความร่วมมือและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

เมื่อพิจารณาแนวคิดเรื่ององค์ประกอบของทักษะชีวิตของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีภารกิจหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ผ่านระบบการจัดการศึกษา พบว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดของ องค์การอนามัยโลก และกรมสุขภาพจิต แต่เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของทักษะชีวิตที่หน่วยงาน องค์การ นักวิชาการได้ให้แนวคิดข้างต้นจะเห็นว่า มีจำนวนองค์ประกอบจำนวนมาก อาจก่อให้เกิดปัญหาในการทำความเข้าใจและนำไปใช้ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ของครูผู้สอนซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับผู้เรียนที่อาจไม่ได้รับความสำคัญและไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ผู้วิจัยจึงได้ทำการสังเคราะห์องค์ประกอบของทักษะชีวิตให้มีความกระชับ ชัดเจน แต่ครอบคลุมองค์ประกอบตามแนวคิดที่ได้นำเสนอ ดังตาราง 2

ตาราง 2 แสดงการสังเคราะห์องค์ประกอบของทักษะชีวิตที่ใช้ในการวิจัย

องค์ประกอบ ของทักษะชีวิต	ผู้ให้แนวคิด			
	WHO (1993)	UNESCO (2001)	กรมสุขภาพจิต (2543)	สพฐ. (2554)
■ ความสามารถ ในการคิด	- การคิดอย่างมี วิจารณญาณ - ความคิดสร้างสรรค์	- การคิดอย่างมี วิจารณญาณ	- การคิดอย่างมี วิจารณญาณ - ความคิดสร้างสรรค์	การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ และ แก้ปัญหาอย่าง สร้างสรรค์
■ ความสามารถ ในการตัดสินใจ และแก้ปัญหา	- การตัดสินใจ - การแก้ปัญหา	- การแก้ปัญหา และการตัดสินใจ	- การตัดสินใจ - การแก้ปัญหา	
■ ความสามารถ ในการสื่อสารและ ทักษะทางสังคม	- ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น - การสื่อสารที่มี ประสิทธิภาพ - การสร้างสัมพันธ์ภาพ ระหว่างบุคคล	- การสื่อสาร ระหว่างบุคคล - การปฏิเสธและ การเจรจาต่อรอง - ความเห็นอกเห็น ใจผู้อื่น - การทำงานเป็น ทีมและการให้ ความร่วมมือ	- ความเห็นอกเห็นใจ ผู้อื่น - ความรับผิดชอบต่อ สังคม - การสื่อสารที่มี ประสิทธิภาพ - การสร้าง สัมพันธ์ภาพระหว่าง บุคคล	การสร้างสัมพันธ์ภาพ ที่ดีกับผู้อื่น
■ ความสามารถ ในการควบคุม อารมณ์และ จัดการกับ ความเครียด	- การจัดการกับอารมณ์ - การจัดการกับความเครียด	- การจัดการกับ ความรู้สึก - การจัดการกับ ความเครียด - การเพิ่มการ ควบคุมภายใน ตนเอง	- การจัดการกับ อารมณ์ - การจัดการกับ ความเครียด	การจัดการกับอารมณ์ และความเครียด
■ ความสามารถ ในการรู้จักและ เข้าใจตนเอง	- การตระหนักรู้ในตน	- การตระหนักรู้ใน ตนเอง	- การเห็นคุณค่าใน ตนเอง - การตระหนักรู้ในตน	การตระหนักรู้และ เห็นคุณค่าของ ตนเองและผู้อื่น

จากการนำเสนอการสังเคราะห์องค์ประกอบของทักษะชีวิต 5 ด้าน ทักษะชีวิตแต่ละด้าน
สามารถนิยามและพฤติกรรมบ่งชี้ได้ ดังตาราง 3

ตาราง 3 แสดงองค์ประกอบ นิยามและพฤติกรรมบ่งชี้ขององค์ประกอบของทักษะชีวิต

จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย

องค์ประกอบด้าน	นิยาม	พฤติกรรมบ่งชี้
<p>ความสามารถในการคิด (Thinking Smart :T-Smart)</p>	<p>ความสามารถในการวิเคราะห์ จำแนกข้อมูล ระบุความสำคัญของ สถานการณ์ โดยใช้หลักเหตุผลและ หาแนวทางอย่างหลากหลายใน การสร้างข้อสันนิษฐานและประเมิน เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่สมเหตุสมผลหรือ เหมาะสมที่สุด</p>	<ul style="list-style-type: none"> - วิเคราะห์ จำแนก แยกแยะข้อมูล ข่าวสาร เรื่องราว หรือสถานการณ์ ต่าง ๆ - วิเคราะห์สาเหตุและผลที่เกิดขึ้น ได้ อย่างหลากหลายและมีเหตุผล - แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อมูล ข่าวสาร เรื่องราว หรือสถานการณ์ พร้อมยกเหตุผลประกอบได้เหมาะสม - ประเมินทางเลือกโดยใช้เกณฑ์ ที่น่าเชื่อถือ - หาข้อสรุปที่เหมาะสมและมี ความสมเหตุสมผล จากข้อมูล ข่าวสาร เรื่องราว หรือสถานการณ์ - ระบุวิธีการและแนวทางที่หลากหลาย และแปลกใหม่เพื่อประเมินทางเลือก และหาข้อสรุปที่เหมาะสม - สร้างผลงานเพื่อนำเสนอผล การคิดได้อย่างสร้างสรรค์
<p>ความสามารถในการตัดสินใจและ แก้ปัญหา (Decision Making and Problem Solving Smart : D-Smart)</p>	<p>ความสามารถในการใช้ความคิด ภายหลังจากรวบรวม วิเคราะห์ และ ประเมินทางเลือกที่มีอยู่อย่าง มากมาย ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วเลือกแนวทางที่เหมาะสมใน การปฏิบัติเพื่อมุ่งแก้ไขปัญหตาม สถานการณ์ต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับ เป้าหมายที่วางไว้</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ระบุปัญหาที่เกิดขึ้นได้ - ตั้งคำถามเพื่อนำไปสู่คำตอบสำหรับ เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาได้ เหมาะสม - บอกแนวทางที่เหมาะสมสำหรับแก้ไข ปัญหาพร้อมทั้งให้เหตุผลประกอบได้

องค์ประกอบด้าน	นิยาม	พฤติกรรมบ่งชี้
ความสามารถในการสื่อสารและทักษะทางสังคม (Communication & Social Skills Smart : C-Smart)	ความสามารถที่จะเข้าใจภาวะของผู้อื่น เอาใจเขามาใส่ใจเรา และสามารถแสดงออกได้อย่างเหมาะสม สามารถใช้คำพูด ภาษาท่าทางเพื่อการสื่อสารความรู้สึกนึกคิดของตนเอง และรับรู้ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลอื่น เห็นความสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่นและการอยู่ร่วมกันในสังคม รวมถึงตระหนักในหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม	<ul style="list-style-type: none"> - เข้าใจในสถานะและความรู้สึกของผู้อื่น และความแตกต่างระหว่างบุคคล - ใช้คำพูดและแสดงออกอย่างเหมาะสมกับสถานการณ์และบุคคล - เห็นความสำคัญของการมีสัมพันธภาพที่ดีกับคนอื่น - รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ - ปฏิบัติตามกฎหมาย กติกาของสังคม
ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และจัดการกับความเครียด (Emotional Control & Coping Stress I-Smart : E-Smart)	ความสามารถในการประเมินและรู้เท่าทันอารมณ์ว่ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของตน และสามารถเลือกใช้วิธีการจัดการกับอารมณ์ และมีวิธีป้องกัน การเกิดอารมณ์ที่ไม่พึงประสงค์ได้อย่างที่เหมาะสม	<ul style="list-style-type: none"> - รู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง - ควบคุมและจัดการกับอารมณ์ของตนเองได้อย่างเหมาะสม - มีวิธีการที่หลากหลายและเป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวมในการผ่อนคลายความเครียด
การรู้จักและเข้าใจตนเอง (Self-Smart : S-Smart)	ความสามารถในการค้นหา และเข้าใจจุดดี จุดด้อยของตนเองและความแตกต่างจากบุคคลอื่น ความรู้สึกที่ตนเองมีคุณค่า ค้นพบและภูมิใจในความสามารถด้านต่าง ๆ ของตน รู้จักการวางตัวที่ถูกต้อง เหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ	<ul style="list-style-type: none"> - ระบุจุดดีและจุดด้อยของตนเองได้ - แสดงออกถึงความชื่นชมในตนเอง - รู้เป้าหมายชีวิตของตนเอง - ระบุแนวทางในการปฏิบัติตนที่จะส่งเสริมให้ตนเองมีคุณค่าและประสบความสำเร็จ

รายละเอียดขององค์ประกอบของทักษะชีวิตในแต่ละด้าน มีดังนี้

1. ความสามารถในการคิด (Thinking Smart)

การคิด เป็นศักยภาพที่สังคมคาดหวังให้เกิดขึ้นในตัวของเด็กและเยาวชนในการที่จะเป็นเครื่องมือในการเผชิญกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงเช่นในปัจจุบันและนำพาชีวิตให้อยู่รอดปลอดภัย รวมถึงรู้จักแสวงหาแนวทางในการดำรงชีวิตที่เหมาะสม การรู้จักคิดในมิติขององค์ประกอบของทักษะชีวิตซึ่งเป็นความมุ่งหมายของการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และความคิดสร้างสรรค์

การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) เป็นกระบวนการคิดที่ ทุกวงการต่างก็ให้ความสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวงการการศึกษา เพราะมีความเชื่อว่าบุคคลที่เป็นผลผลิตจากการศึกษาในยุคปัจจุบันจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ และมีความคิดอันจะสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยพบว่ามีผู้ใช้คำศัพท์ที่มีความหมายตรงกับการคิดอย่างมีวิจารณญาณอยู่หลายคำ เช่น การคิดวิพากษ์วิจารณ์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2547) การคิดวิเคราะห์วิจารณ์ (วิไลพร คำเพราะ. 2539, มนมนัส สุดสิ้น. 2543) เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้คำว่า “การคิดอย่างมีวิจารณญาณ” และจากการศึกษาการให้ความหมายของการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักวิชาการ นักการศึกษา สรุปได้ว่า การคิดอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึง การคิดที่มีเหตุผล พิจารณาไตร่ตรอง เกี่ยวกับข้อมูล สถานการณ์ที่เป็นปัญหา ข้อมูลที่คลุมเครือหรือข้อโต้แย้งต่าง ๆ อย่างละเอียดรอบคอบ ลึกซึ้ง โดยใช้ความรู้ ความคิด และประสบการณ์ของตนมาพิจารณาเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจลงข้อสรุปได้อย่างสมเหตุสมผล (Ennis.1985: 10; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2547: 8; ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. 2548: 11;ชาติ แจ่มนุช. 2545: 47; วิจิตรพร หล่อสุวรรณกุล.2543; ปิยาภรณ์ พุ่มแก้ว. 2551: 2)

การที่บุคคลจะมีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ จำเป็นต้องประกอบด้วย ปัจจัยหรือองค์ประกอบหลายประการ ศูนย์แห่งการสอนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Center for Critical Thinking.1966: 3-9) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ไว้ดังนี้

- 1) จุดหมาย คือ เป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของการคิด คือ คิดเพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาหรือคิดเพื่อหาความรู้
- 2) ประเด็นคำถาม คือ ปัญหาหรือคำถามที่ต้องการรู้ คือ ผู้คิดสามารถระบุนำคำถามของปัญหาต่าง ๆ รวมทั้งระบุนำปัญหาที่สำคัญที่ต้องการแก้ไข หรือคำถามสำคัญที่ต้องการรู้
- 3) สารสนเทศ คือ ข้อมูล ข้อความรู้ต่าง ๆ เพื่อใช้ประกอบการคิด ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้มาควรมีความกว้าง ลึก ชัดเจน ยืดหยุ่นได้ และมีความถูกต้อง
- 4) ข้อมูลเชิงประจักษ์ คือ ข้อมูลที่ได้มานั้นต้องเชื่อถือได้ มีความชัดเจน ถูกต้อง และมีความเพียงพอต่อการใช้เป็นพื้นฐานของการคิดอย่างมีเหตุผล
- 5) แนวคิดอย่างมีเหตุผล คือ แนวคิดทั้งหลายที่มี อาจรวมถึง กฎ ทฤษฎี หลักการ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวมีความจำเป็นสำหรับการคิดอย่างมีเหตุผล และแนวคิดที่ได้มานั้นต้องมีความเกี่ยวข้องกับปัญหาหรือคำถามที่ต้องการหาคำตอบและต้องเป็นแนวคิด

ที่ถูกต้องด้วย 6) ข้อสันนิษฐาน เป็นองค์ประกอบสำคัญของทักษะการคิดอย่างมีเหตุผล เพราะผู้คิดต้องมีความสามารถในการตั้งข้อสันนิษฐานให้มีความชัดเจน สามารถตัดสินใจได้ เพื่อประโยชน์ในการหาข้อมูลมาใช้ในการคิดอย่างมีเหตุผล และ 7) การนำไปใช้และผลที่ตามมา คือ การคิดถึงผลกระทบซึ่งผู้คิดต้องมีความสามารถคิดไกล คือ มองถึงผลที่ตามมา รวมทั้งการนำไปใช้ได้หรือไม่เพียงใด

การคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นการคิดที่มีลักษณะเป็นกระบวนการมีลำดับขั้นตอน กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นผลรวมของทักษะและความสามารถในการคิดของบุคคลอย่างเป็นระบบขั้นตอนต่อเนื่องจนเกิดเป็นกระบวนการที่ใช้ในการพิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจอย่างสมเหตุสมผล โดยการผสมผสานความรู้เดิมที่มีอยู่เข้ากับข้อมูลจากสิ่งแวดล้อม มีนักวิชาการ นักจิตวิทยา นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ปิยาภรณ์ พุ่มแก้ว (2551:26-27) ได้ทำการสังเคราะห์กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ไว้ 4 ขั้น ดังนี้

1. การนิยามปัญหา หมายถึง การที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหา เพื่อหาข้อสรุปที่จะกำหนดประเด็นปัญหา โดยการวิเคราะห์จากข้อความหรือสถานการณ์ที่กำหนดให้

2. การพิจารณาและวิเคราะห์ข้อมูล หมายถึง การพิจารณาเกี่ยวกับความเพียงพอของข้อมูล ความน่าเชื่อถือของข้อมูลว่าข้อมูลใดเป็นข้อเท็จจริงหรือเป็นข้อคิดเห็น ข้อมูลใดเกี่ยวข้องกับปัญหาหรือไม่เกี่ยวข้องกับปัญหา จำแนกความแตกต่างของข้อมูลที่คลุมเครือและข้อมูลที่ชัดเจน รวมถึงการพิจารณาเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลว่าข้อมูลจากแหล่งใดน่าเชื่อถือ แหล่งใดไม่น่าเชื่อถือ โดยพิจารณาจากข้อความหรือสถานการณ์ที่กำหนดให้

3. การตั้งสมมติฐาน หมายถึง การพิจารณาหาแนวทางการสรุปอ้างอิงของปัญหา ข้อโต้แย้ง ข้อมูลที่คลุมเครือ โดยการนำข้อมูลที่มีอยู่มาจัดระบบแล้วพิจารณาเชื่อมโยงความสัมพันธ์ เพื่อกำหนดแนวทางว่า ข้อมูลใดสามารถเป็นไปได้และเป็นไปได้ในทิศทางใดบ้าง เพื่อจะได้พิจารณาเลือกแนวทางที่เหมาะสมและเป็นไปได้มากที่สุด จากข้อความหรือสถานการณ์ที่กำหนดให้

4. การลงข้อสรุปอย่างสมเหตุสมผล หมายถึง การตัดสินใจเลือกแนวทางที่เหมาะสมที่สุด มีความสมเหตุสมผลมากที่สุดจากข้อมูลและหลักฐานที่มีอยู่ในข้อความหรือสถานการณ์ที่กำหนดให้

ลักษณะของบุคคลที่มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณควรมีใจกว้างและยุติธรรม มีใจเป็นกลางปราศจากความลำเอียง มีเหตุผล ไม่ยึดเอาความคิดของตนเองเป็นที่ตั้งมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ รู้จักสังเกต และรู้จักพิจารณาข้อสรุปจากเหตุผลที่เพียงพอ และมีความรับผิดชอบ ในการตัดสินใจตลอดจนผลกระทบที่จะเกิดจากการตัดสินใจด้วย การที่บุคคลจะสามารถใช้วิจารณญาณในการพิจารณาข้อมูลและตัดสินใจในด้านต่าง ๆ นั้นต้องใช้ความสามารถหลายด้านที่ต้องได้รับการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอโดยยึดทักษะที่เป็นพื้นฐานการคิดอย่างมีวิจารณญาณและกระบวนการคิด

อย่างมีวิจารณญาณเป็นสำคัญ (Watson ;&Glaser.1964; Hanadek. 1989;Ennis. 1991;Craig. 1966; ทิศนา แชมมณี. 2544; ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. 2548; ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ ;และดารณี คำวังนัง. 2544)

การพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ครูผู้สอนควรฝึกฝนให้กับผู้เรียนฝึกสังเกต บันทึก นำเสนอด้วยวาจา ฝึกการฟัง ฝึกตั้งคำถามและหาคำตอบที่มีเหตุผล ฝึกตั้งสมมติฐานและตั้งคำถาม ฝึก การค้นหาคำตอบ ฝึกวิจัยเพื่อค้นหาความรู้หรือสร้างองค์ความรู้ ฝึกเชื่อมโยงบูรณาการ ฝึกเขียนและ ฝึกเรียบเรียงความรู้ต่าง ๆ ในลักษณะการเขียนเชิงวิชาการ (ทิศนา แชมมณี. 2542: 96–97;อ้างอิงจาก ประเวศ วะสี. 2542)

1.2 ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking)

ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการคิดที่หลากหลาย แปลกใหม่ การคิดดัดแปลง ประยุกต์จากความคิดเดิมผสมผสานกันให้เกิดสิ่งใหม่ คิดได้กว้างไกล ก่อให้เกิดการประดิษฐ์สิ่งแปลกใหม่ รวมถึงการคิดค้นพบวิธีการแก้ปัญหาได้สำเร็จ (Guilford. 1959;Torrance.1962;สมศักดิ์ ภูวิภาดาภรณ์. 2535; อารี พันธุ์มณี. 2540)

ในส่วนขององค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์นั้น กิลฟอร์ด(Guilford.1959) ได้อธิบายว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นลักษณะการคิดนอกเนาย หรือ การคิดแบบกระจาย (Divergent Thinking) เป็นความสามารถทางสมองที่คิดได้กว้างไกลหลายทิศทาง ประกอบด้วย

1. ความคิดริเริ่ม (Originality) หมายถึง ความคิดแปลกใหม่ ซึ่งต่างจากความคิดธรรมดา ความคิดริเริ่ม หรือที่เรียกว่า Wild Idea เป็นความคิดที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม เกิดขึ้นจากการนำเอาความรู้เดิมมาคิดดัดแปลงผสมผสาน และประยุกต์ให้เกิดเป็นสิ่งใหม่ขึ้น
2. ความคิดคล่อง (Fluency) หมายถึง ปริมาณความคิดที่ไม่ซ้ำกันในเรื่องเดียวกัน โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น ความคิดคล่องแคล่วทางด้านถ้อยคำ (Word Fluency) ความคิดคล่องแคล่วทางการโยงสัมพันธ์ (Associational Fluency) ความคิดคล่องแคล่วทางการแสดงออก (Expressional Fluency) เป็นความสามารถในการใช้วลีหรือประโยค คือสามารถที่จะนำคำมาเรียงกันอย่างรวดเร็วเพื่อให้ได้ประโยคที่ต้องการและ ความคิดคล่องแคล่วในการคิด (Ideational Fluency) เป็นความสามารถที่จะคิดสิ่งที่ต้องการภายในเวลาที่กำหนด

3.ความยืดหยุ่นในการคิด (Flexibility) หมายถึง ประเภทหรือแบบของความคิด ที่แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ความยืดหยุ่นที่เกิดขึ้นทันที (Spontaneous Flexibility) เป็นความสามารถที่จะพยายามคิดให้ได้หลายประเภทอย่างอิสระ และความยืดหยุ่นทางการดัดแปลง (Adaptive Flexibility) ซึ่งมีประโยชน์ต่อการแก้ปัญหาต่าง ๆ เนื่องจากคนที่มีความคิดยืดหยุ่นจะคิดได้ไม่ซ้ำกัน

4. ความคิดละเอียดลออ (Elaboration) เป็นความคิดที่สำคัญและขาดไม่ได้ เนื่องจากความคิดละเอียดลออเป็นความคิดที่มีส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์หรือผลิต ผลงานซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สุดของความคิดสร้างสรรค์ พัฒนาการของการมีความคิดละเอียดลออนั้นขึ้นอยู่กับ อายุ กล่าวคือ เด็กที่มีอายุมากจะมีความสามารถด้านนี้มากกว่าเด็กอายุน้อย เด็กหญิงจะมีความสามารถในด้านความละเอียดลออมากกว่าเด็กชาย และเด็กที่มีความสามารถสูงทางด้านความละเอียดลออ จะเป็นเด็กที่มีความสามารถด้านการสังเกตสูงด้วย

2. ความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา (Decision Making and Problem Solving Smart : D-Smart) หมายถึง ความสามารถในการใช้ความคิด ภายหลังจากรวบรวม วิเคราะห์ และประเมินทางเลือกที่มีอยู่อย่างมากมายในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วเลือกแนวทางที่เหมาะสมในการปฏิบัติเพื่อมุ่งแก้ไขปัญหามาตามสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับเป้าหมายที่วางไว้

องค์ประกอบในข้อนี้ ประกอบด้วย การตัดสินใจ (Decision Making) และการแก้ปัญหา (Problem Solving) ซึ่งมีมีโนทัศน์ที่สำคัญดังนี้

การตัดสินใจ (Decision Making) เป็นทักษะย่อยอีกทักษะหนึ่งของทักษะการแก้ปัญหา ซึ่งมักจะเป็นทักษะที่ควบคู่กัน นักเรียนจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ทักษะการตัดสินใจในชีวิตประจำวัน

การตัดสินใจ หมายถึง การใช้ความคิดในการลงข้อสรุปภายหลังจากการรวบรวม วิเคราะห์ และประเมินทางเลือกที่มีอยู่อย่างมากมายในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วเลือกแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการปฏิบัติเพื่อมุ่งแก้ไขปัญหามาตามสถานการณ์ต่างๆ ที่ต้องเผชิญโดยให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่วางไว้ (Yates.2003; Harris.1998; อุษณีย์ โพธิ์สุข. 2544; กรมสุขภาพจิต. 2543; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544; นพวรรณ วงศ์วิชัยวัฒน์. 2547; วโรชา คล้ายแจ้ง.2552) จากการศึกษาแนวคิดของ แฮร์ริส (Harris.1998) ได้แบ่งประเภทของการตัดสินใจไว้ดังนี้

1. การตัดสินใจว่าใช่หรือไม่ การตัดสินใจว่าใช่หรือไม่จะต้องทำก่อนที่จะดำเนินการเลือกทางเลือก เช่น ควรจะซื้อรองเท้าใหม่หรือไม่ ควรเดินทางไปเที่ยวในวันหยุดหรือไม่ การตัดสินใจว่าใช่หรือไม่ เป็นการชั่งน้ำหนักระหว่างดีกับไม่ดี

2. การตัดสินใจว่าสิ่งไหน เป็นการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับทางเลือกหนึ่งหรือมากกว่าจากทางเลือกที่เป็นไปได้ ทางเลือกจะอยู่บนพื้นฐานการวัดว่าทางเลือกที่มีเป็นทางเลือกที่ดี แต่ต้องเลือกที่ดีที่สุด

3. การตัดสินใจเพื่ออนาคต เป็นการตัดสินใจที่ทำได้ล่วงหน้าก่อนที่จะพบเงื่อนไข เช่น ฉันตัดสินใจที่จะซื้อรถยนต์ถ้าฉันซื้อได้ในราคาถูกลง ฉันจะเขียนบทความถ้าฉันมีเวลา

นอกจากนี้ แฮร์ริส (Harris.1998) กล่าวถึงองค์ประกอบของการตัดสินใจ ดังนี้

1. สภาพแวดล้อม โดยขณะที่ทำการตัดสินใจ ควรคำนึงสภาพแวดล้อม เช่น ค่านิยม ความชอบ การรวบรวมข้อมูลที่เป็นไปได้และมีความถูกต้อง ทางเลือกที่เป็นไปได้ในการตัดสินใจ ซึ่งทั้งข้อมูลและทางเลือกก็จะได้รับอิทธิพลจากการกำหนดเวลา การได้มาซึ่งข้อมูล หรือทางเลือกที่มีอยู่อย่างจำกัด สถานภาพ กำลังความสามารถ และงบประมาณ

2. ปริมาณข้อมูล ในการตัดสินใจไม่ควรมุ่งหวังเพียงให้ได้ข้อมูลปริมาณมาก เนื่องจากข้อมูลจำนวนมากนั้นอาจทำให้เกิดความคลาดเคลื่อน และส่งผลต่อการตัดสินใจซ้ำ อันเนื่องมาจากการใช้เวลาในการสะสมข้อมูลและการแสดงข้อมูล นอกจากนี้อาจทำให้เกิดการลี้มในช่วงเวลาของการตัดสินใจสั้น ๆ ข้อมูลบางอย่างจะขาดหายไป ทำให้ เกิดความเครียดทำให้งานช้า และมีคุณภาพลดลง ส่งผลทำให้เกิดการตัดสินใจที่ผิดพลาด

3. กระแสนิยม โดยมากแล้วการตัดสินใจผิดพลาดมักมาจากการที่บุคคลรวบรวมข้อมูล สํารวจทางเลือก และกำหนดทางเลือก โดยปราศจากการคำนึงถึงสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนหน้านั้น

สำหรับขั้นตอนของการตัดสินใจ จากการศึกษาทัศนะของนักวิชาการหลายท่านพอจะสรุปได้ว่า ขั้นตอนการตัดสินใจ มี 5 ขั้นตอน ได้แก่ กำหนดจุดมุ่งหมายของการตัดสินใจ การวิเคราะห์ทางเลือกโดยพิจารณาผลดี-ผลเสีย ความเป็นไปได้ ความเหมาะสมสอดคล้องกับปัญหา การประเมินทางเลือกและเลือกทางเลือกที่เหมาะสม การวางแผนและปฏิบัติตามแผน และการติดตามประเมินผล การตัดสินใจ (Miller.1998:153-154; คมเพชร ฉัตรศุภกุล.2547: 40-41; สุมณ อมรวิวัฒน์. 2542; กรมสุขภาพจิต. 2541; Philip.1985; Greenwood & Parkay.1989)

จากขั้นตอนการตัดสินใจที่สรุปมาน่าสนใจข้างต้นจะเห็นว่าการตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นลำดับขั้นตอน มีการศึกษาวิเคราะห์ ประเมินโดยยึดหลักเหตุผลเพื่อให้การตัดสินใจเป็นไปในทางที่จะก่อให้เกิดคุณประโยชน์แก่ตนเองและผู้ที่เกี่ยวข้อง

สำหรับการจัดกิจกรรมเพื่อฝึกให้นักเรียนมีทักษะการตัดสินใจ มิลเลอร์ (Miller. 1998:153-154) ได้นำเสนอลำดับของการสอน ดังนี้

1. ให้นักเรียนอภิปรายเกี่ยวกับประเด็นของการตัดสินใจ

2. การให้ตัวอย่างของการตัดสินใจทั้งประเภทของการตัดสินใจที่ง่ายและซับซ้อน โดยชี้ให้เห็นว่าการตัดสินใจมีผลกระทบต่อตนเอง และผลกระทบต่อบุคคลอื่น ตลอดจนมีผลกระทบต่อกลุ่มด้วย

3. อธิบายกระบวนการของการตัดสินใจให้ผู้เรียนเข้าใจ โดยมีการยกตัวอย่างที่มีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับชีวิตของผู้เรียนจริง ๆ เช่น การซื้อรถใหม่ การไปพบแพทย์หรือการใช้จ่ายเพื่อซื้อของ เป็นต้น

4. ให้โอกาสผู้เรียนได้มีการแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing) เกี่ยวกับการตัดสินใจ โดยการให้บทในการแสดงการตัดสินใจ
5. การให้การบ้านผู้เรียนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการตัดสินใจ ให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะที่เป็นความรู้ในการตัดสินใจอย่างน้อย 1 ครั้ง ต่อสัปดาห์ และมีการอภิปรายงานที่มอบหมายในห้องพร้อมให้ข้อมูลย้อนกลับร่วมกันในกลุ่ม
6. ให้ผู้เรียนในชั้นร่วมกันเลือกและลองกำหนดสถานการณ์ที่ต้องตัดสินใจ โดยการฝึกปฏิบัติ

2.2 การแก้ปัญหา (Problem Solving)

การแก้ปัญหาคือทักษะที่มีประโยชน์สำหรับบุคคลในการเผชิญกับความยุ่งยากและสภาพที่ไม่พึงประสงค์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันอย่างไรก็ตามการขาดทักษะของการแก้ปัญหาหรือความสามารถในการแก้ปัญหาก็มีความสัมพันธ์กับปัญหาทางด้านจิตใจที่มากมายไม่ว่าจะเป็นเด็กและผู้ใหญ่ รวมถึงอาการของความซึมเศร้าและความยุ่งยากในสัมพันธภาพระหว่างบุคคลด้วยในแนวคิดหลักการของการบำบัดเชิงพฤติกรรมนั้น ทักษะการแก้ปัญหาก็สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ของบุคคลได้ไม่ว่าจะเป็น ปัญหาความเครียด ปัญหาความวิตกกังวล ปัญหาด้านความโกรธ ปัญหาการควบคุมตนเองและการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม ตลอดจนการปรับตัวทางสังคม (Spiegler;& Guevremont. 1998: 346-355) ซึ่งก่อนที่จะดำเนินการแก้ปัญหาก็ควรที่จะต้องทำความเข้าใจกับแนวคิดและหลักการในการแก้ปัญหาใน 3 ประการ คือ 1) มนุษย์เกิดมามีปัญหาทุกคน ไม่มีใครที่ไม่มีปัญหา 2) ปัญหาที่เกิดขึ้นมี 2 ลักษณะคือ ปัญหาที่สามารถแก้ไขได้ กับปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้ ดังนั้นถ้าเกิดปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้ให้ยอมรับกับปัญหานั้นๆ และ 3) บุคคลที่เกิดปัญหามักถูกจำกัดโดยทางแคบ ๆ โดยมุมมองของการมองทุกอย่างในแง่ร้ายกับปัญหาที่เกิดขึ้น (ตอกย้ำกับปัญหา) โดยไม่ได้มุ่งเน้นถึงวิธีการที่จะแก้ปัญหา

การแก้ปัญหา มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของเรา ดังนั้น การที่บุคคลมีความสามารถในการแก้ปัญหาได้ดีจึงควรต้องมีทักษะการแก้ปัญหา ซึ่งความหมายของทักษะการแก้ปัญหา หมายถึง การใช้ความสามารถในการคิดอย่างเป็นนามธรรมเกี่ยวกับสภาพการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นลำดับขั้นตอนเพื่อนำไปสู่ผลที่เป็นทางออกหรือแนวทางที่เหมาะสม (Miller. 1998: 128; citing Bernard. 1995; Gagne'. 1970; Krulik ;& Rudnick. 1993: 6)

โอดโนฮิว; และเคลสเนอร์ (O'Donohue; & Krasner. 1995: 154-157) ครูลิก; และรูดนิค (Kulik;& Rudnick. 1993: 40) และสไปเกลอร์ และกูแวมอนต์ (Spiegler;& Guevremont. 1998: 346-355) ได้เสนอแนะขั้นตอนของกระบวนการแก้ปัญหาก็สอดคล้องกัน โดยแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การทำความเข้าใจในปัญหา (Problem orientation) เป็นขั้นแรกที่มีการรับรู้ว่ามีปัญหาเกิดขึ้น และในการแก้ปัญหาขั้นนั้นจะไม่ใช่เป็นการเสียเวลา หรือคุ้มค่างบเวลาที่เสียไป

ขั้นที่ 2 การนิยามปัญหา (Problem definition) ขั้นนี้เป็นการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น สำรวจและวางแผนเกี่ยวกับข้อมูล และทำความเข้าใจในปัญหานั้น ๆ ว่าเป็นอย่างไร ตลอดจนการกำหนดเป้าหมายในการแก้ปัญหาที่เป็นปัญหาจริง ๆ

ขั้นที่ 3 การเลือกวิธีการในการแก้ปัญหา (Generation of Alternative solutions) ขั้นนี้เป็นการระดมวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ อาจเป็นการมองหาคำแนะนำเกี่ยวกับความคิดเห็นจากบุคคลต่าง ๆ โดยเลือกวิธีการหรือแนวทางที่เป็นไปได้มากที่สุด

ขั้นที่ 4 การตัดสินใจ (Decision making) เป็นการเปรียบเทียบและตัดสินใจเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาได้สำเร็จ

ขั้นที่ 5 การปฏิบัติการและการตรวจสอบวิธีการแก้ปัญหา (Solution Implementation and verification) เป็นขั้นตอนของการนำวิธีการการแก้ปัญหาที่ตัดสินใจเลือกแล้วและตรวจสอบผลจากการดำเนินการแก้ไขปัญหานั้นว่า ใช้วิธีการที่ทำให้การแก้ปัญหาสำเร็จลุล่วงหรือไม่ รวมถึงสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์อื่นได้หรือไม่

ในสภาพการณ์ปัจจุบันจะเห็นว่า การดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชนประสบกับปัญหาต่าง ๆ มากมาย ทั้งที่เป็นปัญหาที่เกิดจากพฤติกรรมของตนเอง ปัญหาจากกลุ่มเพื่อน และปัญหาจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้นการให้ความสำคัญในการสอนทักษะการแก้ปัญหาของวัยรุ่นนั้นนับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่จะต้องให้ฝึกฝนทักษะของการแก้ปัญหาในประเด็นปัญหาที่หลากหลาย รวมถึงการกระตุ้นในประเด็นปัญหาที่สัมพันธ์กับวินัย การศึกษากลุ่มเพื่อน และครอบครัว เพื่อให้เด็กและเยาวชนสามารถใช้ทักษะการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมเมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน

3. ความสามารถในการสื่อสารและทักษะทางสังคม (Communication & Social Skills Smart :C-Smart) ผู้ที่มีทักษะชีวิตควรเป็นบุคคลที่สามารถทำความเข้าใจภาวะของผู้อื่น ควรเอาใจเขามาใส่ใจเรา และสามารถแสดงออกได้อย่างเหมาะสม สามารถใช้คำพูด ภาษาท่าทางเพื่อการสื่อสารความรู้สึกนึกคิดของตน และรับรู้ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลอื่น เห็นความสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่นและการอยู่ร่วมกันในสังคมในรวมถึงตระหนักในหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม ในองค์ประกอบนี้ประกอบด้วยมนทัศน์ที่เกี่ยวข้องอยู่หลายประการ ได้แก่ การสื่อสาร (Communication) การสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal

Relationship) ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (Empathy) และความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) แต่ละมโนทัศน์ นำเสนอตามลำดับดังนี้

3.1 การสื่อสาร (Communication)

การสื่อสารเป็นสิ่งสำคัญในการที่ช่วยให้บุคคลได้รับรู้และแลกเปลี่ยนข่าวสารและความต้องการซึ่งกันและกัน การสื่อสาร (Communication) หมายถึง การแลกเปลี่ยนข่าวสาร (Messages) ซึ่งมีครอบคลุมทั้ง ภาษาพูด ภาษาท่าทาง การแสดงออก ภาษาเขียน และสัญลักษณ์ การสื่อสารจะเกิดขึ้นจะต้องประกอบด้วยผู้ส่งและผู้รับ และสิ่งสำคัญทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารจะต้องมีความเข้าใจเหมือนกันเกี่ยวกับสารหรือข้อมูลนั้น ๆ กระบวนการของการสื่อสารสามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ การสื่อสารแบบทางเดียว (One-way Communication) หมายถึง การที่ผู้ส่งสารส่งข่าวสาร ผู้รับก็ได้รับข่าวสารนั้น และกระบวนการการสื่อสารก็สิ้นสุดลง และการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) หมายถึง ผู้ส่งสารส่งข่าวไปยังผู้รับสาร และผู้รับสารเกิดการตอบสนองด้วยข่าวสารอื่นๆทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสารจะมีการสับเปลี่ยนบทบาทซึ่งกันและกัน การสนทนาและการติดต่อสื่อสารเป็นตัวอย่างของการสื่อสารแบบสองทาง (Throop;& Casellucci, 1999: 144-145) การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจะส่งผลให้ผู้อื่นรับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้ส่งสารต้องการนำเสนอ อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร และก่อให้เกิดประสิทธิผลต่อการดำเนินงานขององค์กร หน่วยงาน การเป็นผู้สื่อสารที่ดีจะต้องมีการแสดงออกของพฤติกรรมที่เป็นธรรมชาติมีความสามารถในการรับฟัง การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารอย่างชัดเจนและถูกต้อง ตลอดจนการนำเสนอและตอบสนองต่อความคิดด้วยความกระตือรือร้น (Mulligan, 2004: 90-92)

นอกจากนี้ กรรณิการ์ นลราชสุวัจน์ (2545: 371-379) ได้กล่าวถึงการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพว่าจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียุทธศาสตร์ของการฟังที่ดีเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นการฝึกทักษะการฟังที่มีประสิทธิภาพจะช่วยในการพัฒนาทักษะการสื่อสารได้ พฤติกรรมของการฟังที่มีประสิทธิภาพประกอบด้วย **การประสานสายตา (Eye Contact)** เป็นพฤติกรรมที่มีความสำคัญในการรับฟังเพื่อการสนทนาที่มีประสิทธิภาพ การประสานสายตานั้นเป็นการแสดงความต้องการเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมและช่วยสร้างบรรยากาศของความไว้วางใจ ทำให้ผู้พูดรู้สึกที่ผู้ฟังนั้นใส่ใจและสนใจเรื่องราวที่เขาพูดอย่างแท้จริง **การแสดงออกทางสีหน้า (Facial Expression)** เป็นพฤติกรรมที่สื่อความรู้สึกทางอารมณ์ของผู้รับฟัง ซึ่งมีการแสดงออกได้หลายลักษณะ ได้แก่ การทำหน้านิ่งคิ้วขมวด ยิ้มแย้ม หัวเราะ เม้มปาก จมูกย่น เบ้าปาก ทำตาโต เป็นต้น การแสดงออกทางสีหน้าที่เหมาะสม คือ การสื่อความตั้งใจ ความสนใจ ความจริงใจ และการยอมรับของผู้ฟัง ซึ่งจะช่วยให้บรรยากาศของการสื่อสารราบรื่นขึ้น **กิริยาและท่าทาง (Posture and Gesture)** เป็นการวางตำแหน่งร่างกาย และการเคลื่อนไหวร่างกายสามารถสื่อความหมายให้ทราบถึงอารมณ์ความรู้สึกได้หลายประการ เช่น การนั่งตัวตรงแสดง

ความตื่นเต้น หรือความกระตือรือร้น การนั่งเอนตัวมาข้างหน้าผู้พูดแสดงให้เห็นถึงความสนใจและตั้งใจที่จะรับฟัง การนั่งหลังพิงเก้าอี้ แสดงถึงความเฉื่อยชาการนั่งตัวงอแสดงออกถึงความเบื่อหน่าย การนั่งห่างแสดงความไวตัว การนั่งใกล้แสดงถึงความใกล้ชิด **การใช้น้ำเสียง** (Tone of Voice) ลักษณะต่างๆ ของการใช้น้ำเสียง ได้แก่ ระดับเสียง จังหวะ ความเข้ม ความถี่ของการใช้เสียง มีผลกระทบต่อปฏิสัมพันธ์ในการสนทนา ระดับเสียงมีลักษณะต่างๆ ได้แก่ น้ำเสียงราบเรียบ หมายถึง ไม่แสดงความรู้สึกใด ๆ เสียงแข็งกร้าว หมายถึง ก้าวร้าว ขุ่นข้องใจ หรือโกรธ เสียงอ่อน หมายถึง ความลึกลับ เสียงเบา หมายถึง ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง เสียงสั้น หมายถึง ประหม่า หรือกลัว เป็นต้น **การสัมผัส** (Touching) หมายถึง การแตะต้องร่างกาย การสัมผัสเป็นการสื่อความหมายโดยไม่ได้ใช้วาจา ซึ่งในบางสถานการณ์การใช้การสัมผัสอาจช่วยให้เพิ่มประสิทธิภาพของการสนทนาได้มากยิ่งขึ้น และประการสุดท้าย คือ **การใช้ความเงียบ** (Silence) ความเงียบมีความสำคัญเช่นเดียวกับการฟังและการพูดในกระบวนการสนทนา

การฝึกให้เด็กและเยาวชนมีทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ จะช่วยป้องกันความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารที่ผิดพลาดทั้งกับคนต่างวัยและวัยเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็น พ่อ แม่ ครู และเพื่อน ช่วยให้เกิดการเรียนรู้แนวทางที่เหมาะสมในการอยู่ร่วมกันในสังคม และนอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมบุคลิกภาพที่ดี

3.2 การสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal Relationship)

การสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับคนทุกคน และมีความสำคัญต่อมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัว ระหว่างเพื่อน สัมพันธภาพที่ดีมีแนวโน้มให้บุคคลเกิดการตอบสนองต่อกันในทางบวก ทำให้บุคคลมีความเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน เข้าใจกัน ยอมรับกัน มีความจริงใจต่อกัน สามารถยอมรับสิ่งต่าง ๆ ได้ตามจริงและสามารถทำให้เกิดการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ (Koontz ;& O'Donnell. 1968) การสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเป็นการติดต่อสื่อสาร และมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันของบุคคล การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ซึ่งมีผลต่อความคิด ความรู้สึก ความเข้าใจและการยอมรับซึ่งกันและกัน (พัชรา ลิมอำไพ. 2536: 36; เทพ สงวนกิตติพันธุ์. 2536: 30; นุชนาฏ ศิริพล.2540: 23; Milton.1981: 196) จะเห็นว่าการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเกือบทั้งหมดเกี่ยวข้องกับการสื่อสาร หรืออาจกล่าวได้ว่าสัมพันธภาพระหว่างบุคคลปราศจากการสื่อสารไม่ได้ (Beach.1970)

การที่บุคคลจะสร้าง รักษา และส่งเสริมให้เกิดสัมพันธภาพอันดีระหว่างบุคคล ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างครูกับนักเรียน ระหว่างผู้ช่วยเหลือและผู้รับการช่วยเหลือ ระหว่างเพื่อน รวมทั้งครอบคลุมไปถึงสัมพันธภาพทั้งหมด โรเจอร์ (นุชนาฏ ศิริพล. 2540; อ้างอิงจาก

Rogers.1969) กล่าวว่า สัมพันธภาพอันดีระหว่างบุคคล ประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ คือ ความจริงใจ (Genuineness) การยอมรับอย่างมีเงื่อนไข (Unconditional Positive Regard) และการเข้าใจอย่างร่วมรู้สึก (Empathic Understanding)

การสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล เป็นสิ่งที่จะช่วยให้บุคคลได้รับการยอมรับจากผู้อื่น เข้าใจผู้อื่น สามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ มีความมั่นใจในการแสดงออกและก่อให้เกิดการพัฒนาตนเอง

3.3 ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (Empathy)

ปัจจัยประการหนึ่งของการสร้างทักษะทางสังคมและทักษะในการดำเนินชีวิต คือ ความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) ซึ่งคำว่า “Empathy” มีผู้ใช้คำภาษาไทยที่แตกต่างกัน ยกตัวอย่าง เช่น ความร่วมรู้สึก (คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ กระทรวงศึกษาธิการ.2544; ชบา พันธุ์ศักดิ์. 2550) ความเห็นอกเห็นใจ (สกอล วรเจริญศรี.2550) ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (กรมสุขภาพจิต. 2546) ความเห็นใจผู้อื่น (ประวิต เอราวรรณ์ และนุชชวนา เหลืองอังกูร. 2544) ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้ คำว่า “ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น”

วีระวัฒน์ บันนิตามัย (2542) ได้สรุปกรอบแนวคิดของโกลแมน เกี่ยวกับความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นไว้ว่ามีองค์ประกอบด้วยกัน 5 ด้าน ได้แก่ การเข้าใจผู้อื่น ตระหนักรู้ถึงความรู้สึกนึกคิดและมุมมองของผู้อื่น สนใจผู้อื่น การมีจิตใจใฝ่บริการ (Service Mind) รับผิดชอบต่อความต้องการของผู้อื่น การส่งเสริมผู้อื่น ทราบความต้องการของผู้อื่น และช่วยพัฒนาให้เขามีความรู้ความสามารถให้ถูกทาง การให้ออกาสผู้อื่น เห็นความสามารถของผู้อื่น และการตระหนักรู้ถึงทัศนคติ ความคิดเห็นของกลุ่ม ตลอดจนสามารถคาดคะเนสถานการณ์ในด้านความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม

เมห์ราเบียน (Mehrabian.2005) กล่าวถึงองค์ประกอบของความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ประกอบด้วย การสื่อทางอารมณ์ซึ่งกันและกัน การเชื่อมโยงความรู้สึกและการแสดงออกทางอารมณ์ การตระหนักรู้ในตนเองและตระหนักถึงผู้อื่น และความสม่ำเสมอของการตอบสนองทางอารมณ์ของผู้อื่น ซึ่ง ลอว์นสเลย์ (Rawnsley. 1980) ได้จัดประเภทขององค์ประกอบเป็น 2 ลักษณะ คือ ด้านเนื้อหาความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และด้านกระบวนการของความเห็นอกเห็นใจ

สรุปความหมายของความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นได้ว่า หมายถึง ความสามารถในการที่จะเข้าใจการตอบสนองของบุคคลโดยการนึกถึงใจเขาใจเรา โดยเป็นลักษณะการรับรู้และการสัมผัสความเป็นจริงต่อความรู้สึก ประสบการณ์และการรับรู้ของบุคคลอีกคนหนึ่ง จุดมุ่งหมายที่สำคัญของความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น คือ การเคารพและเข้าใจในความรู้สึกของบุคคลอื่น (Dryden.1999: 41; Mangrulkar; Whitman; & Posner. 2001: 42; Goleman. 1998; กรมสุขภาพจิต.2546 : ออนไลน์ ; Moi ; et al. 2002: 236)

การส่งเสริมให้บุคคลมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีเทคนิควิธีต่าง ๆ ดังแนวคิดที่ มุย และคนอื่น ๆ (Moi ; et al. 2002: 236) ได้เสนอแนะดังต่อไปนี้

1. การใช้เทคนิคการแสดงความคิดเห็นอกเห็นใจ (Empathic Assertion Technique) เป็นเทคนิคที่ใช้เพื่อแสดงการรับรู้ต่อความรู้สึกของบุคคล โดยการนึกถึงสิ่งต่าง ๆ ได้แก่ เหตุการณ์หรือสถานการณ์นั้นเป็นอย่างไร,บุคคลที่อยู่ในสถานการณ์นั้นรู้สึกอย่างไร และ บุคคลนั้น ๆ ต้องการอะไร (Want)

2. การใช้เทคนิคของการอธิบายความรู้สึกและเห็นใจ (Describing Feeling and Empathizing) สามารถทำได้โดย การรับฟังอย่างตั้งใจว่าเขาหรือเธอกำลังถึงอะไร,ลงระลึกหรือจินตนาการว่าถ้าคุณอยู่ในเงื่อนไขหรือสถานการณ์เดียวกับบุคคลคนนั้น คุณจะรู้สึกอย่างไร และ ตอบสนองด้วยการใช้คำที่สะท้อนความรู้สึกได้อย่างเหมาะสมและสื่อสารว่าคุณรับรู้ในความรู้สึกต่อเขาในสถานการณ์นั้น ๆ อย่งไร

นอกจากนี้ ยังมีผู้เสนอแนะวิธีการพัฒนาทักษะความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ได้แก่ การหยั่งรู้ (Being Intuitive) การฟังอย่างตั้งใจ (Active Listening) และการนำ (Leading On)

โดยสรุปแล้ว ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เป็นคุณลักษณะสำคัญที่บุคคลควรมีเพื่อสามารถดำรงชีวิตในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม เพื่อให้สังคมเป็นสังคมแห่งความเอื้ออาทร และ เกิดสันติสุข การพัฒนาความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เป็นกระบวนการที่นำมาใช้เพื่อลดความขัดแย้งในการทำงานร่วมกัน ทั้งนี้เนื่องจากความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น คือ การรับรู้และเข้าใจภาวะของผู้อื่น ตามกรอบการอ้างอิงของบุคคลนั้น (Clark, 2004; citing Roger, 1964) คอตตอน (Cotton,1992) ได้สังเคราะห์เอกสารที่เป็นงานเขียนประเภทบทความ และสิ่งพิมพ์ จำนวน 58 เรื่อง ที่เกี่ยวข้องกับความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เขาได้เสนอกระบวนการในการพัฒนาความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นที่สามารถนำไปใช้ได้ทั้งในเด็กและผู้ใหญ่ และใช้ได้ทั้งโปรแกรมระยะยาวและใช้เป็นตัวแปรจัดกระทำระยะสั้น นอกจากนี้เขายังพบว่า การพัฒนาความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นจะนำไปสู่บุคลิกภาพที่เปิดเผย ความใส่ใจต่อความต้องการของผู้อื่นในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งเกิดขึ้น พัฒนาการทำงานเป็นทีม และความพึงพอใจในการทำงาน และองค์ประกอบเฉพาะของแนวทางการพัฒนาความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ได้แก่ การฝึกการรับรู้การปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและการตอบสนองอย่างเห็นอกเห็นใจ เป็นแนวทางที่ให้ผู้เรียนเรียนรู้ว่า ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นคืออะไร พัฒนาอย่างไร ทำอย่างไรกับอารมณ์ที่แตกต่างของผู้อื่น และทำอย่างไรที่จะตอบสนองผู้อื่นในทางบวก เป็นการเสริมสร้างทักษะและการรับรู้ การมุ่งไปที่ความรู้สึกของตนเอง และการมุ่งไปที่ความรู้สึกที่คล้ายคลึงกันระหว่างคนหนึ่งกับคนอื่น

สรุปได้ว่า การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เป็นคุณลักษณะของบุคคลในการที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับความรู้สึกของตนเองที่มีต่อผู้อื่น รวมทั้งการตระหนักถึงความรู้สึกของบุคคลอื่นเสมือนตนเองเข้าไป

มีส่วนร่วมในเหตุการณ์นั้น เป็นการมองอย่างเข้าใจซึ่งหากเราสามารถพัฒนาคุณลักษณะ การเห็นอกเห็นใจผู้อื่นให้เกิดกับเด็กแล้ว จะส่งผลให้เขาเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น ลดความเห็นแก่ตัว รวมทั้งเสริมสร้างความสงบสุข สามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคม

3.4 ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility)

ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง ความรู้สึกที่ตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การรู้จักบทบาทและหน้าที่ของตนเองที่มีต่อส่วนรวม พยายามทำหน้าที่ให้สำเร็จและได้ผลดี และมีความรับผิดชอบต่อความเจริญ หรือความเสื่อมของสังคมของตน (Berman.1997; ประวิต เอราวรรณ์; และนุชชานา เหลืองอังกูร. 2544; คำนิง อยู่เลิศ. 2541; กาวนาเทียนขาว. 2540: 59; ไชยรัตน์ ปรภาณี. 2531)

ความสำคัญของความรับผิดชอบต่อสังคมนั้นเนื่องจากมนุษย์ไม่สามารถ ดำรงชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ ชีวิตของมนุษย์ผูกพันอยู่กับบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อมมาอย่าง ยาวนาน และพฤติกรรมของมนุษย์เองก็ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสังคมและ สภาพแวดล้อม จนกระทั่งส่งผลกระทบต่ออย่างมากมายต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคมในปัจจุบัน องค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจ ได้ให้ความสำคัญต่อความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น จะเห็น ได้จากการกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานขององค์กร และในปัจจุบันหน่วยงานทาง การศึกษาได้สนับสนุนการพัฒนาผู้เรียนในเรื่องความเป็นพลเมือง (Citizenship) โดยการส่งเสริม ความรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักและเรียนรู้วิธีการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นและการปฏิบัติตนต่อนโยบายทางสังคมและการเมือง ซึ่งมีผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อสังคม มี 4 ประการ คือ ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (Empathy) จิตสำนึกทางจริยธรรม (Moral Sensibility) ความเข้าใจในธรรมเนียมปฏิบัติของสังคม (The Understanding of Social Conventions) และความตระหนักในทางการเมือง (Political Awareness) เกิดขึ้นในตัวบุคคล ก่อนอายุ 8 ขวบ (Berman. 1997: 22) ภาติเพื่อทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ได้นำเสนอกรอบความคิดเพื่อ การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่ง ความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นหนึ่งในทักษะชีวิตที่เสนอแนะให้ครู สอดแทรกทักษะชีวิตในบทเรียนอย่างรอบด้าน (Partnership for 21st Century Skills. 2006) นอกจากนี้ แคทริน อาร์ เวนท์เซด (Kathryn R. Wentzel. 1991: 1) ได้นำเสนอผลการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่าง ความรับผิดชอบต่อสังคมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน พบข้อสรุปว่า ความรับผิดชอบต่อ สังคม นอกจากจะเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในตัวมันเองแล้ว ยังเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้และพัฒนา ความสามารถทางสติปัญญา ซึ่งความรับผิดชอบต่อสังคมสามารถส่งเสริมให้เกิดขึ้นได้ทั้งที่บ้าน และที่โรงเรียน และจะได้ผลดียิ่งขึ้นเมื่อส่งเสริมให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางบวกกับครู กับเพื่อน และ จากการสร้างแรงจูงใจที่ดี ซึ่งองค์ประกอบของความรับผิดชอบต่อสังคม ไชยรัตน์ ปรภาณี (2531) ได้แก่

การปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม การรักษาทักษะสมบัติของสังคม การช่วยเหลือผู้อื่น และการให้ความร่วมมือกับผู้อื่น

4. ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และจัดการกับความเครียด (Emotional Control & Coping Stress Smart : E-Smart) เป็นความสามารถในการประเมินและรู้เท่าทันอารมณ์ว่ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของตนและส่งผลกระทบต่อผู้อื่นอย่างไร สามารถเลือกใช้ชีวิตจัดการกับอารมณ์ และมีวิธีป้องกันการเกิดอารมณ์ที่ไม่พึงประสงค์ได้อย่างที่เหมาะสม การรู้จักอารมณ์ ในมิติขององค์ประกอบของทักษะชีวิต ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้อง คือ การควบคุมอารมณ์ (Coping with Emotion) และการจัดการกับความเครียด (Coping with Stress) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การควบคุมอารมณ์ หมายถึง ความสามารถในการประเมินและ รู้เท่าทันอารมณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเหมาะสม การรู้เท่าทันสภาวะอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น และสามารถเลือกวิถีการปฏิบัติในการตอบสนองอารมณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม (WHO.1997: 3; กรมสุขภาพจิต. 2541: 34) การจัดการกับอารมณ์ นับเป็นส่วนหนึ่งของความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) (Goleman. 1995) ลักษณะของผู้ที่มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ คือ รู้จักรับผิดชอบต่อสวัสดิภาพของตนเองและผู้อื่น ไม่ทำอะไรตามอารมณ์ให้เป็นที่กระทบกระเทือนต่อสวัสดิภาพของตนเองและผู้อื่น กล่าวเผชิญสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความคับข้องใจต่าง ๆ ได้ด้วยการใช้เหตุผล และสามารถแก้ปัญหาด้วยความสุขุมรอบคอบ และรู้จักอดกลั้นและควบคุมการแสดงออกของอารมณ์ในทางที่เหมาะสมต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ (นิภา นิธยาน. ม.ป.ป.)

การรู้จักอารมณ์ของตนเอง ควบคุมอารมณ์ของตนเองได้อย่างเหมาะสม มีแรงจูงใจ เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น สร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ กล่าวได้อีกอย่างหนึ่งก็คือ การมีวุฒิภาวะทางอารมณ์ นั่นเอง

4.2 การจัดการความเครียด (Coping with Stress)

ความเครียด(Stress)หมายถึงปฏิกิริยาการตอบสนองของร่างกายที่ไม่เฉพาะเจาะจงต่อความต้องการต่าง ๆ ที่กระทำต่อร่างกาย หรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องโดยการถูกคุกคามหรือไม่สามารถหาหนทางแก้ไข (Kalat. 1999: 466) นอกจากนี้ กรมสุขภาพจิต (2541: 9) ได้ให้ความหมายของความเครียดว่า หมายถึง ภาวะของอารมณ์ (Emotion) หรือความรู้สึก (Feeling) ที่เกิดขึ้นเมื่อเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ที่ทำให้รู้สึกไม่สบายใจ คับข้องใจ หรือถูก ปีบคั้น กดดันจิตใจจนทำให้เกิดความทุกข์ใจ สบสน โกรธ หรือเสียใจ ศรีเรือน แก้วกังวาล (2542:1) ได้ให้ความหมายของความเครียดว่าเป็นสภาวะอารมณ์ประเภทหนึ่ง โดยเป็นปฏิกิริยาการตอบสนองต่อสิ่งเร้าทั้งภายนอกและภายใน ซึ่งจะส่งผลต่อร่างกายและจิตใจของบุคคลทั้งบวกและลบ

ประเภทของความเครียดสามารถจำแนกออกได้เป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

(ลักษณะ สิริวิวัฒน์. 2544: 160-162)

ประเภทที่ 1 จำแนกตามผลที่เกิดขึ้น ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ ความเครียดที่ส่งผลทางลบ (Negative Stress) ซึ่งความเครียดลักษณะนี้เป็นความเครียดที่ก่อให้เกิดความทุกข์ ความไม่สบายใจ หรือความอึดอัดใจให้กับบุคคล เช่น การหย่าร้าง การถูกทำโทษ การถูกให้ออกจากงาน เป็นต้น และ ความเครียดที่ส่งผลทางบวก (Positive Stress) เป็นความเครียดที่ก่อให้เกิดความสุข ความสบายใจ และความพึงพอใจ ได้แก่ การได้รับรางวัล การได้เลื่อนตำแหน่งหน้าที่การงาน การแต่งงาน เป็นต้น

ประเภทที่ 2 จำแนกตามสาเหตุที่เกิดขึ้น สามารถแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ ความเครียดจากเวลา (Time Stress) เป็นความเครียดที่เกิดจากการมีเวลาไม่เพียงพอในการที่จะกระทำการใดให้สำเร็จ ความเครียดจากสถานการณ์ (Situation Stress) เป็นความเครียดที่เป็นผลมาจากบุคคลที่อยู่ในสถานการณ์ที่ถูกคุกคามทางจิตใจ ซึ่งไม่สามารถควบคุมหรือหาวิธีแก้ไขสถานการณ์นั้น ๆ ได้ และความเครียดที่เกิดจากการคาดการณ์ (Anticipatory Stress) เป็นความเครียด หรือความรู้สึกทุกข์ใจในการที่จะต้องติดต่อกับบุคคลที่เข้ากันไม่ได้ หรือต้องเผชิญหน้ากับบุคคลที่มีพฤติกรรมที่ไม่ปรารถนา

ประเภทที่ 3 จำแนกตามแหล่งที่เกิด สามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ ความเครียดทางด้านชีววิทยา (Biological Stress) หรือร่างกาย (Physical Stress) เช่น การเกิดอุบัติเหตุต่าง ๆ การมีโรคประจำตัว การเปลี่ยนแปลงของร่างกายในวัยต่าง ๆ และ ความเครียดทางด้านจิตใจ (Psychological Stress) เป็นสภาพการณ์ที่กระทบหรือคุกคามที่สืบเนื่องมาจากความคิดของตนเอง โดยเกิดจากการหมกมุ่นอยู่กับเรื่องเดิมที่ทำให้ทุกข์ใจ หรืออาจเกิดจากการได้รับข้อมูลจากคนอื่นก็ได้

ประเภทที่ 4 จำแนกตามความสามารถในการป้องกันความเครียด สามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ ความเครียดที่สามารถหลีกเลี่ยงได้ (Avoid Stress) เช่น ไม่ชอบอากาศร้อนในห้องนอน ก็สามารถติดตั้งเครื่องปรับอากาศในห้องนอนได้ และความเครียดที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ (Unavoid Stress) เช่น ความเครียดที่เกิดจากการเจ็บป่วย ความเครียดจากการทำงาน เป็นต้น

สัญญาณและอาการของความเครียดมีอยู่หลากหลายลักษณะที่สามารถสังเกตได้ว่าเมื่อไหร่จึงถือได้ว่าบุคคลนั้นๆ กำลังประสบความเครียดอยู่ โดยประเภทของอาการความเครียดไว้ 4 ชนิด ได้แก่ 1) ด้านความรู้สึก (Feeling) ได้แก่ ความรู้สึกกังวล ความรู้สึกกลัว ความรู้สึกโมโห อ่อนเฉื่อยง่าย ความรู้สึกขุ่นเคือง 2) ด้านความคิด (Thoughts) ได้แก่ การเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ ความกลัว ความล้มเหลว ขาดสมาธิ เหนื่อยง่าย กังวลเกี่ยวกับเรื่องอนาคต หมกมุ่นในความคิด และเรื่องงาน สะเพวระ ขาดการระมัดระวัง เป็นต้น 3) ด้านพฤติกรรม (Behavior) ได้แก่ พุดติดอ่างและพุดเร็ว ร้องไห้โดยไม่มีเหตุผลหันหลังหันแผ่นดิน หัวเราะเสียงดัง กัดฟัน สูบบุหรี่จัด เพิ่มปริมาณการใช้จ่ายและเครื่องดื่ม

ประเภทแอลกอฮอล์ กินอาหารน้อยหรือมากเกินไป เป็นต้น และ 4) ด้านร่างกาย (Physiological) ได้แก่ มือเปื่อยแห้ง หัวใจเต้นแรง ปวดศีรษะ เป็นต้น

หลักการและเทคนิคในการลดความเครียด คือ การควบคุมความคิดทางลบ (Controlling Negative Thinking) และการคิดที่ดี (Healthy Thinking) คือการไม่คิดในแง่ลบ วิธีการที่จะช่วยในการควบคุมความคิดทางลบนั้นสามารถทำได้โดย การคิดโดยการปรับเปลี่ยนความคิด (Thinking Adaptive Thoughts) การหยุดคิดการคิดในทางลบ (Stopping Negative Thoughts) การฝึกการคิดในเชิงบวก (Practicing Positive Thoughts) และการรับการตัดสินใจในความคิดของตนเอง (Taking Charge of your Thinking) (Kleinke.1998: 83-92) นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์ (2539: 48) และ กรมสุขภาพจิต (2543: 13) ได้นำเสนอวิธีจัดการกับความเครียดไว้สอดคล้องกัน คือ การลดความเครียดทางด้านร่างกาย โดยการออกกำลังกาย ไม่ทำงานเกินกำลัง และเข้าร่วมกิจกรรมสันทนาการ การลดความเครียดด้านจิตใจและอารมณ์ โดยการฝึกมองโลกในแง่ดี ฝึกให้อภัยผู้อื่น ให้ฝึกกำลังใจตัวเอง หมั่นสร้างอารมณ์ขันให้กับตัวเอง ฝึกไว้ใจผู้อื่นที่สามารถรับฟังปัญหาต่าง ๆ ของตนเองได้ และหัดมองโลกในหลายแง่มุมเพื่อทำความเข้าใจกับสภาพที่เป็นอยู่ นอกจากนี้การใช้เทคนิคการผ่อนคลายความเครียดด้วยเทคนิคต่าง ๆ อาทิเช่น การฝึกเกร็งและคลายกล้ามเนื้อ การฝึกการหายใจ การทำสมาธิเบื้องต้น การใช้เทคนิคความเงียบ การใช้จินตนาการ การทำงานศิลปะ การใช้เสียงเพลง การใช้เทปเสียงคลายเครียดด้วยตนเอง กิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ยกตัวอย่างมานี้สามารถนำมาใช้ในการลดความเครียดได้ เนื่องจากความเครียดจะส่งผลเสียต่อสุขภาพส่วนบุคคลและสัมพันธภาพกับผู้อื่น ดังนั้น หากบุคคลใดเกิดความเครียดก็ควรแสวงหาแนวทางในการที่จะช่วยลดหรือขจัดความเครียดออกไปให้เร็วที่สุด

5. ความสามารถในการรู้จักและเข้าใจตนเอง (Self-Smart :S-Smart) เป็นคุณลักษณะและความสามารถในการค้นหา และเข้าใจจุดดี จุดด้อยของตนเองและความแตกต่างจากบุคคลอื่น ความรู้สึกที่ตนเองมีคุณค่า ค้นพบและภูมิใจในความสามารถด้านต่าง ๆ ของตน รู้จักการวางตัวที่ถูกต้องเหมาะสม ในสถานการณ์ต่าง ๆ การรู้จักตนเองในมิติขององค์ประกอบของทักษะชีวิตที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย การตระหนักรู้ในตนเอง (Self-Awareness) และเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-Esteem) ซึ่งแต่ละมโนทัศน์มีรายละเอียด ดังนี้

5.1 การตระหนักรู้ในตนเอง (Self-Awareness)

การตระหนักรู้ในตนเอง หมายถึง การรับรู้ และเข้าใจความรู้สึก ความคิด และอารมณ์ของตนเองได้ตามความเป็นจริง รู้ว่า ตนเองกำลังคิดอะไร รู้สึกอย่างไร และกำลังทำอะไรในขณะนั้น และสามารถควบคุมอารมณ์ และความรู้สึกของตนเองได้ รวมถึงสามารถที่จะค้นหาและเข้าใจจุดดีจุดด้อยของตนเองได้ (Goleman. 1998; กรมสุขภาพจิต. 2543; Feldman. 1992)

องค์ประกอบของการตระหนักรู้ในตนเอง ประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ด้าน คือ การรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง รู้สึกสาเหตุที่ทำให้เกิดความรู้สึกนั้นๆ และคาดคะเนผลที่จะเกิดตามมา สามารถประเมินตนเองได้ตามเป็นจริง รู้จุดเด่นจุดด้อยของตนเอง มีความมั่นใจในตนเอง เชื่อมั่นในความสามารถและคุณค่าของตนเอง สามารถจัดการกับความรู้สึกภายในตนได้ โดยให้อยู่ในสภาวะที่พอเหมาะ และควบคุมตนเอง โดยสามารถจัดการกับภาวะอารมณ์ของตนได้ (วีระวัฒน์ ปันนิตามัย . 2542)

สำหรับวิธีการสร้างความตระหนักรู้ในตนเอง คอลแมน (Kalman. 1993:72-74) ได้กล่าวว่าวิธีการสร้างความตระหนักรู้ในตนเอง มี 2 แนวทาง ได้แก่ การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถทำได้โดยการฟังตนเอง การสำรวจ หรือสังเกต ความคิด ความรู้สึก และการกระทำของตนว่าเป็นอย่างไร ซึ่งเป็นกระบวนการของภาวการณ์ตื่นตัว อยู่เสมอ การฟังคนอื่น เป็นการศึกษาตนเองโดยอาศัยการสังเกตปฏิกิริยาของผู้อื่นที่มีต่อตน ทำให้ทราบว่าคนอื่นมองตนเองอย่างไร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าตนเองจะเปิดใจได้มากน้อยขนาดไหน และการบอกคนอื่นเกี่ยวกับตนเอง เป็นการเปิดเผยตนเอง ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกของการพัฒนาความตระหนักรู้ ในตนเอง ในส่วนของการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น (Interpersonal Relationships) นั้นบุคคลสามารถเรียนรู้จากครอบครัว โรงเรียน สถานที่ทำงานหรือในชุมชนที่อาศัยอยู่ ซึ่งการพัฒนาความตระหนักรู้ ในตนเองนี้ ถ้าหากมีการฝึกฝน ไม่ว่าจะรูปแบบใดอย่างต่อเนืองจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต ก็จะสามารถสร้างสมดุลให้กับตนเอง มีทักษะในการสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น ซึ่งจะส่งผลให้บุคคลสามารถปรับตัวในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

5.2 การเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-Esteem)

การเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-Esteem) เป็นพื้นฐานการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกคน เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ชีวิตมีความสุขและประสบความสำเร็จ เด็กที่เห็นคุณค่าในตนเองจะมีความเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในตนเอง จะมีความกล้าหาญ กระตือรือร้น อยากรู้สิ่งใหม่ และใช้ศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ เด็กที่มีพฤติกรรมติดยาเสพติด ยกพวกตีกัน เกเร อันธพาล ส่ำสอนทางเพศ เชื้อยชาและไม่อยากรู้ ซึ่งเป็นเพราะค้นหาตัวเองไม่พบและขาดการเห็นคุณค่าในตนเอง (วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล. 2552: 53) ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเอง หมายถึง ความรู้สึกที่ตนเองมีคุณค่า ค้นพบและภูมิใจในความสามารถด้านต่างๆ ของตน โดยไม่มุ่งสนใจในเรื่องรูปลักษณ์ภายนอก มีความเชื่อมั่น และพร้อมที่จะนำสิ่งเหล่านี้มาให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่นได้ (Mussen and Others. 1981; Coopersmith. 1984; ปรรธนา ช้อนแก้ว. 2542)

ลักษณะของบุคคลที่เห็นคุณค่าในตนเอง มูเซน ; และคนอื่น ๆ (Mussen and Others. 1981) ได้นำเสนอว่า ควรเป็นบุคคลที่มีลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ความเชื่อมั่นในตนเอง การรับรู้คุณค่าของตน

ตามความเป็นจริง การแสดงพฤติกรรมต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม มีความกระตือรือร้น มานะพยายามเชื่อมั่นในตนเองว่า ตนมีความสามารถในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ ไม่กลัว กล้าเสี่ยงที่จะทำหรือสร้างสิ่งใหม่ๆ ไม่เป็นทุกข์มากหากทำอะไรไม่สำเร็จ เป็นผู้นำ ในการอภิปราย และเป็นตัวของตนเองในการแสดงความคิดเห็น ไม่หวั่นต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ มีความคิดสร้างสรรค์ มองโลกในแง่ดี มีความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ได้ดี มีความพึงพอใจ เคารพและประทับใจในตนเอง วิตกกังวลน้อย กล้าทำงานที่ท้าทายความสามารถ

การที่บุคคลมีการเห็นคุณค่าในตนเอง จะช่วยให้สามารถปฏิบัติงานต่างๆ ได้เป็นผลสำเร็จ ไม่ว่าจะงานนั้นจะมีความยุ่งยากซับซ้อนเพียงใด หรือเมื่อบุคคลต้องเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ ที่เป็นปัญหาและส่งผลกระทบต่อตนเอง ก็จะสามารถต่อสู้ ฝ่าฟันให้ผ่านพ้นไปได้ การปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนมีลักษณะการเห็นคุณค่าในตนเอง จะช่วยให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า สามารถทำอะไรได้สำเร็จ เกิดความภูมิใจในสิ่งที่ตัวเองเป็น ซึ่งจะช่วยป้องกันการเกิดพฤติกรรมเลียนแบบไปในทางที่ผิด

1.4 การพัฒนาทักษะชีวิต

การพัฒนาทักษะชีวิต เป็นสิ่งที่ได้รับความสำคัญมากในปัจจุบัน เพราะเหตุที่ทักษะชีวิตเป็นทักษะที่มีความสำคัญทั้งในการปรับตัวสำหรับการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพในโลกแห่งความเจริญก้าวหน้าและป้องกันการเกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ดังที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554: 2) กล่าวว่า การสร้างทักษะชีวิตให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน มี 2 วิธี คือ เกิดเองตามธรรมชาติเป็นการเรียนรู้ที่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ และการมีแบบอย่างที่ดี แต่การเรียนรู้ตามธรรมชาติจะไม่มีทิศทางและเวลาที่แน่นอน บางครั้งก็อาจจะสูญหายไป และจากการสร้างและพัฒนาโดยกระบวนการเรียนการสอน โดยเน้นการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกันในกลุ่ม ผ่านกิจกรรมรูปแบบต่างๆ ได้ลงมือปฏิบัติได้ร่วมคิดอภิปรายแสดงความคิดเห็น ได้แลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ได้สะท้อนความรู้สึกนึกคิด มุมมอง เชื่อมโยงสู่วิถีชีวิตของตนเอง เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์ และสุวรรณา เรืองกาญจนเศรษฐ์ (2551:12-13) ได้เสนอแนะแนวทางการสร้างทักษะชีวิตให้เกิดขึ้นกับเด็กในสถานศึกษาอยู่บนพื้นฐานที่ยึดแนวคิดหลัก 3 ประการ คือ ส่งเสริม ป้องกัน แก้ไขหรือรักษาและฟื้นฟู

ส่งเสริม หมายถึง การสร้างทักษะชีวิตให้เกิดขึ้นกับนักเรียนกลุ่มปกติ หรือมีพฤติกรรมปกติ (Normal Behavior) เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตของเด็ก

ป้องกัน หมายถึง ช่วยเหลือเด็กที่มีพฤติกรรมเสี่ยง (Risk Behavior) เช่น เด็กที่เริ่มมีพฤติกรรมที่เป็นแนวโน้มเข้าสู่เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมให้มีทักษะชีวิตและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นเด็กปกติ

แก้ไขหรือรักษาและฟื้นฟู หมายถึง การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนที่เป็นปัญหาแล้วหรือป่วยแล้ว โดยการช่วยเหลือ บำบัด และรักษา

นอกจากนี้ยังเสนอความเห็น ในเรื่องกลยุทธ์การพัฒนาทักษะชีวิตนักเรียน มีดังนี้

1. การสร้างทักษะชีวิตโดยระบบเรียนรู้ (การเรียนการสอน)
2. การสร้างทักษะชีวิตโดยระบบกิจกรรม โดยเฉพาะกิจกรรมเสริมหลักสูตรซึ่งกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่จำเป็นในการสร้างทักษะชีวิตมีหลากหลายลักษณะ เช่น การทำกิจกรรมชมรมต่าง ๆ เพื่อเด็กได้ทำงานร่วมกัน ได้มีโอกาสสร้างสัมพันธภาพ ได้สื่อสารกับผู้อื่น ได้รู้จักตนเองและรู้จักผู้อื่น ได้ตัดสินใจแก้ไขปัญหา เกิดการเห็นคุณค่าในตนเอง เกิดความรับผิดชอบต่อสังคม ฯลฯ กิจกรรมที่ได้ทำจะต้องมีลักษณะที่เน้นให้เด็กคิดเองทำเอง โดยมีครู/ผู้ใหญ่เป็นที่ปรึกษา สามารถดำเนินการได้ตลอดปี เพราะมาจากพลังของเยาวชนเองสามารถสืบทอดจากรุ่นที่ไปสู่รุ่นน้องได้ เพราะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของจากเยาวชนเอง กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่สร้างทักษะชีวิตทั่วไปให้กับเด็ก เช่น กิจกรรมชมรมห้องสมุด กิจกรรมชมรมวิชาการต่าง ๆ กิจกรรมกีฬา เป็นต้น และกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่สร้างทักษะชีวิตเฉพาะปัญหา เช่น ชมรมต่อต้านสารเสพติด ชมรมต้านภัยเอดส์ ชมรมเพื่อนเตือนเพื่อน ฯลฯ

3. การสร้างทักษะชีวิตด้วยระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นการสร้างทักษะชีวิตเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยการช่วยเหลือแนะนำ (Advisory) โดยครูที่ปรึกษาหรือครูประจำชั้น ซึ่งจะทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษาและช่วยเหลือโดยการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองเพื่อวิเคราะห์แยกแยะพฤติกรรมของเด็ก และการค้นหาเด็กกลุ่มเสี่ยง ตลอดจนให้ความช่วยเหลือเด็กเหล่านี้ตั้งแต่ต้น ก่อนที่เด็กจะเป็นเด็กที่มีปัญหารุนแรง

4. การสร้างทักษะชีวิตเพื่อช่วยเหลือเด็กที่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาเกินกว่าที่ครูที่ปรึกษา หรือครูประจำชั้นจะช่วยเหลือได้ ลักษณะเช่นนี้จำเป็นต้องใช้จิตวิทยาการแนะแนว หรือ การให้คำปรึกษา (Counseling) หรืออาจส่งต่อ (Refer) กรณีต้องการบำบัดรักษาจากสถานบริการทางสาธารณสุขหรือหน่วยงานต่าง ๆ เช่น การติดยาบ้าแล้ว หรือการมีพฤติกรรมทางจิต เป็นต้น

โสภณ จุโลทก (2543: 151) ได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาทักษะชีวิต ถือว่าเป็นกลยุทธ์ 7 ประการ ที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาทักษะชีวิตให้กับเด็ก โดยวิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ การพัฒนาทักษะชีวิตทั่วไป (General Life Skills) การพัฒนาทักษะชีวิตเฉพาะ (Special Life Skills) การพัฒนากิจกรรมเสริมหลักสูตรทั่วไป (General Extra Curriculum) การพัฒนากิจกรรมเสริมหลักสูตรเฉพาะ (Special Extra Curriculum) การช่วยเหลือเด็กกลุ่มเสี่ยง (Advisory) การให้คำปรึกษาโดยครูแนะแนว (Counseling) และการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

กรมสุขภาพจิต (2541: 26) กล่าวถึงแนวทางในการฝึกทักษะชีวิตสำหรับเยาวชน ในสถานศึกษา ได้แก่ การอบรมทักษะชีวิต การสอนแทรกในชั่วโมงปกติ กิจกรรมแนะแนว ค่ายเยาวชน

แกนนำ การรณรงค์ป้ายประชาสัมพันธ์ การปฐมนิเทศนักเรียน นักศึกษา ชมรมและกิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี นอกจากนี้ วนิดา ขาวมงคล เอกแสงศรี (2546: 75) เสนอแนะว่า การจัดกิจกรรม การพัฒนาทักษะชีวิตควรจะถูกจัดอยู่ในด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่แยกออกมาอย่างชัดเจนได้อีก ส่วนหนึ่ง เพราะกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิตเป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ให้เกิดทักษะในด้านรู้จักตนเองตามความเป็นจริง เข้าใจและยอมรับในผู้อื่น สามารถปรับตัว และดำรงชีวิต อยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ เต็มศักยภาพของความเป็นมนุษย์

1.5 หลักการจัดกิจกรรมและการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต

วนิดา ขาวมงคล เอกแสงศรี (2546: 77-78) หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดศรีสะเกษ (2542: 73) ได้เสนอหลักการจัดกิจกรรมและการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของผู้เรียน ดังนี้

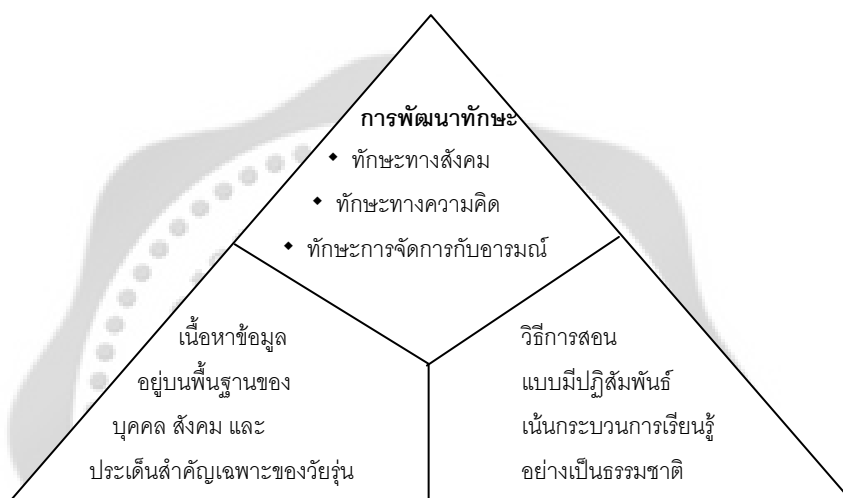
1. กำหนดวัตถุประสงค์และแนวการสอน รวมทั้งการจัดกิจกรรมที่เน้นในด้านการปฏิบัติ อย่างชัดเจนที่สามารถวัดและประเมินผลได้
2. จัดเนื้อหาให้มีความสัมพันธ์กับหลักการของทักษะชีวิตที่ต้องการพัฒนาในแต่ละด้าน เช่น ด้านสังคม และ ด้านจิตวิทยา
3. จัดกิจกรรมการสอนที่เหมาะสมกับวัย และวุฒิภาวะ ความสนใจ ความถนัด และความสามารถของผู้เรียนตามหลักจิตวิทยาการศึกษา และภูมิหลังหรือสภาพที่สอดคล้องกับความเป็นจริงในชีวิตของผู้เรียน
4. ใช้กระบวนการกลุ่ม และกระบวนการเรียนรู้ ที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการจัด ประสบการณ์ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเกิดทักษะที่จะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง
5. บูรณาการองค์ความรู้กับทักษะชีวิตเพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นคุณค่าของความรู้ที่สำคัญ ในสาระความรู้ที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาทักษะชีวิตอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
6. จัดโอกาสให้เกิดความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา พ่อ แม่ ผู้ปกครอง และชุมชน ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดการประชุมในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการระหว่าง บ้านและโรงเรียน การจัดงานหรือนิทรรศการเกี่ยวกับทักษะชีวิตที่เป็นที่สนใจของบุคคลทั่วไป
7. จัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับเวลา สถานที่ และสอดคล้องกับวิถีชีวิต วิสัยทัศน์ และความเป็นจริงของบุคคลและเป้าหมายของสถานศึกษานั้น ๆ
8. มีการประเมินผลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ควรมีการสะท้อนผล (Feedback) การเรียนกับผู้เรียน และสอดแทรกการให้กำลังใจหรือเสริมแรง

9. นำผลการประเมินที่ได้จากการจัดการข้างต้นมาวิเคราะห์ วิจัยอย่างเป็นระบบ โดยกระบวนการที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดการพัฒนาทักษะชีวิตที่อยู่ในระดับสูงยิ่งขึ้นต่อไป

กรมวิชาการ (2543: ง-จ) เสนอแนวทางการจัดกิจกรรมทักษะการดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชนว่า ควรเริ่มต้นจากทักษะการรู้จักตนเอง และตามด้วยทักษะอื่น ๆ ตามลำดับ วิธีการสอนหรือการจัดกิจกรรมควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมากกว่าการบรรยาย ผู้เรียนต้องเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง กระบวนการสร้างความรู้ด้วยตนเองต้องอาศัยประสบการณ์เดิมของผู้เรียน เชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้ใหม่ ๆ การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันและระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนหรือผู้ดำเนินกิจกรรม ทำให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความรู้ ประสบการณ์ ที่ทุกคนมีอยู่ออกไปอย่างกว้างขวาง โดยอาศัยการแสดงออกภายนอก ได้แก่ การพูด การเขียน เป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยน วิเคราะห์ และสังเคราะห์ความรู้และประสบการณ์ นอกจากนี้การสอนหรือการจัดกิจกรรมจะเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเพื่อนำศักยภาพที่มีอยู่ในตัวผู้เรียนออกมาให้มากที่สุด ด้วยการฝึกทักษะการดำเนินชีวิตให้ผู้เรียนทุกคนรู้จัก เข้าใจ และใช้พลังด้านต่าง ๆ ของตน กิจกรรมจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนตั้งประสบการณ์ของตนเองแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ทำงานร่วมกัน แสดงความคิดเห็นร่วมกัน ให้สำรวจทางเลือกในการปฏิบัติอย่างเสรี พิจารณาผลที่เกิดจากทางเลือก ตัดสินใจโดยเสรี มีความสุข ความภูมิใจในสิ่งที่ตนเองได้เลือก เต็มใจ ยึดมั่นในสิ่งที่เลือกอย่างเปิดเผย ปฏิบัติตามที่ได้เลือกโดยแสดงพฤติกรรมหรือการกระทำตามสิ่งที่เลือกปฏิบัติจนเป็นลักษณะประจำตัว ตลอดจนสรุปข้อคิดที่ได้จากการร่วมกิจกรรมแต่ละกิจกรรม ทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านตนเอง พร้อมทั้งจะใช้ศักยภาพและทักษะในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพในการจัดการกับชีวิตและอาชีพได้อย่างเหมาะสม ปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างราบรื่น มีความสุข และทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม นอกจากนี้กรมวิชาการ ยังได้เสนอข้อควรปฏิบัติของครูระหว่างการจัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะชีวิตที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ ให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นก่อน แล้วครูแสดงความคิดเห็นในกรณีไม่เห็นด้วยพร้อมยกเหตุผลประกอบ การไม่ด่วนตัดสินคำตอบ หรือเจตคติของผู้เรียนว่าถูกหรือผิด แต่พยายามให้ผู้เรียนแสดงด้วยเหตุผล การใช้อารมณ์ขัน หรือแสดงท่าทีด้วยการยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นมิตรทั้งคำพูด น้ำเสียง และท่าทางการสังเกตและบันทึกการสังเกตเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้เรียนในกลุ่มขณะจัดกิจกรรม ทั้งพฤติกรรมที่แสดงออกและความรู้สึก การฟังและสะท้อนความรู้สึกและเรื่องราว (ความคิด) ของคำตอบของผู้เรียนแต่ละคน การใช้คำพูดกระตุ้นให้ผู้เรียนคิด เพื่อแก้ไขปัญหาและหาคำตอบด้วยตนเอง การกล่าวแสดงความรู้สึกชื่นชม พร้อมทั้งเหตุผล เมื่อพบว่าผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ หรือตอบคำถามได้ถูกต้อง การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำงานกลุ่มร่วมกัน โดดเน้นบรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตย การสะท้อนค่านิยมของผู้เรียน การยกตัวอย่างคำตอบของเพื่อนำทางให้กับผู้เรียนที่ไม่สามารถค้นหาคำตอบไม่ได้ หรือแก้ไข

ปัญหาบางอย่างไม่ได้การเตรียมอุปกรณ์ ศึกษาเนื้อหา วิธีดำเนินกิจกรรมทุกครั้งก่อนจัดกิจกรรมและการชี้แจงให้ผู้เรียนทุกคนได้รับทราบข้อควรปฏิบัติในการร่วมกิจกรรม

แมนกรูก้า; วิทแมน ;& พอสเนอร์ (Mangrulkar; Whitman; & Posner. 2001: 22) เสนอว่าการพัฒนาทักษะชีวิตควรประกอบด้วย 3 ส่วนสำคัญ ได้แก่ การพัฒนาทักษะ (Skills Development) เนื้อหา/ข้อมูลข่าวสาร (Information Content) และวิธีการสอนแบบมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction Teaching Methodology) โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นธรรมชาติ ได้แก่ การแสดงบทบาทสมมุติ การเรียนรู้จากตัวแบบ และการใช้กิจกรรมกลุ่ม เป็นต้น จากแนวคิดดังกล่าว นำเสนอได้ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 แสดงกรอบแนวคิดสำคัญของโปรแกรมพัฒนาทักษะชีวิต

ที่มา : Mangrulkar; Whitman; & Posner (2001) *Life Skills Approach to Child and Adolescent Health Human Development*. p. 22.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2554: 2) กล่าวว่า กิจกรรมที่จะสร้างและพัฒนาทักษะชีวิตต้องเป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้ ซึ่งลักษณะของกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพในการสร้างและพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน มีดังนี้

1. กิจกรรมที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมค้นพบความรู้หรือสร้างความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะชีวิตด้านการคิดวิเคราะห์ การคิดตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เช่น กิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้โอกาสผู้เรียนแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ข่าวสาร เหตุการณ์ สถานการณ์ หรือประสบการณ์ของผู้เรียน และกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้สืบค้นหรือศึกษาค้นคว้า คิดวิเคราะห์สังเคราะห์ความรู้จากสื่อต่าง ๆ และแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ได้สะท้อนตนเองเชื่อมโยงกับชีวิตและการดำเนินชีวิตในอนาคต

2. กิจกรรมที่ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ได้ลงมือกระทำกิจกรรมลักษณะต่าง ๆ ได้ ประยุกต์ใช้ความรู้ เช่น กิจกรรมทัศนศึกษา กิจกรรมค่าย กิจกรรมวันสำคัญ กิจกรรมชมรม/ชุมนุม กิจกรรมโครงงาน/โครงการ กิจกรรมจิตอาสา เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทักษะชีวิตดังนี้

2.1 ได้เสริมสร้างสัมพันธภาพและใช้ทักษะการสื่อสาร ได้ฝึกการจัดการกับอารมณ์ และความเครียดของตนเอง

2.2 ได้รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ทำให้เข้าใจผู้อื่น นำไปสู่การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักไตร่ตรอง ทำความเข้าใจและตรวจสอบตนเอง ทำให้เข้าใจตนเองและเห็นใจผู้อื่น

2.3 ได้รับการยอมรับจากกลุ่ม ได้แสดงออกด้านความคิด การพูด และ การทำงาน มีความสำเร็จ ทำให้ได้รับคำชมเกิดเป็นความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าตนเอง นำไปสู่ ความรับผิดชอบทั้ง ต่อตนเองและสังคม

นอกจากแนวทางและลักษณะของกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะชีวิตแล้วเทคนิควิธีต่าง ๆ ได้ถูกนำมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิผลของการเรียนหรือการฝึกทักษะชีวิตเช่นเดียวกัน ชีระ ชัยยุทธยรรยง (2545: 61-67) ได้กล่าวถึงวิธีการต่าง ๆ ในการฝึกทักษะชีวิตสำหรับเด็กและเยาวชน ว่า มีเทคนิค ต่าง ๆ ที่นิยมนำมาใช้ ได้แก่ การระดมสมอง การแสดงบทบาทสมมติ การเรียนรู้จากแม่แบบ การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังเสนอแนะว่า การดำเนินกิจกรรมควรเน้นการให้กำลังใจการให้เหตุผล การตั้งเป้าหมาย การพิจารณาสร้างเสริมค่านิยม การสร้างภาพตนเองในทางบวก

แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตขององค์การอนามัยโลก (WHO) ; องค์การยูนิเซฟ (UNICEF); กรมสุขภาพจิต นักการศึกษาและนักวิชาการ ได้ระบุว่า การสอนทักษะชีวิตควรเป็นการสอนแบบมีส่วนร่วม (Participation Learning) ซึ่งจะมีลักษณะที่ประกอบด้วย การเรียนรู้ เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) และการเรียนรู้เป็นกลุ่มเพื่อให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ พิเคราะห์ไตร่ตรองประสบการณ์ สะท้อนผลและสรุปผล การเรียนรู้เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ จากงานวิจัยที่ศึกษาประสิทธิผลของการจัดการเรียน การสอนการจัดกิจกรรม การจัดโปรแกรมเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต พบข้อสรุปเกี่ยวกับเทคนิควิธีต่าง ๆ ที่นำมาใช้และเกิดประสิทธิผลต่อการพัฒนาทักษะชีวิตของกลุ่มเป้าหมาย ดังแสดงในตาราง 4

ตาราง 4 แสดงเทคนิควิธีที่ใช้ในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต

ชื่อผู้วิจัย	ปีที่วิจัย	เทคนิควิธี									
		การศึกษาค้นคว้า	สถานการณ์จำลอง	สถานการณ์จริง	การแสดงบทบาทสมมติ	การอภิปรายกลุ่ม	เกมและการสาธิต	การระดมสมอง	การฝึกปฏิบัติ	การวิเคราะห์ตนเอง	การบรรยาย
ภัทราภรณ์ อุนนะนันท์	2543	✓	✓			✓		✓		✓	✓
วรรณรัตน์ แก้วมงคล	2543				✓	✓	✓	✓			
กฤษณา ศรียมณีรัตน์	2544		✓		✓	✓	✓	✓			
ศศิพร โลจายะ	2545	✓			✓	✓	✓	✓			
พจนารถ องอาจ	2545	✓	✓		✓	✓		✓	✓		✓
กาญจนา ปัญญาเพชร	2547				✓	✓		✓			
ทัศพร สุวรรณบัณเฑาะ	2550		✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓
สกล วรเจริญศรี	2550	✓	✓			✓		✓			
Maxwell	1981		✓		✓	✓					
Bender, Cornelia Johanna Getruida	2002		✓		✓	✓		✓			
Anneke Buhler; Elke Schroder ;& Rainer K. Silbereisen.	2008				✓	✓		✓			

องค์การยูนิเซฟ (UNICEF. 2001: Online) ได้กล่าวถึงวิธีการสอนทักษะชีวิตที่มีประสิทธิภาพ ไว้ว่า การสอนทักษะชีวิตจึงใช้การสอนที่เน้นการมีปฏิสัมพันธ์ (Interactive Teaching Method) โดยการสอนแบบมีปฏิสัมพันธ์นั้นจะประกอบด้วยวิธีการและเทคนิคต่าง ๆ ได้แก่ การใช้บทบาทสมมติ (Role Playing) การอภิปราย (Discussion) การฝึกปฏิบัติ (Practice) การใช้การเล่าเรื่อง (Story Telling) การใช้เกม (Games) และการใช้เทคนิคอื่น ๆ ทางด้านจิตวิทยา มาบูรณาการในการสอนพัฒนาทักษะชีวิต สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ แมนกรูท่า; วิทนีเย; และ พอสเนอร์ (สกล วรเจริญศรี. 2551: 39; อ้างอิงจาก Mangulkar;

Whitman; & Posner. 2011: 26-27) ที่กล่าวว่า การพัฒนาทักษะชีวิตจะเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ร่วมกัน การสนับสนุนจากกลุ่มเพื่อน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกฝนทักษะการให้ข้อมูลย้อนกลับที่ถูกต้อง และการวิพากษ์วิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังทำให้เกิดตัวแบบที่ดีของทักษะชีวิตโดยกลุ่มเพื่อน สมาชิกด้วยกัน

การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนในด้านต่าง ๆ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึง จุดประสงค์ที่ชัดเจนเพื่อการนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความหลากหลายครอบคลุม องค์ประกอบของทักษะชีวิตที่ต้องการพัฒนา และให้มีความสอดคล้องกับสภาพที่แท้จริงของผู้เรียน และควรมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่องเป็นระบบเพื่อนำผลไปใช้ประโยชน์ในระดับสูงขึ้นไป ผู้วิจัย ได้เลือกใช้เทคนิควิธีในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในหลักสูตรเสริมครั้งนี้ ได้แก่ เทคนิค การอภิปรายกลุ่ม การระดมสมอง การแสดงบทบาทสมมติ สถานการณ์จำลอง เกม และกรณีศึกษา ซึ่งแต่ละเทคนิควิธีล้วนส่งเสริมให้เกิดการร่วมกันในการเรียนรู้ การคิด การมีปฏิสัมพันธ์และการทำงาน ร่วมกับผู้อื่น รายละเอียดของเทคนิควิธีสอนที่ใช้ในการจัดกิจกรรมในหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิด เป็นฐานการเรียนรู้ นำเสนอตามลำดับดังนี้ (ทศนา แคมมณี. 2552: 347-352,358-373)

การแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing)

เป็นวิธีสอนที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การเอาใจเขามาใส่ใจเรา เกิดความเข้าใจ ในความรู้สึกและพฤติกรรมทั้งของตนเองและผู้อื่น หรือเกิดความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับบทบาท สมมติที่ตนแสดง โดยการให้ผู้เรียนสวมบทบาทในสถานการณ์ซึ่งมีความใกล้เคียงกับความเป็นจริง หรือสถานการณ์ที่ผู้เรียนอาจประสบในวันข้างหน้า และแสดงออกตามความรู้สึกนึกคิดของตน และ นำเอาการแสดงออกของผู้แสดงทั้งทางด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมที่สังเกตพบมา เป็นข้อมูลในการอภิปรายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์

การแสดงบทบาทสมมติ เป็นเทคนิควิธีที่ช่วยส่งเสริมทักษะชีวิต ทั้งนี้เนื่องจากการแสดงบทบาทสมมติก็เพื่อวัตถุประสงค์ที่จะใช้บทบาทเป็นเครื่องมือในการดึงความรู้สึกนึกคิด การรับรู้เจตคติ หรืออคติต่าง ๆ ที่ซ่อนอยู่ในส่วนลึกของผู้แสดงออกมาเพื่อเป็นข้อมูลในการเรียนรู้ และ ในขั้นตอนสุดท้ายจะเป็นการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็น และสรุปประเด็น การเรียนรู้ โดยมุ่งประเด็นไปที่ว่าผู้แสดงได้แสดงพฤติกรรมอะไรออกมาบ้าง ทำไมจึงแสดงพฤติกรรม เช่นนั้น และพฤติกรรมนั้นก่อให้เกิดผลอะไรตามมา

ข้อดีของการใช้บทบาทสมมติ มีหลายประการ ได้แก่ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ ความรู้สึกและพฤติกรรมของผู้อื่น ได้เรียนรู้การเอาใจเขามาใส่ใจเรา เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งซึ่งช่วยให้ผู้เรียน มีความเข้าใจ และเกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติและพฤติกรรมของตน ช่วยพัฒนาทักษะในการเผชิญ

สถานการณ์ ตัดสินใจและแก้ปัญหา ช่วยให้การเรียนการสอนมีความใกล้เคียงกับสภาพความเป็นจริง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนมาก ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างสนุกสนาน และทำให้การเรียนรู้มีความหมายสำหรับผู้เรียน เพราะข้อมูลมาจากผู้เรียนโดยตรง ขณะเดียวกันก็มีข้อจำกัด คือ ใช้เวลามาก ต้องอาศัยการเตรียมการและการจัดการอย่างรัดกุม หากจัดการไม่ดีพอ อาจเกิดความยุ่งยาก สับสนขึ้นได้ ต้องอาศัยความไวในการรับรู้ (Sensitivity) และความสามารถในการแก้ปัญหาของผู้สอนในการรับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนบางคนเพื่อแก้ปัญหาได้อย่างทันท่วงที

กรณีตัวอย่าง (Case Study)

เป็นวิธีการที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนฝึกฝนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหาโดยไม่ต้องรอให้เกิดปัญหาจริง เป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ และเรียนรู้จากความคิดของผู้อื่น ช่วยให้ผู้เรียนมีมุมมองที่กว้างขึ้น โดยผู้เรียนจะได้ศึกษาเรื่องที่สมมุติขึ้นจากความเป็นจริงและตอบประเด็นคำถามเกี่ยวกับเรื่องนั้น แล้วนำคำตอบและเหตุผลที่มาของคำตอบนั้นมาใช้เป็นข้อมูลในการอภิปราย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์

ข้อดีของวิธีสอนโดยใช้กรณีศึกษา เป็นวิธีสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดแก้ปัญหา ช่วยให้ผู้เรียนมีมุมมองที่กว้างขึ้น ช่วยให้ผู้เรียนได้เผชิญปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริงและได้ฝึกแก้ปัญหาโดยไม่ต้องเสี่ยงกับผลที่จะเกิดขึ้น ช่วยให้เกิดความพร้อมที่จะแก้ปัญหาเมื่อเผชิญสถานการณ์จริง ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนสูง ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและส่งเสริมการเรียนรู้จากกันและกัน สำหรับข้อจำกัดของวิธีสอนโดยใช้กรณีศึกษา ได้แก่ ผู้เรียนควรมีประสบการณ์แตกต่างกันจะช่วยให้ได้มุมมองที่หลากหลาย

สถานการณ์จำลอง (Simulation)

เป็นวิธีการที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สภาพความเป็นจริงและเกิดความเข้าใจในสถานการณ์หรือเรื่องที่มีตัวแปรจำนวนมากที่มีความสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน โดยให้ผู้เรียนลงไปเล่นในสถานการณ์ที่มีบทบาท ข้อมูล และกติกาการเล่น ที่สะท้อนความเป็นจริง และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในสถานการณ์นั้น โดยใช้ข้อมูลที่มีสภาพคล้ายกับข้อมูลในความเป็นจริง ในการตัดสินใจและแก้ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งการตัดสินใจนั้นจะส่งผลถึงผู้เล่นในลักษณะเดียวกันกับที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริง

เทคนิคการสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง เป็นเทคนิคที่ช่วยส่งเสริมทักษะชีวิต เนื่องจาก เป็นการสอนที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนให้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นจริงที่สถานการณ์นั้น

จำลองขึ้นมา ดังนั้น การอภิปรายจะมุ่งประเด็นไปที่การเรียนรู้ความเป็นจริงว่า สถานการณ์เป็นอย่างไร และอะไรเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสถานการณ์นั้น ๆ ซึ่งผู้เรียนมักได้เรียนรู้จากการเล่นของตนเอง ในสถานการณ์นั้น ๆ ซึ่งผู้เรียนมักได้เรียนรู้จากการเล่นในสถานการณ์นั้นจึงทำให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง เมื่อได้เรียนรู้ความเป็นจริงแล้ว การอภิปรายอาจขยายต่อไปว่า เราควรจะทำให้สถานการณ์นั้นคงอยู่ หรือเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างไร และจะทำอย่างไรจึงจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นได้

ข้อดีของวิธีสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง คือ เป็นวิธีสอนที่ช่วยทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องที่มีความสัมพันธ์ซับซ้อนได้อย่างเข้าใจ เกิดความเข้าใจ เนื่องจากได้มีประสบการณ์ที่เห็นประจักษ์ด้วยตนเอง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้สูงมาก ผู้เรียนได้เรียนอย่างสนุกสนาน การเรียนรู้มีความหมายต่อตัวผู้เรียน และช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ฝึกฝนทักษะกระบวนการต่าง ๆ จำนวนมาก เช่น กระบวนการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น กระบวนการสื่อสาร กระบวนการตัดสินใจ กระบวนการแก้ปัญหา และกระบวนการคิด ขณะเดียวกันข้อจำกัด คือ มีค่าใช้จ่ายสูง เพราะต้องมีวัสดุอุปกรณ์ และข้อมูลสำหรับผู้เล่นทุกคน ใช้เวลามากทั้งในการเตรียมการและการเล่นต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจของครูในการสร้างสถานการณ์จำลอง

เกม (Games)

เป็นวิธีการที่ช่วยทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องต่าง ๆ อย่างสนุกสนานและท้าทายความสามารถ โดยผู้เรียนเป็นผู้เล่นเอง ทำให้ได้รับประสบการณ์ตรง เป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมสูง โดยให้ผู้เรียนเล่นเกมตามกติกา และนำเนื้อหาและข้อมูลของเกม พฤติกรรมการเล่น วิธีเล่น และผลการเล่นเกมของผู้เรียนมาใช้ในการอภิปรายเพื่อสรุปการเรียนรู้

การเล่นเกมนั้นเป็นเทคนิควิธีที่สามารถช่วยส่งเสริมทักษะชีวิตได้ เนื่องจากผู้เรียนได้ฝึกคิด แก้ปัญหา และทำงานร่วมกับผู้อื่น ผู้เรียนจึงต้องรู้จักควบคุมตนเองและให้ความร่วมมือกับปฏิบัติกิจกรรมเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ และการอภิปรายหลังการเล่นเกม จะทำให้ได้ความคิดเกี่ยวกับ สิ่ง que ผู้เรียนได้เรียนรู้ การเรียนรู้ที่ได้นั้นได้มาจากไหน และอย่างไร ผู้เรียนได้ตัดสินใจอะไรบ้าง ทำให้ไม่จึงตัดสินใจเช่นนั้น และการตัดสินใจให้ผลอย่างไร ผลนั้นบอกความจริงอะไร ผู้เรียนมีข้อสรุปอย่างไร เพราะอะไรจึงสรุปเช่นนั้น ซึ่งเป็นการฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ การเชื่อมโยง และให้เหตุผล

ข้อดีของวิธีสอนโดยใช้เกม คือ เป็นวิธีสอนที่ช่วยทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้สูง ผู้เรียนได้รับความสนุกสนาน และเกิดการเรียนรู้จากเกม ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยการเห็นประจักษ์แจ้งด้วยตนเอง ทำให้การเรียนรู้ที่มีความหมายและอยู่คงทน และเป็นวิธีสอนที่ผู้สอนไม่เหนื่อยแรงมากขณะสอนและผู้เรียนชอบ ขณะที่ข้อจำกัดของวิธีสอนโดยใช้เกม คือ ใช้เวลามากทั้งในการเล่นและการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ต้องเสียค่าใช้จ่ายหากต้องซื้ออุปกรณ์หรือเกมสำหรับการเล่น หากต้องสร้าง

เกมผู้สอนจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างเกม และผู้สอนต้องมีทักษะในการนำการอภิปรายที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้ผู้เรียนสามารถประมวลและสรุปการเรียนรู้ได้ตามวัตถุประสงค์

การอภิปรายกลุ่ม

เป็นวิธีการที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างทั่วถึงมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนประสบการณ์อันจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในเรื่องที่เรียนกว้างขึ้น โดยการจัดผู้เรียนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ประมาณ 4-5 คน และให้ผู้เรียนในกลุ่มพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็น และประสบการณ์ในประเด็นที่กำหนด และสรุปผลการอภิปรายออกมาเป็นข้อสรุปของกลุ่ม

ข้อดีของการสอนโดยวิธีอภิปรายกลุ่ม คือ ช่วยให้ผู้เรียนกลุ่มใหญ่มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างทั่วถึง ผู้เรียนและผู้สอนได้ข้อมูลและความคิดเห็นที่หลากหลาย ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่กว้างขึ้น และช่วยส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้เรียน ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะต่าง ๆ จำนวนมาก เช่น ทักษะการพูด การแสดงความคิดเห็น การโต้แย้ง การวิพากษ์วิจารณ์ และทักษะการคิด นอกจากนี้ข้อจำกัดของการอภิปรายกลุ่ม คือ ใช้เวลา มาก ต้องอาศัยสถานที่หรือบริเวณที่กว้างพอจะจัดกลุ่มให้อภิปรายกันได้โดยไม่ต้องรบกวนกัน หากผู้เรียนไม่รู้หรือไม่ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มที่ดี การอภิปรายอาจไม่ได้ผลดี และหากสมาชิกกลุ่มและผู้สอน ไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้ดีอาจเกิดปัญหาการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มได้

การระดมสมอง

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (2549: 40-41) และ อารี พันธุ์มณี (2543) ได้นำเสนอมนทัศน์ของการระดมสมองว่า เป็นวิธีหนึ่งที่สามารถใช้ในการรวบรวมความคิดอย่างรวดเร็ว โดยให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ ไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ความคิดของใคร บางความคิดอาจถูกตัดออกไปตอนหลัง ขึ้นอยู่กับว่าจะนำไปใช้ประโยชน์อย่างไร แต่ในตอนแรกไม่ว่าความคิดจะดูแหวกแนวเพียงใดก็ต้องจดไว้ เป็นวิธีที่เปิดโอกาสให้สมาชิกในกลุ่มได้เสนอความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะที่หลากหลายในการแก้ปัญหา

ข้อดีของการระดมสมอง คือ เป็นวิธีสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน ส่งเสริมทักษะทางสังคม การมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น การแก้ปัญหา การคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการตัดสินใจ ช่วยฝึกให้ผู้เรียนใช้เหตุผล และยอมรับในความคิดของผู้อื่น และข้อจำกัดของการระดมสมอง คือ ใช้เวลามาก สมาชิกต้องเคารพกฎ กติกา และข้อกำหนดในการปฏิบัติตน

ตามบทบาทอย่างเคร่งครัด และต้องมีความสามารถในการควบคุมอารมณ์ของตนเองเนื่องจากอาจมีความคิดเห็นไม่ตรงกันกับสมาชิกคนอื่น

จากการนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับเทคนิควิธีที่ใช้ในการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิต จะพบว่าหลักการและวิธีดำเนินการของเทคนิควิธีต่าง ๆ เหล่านี้ จะมุ่งเน้นการเรียนรู้ร่วมกัน ส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ การวางแผนและแก้ไขปัญหา เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม บรรยากาศการเรียนมีลักษณะผ่อนคลายและเป็นประชาธิปไตย บทบาทของครูจะเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความคิด เจตคติในเรื่องต่าง ๆ และคอยอำนวยความสะดวกในการเรียน ซึ่งสรุปได้ว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ที่ใช้การคิดเป็นฐาน (Thinking-based Learning) ที่ผู้วิจัยเลือกใช้เป็นแนวคิดหลักในการวิจัยครั้งนี้ เทคนิควิธีต่าง ๆ ที่นำเสนอข้างต้นจะนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมตามหลักสูตร ทำให้กิจกรรมในหลักสูตรมีความหลากหลายทั้งเนื้อหาสาระและวิธีดำเนินการ ทั้งนี้จะพบว่าจุดเน้นประการสำคัญคือ การส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิด เพื่อให้เกิดเป็นอุปนิสัยของการเป็นนักคิด และสามารถตรวจสอบและควบคุมการคิดของตนเองให้บรรลุเป้าหมายกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดคุณลักษณะเหล่านี้ คือ การให้ผู้เรียนมีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดหรือข้อโต้แย้งในประเด็นหรือปัญหาที่กำหนด มีการระดมความคิดในลักษณะกลุ่ม เพื่อสร้างข้อสรุปของผลการระดมความคิดและนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของงานที่กำหนด โดยเมื่อกำหนดเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิตที่ต้องการพัฒนาให้เกิดในตัวผู้เรียน ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิควิธีสอนที่เป็นการอภิปรายกลุ่มและการระดมสมองในทุกแผนการจัดกิจกรรม รวมถึงเทคนิควิธีอื่น ๆ ก็มีส่วนสำคัญในการที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่เหมาะสมและมีทักษะชีวิต นอกจากนี้จากแนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน ที่ผู้เรียนจะต้องได้รับการกระตุ้นให้ใช้ความสามารถในการคิดในการตอบคำถามหรือแสดงความคิดเห็น ผู้วิจัยจะกระตุ้นด้วยคำถามที่เน้นการฝึกทักษะการคิด และการออกแบบกิจกรรมย่อยในแต่ละครั้ง จะเน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิดอย่างหลากหลาย เพื่อเป็นการเน้นให้ผู้เรียนฝึกทักษะการคิดให้เกิดความชำนาญ ฝึกการประเมินและควบคุมการคิด และสร้างอุปนิสัยการเป็นนักคิด เมื่อผู้เรียนหรือกลุ่มจะสรุปผลการระดมความคิดเป็นแผนที่ความคิดในลักษณะต่าง ๆ แล้วนำเสนอ แสดงภาพรวมของวิธีการสอนในหลักสูตรดังตาราง 5

ตาราง 5 แสดงการใช้เทคนิคในแผนการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐาน
การเรียนรู้สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

แผนที่	ชื่อแผนการจัดกิจกรรม	เทคนิคการจัดกิจกรรม					
		การอภิปรายกลุ่ม	การระดมสมอง	การแสดงบทบาทสมมติ	สถานการณ์จำลอง	เกม	กรณีศึกษา
1	ตัวตนของฉัน	✓	✓				
2	รู้จักเธอรู้จักฉัน	✓	✓				
3	ความฝันของฉัน	✓	✓	✓			
4	ฝันที่เป็นจริง	✓	✓				✓
5	อ้อมกอดของบ้าน	✓	✓	✓			
6	ประสานสายใยรัก	✓	✓				
7	ฝีกมีเมตตา	✓	✓	✓			
8	เมตตาพาส์สร้างสุข	✓	✓		✓		
9	คุณค่าของการคิด	✓	✓				
10	เสริมทิศพิชิตปัญหา	✓	✓			✓	
11	พัฒนาความคิดและการตัดสินใจ	✓	✓		✓		
12	สร้างภูมิคุ้มกันด้วยการคิด	✓	✓		✓		
13	รู้เท่าทันอารมณ์	✓	✓	✓			
14	ยิ้มให้กันดีกว่า	✓	✓				
15	นานาวิธีสร้างสุข	✓	✓			✓	
16	ปลูกฝังความคิดเชิงบวก	✓	✓				
17	หน้าที่ของใคร	✓	✓	✓			
18	วินัยสร้างสังคม	✓	✓				
19	ชื่นชมคนทำดี	✓	✓				
20	สุขกับวิถีพอเพียง	✓	✓				

ตาราง 5 (ต่อ)

แผนที่	ชื่อแผนการจัดกิจกรรม	เทคนิคการจัดกิจกรรม					
		การอภิปรายกลุ่ม	การระดมสมอง	การแสดงบทบาทสมมติ	สถานการณ์จำลอง	เกม	กรณีศึกษา
21	บทเรียนสร้างพลัง	✓	✓				✓
22	แบบอย่างวิจัยรุ่นยุคใหม่	✓	✓	✓			
23	รู้คิด..ชีวิตมีสุข	✓	✓				✓
24	เลือกทางไหนดี	✓	✓		✓		
25	ปัญหาน่าสนุก	✓	✓			✓	
26	ยุทธวิธีสร้างนักคิด	✓	✓				
27	งานประดิษฐ์สร้างปัญญา	✓	✓				
28	ฝึกคิดตัดสินใจคุณค่า	✓	✓		✓		
29	เป็นหนึ่งในอย่างมั่นใจ	✓	✓				
30	เรื่องน่ารู้.. สุ่มมีคุ้มกัน	✓	✓				
31	บ่มเพาะต้นกล้าความดี	✓	✓				

1.6 การประเมินทักษะชีวิต

การประเมินทักษะชีวิต เป็นกระบวนการที่สำคัญในการที่จะตัดสินได้ว่าผู้เรียนหรือผู้ที่ได้รับการพัฒนาทักษะชีวิตจะมีทักษะชีวิตอยู่ในระดับใด อาจประเมินความสามารถหรือแนวทางในการเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ ของผู้เรียนด้วยวิธีการสังเกต การแก้ปัญหาในสถานการณ์ที่กำหนดให้ และวิเคราะห์เปลี่ยนแปลงความคิด ความเชื่อ การสัมพันธภาพ การสะท้อนความคิด การเชื่อมโยงความคิด และการแสดงพฤติกรรมต่อเนื่องหลังการเรียนรู้ ฯลฯ การประเมินทักษะชีวิต จึงควรได้มาจากวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย มีผู้ร่วมประเมินหลายฝ่าย อาจเป็นครู เพื่อน ผู้ปกครอง หรือผู้เรียนเป็นผู้ประเมินตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการประเมินตามสภาพจริง เพราะจะทำให้ได้ข้อมูลครอบคลุมทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ เนื่องจากองค์ประกอบของทักษะชีวิตบางประการ เช่น การจัดการกับความเครียด หรือ การสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ใช้การประเมินเชิงคุณภาพจะใช้ได้เหมาะสมมากกว่า (Authentic Assessment) (WHO. 1997: 29; สัมฤทธิ์ สันเต.

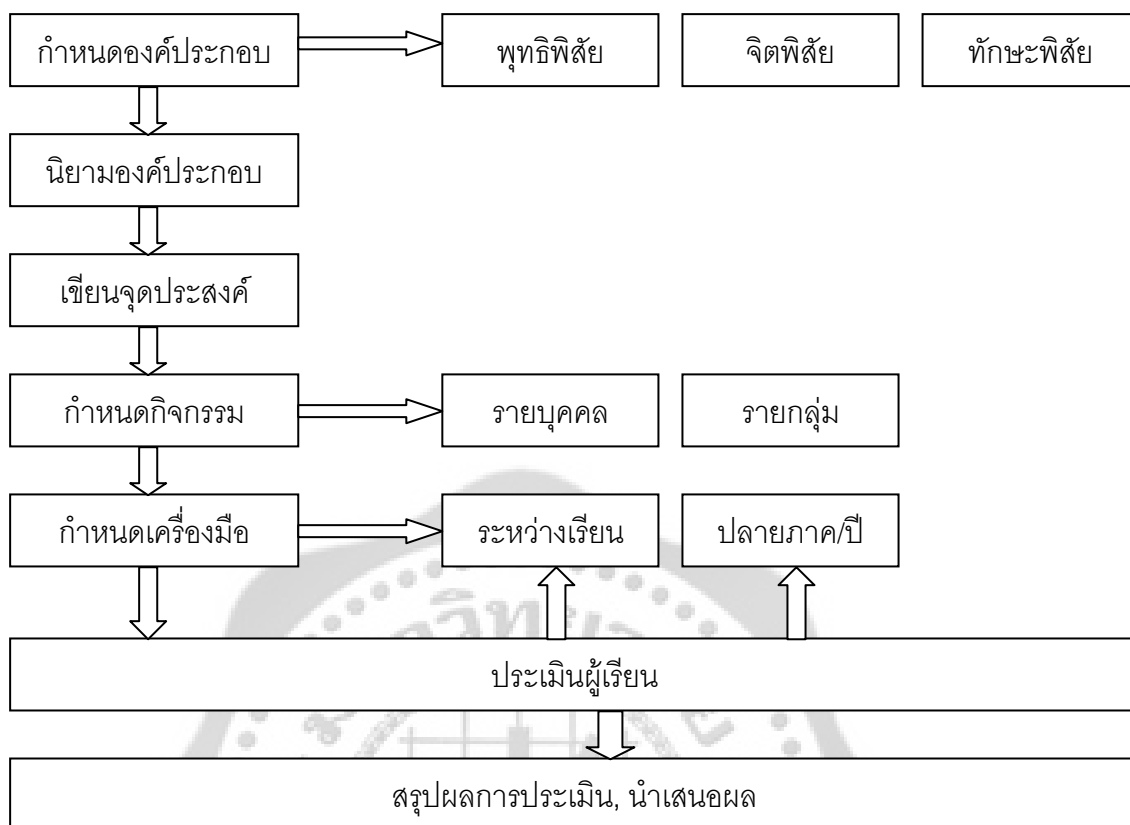
2547: 33-34; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2554: 22; International Center of Alcohol Policies: ICAP. 2010: Online)

พิมพ์พิมล ธงเจียร และคณะ (2541: 91) ได้นำเสนอโครงการสร้างการประเมิน ประกอบด้วย 3 มิติที่สำคัญ คือ

1. องค์ประกอบของทักษะชีวิต ได้แก่ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย
2. รูปแบบการประเมิน ได้แก่ ประเมินรายบุคคล และประเมินเป็นกลุ่ม
3. ประเภทของการประเมิน ได้แก่ การประเมินระหว่างเรียน และการประเมิน

ปลายภาคเรียน หรือ ประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) เป็นการประเมินเป็นระยะ เช่น เล็กกิจกรรมแล้วประเมิน ประเมินการผ่านจุดประสงค์ การสอบแต่ละครั้ง การสะสมผลงาน การตรวจผลงาน การตอบข้อซักถาม การแสดงความคิดเห็น และ ประเมินด้านรวมสรุป (Summative Evaluation) เป็นการประเมินสรุปผลของการประเมินความก้าวหน้าแต่ละครั้งว่าผลเฉลี่ยเป็นอย่างไร

นอกจากนี้ยังได้เสนอแนะเพิ่มเติมว่า การประเมินทักษะชีวิตของผู้เรียนได้อย่างแม่นยำ นั้นจำเป็นต้องประเมินให้ครบทั้ง 12 องค์ประกอบย่อย ด้วยเครื่องมือที่หลากหลาย ผู้ประเมินหลาย ๆ ฝ่าย เช่น ผู้สอน บุคลากรในโรงเรียน เพื่อนนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และตัวนักเรียนประเมินตนเอง ซึ่งจะส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักการพิจารณาตนเอง ค้นหาความจริง ความถูกต้อง ดีงาม ซึ่งผู้ประเมินตนเองได้ดีนั้น สามารถฝึกฝนความเป็นกลาง ไม่เข้าข้างตนเอง สามารถใช้ปัญญาในการพิจารณาตรวจสอบ ตลอดจนหาวิธีการปรับปรุงแก้ไข วิธีการประเมินทักษะชีวิต สามารถประเมินได้หลายวิธีทั้งโดยการสังเกตพฤติกรรม การแสดงออก การร่วมกิจกรรม การตรวจผลงาน เช่น ใบงาน ผลงาน การเสนอผลงาน และการซักถาม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น นอกจากนี้ยังได้เสนอแนะขั้นตอน การประเมินการเรียนการสอนทักษะชีวิต ดังภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 แสดงขั้นตอนการดำเนินการประเมินทักษะชีวิต

(ที่มา : พิมพ์พิมล ธงเกียรติ และคณะ. (2541). การประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน ใน รายงานผลการประชุมวิชาการ เรื่อง ทักษะชีวิตและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ครั้งที่ 1. หน้า 91)

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินทักษะชีวิตจากงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษาจากมหาวิทยาลัยในประเทศไทย พบว่า มีแนวทางการประเมิน 2 แนวทาง แนวทางแรก เป็นการใช่วัดหรือแบบประเมินทักษะชีวิตที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) (ประวิต เอราวรรณ์ และนุชชานา เหลืองอังกูร. 2544; สกล วรเจริญศรี. 2551; นิธิมา หงส์ ขำ. 2549; วันดี ไต้ดำ. 2548; ธนพัชร แก้วปฏิมา. 2547) และแนวทางที่สอง ใช้แนวคิดการประเมินตามสภาพจริง (สัมฤทธิ์ สันเต. 2547) ซึ่งแนวทางที่สองเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ กำหนดให้ใช้ประเมินผู้เรียนตามกรอบของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่เน้นการประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียน (Assessment for Learning : AfL) เป็นการประเมินในสภาพจริง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับสภาพจริงของผู้เรียน ครูสามารถใช้ผลการประเมินในการพัฒนาการสอน และใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งการประเมินลักษณะนี้จะไม่เน้นเฉพาะทักษะพื้นฐานแต่จะเน้นการประเมินทักษะการคิดที่ซับซ้อนในการทำงานของผู้เรียน ความสามารถในการแก้ปัญหา

และการแสดงออกที่เกิดจากการปฏิบัติในสภาพจริงในการเรียนการสอน เป็นการวัดผู้เรียนทั้งด้านความคิด เจตคติ และการกระทำไปพร้อม ๆ กัน (ส.วาสนา ประวาลพฤกษ์. 2539: 50) การประเมินทักษะชีวิตในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้แนวทาง การประเมินตามสภาพจริง คือ ประเมินด้วยวิธีการที่หลากหลาย มีผู้ร่วมประเมินหลายฝ่าย และประเมินหลายช่วงเวลา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับความเป็นจริงของผู้เรียนมากที่สุด

1.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะชีวิต

งานวิจัยต่างประเทศ

เบนเดอร์ (Bender. 2002: Online) ได้ทำการพัฒนาและทดลองใช้โปรแกรมทักษะชีวิตเพื่อใช้ในการพัฒนาทักษะชีวิตด้านทักษะส่วนบุคคล และทักษะระหว่างบุคคล และเพื่อประเมินพัฒนาการด้านทักษะส่วนบุคคล (Self-Empowerment) สมรรถนะทางสังคม และการส่งเสริมบทบาทหน้าที่ทางสังคมที่เหมาะสมในห้องเรียน โรงเรียน ครอบครัว และชุมชน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 7 จำนวน 40 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจงจากการพิจารณาโรงเรียนที่มีจุดเน้นในการพัฒนานักเรียนด้านการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ใช้เวลาในการศึกษา 12 ครั้ง ครั้งละ 1 ชั่วโมง 30 นาที ทำการทดลองสัปดาห์ละ 2 ครั้ง รวมเวลา 6 สัปดาห์ จัดกิจกรรมโดยให้ผู้เรียนทำกิจกรรมเป็นกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มละ 5-7 คน แบบแผนการทดลองใช้แบบ One Group Pretest-Posttest Design ผลการศึกษาพบว่า ภายหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมตามโปรแกรม กลุ่มตัวอย่างมีทักษะชีวิตด้านทักษะส่วนบุคคลและทักษะระหว่างบุคคลเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และพบว่า การจัดให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกับผู้อื่นและบูรณาการหลายสาขาวิชาจะช่วยให้เกิดผลดี และเป็นส่วนหนึ่งของการทดลองให้ผู้เรียนปฏิบัติหน้าที่ในฐานะสมาชิกของสังคม

เมลินดา (Melinda. 1981: Online) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการฝึกทักษะชีวิตในการเพิ่มพฤติกรรมที่เหมาะสมในชั้นเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อลดพฤติกรรมก้าวร้าว ลดพฤติกรรมก่อกวน การเพิ่มการใช้พูดที่เหมาะสมและลดการใช้คำพูดที่ไม่เหมาะสม โดยใช้เทคนิค การแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม การเล่นเกมบทบาทสมมติและให้ข้อมูลย้อนกลับ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในชุมชนเมือง จำนวน 22 คน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนสามารถลดพฤติกรรมก้าวร้าวและพฤติกรรมก่อกวนในชั้นเรียนได้ แต่ไม่มีผลต่อการพูดที่เหมาะสม และลดการใช้คำพูดที่ไม่เหมาะสม

เคย์ (Kay. 1998: Online) ได้ศึกษาการออกแบบหลักสูตรที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยกลุ่มเป้าหมายของการศึกษาเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่อาศัยอยู่ในเมือง โดยแบ่งเป็น 3 ระดับชั้น ได้แก่ เกรด 10 เกรด 11 และเกรด 12 หลักสูตรที่ออกแบบประกอบด้วยทักษะชีวิต 4 ด้าน ได้แก่ ทักษะการตระหนักรู้ในตนเองทักษะการสร้าง

การตัดสินใจ ทักษะการติดต่อสื่อสาร และทักษะการแก้ปัญหา ผลการศึกษาพบว่า ภายหลังจากจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร นักเรียนมีทักษะชีวิตทั้ง 4 ด้านสูงขึ้น

อลิซาเบธ (Elizabeth. 2001: Online) ได้ศึกษาผลการใช้โปรแกรมการพัฒนาทักษะชีวิตของวัยรุ่น 3 ด้าน ได้แก่ ทักษะการตั้งเป้าหมาย ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการค้นหาคำสนับสนุนทางสังคม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้วัยรุ่นรู้จักการควบคุมตนเอง และมีความเชื่อมั่นในตนเองเกี่ยวกับการสร้างการตัดสินใจที่ดีในอนาคต ผลการศึกษาพบว่า หลังจากที่ได้รับการจัดกิจกรรมตามโปรแกรมวัยรุ่นมีทักษะชีวิตสูงขึ้น

โรบินสัน และซาจิค (Robinson:& Zajicek.2005: 453-457) ได้ทำการศึกษาผลของโปรแกรม A one year school garden Program เพื่อสร้างทักษะชีวิต 6 ประการในโรงเรียนประถมศึกษา ทักษะชีวิตที่ส่งเสริมให้เกิดขึ้นในเด็ก ได้แก่ การทำงานเป็นทีม การเข้าใจตนเอง ความเป็นผู้นำ ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการสื่อสาร และการมีจิตอาสา จัดให้นักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม โดยกลุ่มทดลองเข้าร่วมโปรแกรม ส่วนกลุ่มควบคุมไม่ได้เข้าร่วมโปรแกรม ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีทักษะชีวิตหลังเข้าร่วมโปรแกรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติแต่เมื่อสิ้นสุดโปรแกรมนักเรียนทั้งสองกลุ่มมีคะแนนหลังเข้าร่วมโปรแกรมไม่ต่างกัน

แมริออส และคณะ (Marios; et.al. 2006: 429-438) ได้ทำการศึกษาประสิทธิผลของการสอนโดยใช้โปรแกรมทักษะชีวิตในบริบทของการสอนพลศึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 4 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 73 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมอย่างละ 2 ห้องเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นโปรแกรมทักษะชีวิตที่ชื่อว่า “GOAL” (Going for Goal Program) ประกอบด้วยโปรแกรมย่อย 10 โปรแกรม ใช้เวลาสอนโปรแกรมละ 1 ชั่วโมง ทำการทดลองสัปดาห์ละ 2 โปรแกรม โดยมุ่งพัฒนาความสามารถของผู้เรียน 4 ด้าน คือ การกำหนดเป้าหมาย การวางแผนเพื่อความสำเร็จ และการคิดเชิงบวก ทำการประเมินโดยใช้แบบวัดสมรรถภาพทางกาย ความรู้เกี่ยวกับทักษะชีวิต และความเชื่อเกี่ยวกับประสิทธิผลในการใช้ทักษะชีวิต ผลการวิจัยพบว่า สมรรถภาพทางกาย ความรู้ และความเชื่อส่วนตนในเรื่องการตั้งเป้าหมายเพิ่มขึ้น ซึ่งแสดงถึงประสิทธิผลของการฝึกทักษะชีวิตสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในบริบทของการสอนพลศึกษา

ซูซาน และคณะ (Susan ; et.al. 2007) ได้ทำการประเมินโปรแกรมทักษะชีวิตเพื่อป้องกัน HIV/AIDS ในนักเรียนระดับประถมศึกษาของเม็กซิกัน ขอบเขตของการศึกษาเป็นการประเมินผลกระทบของโปรแกรมทักษะชีวิตในด้าน เจตคติ, ปทัสถาน, การรับรู้ความสามารถในตน, พฤติกรรม และความสนใจ โดยการสื่อสารในเรื่องเนื้อหาวิชาที่ยาก ผู้เข้าร่วมโปรแกรมเป็นนักเรียนระดับประถมศึกษาของเม็กซิกันที่มีรายได้ของครอบครัวอยู่ในระดับต่ำ จำนวน 1,581 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ใช้เวลาทำการฝึกทักษะชีวิต 15-20 สัปดาห์ โดยครูเป็นผู้ได้รับการฝึกให้ดำเนินการและถือเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรสถานศึกษา โดยให้นักเรียนจัดทำรายงานตนเองก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์แบบพหุระดับพบว่า โปรแกรมทักษะชีวิตมีนัยสำคัญทางสถิติเป็นผลทางบวกในด้านการสื่อสารเกี่ยวกับเจตคติ การรับรู้ความสามารถในตน ความสนใจและพฤติกรรม การรับรู้ทัศนคติทางสังคม แสดงว่าการสื่อสารสามารถถ่ายทอดผลของโปรแกรม เพศมีนัยสำคัญในการที่จะพยากรณ์ความแตกต่างในการสื่อสารโดยขึ้นอยู่กับเจตคติ การรับรู้ความสามารถในตนและความสนใจ ผลการประเมินแสดงให้เห็นว่า การเข้าร่วมโปรแกรมตั้งแต่นั้น ๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อการสื่อสารในเรื่องที่เป็นปัญหาสามารถที่จะป้องกันพฤติกรรมทางเพศและพฤติกรรมที่ต่อเนื่อง เช่น (HIV/AIDS) และช่วยส่งเสริมการรับรู้เกี่ยวกับทัศนคติทางสังคมและบทบาททางเพศ

งานวิจัยในประเทศ

นภาพรณี จันทวรรณ (2545: 77-78) ได้ศึกษาการใช้กิจกรรมทักษะชีวิตเพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองในการป้องกันการติดยาบ้าของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านเวียงแก้ว จังหวัดเชียงราย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 15 คน ที่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิตจำนวน 8 กิจกรรม เป็นเวลา 8 สัปดาห์ ผลจากการศึกษาพบว่า นักเรียนมีระดับคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเองในด้านครอบครัว ด้านโรงเรียนและด้านเพื่อนก่อนและหลังการทดลองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่มีระดับการเห็นคุณค่าในตนเองต่อการป้องกันการติดยาบ้าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

มาลี ชันศิริ (2545: 65) ได้ทำการศึกษาผลการใช้โปรแกรมฝึกทักษะชีวิตตามแนวคิดทักษะชีวิตขององค์การอนามัยโลกมาประยุกต์ในการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 79 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 39 คน กลุ่มควบคุม 40 คน ทำการทดลองโดยใช้โปรแกรมฝึกทักษะชีวิตตามแนวคิดขององค์การอนามัยโลกซึ่งประกอบด้วยแผนการเรียนรู้และชุดกิจกรรมจำนวน 7 กิจกรรม การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ การระดมสมอง การอภิปรายกลุ่ม การแสดงบทบาทสมมุติ การฝึกทักษะ เกม และการสาธิต ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังจากทดลองกลุ่มทดลองมีทักษะชีวิตด้าน ความตระหนักรู้ในตนเอง และทักษะการปฏิเสธดีขึ้นกว่าก่อนทดลอง

นรลักษณ์ เอื้อกิจ (2545: 69-70) ได้ศึกษาผลการใช้โปรแกรมพัฒนาทักษะชีวิตในการป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 101 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 51 คน และ กลุ่มควบคุม 50 คน โดยนักเรียนกลุ่มทดลองจะได้รับโปรแกรมพัฒนาทักษะชีวิต 5 แผน ซึ่งประยุกต์แนวคิดขององค์การอนามัยโลก

และ กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ สถานการณ์จำลอง การระดมสมอง การอภิปรายกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย การแสดงบทบาทสมมุติ การฝึกทักษะ การสาธิต ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสม ความตระหนักในตนเอง ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการปฏิเสธ และพฤติกรรม การป้องกันตนเองเพื่อหลีกเลี่ยงการมีเพศสัมพันธ์ สูงกว่าก่อนการทดลองและกลุ่มควบคุม

สุชาติดา บวรกิตติวงศ์; อภิษฐ์ บวรกิตติวงศ์ และวิริณีย์ ธรรมนารตสกุล (2546: 113-123) ได้ทำการประเมินโครงการทักษะชีวิตสำหรับเยาวชน โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลการประเมิน โดยการตรวจเยี่ยมกับโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการทักษะชีวิตสำหรับเยาวชน จำนวน 22 โรงเรียนใน จำนวนโรงเรียนทั้งหมด 91 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 20 นอกจากนั้นใช้วิธีการให้ตอบแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ ผลการประเมินพบว่า ครูเกือบทั้งหมดเห็นว่าหลักสูตรทักษะชีวิต สำหรับเยาวชนเป็นหลักสูตรที่มีแนวคิดทันสมัย มีเนื้อหาดี เหมาะสมกับนักเรียนไทย ปลูกฝัง คุณลักษณะที่ดีให้แก่นักเรียน ทำให้นักเรียนปรับตัวอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุขและมีทักษะ ที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตให้มีความสมดุลทั้งร่างกาย สติปัญญา และอารมณ์ แต่พบปัญหาอุปสรรค ในการสอนหลักสูตรทักษะชีวิตสำหรับเยาวชนในด้านต่าง ๆ เช่น ปัญหาด้านเวลา ปัญหาด้านสถานที่ ปัญหาด้านครู และปัญหาด้านผู้บริหาร นอกจากนี้พบว่ามีนักเรียนร้อยละ 99.73 ชอบเรียนหลักสูตร ทักษะชีวิตสำหรับเยาวชนและนักเรียนมีแนวโน้มที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปตามเป้าหมายของ หลักสูตร

บุษบา ญาณสมเด็จ (2546: ออนไลน์) ได้ศึกษาประสิทธิผลของการใช้โปรแกรม เสริมสร้างทักษะชีวิต เพื่อป้องกันการใช้ยาเสพติดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กลุ่มตัวอย่างเป็น นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2545 โรงเรียนหอพระ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 156 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 78 คน กลุ่มควบคุม 78 คน นักเรียนกลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมเสริมสร้าง ทักษะชีวิตตามแนวคิดขององค์การอนามัยโลกโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การใช้ สถานการณ์จำลอง การแสดงบทบาทสมมุติ การอภิปรายกลุ่มใหญ่ การอภิปรายกลุ่มย่อย การระดม สมอง โดยมุ่งศึกษาความเปลี่ยนแปลงของ สัมพันธภาพและการสื่อสารในครอบครัว ความรู้เรื่องยา เสพติด และการเห็นคุณค่าในตนเอง ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีสัมพันธภาพและการสื่อสาร ในครอบครัว มีความรู้เรื่องยาเสพติด และเห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มมากขึ้นหลังได้รับการฝึกอบรม

กาญจนา ปัญญาเพชร (2547) ทำการศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมการพัฒนา ทักษะชีวิตต่อความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เขตกรุงเทพมหานคร ทำการทดลองกับนักเรียน 70 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 37 คน กลุ่มควบคุม 33 คน กลุ่มทดลองได้รับการสอนเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และพฤติกรรมสัมพันธ์กับเพื่อน

ต่างเพศที่เหมาะสมเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น โดยศึกษาองค์ประกอบของทักษะชีวิต คือ ทักษะความตระหนักในตนเอง ความภาคภูมิใจในตนเอง การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการตัดสินใจ การสร้างสัมพันธภาพ และการปฏิเสธ กลุ่มทดลองได้รับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมด้วยกิจกรรมอภิปรายกลุ่ม การระดมสมอง และการแสดงบทบาทสมมติ กลุ่มเปรียบเทียบได้รับการสอนตามปกติ ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความรู้เรื่องการเปลี่ยนแปลงเมื่อสู่วัยรุ่นสูงกว่ากลุ่มทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศที่เหมาะสมสูงกว่าก่อนทดลองอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนทักษะชีวิตด้านอื่นไม่แตกต่างกัน การเปรียบเทียบกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมพบว่ากลุ่มทดลองมีคะแนนสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในด้านทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะการตัดสินใจ ทักษะการสร้างสัมพันธภาพและทักษะการปฏิเสธ

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2549) ได้จัดค่ายการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตเยาวชน ซึ่งเป็นโครงการบริการวิชาการในความร่วมมือของคณะครุศาสตร์ จุฬาฯ และธนาคารอาคารสงเคราะห์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตตามแนวคิดขององค์การอนามัยโลก ให้กับเยาวชนที่เป็นบุตรของพนักงานธนาคารอาคารสงเคราะห์ จำนวน 123 คน ดำเนินการระหว่างวันที่ 19 มีนาคม 2549 – วันที่ 26 เมษายน 2549 กิจกรรมที่ใช้ในการจัดค่ายครั้งนี้ ได้แก่ กิจกรรม Walk Rally พัฒนาทักษะการตัดสินใจ ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ, กิจกรรมบรรยายวิชาการ พัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ, กิจกรรมงานวัดพัฒนาทักษะการจัดการกับความเครียดและทักษะการคิดสร้างสรรค์, กิจกรรมกีฬา พัฒนาทักษะการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นและทักษะการจัดการกับอารมณ์, กิจกรรมด้านวินัย มารยาท บุคลิกภาพ พัฒนาทักษะด้านการตระหนักรู้ในตน และกิจกรรมทัศนศึกษา สำหรับการนำทักษะชีวิตไปใช้ในประสบการณ์จริง ผลสรุปจากการดำเนินการพบว่า เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจและมีการพัฒนาทักษะชีวิตในแต่ละด้านเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น

สกล วรเจริญศรี (2550) ได้ศึกษาทักษะชีวิตและการสร้างโมเดลกลุ่มฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนวัยรุ่น กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนวัยรุ่นที่กำลังศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงปีที่ 1 และ ชั้นปีที่ 2 สังกัดสำนักงานการอาชีวศึกษา กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของทักษะชีวิตของนักเรียนวัยรุ่น พบว่า โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของทักษะชีวิตที่มีค่าความเหมาะสมพอดีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ มีน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานอยู่ในเกณฑ์สูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสามารถวัดองค์ประกอบของทักษะชีวิตได้ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบด้านทักษะสังคม องค์ประกอบด้านความคิด และองค์ประกอบด้านการเผชิญทางอารมณ์ โมเดลกลุ่มฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต

ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ขั้นเริ่มต้น ขั้นดำเนินการ ขั้นยุติการฝึกอบรม กลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกลุ่มฝึกอบรมก่อนการทดลอง หลังการทดลอง และระยะติดตามผล มีทักษะชีวิตโดยรวมและรายองค์ประกอบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่ากลุ่มฝึกอบรมมีผลทำให้ทักษะชีวิตของนักเรียนวัยรุ่นเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น และเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุมพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ปิยะพงษ์ ไสยโสภณ (2550) ได้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมหมวดวิชา พัฒนาทักษะชีวิต 1 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนนอกโรงเรียนในทัศนสถานวัยหนุ่มกลาง กลุ่มตัวอย่างเป็นนัศึกษาศึกษานอกโรงเรียนในทัศนสถานวัยหนุ่มกลาง ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 36 คน การวิจัยแบ่งออกเป็น 6 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ขั้นตอนที่ 3 การสร้างและตรวจสอบรูปแบบ ขั้นตอนที่ 4 ทดลองรูปแบบ ขั้นตอนที่ 5 การศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบ และขั้นตอนที่ 6 การปรับปรุงรูปแบบ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มี 4 องค์ประกอบ คือ ผลการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ ขั้นสร้างแรงจูงใจให้เกิดความตระหนักในตน ขั้นการจัดประสบการณ์ใหม่ ขั้นการสร้างโครงสร้างความรู้ในตน ขั้นการทดลองปฏิบัติ และขั้นการนำไปประยุกต์ใช้ ซึ่งมีประสิทธิผลโดยการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.97 และความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมโดยเฉลี่ยเท่ากับ 4.28 (S.D.=0.18) ผลการทดสอบวัดความรู้ความเข้าใจ เรื่อง เพศศึกษา : โอกาสเสี่ยงของตนเองจากอารมณ์และความต้องการทางเพศ และสัมพันธภาพคู่ครองที่ดีมีคุณภาพ หลังเรียน พบว่า มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงขึ้น และเมื่อเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยของคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ($t = 3.494$) และความคิดเห็นต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของนักศึกษาอยู่ในระดับสูง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.36 (S.D.=0.53)

ทัศนพร สุวรรณปกรณ์ (2550) ได้ศึกษาการจัดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2/2 โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษา จำนวน 40 คน ใช้เวลาในการทดลอง 10 คาบ ๆ ละ 50 นาที ใช้การจัดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและเทคนิคกระบวนการกลุ่ม ประกอบด้วย วิธีการสอนแบบบรรยาย การแสดงบทบาทสมมุติ กรณีศึกษา สถานการณ์จำลอง สถานการณ์จริง การสาธิต การใช้คำถามมาใช้ในแต่ละขั้นตอนของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังจากจัดกิจกรรมการเรียนรู้ นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยด้านการคิดอย่าง

มีวิจารณ์ญาณ การตัดสินใจแก้ปัญหา และความตระหนักรู้ในตนเองหลังการทดลองสูงกว่าการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรม คือ รู้สึกชอบ มีความรู้สึกที่ดีต่อกิจกรรมการเรียนรู้ และรู้สึกสนใจในกิจกรรมการเรียนรู้

อุบลวนา ขวัญบุญจันทร์ และลาวัณย์ รัตนเสถียร (2550: 78) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิตต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางเพศของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในจังหวัดนครนายก จำนวน 600 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 300 คน ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังจากได้รับการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ กลุ่มทดลองมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศน้อยกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กลุ่มทดลองที่ได้รับการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ มีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศน้อยกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และภายหลังจากได้รับการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางเพศ นักเรียนที่ศึกษาอยู่ในเขตอำเภอเมืองกับนักเรียนที่ศึกษาอยู่นอกเขตอำเภอเมืองมีพฤติกรรมทางเพศไม่แตกต่างกัน

อรุวรรณ เจาะประโคน (2551) ได้ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อทักษะชีวิตของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 จำนวน 490 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทักษะชีวิต 8 ปัจจัย คือ สุขภาพจิต อึดทนในทัศนคติ สัมพันธภาพภายในครอบครัว การอบรมเลี้ยงดู สัมพันธภาพกับเพื่อน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน สภาพแวดล้อมทางการเรียน และการรับสารสนเทศจากสื่อมวลชน ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงต่อทักษะชีวิต ได้แก่ สุขภาพจิต และอึดทนในทัศนคติ และตัวแปรที่มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดู และสัมพันธภาพกับเพื่อน และตัวแปรที่มีอิทธิพลทางอ้อมอย่างเดียว ได้แก่ สัมพันธภาพภายในครอบครัว สภาพแวดล้อมทางการเรียน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และการรับสารสนเทศจากสื่อมวลชน

วโรชา คล้ายแจ้ง (2552: 87) ได้ทำการศึกษาผลของการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ทักษะชีวิตด้านการตัดสินใจและการแก้ปัญหาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เพศศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2551 โรงเรียนสันติราษฎร์วิทยาลัย กรุงเทพมหานคร จำนวน 70 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองที่เรียนโดยใช้ทักษะชีวิตด้านการตัดสินใจและการแก้ปัญหา จำนวน 35 คน และกลุ่มควบคุมที่เรียนด้วยวิธีปกติ จำนวน 35 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยด้านความรู้ และด้านเจตคติสูงขึ้น และเมื่อเปรียบเทียบก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า คะแนนเฉลี่ยด้านความรู้ และด้านเจตคติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ยังพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความรู้ ด้านเจตคติ

และด้านการตัดสินใจและการแก้ปัญหาของนักเรียนกลุ่มทดลองที่เรียนโดยใช้ทักษะชีวิตกับนักเรียนกลุ่มควบคุมที่เรียนโดยวิธีปกติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จันทร์พิมพ์ สุขเสริม (2553) ได้ศึกษาผลของการใช้โปรแกรมกระบวนการกลุ่มเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงติดเกมคอมพิวเตอร์ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ของโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดเลยที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเกมคอมพิวเตอร์ ซึ่งคัดกรองโดยใช้แบบทดสอบการติดเกม ของสถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์ ได้เด็กที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเกม จำนวน 85 คน แล้วทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มอย่างง่าย ได้จำนวน 24 คน แล้วสุ่มเพื่อแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 12 คน กลุ่มทดลองเข้าร่วมโปรแกรมกระบวนการกลุ่มเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต จำนวน 12 ครั้ง ๆ ละ 1 ชั่วโมง เป็นเวลา 3 สัปดาห์ ทำการศึกษาทักษะชีวิต 3 ด้าน คือ การตระหนักรู้ในตนเอง การตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา และการปฏิเสธการชักชวน ใช้แบบวัดทักษะชีวิตแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ โดยวัดด้านละ 10 ข้อผลการวิจัยพบว่านักเรียนกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโปรแกรมกระบวนการกลุ่มเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต มีคะแนนทักษะชีวิตหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง และมีคะแนนทักษะชีวิตสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สันต์ สุวทันพรกุล (2553: 206) ได้ศึกษาการวิจัยและพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการสาระท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการวิจัยเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาสภาพและลักษณะการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนเป็นครูผู้สอนระดับประถมศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 77 คน และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองแผนการจัดการเรียนรู้เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 44 คน ศึกษาทักษะชีวิตตามแนวคิดของกรมสุขภาพจิต 9 องค์ประกอบ ซึ่งแบ่งเป็น 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย (การคิดสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ) จิตพิสัย (การตระหนักรู้ในตน ความเห็นใจผู้อื่น การเห็นคุณค่าในตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม) และทักษะพิสัย (การสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร การตัดสินใจและการแก้ปัญหา การจัดการกับอารมณ์และความเครียด) กำหนดขั้นตอนการศึกษาเป็น 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพและลักษณะการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการสาระท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการวิจัยเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา และขั้นตอนที่ 3 การศึกษาผลการทดลองใช้แผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการสาระท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการวิจัยเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา โดยใช้เวลาในการสอน 6 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 6 คาบ รวม 36 คาบ (36 ชั่วโมง) ผลการวิจัยพบว่า สภาพและลักษณะการสอนเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน ครูผู้สอน

มีการปฏิบัติอยู่ในระดับสูง แต่มีความสำเร็จในระดับปานกลาง ครูเข้าใจว่าการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนต้องผ่านการใช้กิจกรรมและวิธีการที่หลากหลาย ปัญหาคือ นักเรียนขาดความพร้อม และครูขาดการเอาใจใส่และการเห็นความสำคัญ และนักเรียนกลุ่มที่เรียนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีคะแนนเฉลี่ยทักษะชีวิตสูงกว่านักเรียนกลุ่มที่เรียนตามปกติอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

จรรยาพร สุภาพ และคณะ (2553: 7-16) ทำการศึกษาผลของโครงการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อลดพฤติกรรมเกเรและส่งเสริมการทำมาความดีของเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษา จังหวัดสมุทรสาคร โดยใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ในจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 46 คน ในโรงเรียนที่ 1 และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 21 คน ของโรงเรียนที่ 2 โดยโรงเรียนที่ 1 ได้ดำเนินการพัฒนาทักษะชีวิต 10 องค์ประกอบ ขณะที่โรงเรียนที่ 2 ดำเนินการ 2 องค์ประกอบ ระยะเวลาดำเนินการ เดือนตุลาคม 2548 - พฤษภาคม 2549 ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนโรงเรียนที่ 1 มีคะแนนเฉลี่ยของทักษะทั้ง 10 องค์ประกอบเพิ่มขึ้น แต่มี 3 องค์ประกอบ ที่มีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ สัมพันธภาพในครอบครัว ทักษะการแก้ปัญหา และทักษะการสื่อสาร ในขณะที่โรงเรียนที่ 2 ทักษะชีวิตทั้ง 2 องค์ประกอบ ได้แก่ เจตคติต่อการตระหนักรู้ในตนเอง และทักษะการจัดการกับอารมณ์ มีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และจากการสอบถามผู้ปกครองเกี่ยวกับพฤติกรรมเกเรและการทำความดี ของนักเรียนภายหลังเข้าร่วมโครงการ พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมเกเรและการทำความดีเพิ่มขึ้น รวมถึงผู้ปกครองให้ความเห็นว่าโครงการนี้มีความเหมาะสมและเป็นประโยชน์ ควรดำเนินการต่อไปในโรงเรียน

จากการนำเสนอผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะชีวิตทั้งในและต่างประเทศ พบข้อสรุปว่า รูปแบบการพัฒนาทักษะชีวิตมีความแตกต่างกันไป ส่วนมากจะเป็นลักษณะโปรแกรมเสริมสร้างทักษะชีวิต และเป็นที่น่าสังเกตว่ากลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาการพัฒนาทักษะชีวิตส่วนมากเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาขึ้นไป ซึ่งพบว่าการพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับเด็กในระดับประถมศึกษา มีน้อยมาก นอกจากการดำเนินการในลักษณะโครงการของหน่วยงานทางการศึกษาเท่านั้น และยังไม่มีการวิจัยที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้าง/พัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เนื่องจากเด็กวัยประถมศึกษา เป็นวัยเริ่มต้นในการเรียนรู้กระบวนการต่าง ๆ เป็นช่วงเวลาที่ยาวนานในการศึกษาอยู่ในสถานศึกษา และเป็นวัยที่สามารถสร้างเสริมภูมิคุ้มกัน ปลูกฝังคุณลักษณะ ดัดนิสัยใส่ความดี และพัฒนาการเรียนรู้ได้ง่ายกว่าวัยอื่น ๆ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เช่นนี้จะติดตัวผู้เรียนไปเมื่อเขาเติบโตสู่วัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่เพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิตส่วนบุคคลที่ดี สังคมมีความสุข และปูพื้นฐานการเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติและเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมโลก

2. การเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน (Thinking-based Learning)

สมองของมนุษย์มีความพิเศษกว่าสมองของสัตว์ชนิดอื่น คือ มีจำนวนเซลล์กว่าล้านเซลล์ และมีจำนวนจุดเชื่อมต่อระหว่างเซลล์สมองมากมายมหาศาล ทำให้มนุษย์มีความสามารถในการคิด การคิด รับรู้ คาดคะเน วิเคราะห์ และคิดใช้เหตุผลเพื่อควบคุมพฤติกรรมหรือความต้องการได้ สามารถใช้เหตุผลบอกตัวเองได้ว่า สิ่งไหนดีหรือไม่ดี ควรทำหรือไม่ควรทำอะไร และต้องทำอย่างไร (คันทันนีย์ ฉัตรคุปต์ และอุษา ชูชาติ. 2545: 26) และตามนัยของพระพุทธศาสนา สมองเป็นส่วนหนึ่งของรูป (กาย) ส่วนการคิดเป็นนามซึ่งเรียกว่าสังขาร ส่วนหนึ่งของเบญจขันธ์ เป็นการทำงานของจิต มนุษย์สามารถฝึกฝนและพัฒนาจิตของตนได้ด้วยกระบวนการเรียนรู้ การคิด และการพากเพียรจนเกิดปัญญา (สุมน อมรวิวัฒน์. 2545: ข)

2.1 ความหมายและความสำคัญของ “การคิด”

การคิด เป็นการทำงานของสมองในการจัดการข้อมูลที่ได้รับให้อยู่ในรูปแบบเหมาะสม โดยการแปลงข้อมูลข่าวสารที่ได้รับไปสู่รูปแบบใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม ซึ่งในขณะใช้ความคิด สมองจะนำเอาข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่มาคิดร่วมกัน โดยใช้เหตุผลผสมผสานกับอารมณ์ และความต้องการ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ในสิ่งที่ปรารถนา เช่น ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ ในการตอบคำถาม หรือการแก้ปัญหา หรือช่วยนำไปสู่เป้าหมายที่วางเอาไว้ ความสามารถในการคิด ทำให้มนุษย์มีความเป็นมนุษย์ สามารถแก้ปัญหาให้ตนเองได้ สามารถคิดสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ สำหรับสร้างความสุขให้กับตนเองและปกป้องตนเองให้พ้นจากภัยธรรมชาติได้ หากจะประมวลผลความสำคัญของการคิด พอสรุปได้ว่า (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. 2550: 13-15)

เบเยอร์ (คันทันนีย์ ฉัตรคุปต์; และอุษา ชูชาติ. 2545: 27;อ้างอิงจากBeyer. 1987)

ได้กล่าวว่าการคิด คือ การค้นหาความหมาย เป็นการใช้ปัญญากับการนำความรู้ใหม่ที่ได้เข้ามารวมกับความรู้เดิมหรือประสบการณ์ที่มีอยู่เพื่อหาคำตอบว่าคืออะไร และเสนอหลักการของการคิดโดยทั่วไปไว้ 4 ประการ คือ 1) ใช้กระบวนการขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ความรู้ความจำ เป็นข้อมูลพื้นฐาน 2) ใช้การจัดแยกข้อมูล การเปรียบเทียบให้เห็นถึงความเหมือนกัน ความแตกต่างกันของข้อมูล การหาข้อมูลทั้งที่มีความเกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกัน 3) ใช้การตั้งสมมุติฐาน การคาดการณ์ การนำไปประยุกต์ใช้โดยสรุปจากสิ่งที่เรียนรู้ และ 4) ใช้การตรวจสอบข้อมูล สามารถตรวจสอบได้ถึงความลำเอียง การสรุปโดยไม่มีข้อมูลที่ชัดเจน หรือสามารถยืนยันข้อสรุปด้วยข้อเท็จจริงต่าง ๆ

พระธรรมปิฎก (2539) ได้เสนอแนวคิดในการจัดการศึกษาและการสอนตามหลักพุทธธรรม ซึ่งครอบคลุมในเรื่องการพัฒนาทางปัญญา และการคิด ที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต ดังนี้

1. การรู้จักดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง คือ การรู้จักคิดเป็น พุดเป็น และทำเป็น

2. การคิดเป็น หรือการคิดที่ถูกต้องเป็นศูนย์กลางที่บริหารการดำเนินชีวิตทั้งหมด ทำหน้าที่ชี้แนะและควบคุมการกระทำ การคิดจะเริ่มเข้ามามีบทบาทเมื่อมนุษย์ได้รับข้อมูลจากสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่มาก หากคิดเป็นหรือคิดดีก็จะเกิดการเลือกรับเป็นหรือเลือกรับแต่สิ่งที่ดี ๆ เมื่อรับมาแล้วก็จะเกิดการคิด ตีความ เชื่อมโยงและตอบสนองออกมาเป็นการกระทำ ในขั้นนี้ซึ่งหากมีสิ่งปรุงแต่งเข้ามา อาทิ อารมณ์ชอบ ชัง คติและอคติต่าง ๆ ซึ่งมีผลต่อการคิด ตีความเชื่อมโยงและการกระทำ ถ้าคิดเป็นคิดโดยรู้ถึงสิ่งปรุงแต่งต่าง ๆ นั้น ก็จะสามารถบริหารการกระทำอย่างเหมาะสมได้

3. กระบวนการคิดเป็น เป็นสิ่งที่พัฒนาได้ ฝึกฝนได้โดยกระบวนการที่เรียกว่า การศึกษา หรือ สึกขา การพัฒนานั้นเรียกว่า สัมมาทิฏฐิ ผลที่ได้คือมรรค หรือ การกระทำที่ดีงาม

การคิด ได้รับการบรรจุในหลักสูตรการศึกษาของทุกชาติมาโดยตลอดเนื่องจากต่างเห็นพ้องกันว่า การคิด เป็นสิ่งสำคัญในการที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถเรียนรู้และใช้ความรู้ในการดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ ในประเทศไทยเองได้กำหนด การคิด เป็นจุดเน้น การพัฒนาผู้เรียนมาหลายยุค หลายสมัย ขณะเดียวกัน สมาชิกขององค์การที่ศึกษาในเรื่องทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ได้ระบุว่า องค์ประกอบพื้นฐานที่เป็นจุดเน้นคือ “การเรียนรู้และทักษะการคิด” (NCREL, 2003: Online) นอกจากนี้ องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้กำหนด การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และความคิดสร้างสรรค์เป็นองค์ประกอบของทักษะชีวิต ขณะที่ กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2543) ได้ระบุว่า ในการพัฒนาทักษะชีวิตให้ประสบผลสำเร็จนั้น จำเป็นต้องใช้การคิดทั้ง 2 ประเภทนี้ เป็นพื้นฐานและเป็นองค์ประกอบรวมของทุกองค์ประกอบของทักษะชีวิต

2.2 ทฤษฎี หลักการ และแนวคิดเกี่ยวกับการคิด

แนวคิดการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิด ได้ถูกนำเสนออย่างมากมายในยุค 10 ปีที่ผ่านมา เนื่องจากสภาพการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป การสร้างผู้เรียนให้รู้เท่าทันและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างอยู่รอดปลอดภัย จำเป็นต้องใช้การคิดเป็นเครื่องมือสำคัญ โรเบิร์ต สวอर्थ และคณะ (Robert Swartz; et.al. 2008: 28) ได้เสนอความเห็นว่าเป็นมาตรฐานหลักในการพัฒนาการศึกษาในศตวรรษนี้ ก็คือ การพัฒนาให้ผู้เรียนให้มีความชำนาญในการคิด ซึ่งก็หมายถึงการคิดที่ผู้เรียนสามารถประเมินว่าจะอะไรที่เขาต้องการใช้เพื่อช่วยให้การคิดบรรลุผลและประยุกต์ใช้อย่างระมัดระวังด้วยความชำนาญเพื่อใช้เป็นเครื่องมือที่เหมาะสมของทักษะการคิดและพฤติกรรมภายในจิตใจ ที่โดยใช้ยุทธวิธีการเชื่อมโยงเพื่อให้เกิดผลผลิตจากการคิดที่มีคุณภาพ การจัดการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐานเป็นผลจากการศึกษาทดลองจากกลุ่มตัวอย่างทั้งที่เป็นอาสาสมัครและการฝึกอบรม เป็นเวลากว่า 20 ปี ซึ่งผลจากการที่ครูนำแนวคิดดังกล่าวไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนในทุกระดับการศึกษา พบว่า

นักเรียนมีทักษะการคิดสูงขึ้น โดยเฉพาะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) และความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) ดังนั้นหลายประเทศทั่วโลก อาทิ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ สิงคโปร์ ฮังการี จึงให้การยอมรับแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน ว่าเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนในเรื่องทักษะการคิด และเขาก็ได้ตีพิมพ์หนังสือชื่อ “Thinking-Based Learning : Promoting Quality Student Achievement in The 21st Century” เป็นการนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ในเรื่องการสอนเพื่อพัฒนาการคิด ที่ชื่อว่า “การเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน” ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากขึ้น ซึ่งแนวคิด ทฤษฎี หลักการเกี่ยวกับการคิด ที่จะนำเสนอในครั้งนี้ ได้แก่ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ แนวคิด ทฤษฎีของกิลฟอร์ด ทฤษฎีซาร์บีญญาสามศรของสเตอร์นเบอร์ก และทฤษฎีทหุปัญญาของการ์ดเนอร์ ซึ่งจะนำเสนอตามลำดับดังนี้

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget's theory of Intellectual Development)

เพียเจต์ (Piaget, 1964:189) ได้พัฒนาทฤษฎีนี้ขึ้นมาโดยมีความเชื่อพื้นฐานว่า ซาร์บีญญา มีผลมาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ทำให้มีการปรับตัว (Adaptation) เพื่อให้เกิดความสมดุล (Equilibrium) ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการ 2 กระบวนการ คือ กระบวนการดูดซึม (Assimilation) และกระบวนการปรับโครงสร้าง (Accommodation)

กระบวนการดูดซึม เป็นกระบวนการที่สิ่งมีชีวิตสามารถเลือกรับสิ่งแวดล้อมโดยปราศจากการใช้ความรู้เดิมที่มีอยู่เพื่อให้เหมาะสมกับความสามารถในการรับและความพอเหมาะของประสบการณ์ที่เลือกมารับนั้นก่อให้เกิดสภาวะสมดุล ขณะที่สิ่งมีชีวิตมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและอีกกระบวนการหนึ่งคือกระบวนการปรับโครงสร้าง คือรูปแบบต่าง ๆ ของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างที่สิ่งมีชีวิตรับเข้ามา ซึ่งเป็นการปรับให้เหมาะจากการเรียนรู้สิ่งใหม่โดยพยายามปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานสติปัญญาของตนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม

ความคิดความเข้าใจที่เกิดจากการดูดซึมเข้าโครงสร้างและกระบวนการปรับโครงสร้าง เรียกว่า โครงสร้างทางความคิด โครงสร้างทางความคิดจะมีการปรุงแต่งอยู่เสมอเพื่อให้คนเกิดภาวะสมดุลทางความคิด ดังนั้น ถ้าบุคคลได้พบข้อมูลหรือสภาพการณ์ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง คำถามหรือเกิดปัญหาขึ้น บุคคลก็จะอยู่ในภาวะไม่สมดุล (Disequilibrium) จำเป็นต้องมีการปรับโครงสร้างความคิดใหม่เพื่อให้เกิดความสมดุลขึ้น กระบวนการดังกล่าวทำให้บุคคลสามารถพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างรอบคอบ สมเหตุสมผล ซึ่งเป็นความสามารถทางสมองเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เรียกว่า ขั้นพัฒนาการ (Stage of development) ซึ่งจะเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องตามลำดับและพัฒนาการในขั้นต้นก็เป็นพื้นฐานของพัฒนาการในขั้นสูงต่อไป เพียเจต์เสนอว่า พัฒนาการของความสามารถทาง

สมองของมนุษย์นั้นเริ่มตั้งแต่แรกเกิดไปจนถึงขั้นสูงสุดในช่วงอายุประมาณ 16 ปี สามารถแบ่งออกเป็น 4 ขั้น ดังนี้

1) ขั้นประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (Sensorimotor Stage) โคนเริ่มตั้งแต่แรกเกิดถึงประมาณ 2 ขวบ เป็นขั้นที่เด็กสามารถแสดงออกทางการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อเมื่อมีปฏิกริยาตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมด้วยการกระทำ การคิดของเด็กในขั้นนี้ใช้สัญลักษณ์น้อยมากจะเข้าใจสิ่งต่าง ๆ จากการกระทำและการเคลื่อนไหวจะเรียนรู้จากสิ่งรอบตัวเฉพาะที่สามารถใช้ประสาทสัมผัสได้

2) ขั้นก่อนปฏิบัติการ (Preoperational Stage) อายุ 2-7 ปี เป็นขั้นที่เด็กเริ่มใช้ภาษาและสัญลักษณ์อย่างอื่น การเรียนรู้เป็นไปอย่างรวดเร็ว ภาษาจะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เด็กสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ แต่เด็กในขั้นนี้พัฒนาการด้านความคิดยังไม่สมเหตุสมผล เด็กก็ยังยึดติดอยู่กับการรับรู้ ซึ่งเป็นข้อจำกัด 6 ประการของการคิดของเด็กในขั้นนี้ คือ การยึดติดอยู่กับสิ่งที่ป็นรูปธรรม การไม่สามารถคิดย้อนกลับโดยการใช้เหตุผล การยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง เข้าใจว่าคนอื่นคิดหรือเข้าใจเหมือนตนเอง การมองปัญหาสิ่งของหรือเหตุการณ์ทีละอย่างทีละด้าน ไม่สามารถพิจารณาหลาย ๆ ด้านพร้อมกันได้ การตัดสินใจต่าง ๆ ตามสภาพที่รับรู้ หรือมองเห็นในขณะนั้นเท่านั้น และการเชื่อมโยงเหตุการณ์ หรือสิ่งของโดยไม่ได้ใช้หลักเหตุผล

3) ขั้นปฏิบัติการด้วยรูปธรรม (Concrete operation Stage) ขั้นนี้คือเด็กที่มีอายุประมาณ 7-11 ปี เป็นขั้นที่เด็กสามารถคิดด้วยการใช้สัญลักษณ์และภาษา จะสามารถสร้างภาพแทนในใจได้ การคิดแบบยึดตนเองเป็นศูนย์กลางน้อยลง สามารถแก้ปัญหาที่เป็นรูปธรรมได้ เข้าใจหลักการคงอยู่ของสสารได้ว่า สสารหรือสิ่งของแม้จะเปลี่ยนสภาพไปก็ยังคงมีปริมาณเท่าเดิม คิดย้อนกลับได้รวมทั้งจัดประเภทสิ่งของ ตลอดจนเข้าใจเรื่องการเปรียบเทียบ

4) ขั้นปฏิบัติการด้วยนามธรรม (Formal operation Stage) คือเด็กที่มีช่วงอายุประมาณ 11-15 ปี ซึ่งเป็นขั้นที่เด็กสามารถเข้าใจในสิ่งที่ป็นนามธรรมได้ มีการคิดอย่างสมเหตุสมผลในการแก้ปัญหา คิดแบบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้ รู้จักคิดด้วยการสร้างภาพในใจขึ้น สามารถคิดเกี่ยวกับสิ่งที่นอกเหนือไปจากสิ่งปัจจุบัน สามารถคิดทฤษฎีและทดสอบแบบวิทยาศาสตร์ได้ การคิดของเด็กจะไม่ยึดติดอยู่กับข้อมูลที่มาจากการสังเกตเพียงอย่างเดียวเท่านั้นและเป็นการคิดที่อยู่ในรูปของการตั้งสมมติฐานหรือสถานการณ์ที่ยังไม่ได้เกิดขึ้นจริง ๆ

กล่าวโดยสรุปว่าทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ ได้อธิบายถึงพัฒนาการของการคิดจากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่งต้องอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ การเจริญเติบโตทางร่างกายและวุฒิภาวะ ประสบการณ์ทางกายภาพและทางสมอง ประสบการณ์ทางสังคม และสภาวะสมดุลย์ ซึ่งเป็นกระบวนการที่มนุษย์แต่ละคนใช้ในการปรับตัวตามพัฒนาการของการคิดจะเปลี่ยนไปตามลำดับขั้น และแต่ละขั้นจะเป็นพื้นฐานของการพัฒนาในขั้นต่อไป

นักจิตวิทยาที่ใช้วิธีการศึกษาตามแนวทฤษฎีของเพียเจต์หลายท่าน ยกตัวอย่างเช่น บรูเนอร์ (Bruner) ออสซูเบล (Ausubel) กาเย่ (Gagne) และเทอแรนซ์ (Torrance) ซึ่งล้วนแต่มีความเห็นสอดคล้องกันว่า กระบวนการคิดของมนุษย์เป็นกระบวนการภายในสมอง หรือภายในจิตที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการรับรู้ การจำ การคิด และการแก้ปัญหาต่าง ๆ กระบวนการคิดเป็นเรื่องของกระบวนการภายในสมองที่ไม่สามารถสังเกต หรือศึกษาได้โดยตรงแต่อนุมานโดยทางอ้อมว่า ได้เกิดกระบวนการภายในขึ้น

ทฤษฎีและแนวคิดของกิลฟอร์ด (Guilford)

กิลฟอร์ด (Guilford, 1967:218–237) เป็นผู้ที่น่าเสนอแนวคิดนี้ โดยมีความเชื่อว่า ความสามารถทางสมองสามารถปรากฏได้จากการปฏิบัติงานตามเงื่อนไขที่กำหนดให้ในลักษณะของความสามารถด้านต่าง ๆ ที่เรียกว่า องค์ประกอบ และสามารถประเมินความสามารถนี้ได้ด้วยแบบสอบที่เป็นมาตรฐาน ทฤษฎีโครงสร้างทางเชาว์ปัญญาของกิลฟอร์ด อธิบายว่าความสามารถทางสมองของมนุษย์นั้นประกอบด้วย 3 มิติที่ผสมผสานกัน คือ มิติด้านเนื้อหา (Contents) มิติด้านวิธีการ (Operations) และมิติด้านผลผลิต (Products) รายละเอียดของมิติทั้งสาม มีดังนี้

มิติที่ 1 ด้านเนื้อหา (Contents) หมายถึง วัตถุประสงค์หรือข้อมูลต่าง ๆ ที่รับรู้และใช้เป็นสื่อก่อให้เกิดความคิด เนื้อหาแบ่งออกเป็น 5 ชนิด ได้แก่ 1) เนื้อหาที่เป็นรูปภาพ (Figural Content) ได้แก่ วัตถุที่เป็นรูปธรรมต่าง ๆ ซึ่งสามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส 2) เนื้อหาที่เป็นเสียง (Auditory) ได้แก่ สิ่งที่อยู่ในรูปของเสียงที่มีความหมาย 3) เนื้อหาที่เป็นสัญลักษณ์ (Symbolic Content) ได้แก่ ตัวเลข ตัวอักษร และสัญลักษณ์ที่สร้างขึ้น เช่น พยัญชนะ ระบบจำนวน 4) เนื้อหาที่เป็นภาษา (Semantic Content) ได้แก่ สิ่งที่อยู่ในรูปของภาษาที่มีความหมาย หรือความคิดที่เข้าใจกันโดยทั่วไป 5) เนื้อหาที่เป็นพฤติกรรม (Behavior Content) ได้แก่ สิ่งที่ไม่ใช่ถ้อยคำ แต่เป็นการแสดงออกของมนุษย์ เจตคติ ความต้องการ รวมถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล บางครั้งเรียกว่า สติปัญญาทางสังคม (Social Intelligence)

มิติที่ 2 ด้านปฏิบัติการ (Operations) หมายถึง กระบวนการคิดต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นมาซึ่งประกอบด้วยความสามารถ 5 ชนิด ได้แก่ 1) การรับรู้และเข้าใจ (Cognition) เป็นความสามารถทางสติปัญญาของมนุษย์ในการรับรู้และทำความเข้าใจ 2) การจำ (Memory) เป็นความสามารถทางสติปัญญาของมนุษย์ในการสะสมเรื่องราว หรือข่าวสาร และสามารถระลึกได้เมื่อเวลาผ่านไป 3) การคิดแบบอนกนัย (Divergent Thinking) เป็นความสามารถในการตอบสนองต่อสิ่งเร้า และแสดงออกในหลาย ๆ แบบ หลายวิธี 4) การคิดแบบเอกนัย (Convergent Thinking) เป็นความสามารถในการสรุปข้อมูลที่ดีที่สุดและถูกต้องที่สุดจากข้อมูลหลากหลายที่มีอยู่ 5) การประเมินค่า (Evaluation) เป็นความสามารถทางสติปัญญาในการตัดสินสิ่งที่รับรู้ จำได้ หรือกระบวนการคิดว่ามีคุณค่า ความถูกต้อง ความเหมาะสม หรือมีความเพียงพอหรือไม่อย่างไร

มิติที่ 3 ด้านผลผลิต (Products) หมายถึง ความสามารถในอันที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานมิติด้านเนื้อหาและด้านปฏิบัติการเข้าด้วยกันเป็นผลผลิต กล่าวคือ เมื่อสมองรับรู้วัตถุ/ข้อมูล บุคคลจะเกิดการคิดในรูปแบบต่าง ๆ กัน ซึ่งสามารถให้ผลแตกต่างกัน 6 ชนิด ดังนี้

- 1) หน่วย (Units) เป็นสิ่งที่มีคุณสมบัติเฉพาะตัวและมีความแตกต่างจากสิ่งอื่น
- 2) จำพวก (Classes) เป็นกลุ่มของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีคุณสมบัติบางประการร่วมกัน
- 3) ความสัมพันธ์ (Relations) เป็นการเชื่อมโยง 2 สิ่งเข้าด้วยกัน เช่น เชื่อมโยงคำ เชื่อมโยงความหมาย
- 4) ระบบ (System) เป็นแบบแผนหรือรูปแบบจากการเชื่อมโยงสิ่งหลาย ๆ สิ่งเข้าด้วยกัน
- 5) การปรับเปลี่ยน (Transformation) เป็นการเปลี่ยนแปลง การหมุนกลับ การขยายความข้อมูลจากสภาพหนึ่งไปยังอีกสภาพหนึ่ง
- 6) การประยุกต์ (Implication) เป็นผลความคิดที่คาดหวัง หรือ การทำนายจากข้อมูลที่กำหนดให้

นอกจากนี้ กิลฟอร์ดยังได้อธิบายรูปแบบของการคิดแก้ปัญหาโดยทั่วไปว่าเป็นกระบวนการทางสมองด้านการจำ (Memory) การรับรู้และเข้าใจ (Cognition) การคิดแบบอเนกนัย (Divergent thinking) การคิดแบบเอกนัย (Convergent thinking) และการประเมินค่า (Evaluation) ความสามารถทั้ง 5 อย่างนี้จะปฏิบัติการร่วมกัน ซึ่งพอสรุปได้เป็นขั้นตอนดังนี้

- 1) เมื่อบุคคลได้พบกับปัญหาจากสิ่งแวดล้อม (Environment) ความสามารถของสมองในส่วนของการจำจะปฏิบัติการร่วมกับความรู้ (Production) และการคิด (Thinking) เพื่อทำการรู้จักสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวกับโครงสร้างของปัญหาและสภาพที่ก่อให้เกิดปัญหา (ปัญหาเป็นมิติด้านเนื้อหา) โดยการแปลงรูป (Transformation) ให้เข้ากับความรู้ที่มีอยู่แล้วในส่วนของการจำซึ่งบางครั้งอาจมีการแก้ไขข้อมูลแล้วนำเข้าไปไว้ในส่วนของความจำเพิ่มขึ้น

- 2) ความสามารถทางสมองในส่วนของการประเมินค่าจะเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างศูนย์กลางของปฏิบัติการ คือ ส่วนของการรับรู้และการคิด (แบบเอกนัยและแบบอเนกนัย) กับความจำจะทำการประเมินและบางครั้งก็มีการถ่วงถ่วงเพื่อแยกแยะประเภทข้อมูลที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกันกับปัญหา ความสามารถของสมองในส่วนของการประเมินค่านี้เป็นส่วนที่ค่อนข้างกระจายเพื่อให้การตรวจสอบข้อมูลเป็นไปในทุกทิศทางปฏิบัติการของการประเมินค่าจะไม่มีผลกระทบต่อหน่วยของการจำ

- 3) บางครั้งการที่บุคคลต้องได้รับข่าวสารอื่นจากสิ่งแวดล้อม เข้าไว้ในส่วนของความจำโดยผ่านการรับรู้และการถ่วงถ่วงข่าวสารใหม่แบบเดิมกับปัญหาเดิม

- 4) ทางออกของปัญหาเป็นการสิ้นสุดกระบวนการแก้ปัญหาในปัญหาหนึ่ง ๆ อาจมีทางออกหลายทาง เช่น ทางออกที่ 1 อาจปฏิเสธ ทางออกที่ 2 เป็นทางเลือกได้แต่ไม่ดี หรือเป็นทางออกของปัญหาที่เคยกระทำมาแล้วอาจทบทวนและกลับไปสู่ขั้นการหยุดพัก ทางออกที่ 3 อาจเป็นทางแก้ปัญหาที่น่าพอใจ

5) ลักษณะสำคัญของกระบวนการแก้ปัญหา คือ จะมีช่วงกว้างและข้อมูลมีการย้อนกลับ แต่ละการรู้และการคิดจะมีวงจร (loop) จากการรู้ (การคิด) ไปยังความจำ แล้วไปสู่การประเมินและกลับมาที่การรู้ (การคิด) ใหม่อีกครั้ง ซึ่งอาจทำซ้ำกันหลาย ๆ ครั้งก็ได้ โดยวงจรอาจกว้างมาก สามารถรวมเอาการรู้การคิดคู่ที่ 1 คู่ที่ 2 คู่ที่ 3 คู่ที่ 4 และคู่อื่น ๆ เข้าไว้ด้วยกัน วงจรเหล่านี้จะยืดหยุ่นตามลำดับของเหตุการณ์

6) ในกระบวนการแก้ปัญหาจะใช้การคิดทั้งแบบเอกนัยและแบบบอเนกนัยสลับกันตามลักษณะของปัญหาที่ต้องการคำตอบแบบใด บางปัญหาจะต้องใช้การถ้อยแถลงเกี่ยวกับทั้งสองแบบในการระลึกข้อมูล จุดสำคัญที่แตกต่างกันระหว่างความคิดทั้งสอง คือ แบบวิธีคิดคำตอบที่ต้องการ ความสมบูรณ์และเฉพาะเจาะจงใช้ชีวิตคิดแบบเอกนัย ถ้าต้องการคำตอบที่มีจำนวนมากก็ใช้วิธีคิดแบบบอเนกนัย นอกเหนือจากวิธีคิดที่ต่างกันแล้วกระบวนการต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาก็เป็นสิ่งเดียวกัน

ทฤษฎีเชาว์ปัญญาสามศตามแนวคิดของสเตอร์นเบอร์ก

(A Triarchic Theory of Human Intelligence)

สเตอร์นเบอร์ก (ทศนาแหมมณี ;และคณะ. 2544: 34; อ้างอิงจาก Sternberg. 1985: 43-128) นำเสนอทฤษฎีเชาว์ปัญญาสามศ โดยอธิบายว่า เชาว์ปัญญาประกอบด้วยความสามารถ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการคิด ด้านประสบการณ์ และด้านบริบทของสังคม โดยสามารถอธิบายเป็นทฤษฎีย่อย 3 ทฤษฎี ดังนี้

1. ทฤษฎีย่อยด้านบริบทสังคม (Contextual Sub-theory) ซึ่งได้อธิบายถึงความสามารถทางเชาว์ปัญญาที่เกี่ยวข้องกับบริบทของสังคมและวัฒนธรรมของบุคคล รวมทั้งการปฏิบัติและการกระทำที่แสดงถึงความเฉลียวฉลาดของสติปัญญาในบริบทของสังคม ทั้งนี้ประกอบด้วย 1) ความสามารถในการปรับเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมอย่างมีจุดมุ่งหมาย (Adaptation) 2) ความสามารถในการเลือกสิ่งแวดล้อมที่อำนวยความสะดวกสูงสุด (Selection) มากกว่าที่ทำตามความเคยชิน และ 3) ความสามารถในการดัดแปลงและปรับแต่งสิ่งแวดล้อม (Shaping) ที่มีอยู่ในขณะนั้นให้เหมาะสมกับทักษะความสามารถและค่านิยมของตน

2. ทฤษฎีย่อยด้านประสบการณ์ (Experience Sub-theory) ได้อธิบายถึงผลของประสบการณ์หรืองานที่มีต่อความสามารถทางปัญญา ซึ่งงานหรือประสบการณ์จะเป็นสิ่งที่กำหนดให้คนแสดงความสามารถทางเชาว์ปัญญาออกมาได้ดีที่สุด ความสามารถในการเรียนรู้จากประสบการณ์ และการนำความรู้มาใช้ในการสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 1) ความสามารถในการแก้ปัญหาแปลกใหม่เป็นความสามารถในการคิดสิ่งใหม่ ๆ ทั้งทางวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ 2) ความคล่องใน

การประมวลผลข้อมูลที่มี รวมทั้งความสามารถที่จะเชื่อมโยงความสามารถทั้งสองอย่างเพื่อเพิ่มพูนทักษะการแก้ปัญหาให้ดีขึ้น

3. ทฤษฎีย่อยด้านกระบวนการคิด (Componential Sub-theory) อธิบายถึงความสามารถทางสติปัญญาที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการคิด หรือความสามารถในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ซึ่งครอบคลุมองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) องค์ประกอบด้านการปรับความคิด (Meta-Components) เป็นกระบวนการคิด สั่งการ ซึ่งประกอบด้วยการประมวลความรู้ คิดแก้ปัญหา วางแผนติดตาม และประเมินผล เพื่อให้งานนั้นดำเนินไปอย่างถูกต้อง 2) องค์ประกอบด้านการปฏิบัติ (Performance Components) เป็นกระบวนการลงมือปฏิบัติตามการตัดสินใจสั่งการองค์ประกอบด้านการปรับความคิดและองค์ประกอบด้านการปฏิบัติเป็นกระบวนการที่ควบคู่ไป การรวมและเปรียบเทียบ การตอบสนองและการพัฒนาสติปัญญาในการแก้ปัญหา และ 3) องค์ประกอบด้านการแสวงหาความรู้ (Knowledge-Acquisition Components) เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญของสติปัญญา จึงต้องอาศัยกระบวนการคัดเลือก มีการเลือกข้อมูลเข้ารหัส การเลือกวิธีการประมวลผลข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดภาพรวมที่ยอมรับได้ การเลือกวิธีการเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้รับมากับข้อมูลเดิมที่มีอยู่แล้ว เพื่อให้ได้ข้อมูลความรู้ใหม่ที่เหมาะสมเข้าไว้ในระบบความจำ

ทฤษฎีพหุปัญญา (Multiple Intelligence) ของ การ์ดเนอร์ (Gardner)

ทิตานา แชมมณี (2552: 85-90) ได้นำเสนอทฤษฎีพหุปัญญาของ การ์ดเนอร์ โดยระบุว่า ทฤษฎีนี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดเกี่ยวกับ “เชาว์ปัญญา” (Intelligence) เป็นอย่างมาก และกลายเป็นทฤษฎีที่กำลังมีอิทธิพลอย่างกว้างขวางต่อวงการการศึกษาในปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องจากแนวคิดเกี่ยวกับเชาว์ปัญญาที่มีมาแต่ดั้งเดิมนั้น มักจะจำกัดอยู่ที่ความสามารถด้านภาษา ความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ และการคิดเชิงตรรกะหรือเชิงเหตุผลเป็นหลัก การวัดเชาว์ปัญญาของผู้เรียนจะวัดจากคะแนนที่ได้จากแบบทดสอบทางสติปัญญาซึ่งประกอบด้วย การทดสอบความสามารถทั้ง 2 ด้านดังกล่าว และคะแนนจากการวัดเชาว์ปัญญาจะเป็นตัวกำหนดเชาว์ปัญญาของบุคคลนั้นตลอดไป เพราะมีความเชื่อว่า องค์ประกอบของเชาว์ปัญญานั้นไม่เปลี่ยนแปลงไปตามวัยหรือประสบการณ์มากนัก แต่เป็นคุณลักษณะที่ติดตัวมาแต่กำเนิด โดยการ์ดเนอร์ (Gardner, 1983) ได้ให้นิยามของเชาว์ปัญญาไว้ว่า หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ หรือ การสร้างสรรค์ผลงานต่าง ๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับบริบททางวัฒนธรรมในแต่ละแห่ง รวมทั้งความสามารถในการตั้งปัญหาเพื่อจะหาคำตอบและเพิ่มพูนความรู้ โดยการ์ดเนอร์ มีความเชื่อพื้นฐาน 2 ประการ ดังนี้

1. เซาว์ปัญญาของบุคคลมิได้มีจำกัดเพียงความสามารถทางภาษาและความสามารถทางคณิตศาสตร์เท่านั้น หากแต่มีอยู่อย่างหลากหลายถึง 8 ประเภทด้วยกัน และอาจมีมากกว่านี้ คนแต่ละคนมีความสามารถเฉพาะด้านแตกต่างกันไปจากคนอื่น และมีความสามารถในด้านต่าง ๆ ไม่เท่ากัน ความสามารถที่ผสมผสานกันออกมาทำให้บุคคลแต่ละคนมีแบบแผนซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน

2. เซาว์ปัญญาของแต่ละบุคคลจะไม่อยู่คงที่อยู่ที่ระดับต้นมีตอนเกิด หากแต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ หากได้รับการส่งเสริมที่เหมาะสม

ในความคิดของการ์ดเนอร์ เซาว์ปัญญาของบุคคลจะประกอบด้วยความสามารถ 3 ประการ คือ ความสามารถในการแก้ปัญหาในสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นไปตามธรรมชาติและตามบริบทวัฒนธรรมของบุคคลนั้น ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานที่มีประสิทธิภาพและสัมพันธ์กับบริบททางวัฒนธรรม และความสามารถในการแสวงหาหรือตั้งปัญหาเพื่อหาคำตอบและเพิ่มพูนความรู้

เซาว์ปัญญา 8 ด้าน ของการ์ดเนอร์ มีดังนี้

1. ด้านภาษา (Linguistic Intelligence) เซาว์ปัญญาด้านนี้ ถูกควบคุมโดยสมองส่วนที่เรียกว่า “Broca's Area” โดยสติปัญญาด้านนี้จะแสดงออกทางความสามารถในการอ่าน การเขียน การพูดอภิปราย การสื่อสารกับผู้อื่น การใช้คำศัพท์ การแสดงออกทางความคิด การประพันธ์ การแต่งเรื่อง การเล่าเรื่อง เป็นต้น

2. ด้านคณิตศาสตร์หรือการใช้เหตุผลเชิงตรรกะ (Logical Mathematical Intelligence) ผู้ที่มีอัจฉริยภาพด้านการใช้เหตุผลเชิงตรรกะ มักจะคิดโดยใช้สัญลักษณ์ มีระบบระเบียบในการคิด ชอบคิดวิเคราะห์ แยกแยะสิ่งต่าง ๆ ให้เห็นชัดเจน ชอบคิดชอบทำอะไรตามเหตุผล เข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ง่าย ชอบและทำโจทย์คณิตศาสตร์ได้ดี

3. ด้านมิติสัมพันธ์ (Spatial Intelligence) เซาว์ปัญญาด้านนี้ถูกควบคุมด้วยสมองซีกขวา และแสดงออกทางความสามารถด้านศิลปะ การวาดภาพ การสร้างภาพ การคิดเป็นภาพ การเห็นรายละเอียด การใช้สี การสร้างสรรค์งานต่าง ๆ และมักจะเป็นผู้มองเห็นวิธีแก้ปัญหาในมโนภาพ

4. ด้านดนตรี (Musical Intelligence) เซาว์ปัญญาด้านนี้จะถูกควบคุมด้วยสมองซีกขวา แต่ยังไม่สามารถระบุตำแหน่งได้ บุคคลที่มีเซาว์ปัญญาด้านนี้จะแสดงออกทางความสามารถในด้านจังหวะ การร้องเพลง การฟังเพลงและดนตรี การแต่งเพลง การเต้น และมีความไวต่อการรับรู้เสียงและจังหวะต่าง ๆ

5. ด้านการเคลื่อนไหวร่างกายและกล้ามเนื้อ (Body-Kinesthetic Intelligence) เซาว์ปัญญาด้านนี้ถูกควบคุมด้วยสมองส่วนที่เรียกว่าคอร์เท็กซ์ โดยด้านซ้ายควบคุมการเคลื่อนไหวของร่างกายซีกขวา และด้านขวาควบคุมการเคลื่อนไหวของร่างกาย ซีกซ้าย เซาว์ปัญญาด้านนี้สังเกตได้จาก

ความสามารถในการเคลื่อนไหวร่างกาย เช่น ในการเล่นกีฬาและเกมต่าง ๆ การใช้ภาษาท่าทาง การแสดง การเดินรำ ฯลฯ

6. ด้านการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น (Interpersonal Intelligence) เซอร์เบียญญา ด้านนี้ถูกควบคุมด้วยสมองส่วนหน้า ความสามารถที่แสดงออกทางด้านนี้ เห็นได้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การทำงานร่วมกับผู้อื่น การเข้าใจและเคารพผู้อื่น การแก้ปัญหาความขัดแย้ง และการจัดระเบียบต่าง ๆ ผู้มีความสามารถทางด้านนี้ มักเป็นผู้ที่มีความไวต่อความรู้สึกและความต้องการของผู้อื่น มีความเป็นมิตร ชอบช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่ผู้อื่น

7. ด้านการเข้าใจตนเอง (Intrapersonal Intelligence) บุคคลที่มีความสามารถในการเข้าใจตนเอง มักเป็นคนชอบคิด พิจารณา ไตร่ตรอง มองตนเอง และทำความเข้าใจถึงความรู้สึกและพฤติกรรมของตนเอง มักเป็นคนที่มั่นคงในความคิดความเชื่อต่าง ๆ จะทำอะไรมักต้องการเวลาในการคิด ไตร่ตรอง และชอบที่จะคิดคนเดียว ชอบความเงียบสงบ เซอร์เบียญญา ด้านนี้มักเกิดร่วมกับเซอร์เบียญญา ด้านอื่นในลักษณะเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างเซอร์เบียญญาอย่างน้อย 2 ด้านขึ้นไป

8. ด้านการเข้าใจธรรมชาติ (Naturalist Intelligence) เซอร์เบียญญา ด้านนี้เป็นความสามารถในการสังเกตสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การจำแนกแยกแยะ จัดหมวดหมู่สิ่งต่าง ๆ รอบตัว บุคคลที่มีความสามารถทางด้านนี้มักเป็นผู้รักธรรมชาติ เข้าใจธรรมชาติ ตระหนักในคุณค่าของสิ่งแวดล้อมรอบตัว และมักจะชอบสนใจสัตว์ ชอบเลี้ยงสัตว์เลี้ยง เป็นต้น

เนื่องจากเซอร์เบียญญาในแต่ละด้านถูกควบคุมโดยสมองส่วนต่าง ๆ และจะทำงานตามลักษณะต่าง ๆ หากสมองส่วนใดส่วนหนึ่งไม่ได้เกิดความผิดปกติ ขณะเดียวกัน เซอร์เบียญญาทั้ง 8 ด้าน ก็ทำงานในลักษณะผสมผสานกัน ขึ้นอยู่กับลักษณะของงานหรือกิจกรรม ดังนั้น การที่ครูผู้สอนจัดกิจกรรมใดขึ้นมาเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้เรียนอย่างรอบด้านย่อมต้องพิจารณาว่ากิจกรรมนั้นช่วยส่งเสริมเซอร์เบียญญาในด้านใดบ้าง เน้นหนักด้านใดด้านหนึ่งหรือไม่ อาจเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการทำงานกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนจะได้ใช้ความสามารถของตนเติมเต็มให้กับผู้อื่น เพื่อให้งานของกลุ่มมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเคารพในผู้อื่น เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ซึ่งแนวทางดังกล่าวมีความสำคัญสำหรับการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียนรวมถึงการวัดและประเมินผลด้วย

2.3 ความหมายของการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน

การเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน หมายถึง การจัดการเรียนรู้ในเนื้อหาปกติที่ใช้การคิดเป็นหลักในการจัดกิจกรรม มีการวางแผนการเรียนรู้ที่ระบุเนื้อหาที่สอนและทักษะการคิดที่ต้องการให้นักเรียนได้รับในแต่ละครั้ง การดำเนินกิจกรรมจะเน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิดประเภท

ต่าง ๆ ผ่านการอภิปราย การระดมสมอง การทำงานกลุ่ม และการสะท้อนการเรียนรู้มีการใช้เทคนิควิธีต่าง ๆ ที่ส่งเสริมทักษะการคิดในการสร้างผลงานจากการคิด

การเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนเกิดการคิดอย่างชำนาญ (Skillful Thinking) มีองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญ ซึ่งเป็นผลที่คาดหวังให้เกิดกับผู้เรียน มีดังนี้

1) ทักษะการคิด (Thinking Skills) เป็นการใช้กระบวนการทางสมองที่เหมาะสมและสอดคล้องกับประเภทของการคิดที่ได้รับการส่งเสริมด้วยตัวเอง

2) อุปนิสัยการเป็นนักคิด (Habit of Mind) เป็นตัวขับเคลื่อนการใช้กระบวนการต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนเกี่ยวกับการเกิดกิจกรรมที่เป็นผลจากกับพฤติกรรมภายใน

3) การคิดอภิมาน (Metacognition) เป็นสิ่งที่ผู้คิดประเมินว่าอะไรที่ได้รับจากการคิดและนำไปสู่การวางแผนของผู้คิดว่าทำอย่างไรการคิดนั้นจึงจะประสบผลสำเร็จ

รายละเอียดขององค์ประกอบแต่ละรายการ มีดังนี้

1. ทักษะการคิด (Thinking Skills)

การเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐานจะใช้แนวคิดในเรื่องของแนวทางการสอนการคิด (Teaching of Thinking) ซึ่งการสอนตามแนวทางนี้มีจุดเน้นเกี่ยวกับกระบวนการทางสมองที่นำมาใช้ในการคิดโดยเฉพาะ โดยเน้นทักษะการคิดหรือเป็นแนวทางการสอนคิดโดยตรง แนวทางในการสอนนั้นจะมีลักษณะแตกต่างกันหลายแนวทางตามความเชื่อพื้นฐานของผู้ที่พัฒนาแนวทางการสอนขึ้นมา เช่น ใช้ทฤษฎีเกี่ยวกับองค์ประกอบของกระบวนการคิดหรือใช้ทฤษฎีเกี่ยวกับการประมวลข้อมูลความจริง การสอนการคิดโดยใช้ทฤษฎีองค์ประกอบในกระบวนการคิดนั้น จะมุ่งสอนจากองค์ประกอบในด้านที่เกี่ยวข้องในกระบวนการคิดโดยตรง ทักษะการคิดเป็นจึงเป็นความสามารถย่อย ๆ ในการคิดในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งเป็นองค์ประกอบของกระบวนการคิดที่สลับซับซ้อน สามารถจัดเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 3 ประเภท (ทศนา แชมมณีและคณะ. 2545: 118) คือ

1.1 ทักษะการคิดพื้นฐาน (Basic Thinking) ได้แก่ ทักษะการสื่อความหมาย (Communication Skills) เป็นทักษะการรับสารที่แสดงถึงความคิดของผู้อื่นเข้ามาเพื่อรับรู้ ตีความแล้ว/จดจำ และเมื่อต้องการที่จะระลึกเพื่อนำมาเรียบเรียงและถ่ายทอดความคิดของตนให้แก่ผู้อื่น โดยแปลงความคิดให้อยู่ในรูปของภาษาต่าง ๆ ทั้งที่เป็นข้อความคำพูด ศิลปะ ดนตรี คณิตศาสตร์ ฯลฯ ทักษะการสื่อความหมายที่สำคัญ ได้แก่ การฟัง (Listening) การอ่าน (Reading) การรับรู้ (Perceiving) การจดจำ (Memorizing) การจำ (Remembering) การคงสิ่งที่เรียนไปแล้วไว้ได้ภายหลังการเรียน (Retention) การบอกความรู้ได้จากตัวเลือกที่กำหนดให้ (Recognizing) การบอกความรู้ออกมาด้วยตนเอง (Recalling) การใช้ข้อมูล (Using Information) การบรรยาย (Describing) การอธิบาย (Explaining) การทำให้กระจ่าง (Clarifying) การพูด (Speaking) การเขียน (Writing) และ การแสดงออกถึงความสามารถของตน

1.2 ทักษะการคิดที่เป็นแกนหรือทักษะการคิดทั่วไป(Core or General Thinking) หมายถึง ทักษะการคิดที่จำเป็นต้องใช้อยู่เสมอในการดำรงชีวิตประจำวันและเป็นพื้นฐานของการคิดขั้นสูงที่มีความสลับซับซ้อน ซึ่งคนเราจำเป็นต้องใช้ในการเรียนรู้เนื้อหาวิชาการต่าง ๆ ตลอดจนใช้ในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ ทักษะการคิดที่เป็นแกนหรือทักษะการคิดทั่วไปที่สำคัญ ได้แก่ การสังเกต (Observing) การสำรวจ (Exploring) การตั้งคำถาม (Questioning) การเก็บรวบรวมข้อมูล (Information Gathering) การระบุ (Identifying) การจำแนกแยกแยะ (Discriminating) การจัดหมวดหมู่ (Classifying) การจัดลำดับ (Ordering) การเปรียบเทียบ (Comparing) การสรุปอ้างอิง (Inferring) การแปล (Translating) การตีความ (Interpreting) การเชื่อมโยง (Connecting) การขยายความ (Elaborating) การให้เหตุผล (Reasoning) และการสรุปย่อ (Summarizing)

1.3 ทักษะการคิดขั้นสูงหรือทักษะการคิดที่ซับซ้อน (Higher Order or Complexed Thinking) หมายถึง ทักษะการคิดที่มีขั้นตอนหลายขั้นและต้องอาศัยทักษะการสื่อความหมาย และทักษะการคิดที่เป็นแกนหลาย ๆ ทักษะในแต่ละขั้น ทักษะการคิดขั้นสูงจึงจะพัฒนาได้ เมื่อเด็กได้พัฒนาทักษะการคิดพื้นฐานจนมีความชำนาญพอสมควรแล้ว ทักษะการคิดขั้นสูงที่สำคัญ ๆ ได้แก่ การสรุปความ (Drawing Conclusion) การให้คำจำกัดความ (Defining) การวิเคราะห์ (Analyzing) การผสมผสานข้อมูล (Interating) การจัดระบบความคิด (Organizing) การสร้างองค์ความรู้ใหม่ (Constructing) การกำหนดโครงสร้างความรู้ (Structuring) การแก้ไขปรับปรุงโครงสร้างความรู้เสียใหม่ (Restructuring) การค้นหาแบบแผน (Finding Patterns) การหาความเชื่อพื้นฐาน (Finding Underlying Assumption) การคาดคะเน/พยากรณ์ (Predicting) การตั้งสมมติฐาน (Formulating Hypothesis) การทดสอบสมมติฐาน (Testing Hypothesis) การตั้งกฎเกณฑ์ (Establishing Criteria) การพิสูจน์ความจริง (Verifying) และการประยุกต์ใช้ความรู้ (Applying)

สำหรับการสอนการคิดตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน ผู้เรียนจะได้รับการส่งเสริมให้ใช้ทักษะการคิดที่หลากหลายในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ได้ผลจากการคิดที่สามารถนำไปสู่การลงข้อสรุปได้อย่างสมเหตุสมผลและเหมาะสมที่สุด

2. อุปนิสัยการเป็นนักคิด (Habit of Mind)

อุปนิสัยการเป็นนักคิด เป็นคุณลักษณะที่มีความสำคัญในการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน ในประเด็นที่เป็นเป้าหมายของแนวคิดนี้ และเป็นกระบวนการที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ทั้งนี้เนื่องจากอุปนิสัย เป็นที่มาของการมีพฤติกรรมต่างๆ ในการที่จะเป็นตัวหนุนนำให้เกิดการแสดงพฤติกรรม ขณะเดียวกันในการดำรงชีวิตของมนุษย์ต้องเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการคิดอยู่ตลอดเวลา การใช้การคิดบ่อย ๆ จะก่อให้เกิดอุปนิสัยการคิดที่ติดตัวผู้เรียน ซึ่งจะสามารถใช้การคิดเป็น

พื้นฐานในการดำรงชีวิต และประเด็นสำคัญคือ อุปนิสัยนักคิดเป็นสิ่งที่สามารถสอนหรือฝึกหัดให้เกิดได้

อุปนิสัยการเป็นนักคิดที่สนับสนุนให้เกิดการคิดอย่างชำนาญ มีหลายประการ อาทิเช่น การมีความเพียรพยายามในภาระงานที่ต้องการการคิด การจัดการกับการคิดและการกระทำที่ขาดสติ การคิดอย่างยืดหยุ่น การต่อสู้เพื่อความถูกต้องและแม่นยำ การคิดโดยการเชื่อมโยงกับสิ่งอื่น การฟังด้วยความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจ การสื่อสารที่ชัดเจนและถูกต้อง การตอบสนองคำพูดที่น่าสงสัยและน่าเกรงขาม การสร้างสรรค์, ใช้จินตนาการ และพัฒนาสิ่งใหม่ การกล้าเสี่ยงในการคิด การมีอารมณ์ขัน การตั้งคำถามและตั้งประเด็นปัญหา การประยุกต์ใช้ความรู้เดิมในสถานการณ์ใหม่ การรวบรวมข้อมูลโดยประสาธน์สัมพันธ์ทั้งห้า และการเปิดกว้างในการเรียนรู้

3. การคิดอภิมาน (Metacognition)

การคิดอภิมาน หมายถึง การควบคุมและประเมินการคิดของตนเองซึ่งความสามารถของบุคคลที่ได้รับการพัฒนา เพื่อควบคุมกำกับกระบวนการทางปัญญาหรือกระบวนการคิด มีความตระหนักในงานและสามารถใช้ยุทธวิธีทำงานจนสำเร็จอย่างสมบูรณ์ ผลจากการวิจัยเกี่ยวกับการคิดอภิมาน พบว่า การคิดอภิมาน เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อความเข้าใจเกี่ยวกับยุทธวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน การสอนเรื่องการคิดอภิมาน มีวัตถุประสงค์สำคัญที่จะสอนให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีเป้าหมายมีประสิทธิภาพ มีอิสรภาพในการเรียนรู้และมีความสามารถในการประเมินตนเอง (Miller. 1991: 178-188) นอกจากนี้ผลงานวิจัยยังเสนออีกว่า ผู้เรียนที่ไม่เก่งสามารถจะพัฒนาตนเองให้เป็นผู้สามารถเรียนรู้ได้ดี จำได้ถาวร การคิดอภิมาน เป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากเป็นสิ่งที่จะช่วยควบคุมให้คนแต่ละคนสามารถควบคุมกำกับกระบวนการทางปัญญาของตนได้ การคิดอภิมานมีการพัฒนาตั้งแต่แรกเกิด โดยพัฒนาอย่างช้า ๆ จนถึงวัยรุ่น ผู้ใหญ่มีแนวโน้มจะมีความรู้ด้านปัญญาของตนมากกว่าวัยเด็กและมีความสามารถอธิบายความรู้นั้นได้ดีกว่า (Baker. 1989: 3-38)

นักจิตวิทยาหลายท่านได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการคิดอภิมาน เช่น

ฟลาวเวลล์ (Flavell. 1985:240) ได้แบ่งองค์ประกอบของการคิดอภิมาน ออกเป็น 2 องค์ประกอบ ดังนี้

1. ความรู้ในการคิดอภิมาน (Metacognition Knowledge) เป็นส่วนของความรู้ทั้งหมดที่บุคคลสะสมไว้ในระบบความจำระยะยาว ซึ่งประกอบด้วยความรู้เบื้องต้นหรือความเชื่อในเรื่องตัวแปร 3 ตัว คือ ตัวแปรด้านบุคคล ตัวแปรด้านงาน และตัวแปรด้านยุทธวิธี

2. ประสบการณ์ในการคิดอภิมาน (Metacognition Experience) ซึ่งนับว่าเป็นประสบการณ์ทางการคิดที่บุคคลสามารถควบคุมได้ และประสบการณ์มีความสำคัญต่อการกำกับตนเองในกิจกรรมการคิด เริ่มจากการเข้าสู่สถานการณ์จนกระทั่งสามารถบรรลุเป้าหมายหรือหยุดการกระทำ

ประสบการณ์ในเมตาคognition มีองค์ประกอบย่อย 3 ประการ คือ การวางแผน การตรวจสอบและ การประเมิน

ครอสส์และปารีส (Cross ;& Paris. 1988: 131-142) ได้แบ่งองค์ประกอบของการคิด อภิमान เป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านการประเมินตนเองเกี่ยวกับความรู้ในด้านความรู้ความคิด (Self-appraisals of one's knowledge about cognition) ซึ่งประกอบด้วย การรู้ลักษณะและสภาพของงาน มีความรู้ในการใช้ทักษะใดหรือการประยุกต์ใช้ทักษะนั้นอย่างไร จึงนำไปสู่การบรรลุจุดประสงค์ที่ต้องการ และมีความรู้ความเข้าใจถึงเงื่อนไขหรือข้อจำกัดของยุทธวิธีแต่ละยุทธวิธี รู้ว่าจะใช้ยุทธวิธีนั้นอย่างไร

2. องค์ประกอบด้านการจัดการเกี่ยวกับการคิดของตน (Self-management of one's thinking) ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) เป็นการเลือกใช้ยุทธวิธีที่เหมาะสมในขณะที่กำลัง ดำเนินการทำกิจกรรม ซึ่งการกำกับ (Regulation) เป็นการดำเนินการเพื่อควบคุมและกำหนดทิศทางใน การดำเนินกิจกรรม และการประเมิน (Evaluation) เป็นการวิเคราะห์และประเมินความสามารถของตนเอง เพื่อที่จะดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ ในขั้นต่อไป

โรเบิร์ต สวอริช (Robert Swartz. 2008: 89) ได้นำเสนอขั้นตอนของการคิดอภิमान ในการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน ไว้ 4 ขั้น ดังนี้

1. การสร้างความตระหนัก (Becoming Aware) คือ การตระหนักในการคิดที่ ได้รับการส่งเสริมในกิจกรรมการสอน

2. การพรรณนา (Describing) คือ การพูดหรือแสดงให้เห็นถึงว่าเราได้รับการส่งเสริมการคิดแต่ละประเภทนั้นได้อย่างไร

3. การประเมิน (Evaluating) คือ การประเมินว่าวิธีใดที่จะนำมาใช้เพื่อช่วยให้ สามารถคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

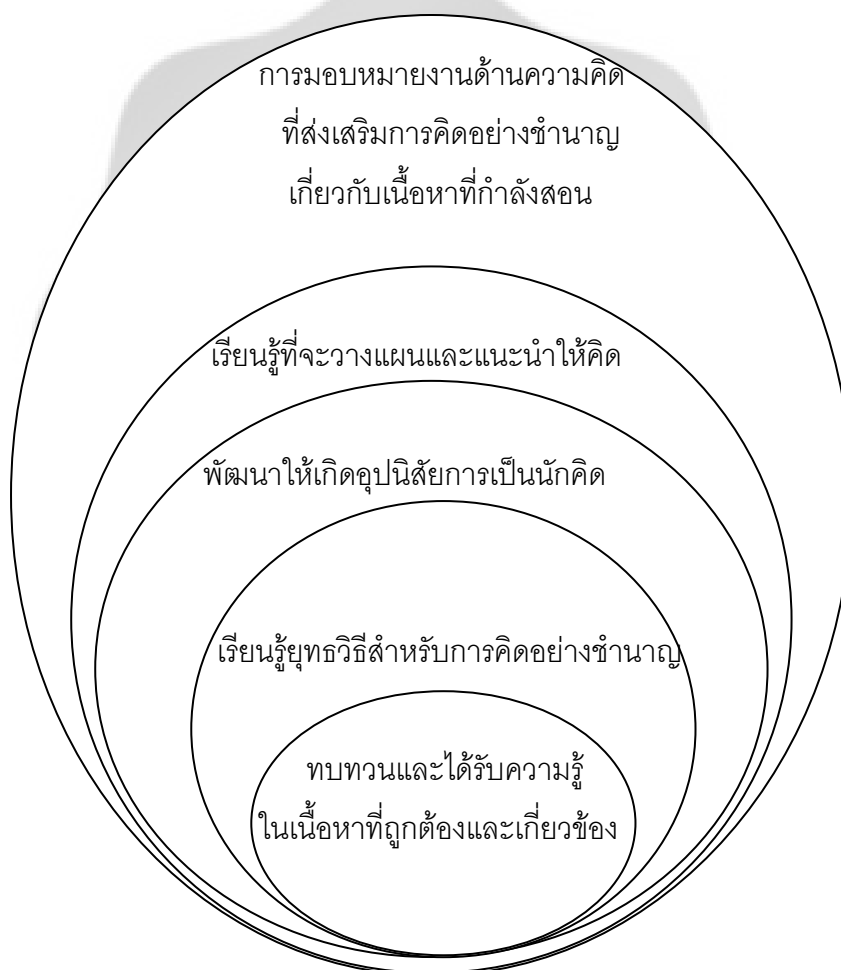
4. การวางแผน (Planning) คือ การพิจารณาว่าเราจะสามารถนำการคิดประเภท เดียวกันนี้มาใช้ในโอกาสต่อไปได้อีกบ้าง

การคิดอภิमान เป็นสิ่งสำคัญของผู้ใช้ทักษะการคิด กระบวนการคิด ดังนั้น การพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณจึงจำเป็นที่จะต้องพัฒนาให้ผู้เรียน มีการคิดอภิमानด้วย ซึ่งการพัฒนาการคิดอภิमान นั้น สามารถทำได้ เรียนรู้ได้ ซึ่งเมื่อผู้เรียนสามารถ เรียนรู้และได้รับการพัฒนาการคิดอภิमान แล้ว จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายสูงสุดของการศึกษานั้นก็คือ การที่ผู้เรียนเรียนรู้วิธีเรียนรู้ เรียนรู้กระบวนการคิดเพื่อใช้ในการแก้ปัญหา ดังนั้นสถานศึกษา ควรให้ความสำคัญ หรือควรนำไปใช้ฝึกให้ผู้เรียนรู้จักการควบคุมความคิดของตนเองซึ่งจะสามารถ ช่วยให้การใช้กระบวนการคิดแก้ปัญหาประสบความสำเร็จได้ ยุทธวิธีพื้นฐานของการคิดอภิमान คือ

- 1) การเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิมหรือความรู้เท่าที่มีอยู่ 2) เลือกยุทธวิธีการคิดอย่างพิถีพิถัน และรอบคอบ 3) วางแผนกำกับหรือตรวจสอบ และประเมินกระบวนการคิด

เป้าหมายของการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน

การเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน มีเป้าหมายเพื่อจัดการเรียนรู้ที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียน มีทักษะการคิดอย่างชำนาญ มีอุปนิสัยการเป็นนักคิด และมีการตรวจสอบและประเมินการคิดของตนเอง ซึ่งนับได้ว่า เป็นการเรียนรู้ที่มีพลังมากที่สุดในระบบการศึกษาเนื่องจากสามารถตอบโจทย์ที่เป็นความมุ่งหวังสูงสุดในการพัฒนาผู้เรียนยุคปัจจุบัน ซึ่งภาพประกอบ 4 เป็นการนำเสนอเป้าหมายและความท้าทายของการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน

ภาพประกอบ 4 แสดงเป้าหมายและความท้าทายของการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน

ที่มา : Robert Swartz; et.al. (2008). *Thinking-Based Learning : Promoting Quality*

Student Achievement in The 21st Century. page 30.

เทคนิควิธีหลักสำหรับการสอนให้เกิดการคิดอย่างชำนาญ

การสอนให้เกิดการคิดอย่างชำนาญ เป็นผลมาจากเทคนิคพื้นฐาน 3 ประการ ที่ได้กล่าวถึงไปแล้วก่อนหน้านี้ ได้แก่

1. การทำให้ทักษะการคิดและอุปนิสัยมีความชัดเจน
2. การฝึกให้เกิดการเสริมต่อความคิด
3. การใช้ภาษาของการคิดตลอดบทเรียน

ในการพัฒนาคุณภาพของสิ่งใดนั้น มี 2 ประเด็นที่เราจำเป็นต้องทราบ คือ ประการแรก สิ่งนั้นมีสถานะปัจจุบันเป็นอย่างไร และประการที่สอง ความคาดหวังเกี่ยวกับสิ่งนั้นเป็นอย่างไร การที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการคิดอย่างชำนาญ ครูและนักเรียนจำเป็นต้องรู้อย่างยิ่งที่จะต้องรู้ อย่างถ่องแท้ว่านักเรียนจะนำความคิดของเขาออกมาอย่างไร และทำอย่างไรจึงจะทำให้การนำความคิดออกมานั้นเป็นการกระทำในลักษณะของ “ผู้เชี่ยวชาญ” ซึ่งเป็นสิ่งที่จะแสดงให้เห็นถึงระดับการเป็นมืออาชีพ หรือ ผู้ที่มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับสูง การเปรียบเทียบสองอย่างนี้เผยให้เห็นถึง ช่องว่าง ความผิดพลาด และการพัฒนาความเป็นมืออาชีพโดยทั่วไปในเรื่องของการคิด การฝึก ลักษณะนี้ ครูจะใช้การสอนโดยตรงอย่างต่อเนื่องเพื่อทำให้เกิดความชัดเจนที่จะปรากฏให้เห็นว่า นักเรียนมีการคิดอย่างไรในกระบวนการนี้และกระบวนการอย่างไรที่อาจจะดำเนินการหากพวกเขาไม่แสดงออกถึงการเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ และนี่เองจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้นักเรียนในการที่จะลดช่องว่างดังกล่าวได้ การทำให้นักเรียนทบทวนวิธีการหรือพฤติกรรมของทักษะการคิดหรืออุปนิสัยนักคิดมีความชัดเจน (อาทิเช่น การวิเคราะห์ส่วนย่อย-ส่วนรวม หรือการสื่อสารด้วยความชัดเจนและแม่นยำ) หมายถึง 1) การแยกแยะองค์ประกอบของแต่ละส่วน (เช่น ขั้นตอนในกระบวนการคิด หรือพฤติกรรม อุปนิสัยการคิด ที่เราแสดง และเกณฑ์ต่าง ๆ และ วิธีแก้ปัญหาที่เราใช้) และ 2) ระบุส่วนต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน และแม่นยำ

เทคนิคพื้นฐาน 6 ประการ ที่สามารถนำมาใช้ให้นักเรียนคิดอย่างชัดเจนมากขึ้นในชั้นเรียน ได้แก่ แผนที่ยุทธวิธีการคิด(Thinking Strategy Map) การมีตัวแบบ(Modeling) การใช้ภาษาของทักษะการคิดและอุปนิสัยการคิด การเสริมต่อการฝึกนักเรียนด้วยการแนะนำทักษะที่ชำนาญ การคิดดัง ๆ (Thinking Aloud) และการสะท้อนการตรวจสอบทางปัญญา

แมกกวีนเนส (McGuinness. 2006) ได้เสนอแนะในการบรรยาย เรื่อง การศึกษาเพื่อ การคิดในประเทศไทย เกี่ยวกับการออกแบบการสอนการคิดที่ประสบผลสำเร็จ ดังนี้ แมกกวีนเนส เสนอขั้นตอนการออกแบบการสอนคิด ควรมี 4 ขั้น ได้แก่ การกำหนดผลการเรียนรู้ที่ต้องการ/ หัวเรื่องที่สอน/การคิดที่ต้องการสอน การกำหนดกิจกรรมการคิดโดยเน้นภาระงานที่ทำทนาย การสร้างแผนผังการคิด การทำงานเป็นคู่/กลุ่ม และการส่งเสริมบรรยากาศของการเสวนาพูดคุย หรือตั้ง

คำถาม การตรวจสอบการคิด โดยการสะท้อนและประเมินการคิด และการประยุกต์ใช้การคิดและเชื่อมโยงการคิดกับชีวิตจริง นอกจากนี้ ยังได้แนะนำเพิ่มเติมว่า สิ่งที่จะช่วยให้การคิดมีความเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพก็คือ การใช้แผนผังการคิด(Thinking Diagram)และการใช้คำถามและการเสวนาที่เหมาะสมกับเป้าหมายของการคิด ได้แก่ คำถามที่มุ่งหาความกระจ่าง เช่น ที่ท่านพูดนั้นหมายถึง... หรือ เธอจะอธิบายเพิ่มอีกหน่อยได้ไหม หรือให้ตัวอย่างเพิ่มอีกสักหน่อยได้ไหม หรือถ้าจะทำโดยวิธีอื่นจะทำ / พูด ได้อย่างไร 2) คำถามที่แสวงหาเหตุผล เช่น ทำไมจึงกล่าวเช่นนั้น หรือเหตุผลของเธอคืออะไร หรือหลักฐานของเธอคืออะไร ทำไมเธอจึงคิดเช่นนั้น 3) คำถามที่เชื้อเชิญให้สืบเสาะหาความรู้ เช่น ตัวเราต้องการรู้เกี่ยวกับอะไร หรือ เราจะรู้เรื่องนี้ได้อย่างไร หรือจะเกิดอะไรขึ้น ถ้า....

สวอร์ซ และคณะ (Swartz :& others. 2008: 75-76) ได้กล่าวถึงการให้ภาษาสำหรับทักษะการคิดและอุปนิสัยของนักคิดในการสอนว่า ครูควรใช้คำพูดที่แสดงถึงการกระทำ, ผลงาน และเงื่อนไขเพื่อที่จะอธิบายและมุ่งให้เกิดกิจกรรมในชั้นเรียนที่มีความหลากหลายครอบคลุมการคิดและนักเรียนก็จะใช้คำที่แสดงถึงการกระทำ เงื่อนไข และผลงานเหล่านี้เหมือนกับเป็นตราสัญลักษณ์สำหรับเก็บไว้ในความจำ เป็นสัญญาณเตือนสำหรับการย้อนทบทวนความจำหรือสำหรับการจัดระเบียบโครงสร้างและการประยุกต์ใช้ความคิดนั้น รวมถึงเป็นเสมือนเครื่องมือสำหรับการประมวลผลข้อมูลอีกด้วย การได้แลกเปลี่ยนภาษาของการคิดและอุปนิสัยของการเป็นนักคิดไม่เพียงแต่จะช่วยให้นักเรียนเข้าใจการคิดของคนอื่นได้ดีขึ้นแล้ว ยังช่วยทำให้การคิดของตนเองมีความถูกต้องแม่นยำและมีเป้าหมายมากกว่า ในการสนับสนุนการอภิปรายและส่งเสริมให้เกิดการคิดและการเรียนรู้ในห้องเรียนจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูและนักเรียนจะต้องใช้คำพูดอย่างถูกต้องและแม่นยำเพื่อแสดงถึงเป้าหมายต่าง ๆ ของการคิดที่จะสอนและจะนำมาใช้ และในการใช้คำเหล่านี้จะต้องมีความคงที่ด้วยการใช้การแลกเปลี่ยนภาษาของการคิดนี้เป็นส่วนประกอบสำคัญของการสอนให้เกิดการคิดอย่างชำนาญ นำเสนอตัวอย่างของการให้ภาษาของการคิดในชั้นเรียน ดังตาราง 6

ตาราง 6 แสดงตัวอย่างของการให้ภาษาของการคิดในชั้นเรียน

การใช้ภาษาแบบเดิม	ใช้ภาษาของการคิด
“มองดูที่ภาพสองภาพนี้ด้วยกันสิ ว่ามีความเหมือนกันอย่างไร”	“มาเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของสองภาพนี้สิ”
“คุณคิดว่าอะไรจะเกิดขึ้นเมื่อ....”	“คุณทำนายดูสิว่าอะไรจะเกิดขึ้น ....เมื่อ”
“คุณสามารถจัดกลุ่มได้อย่างไร”	“คุณสามารถจำแนกได้อย่างไร”
“ลองนึกภาพดูสิว่าปัญหานี้คือ”	“มาวิเคราะห์ปัญหานี้สิ”
“คุณคิดว่าอะไรอาจจะเกิดขึ้น... ถ้า....”	“คุณลงความเห็นว่าอะไรจะเกิดขึ้น...ถ้า...”

ตาราง 6 (ต่อ)

การใช้ภาษาแบบเดิม	ใช้ภาษาของการคิด
“คุณคิดอะไรเกี่ยวกับเรื่องนี้”	“คุณสามารถหาข้อสรุปอะไรเกี่ยวกับเรื่องนี้”
“คุณสามารถใช้สิ่งนี้อย่างไรได้อีก”	“คุณมีแนวคิดอื่นอะไรเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้สิ่งนี้”
“คุณคิดว่านั่นเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดแล้วหรือ”	“คุณประเมินทางเลือกเหล่านั้นอย่างไร”
“อะไรเป็นสิ่งที่ทำให้การรายงานของคุณประสบความสำเร็จ”	“อะไรคือเป้าหมายที่คุณมีในใจสำหรับการรายงานของคุณ”
“คุณคิดว่าอะไรจะเกิดขึ้นถ้าคุณใช้วิธีนี้”	“ผลลัพธ์อะไรจะเกิดขึ้นบ้างตามที่คุณทำนายไว้ถ้าหากคุณตัดสินใจใช้วิธีนี้”
“คุณจะรู้ได้อย่างไรว่าโครงการของคุณดีพอ”	“อะไรเป็นเกณฑ์ที่คุณใช้ประเมินโครงการของคุณ”
“คุณรู้ได้อย่างไรว่าสิ่งนั้นเป็นจริง”	“หลักฐานอะไรที่มาสสนับสนุนสิ่งนั้น”
“ความคิดอะไรที่จะมาตัดสินข้อมูลนี้”	“ข้อสรุปอะไรที่น่าจะตัดสินข้อมูลนี้”
“ฉันควรจะมั่นใจในสิ่งที่เขาพูด”	“เขาพูดเขาในสิ่งที่มีเหตุผลตามที่ได้รับหรือไม่”
“คุณสามารถอธิบายได้ว่าอย่างไร...”	“คุณอธิบายสมมุติฐานของคุณได้อย่างไร...”
“คุณคิดอะไรเกี่ยวกับทุกสิ่งของกิริยาท่าทางที่คุณทำ”	“ลักษณะทั่วไปอะไรที่คุณน่าจะทำ”
“อะไรที่ผู้เขียนทำที่แสดงถึงการยอมรับในคำพูดว่าเขาทำอะไร”	“ภายใต้ข้อสันนิษฐานอะไรที่ผู้เขียนใช้เป็นพื้นฐานในการยืนยันของเขา”

จะเห็นว่า นักวิชาการ นักการศึกษาในต่างประเทศหลายท่านที่ได้ทำการศึกษาในเรื่อง การพัฒนาการคิด หรือ ทักษะการคิด จะให้ความสำคัญในเรื่องการใช้คำถามเพื่อพัฒนาการคิดเป็น อย่างมาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและนักวิชาการในประเทศไทยเองก็ได้ส่งเสริมให้ครูตระหนักในการใช้ คำถามเพื่อพัฒนาทักษะการคิดให้กับผู้เรียนเช่นเดียวกัน การใช้คำถามที่เหมาะสมจะเป็นกุญแจไข ความคิดของเด็กให้เผยออกมาและเปิดให้เห็นศักยภาพทางสมองของเด็กว่าอยู่ในระดับใดอันจะทำให้ ครูสามารถที่จะหาวิธีการตอบสนองได้อย่างเหมาะสม ทิศนา แชมมณี (2552: 408-412) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการใช้คำถามเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดและพัฒนาลักษณะการคิดต่าง ๆ ให้เกิดขึ้น และได้ นำเสนอเทคนิคการใช้คำถามเพื่อพัฒนาลักษณะการคิดที่พึงประสงค์โดยการแสดงความสัมพันธ์ของ ลักษณะการคิด วิธีคิด และตัวอย่างการตั้งคำถามกระตุ้นการคิด ดังแสดงในตาราง 7

ตาราง 7 แสดงลักษณะการคิด วิธีคิด และตัวอย่างการตั้งคำถามกระตุ้นการคิด

ลักษณะการคิด	วิธีคิด	ตัวอย่างการตั้งคำถามกระตุ้นการคิด
1. คิดคล่อง คือ การดำเนินการคิดอย่างรวดเร็วและได้ผล คือ ได้ความคิดจำนวนมาก	1. คิดเกี่ยวกับเรื่อง que ที่คิดให้ได้ จำนวนมากอย่างรวดเร็ว	1. บอกสาเหตุที่ทำให้บ้านเมืองสกปรก ให้ได้ มากที่สุดและเร็วที่สุด 2. ชยะที่ผู้คนที่มื่อะไรบ้าง บอกมาให้ได้มาก ที่สุดและเร็วที่สุด
2. คิดหลากหลาย คือ การดำเนินการคิดที่ แตกออกเป็นหลายทาง หลายแบบ	1. คิดเกี่ยวกับเรื่อง que ที่คิดให้ได้ ลักษณะ/รูปแบบ/ประเภท/ชนิด ที่หลากหลาย	1. ชยะที่มีประเภท จงยกตัวอย่างชยะ แต่ละประเภทมาให้ได้มากที่สุด 2. เราสามารถนำขวดพลาสติกที่ไม่ใช้แล้วไปใช้ ทำประโยชน์อะไรบ้าง จงคิดมาให้ได้จำนวน มากที่สุดและหลากหลายประเภท
3. คิดละเอียด คือ การดำเนินการคิดที่จับได้ทั้ง หลักและรายละเอียดของสิ่ง ที่คิด	1. คิดให้ได้สาระหลักของเรื่อง ที่คิด 2. คิดให้ได้รายละเอียดย่อย ของเรื่อง que ที่คิดได้	1. ชยะที่เป็นอันตราย หมายถึงอะไร 2. ชยะอันตรายแต่ละประเภทมีโทษอย่างไร
4. คิดชัดเจน คือ การดำเนินการคิดที่ผู้คิด สามารถบอกได้ว่าตนเข้าใจ หรือไม่เข้าใจอะไรในเรื่องที่ คิด	1. คิดให้ได้ว่าตนเองรู้-ไม่รู้ เข้าใจ-ไม่เข้าใจอะไรบ้าง 2. คิดหาคำอธิบาย ขยายความหรือยกตัวอย่างใน เรื่อง que ที่ตนเองรู้/เข้าใจ	1. จากข้อมูลเกี่ยวกับชยะที่ให้นักเรียนศึกษา 1.1 นักเรียนรู้และเข้าใจอะไรบ้าง ลอง อธิบายให้ฟัง 1.2 นักเรียนสงสัยตรงไหนบ้าง 1.3 นักเรียนยังไม่รู้หรือยังไม่เข้าใจอะไรบ้าง 1.4 นักเรียนอยากรู้อะไรเพิ่มเติมบ้าง
5. คิดอย่างมีเหตุผล	1. สามารถแยกแยะ ข้อเท็จจริงและความคิดเห็น ออกจากกัน 2. สามารถใช้เหตุผลแบบ นิรนัยหรืออุปนัยใน การพิจารณาข้อเท็จจริง 3. สามารถใช้เหตุผลทั้งแบบ นิรนัยและอุปนัยใน การพิจารณาข้อเท็จจริง	1. จากข้อมูลเกี่ยวกับชยะที่นักเรียนศึกษา 1.1 ข้อมูลส่วนใดเป็นข้อเท็จจริง ส่วนใด เป็นความคิดเห็น 1.2 รู้ได้อย่างไรว่าส่วนนี้เป็นข้อเท็จจริง มีหลักฐานอะไรยืนยัน 1.3 ความคิดเห็นของผู้ว่า กทม. จาก ข้อมูล que ที่ศึกษามีเหตุผลหรือไม่ อย่างไร 2. ที่มีผู้เสนอว่า ถ้าผู้คนที่มื่อะไรให้เป็นที่เป็น ทาง บ้านเมืองจะสะอาด นักเรียนเห็นด้วยไหม เพราะอะไร

ตาราง 7 (ต่อ)

ลักษณะการคิด	วิธีคิด	ตัวอย่างการตั้งคำถามกระตุ้นการคิด
6. คิดถูกทาง	<ol style="list-style-type: none"> ตั้งเป้าหมายของการคิดไปในทางที่จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน คิดถึงประโยชน์ระยะยาวมากกว่าประโยชน์ระยะสั้น 	<ol style="list-style-type: none"> นักเรียนคิดจะทำอะไรบ้าง นักเรียนจะทำไปทำไม ถ้าจะทำเช่นนั้นจะเกิดประโยชน์อะไร และจะเกิดโทษอะไรตามมา ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น เป็นประโยชน์ของใคร ของตนเอง หรือของผู้อื่น ของใครมากกว่ากัน โทษที่จะเกิดขึ้นนั้น เป็นโทษต่อใคร โทษต่อตนเอง หรือโทษต่อผู้อื่น ต่อใครมากกว่ากัน ถ้าทำแล้วเกิดประโยชน์ ประโยชน์ที่เกิดเป็นประโยชน์ระยะสั้นหรือระยะยาว ถ้าทำแล้วเกิดประโยชน์ในระยะสั้น แต่เกิดโทษในระยะยาว จะทำไหม เพราะอะไร ถ้าเราทุกคนทิ้งขยะ 1 ชิ้น ในวันนี้จะเกิดผลอะไรตามมาบ้างในระยะสั้น และระยะยาว
7. คิดกว้าง	<ol style="list-style-type: none"> คิดถึงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง que คิดให้ครอบคลุมสิ่งที่มีความสำคัญ หรือมีอิทธิพลต่อเรื่อง que คิด คิดถึงความสำคัญขององค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบที่มีต่อเรื่อง que คิด คิดถึงจุดสำคัญทั้งที่เป็นจุดเด่นจุดด้อย และจุดที่น่าสนใจขององค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อเรื่อง que คิด 	<ol style="list-style-type: none"> ปัญหาขะเกี่ยวข้องกับใครบ้าง บอกมาให้ได้มากที่สุด ปัญหาขะเกี่ยวข้องกับอย่างไรกับบุคคลในข้อ 1 บุคคลแต่ละฝ่ายมีความสำคัญต่อการแก้ปัญหาขะอย่างไร บุคคลกลุ่มไหนเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญต่อการแก้ปัญหาขะมากที่สุด เพราะอะไร กลุ่มบุคคลในข้อ 4 มีจุดเด่น จุดด้อย หรือมีอะไรที่สามารถส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อการแก้ปัญหาขะ
8. คิดลึกซึ้ง	<ol style="list-style-type: none"> วิเคราะห์ให้เห็นองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อยที่โยงใยและสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน จนประกอบกันเป็นโครงสร้าง หรือภาพรวมของสิ่งนั้น 	<ol style="list-style-type: none"> พฤติกรรมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาขะ มีผลกระทบต่อกันและกันอย่างไร อะไรเป็นเหตุอะไรเป็นผล ลองทำผังแสดงความสัมพันธ์ของทุกฝ่าย นักเรียนพอจะสรุปได้ไหมว่า อะไรเป็นต้นตอหรือต้นเหตุ อะไรเป็นปลายเหตุ ของปัญหาขะ

ตาราง 7 (ต่อ)

ลักษณะการคิด	วิธีคิด	ตัวอย่างการตั้งคำถามกระตุ้นการคิด
	2. วิเคราะห์ให้เข้าใจถึงระบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่อยู่ภายในโครงสร้างนั้น 3. วิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหาหรือความหมาย หรือคุณค่าที่แท้จริงของสิ่งที่คิดได้	
9. คิดไกล	1. นำปัจจัยเกี่ยวข้องกับเรื่องที่เกิดขึ้นทางกว้างและทางลึกมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ 2. ทำนายความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องเป็นขั้น ๆ ไปโดยอาศัยข้อมูลและข้อเท็จจริงต่าง ๆ เป็นฐานในการทำนาย 3. ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของความสัมพันธ์เชิงสาเหตุในแต่ละขั้นตอน 4. ลงความเห็นการทำนาย	1. จากฝั่งข้อมูลแสดงความสัมพันธ์ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาหยาบ หากยังไม่มี การดำเนินการใด ๆ เพิ่มเติมไปจากปัจจุบัน นักเรียนคิดว่าปัญหาหยาบของ กทม. จะอยู่ในสภาพอย่างไรในอีก 5-10 ปีข้างหน้า 2. หากมีการจับ ปรับ ผู้ทิ้งขยะอย่างไม่ถูกต้องตามกฎหมายกันอย่างจริงจังและต่อเนื่อง นักเรียนคิดว่าปัญหาหยาบของ กทม. จะอยู่ในสภาพอย่างไรในอีก 5-10 ปีข้างหน้า 3. หากเราต้องการจะแก้ไขปัญหาหยาบของ กทม. ให้หมดไป ใครจะต้องทำอะไรบ้าง และอย่างไร

องค์ประกอบของการสอนคิด

ชนาธิป พรกุล (2554: 13 – 14) ได้เสนอแนะองค์ประกอบของการสอนคิด

1. เนื้อหาสำหรับคิด ในการคิดและการสอนคิด เนื้อหา ต้องอาศัยเนื้อหามาเป็นเครื่องมือการคิด เนื้อหาจึงมีอิทธิพลประเภทของการคิด และคุณภาพการคิด เนื้อหาที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือการคิดในชั้นเรียน แบ่งได้ 3 ชนิด คือ 1) เนื้อหาวิชาการที่กำหนดในหลักสูตร ได้แก่ วิชา หรือ กลุ่มสาระ

การเรียนรู้ต่าง ๆ) เนื้อหาที่เป็นประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับร่วมกันในโรงเรียน และ 3) เนื้อหาที่เป็นประสบการณ์ชีวิตนอกโรงเรียน

การเลือกเนื้อหาให้มีความสัมพันธ์กับการสอนคิด ครูควรเลือกเนื้อหาที่มีความหมายต่อผู้เรียน เป็นเนื้อหาที่ผู้เรียนเข้าใจ หรือคุ้นเคย เหมาะสมกับทักษะการคิดที่จะสอนและควรเลือกเนื้อหาที่มีความแตกต่างกันเพื่อฝึกทักษะการคิดแต่ละประเภท

2. กระบวนการคิด หรือ ขั้นตอนการสอนคิด ประกอบด้วยขั้นตอนหลัก 6 ขั้นตอน ซึ่งครูผู้สอนสามารถปรับประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสม ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการแนะนำให้ผู้เรียนรู้จักทักษะ หรือวิธีคิดที่ต้องการสอน

ขั้นตอนที่ 2 ให้ผู้เรียนฝึกทักษะการคิดตามคำแนะนำ โดยฝึกจนเกิดความชำนาญ

ขั้นตอนที่ 3 ให้ผู้เรียนฝึกทักษะนั้น โดยเลือกสถานการณ์เช่นเดียวกับขั้นตอนที่

2 มาฝึกซ้ำด้วยตนเองโดยไม่มีคำแนะนำ ผู้เรียนจะซึมซับกฎ หลักการต่าง ๆ ซึ่งขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสำคัญที่จะนำไปสู่การคิดแบบอัตโนมัติ และใช้ทักษะนั้นเหมือนเป็นเจ้าของ

ขั้นตอนที่ 4 เป็นขั้นประยุกต์ใช้ทักษะการคิดในสถานการณ์ใหม่ที่ผู้เรียนไม่ค่อยคุ้นเคย มักอยู่นอกชั้นเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้วิธีประยุกต์ใช้

ขั้นตอนที่ 5 ให้ผู้เรียนฝึกวิธีประยุกต์ใช้ตามคำแนะนำในสถานการณ์ หรือบริบทใหม่ ฝึกซ้ำ ๆ จนผู้เรียนเกิดความชำนาญ

ขั้นตอนที่ 6 ให้บทเรียนเพิ่มเติม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถคิดด้วยตนเอง โดยอาจเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกวิธีการ หรือใช้วิธีการหลายอย่างที่ได้อบรมมาแล้วมาใช้ในหลายบริบท เพื่อให้เกิดการคิดแบบอัตโนมัติที่มีความถูกต้องแม่นยำ มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

3. ชั้นเรียนที่มีการคิด เนื่องจากความสามารถในการคิดจะเกิดขึ้นได้จำเป็นต้องได้รับการจัดประสบการณ์เพื่อฝึกคิด การกระตุ้น การสนับสนุน และการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีการคิดอยู่เป็นประจำ ชั้นเรียนที่มีการคิด เป็นชั้นเรียนที่จัดให้ผู้เรียนทำกิจกรรมที่มีเป้าหมายฝึกการคิดอย่างต่อเนื่องขณะที่เรียนรู้อย่างมีความหมาย สิ่งแวดล้อมในชั้นเรียน ซึ่งหมายถึง ตัวครู สื่อ และการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน ล้วนส่งเสริมและเอื้อต่อการพัฒนาการคิด ชั้นเรียนนี้จะให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงข้อมูลที่ได้รับเป็นความรู้และกิจกรรมสำคัญของนักเรียน คือ การคิด เมื่อผู้เรียนได้รับความรู้ใหม่จะพยายามทำความเข้าใจกับข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ตั้งสมมุติฐาน วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ ประเมินและสรุป ควรทำให้ผู้เรียนรู้สึกเป็นอิสระ เต็มใจ และปลอดภัยที่จะคิด มีการตรวจสอบความคิดของตนกับเพื่อน เต็มใจแบ่งปันความคิดกับเพื่อนเพื่อช่วยกันให้การเรียนรู้บรรลุเป้าหมาย ครูจะทำหน้าที่กระตุ้น ส่งเสริมการคิด ผู้เรียนจะคิดอย่างต่อเนื่องเป็นธรรมชาติ

จนเป็นกิจวัตรประจำวัน ซึ่งชั้นเรียนในลักษณะดังกล่าวนี้สามารถเกิดขึ้นได้ทุกระดับชั้น ทุกวิชา และผู้เรียนทุกระดับความสามารถ ซึ่งผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาการคิดพร้อม ๆ กับการเรียนรู้

นักวิจัยจำนวนมากที่สนใจศึกษาชั้นเรียนที่มีการคิดในประเทศสหรัฐอเมริกา และแคนาดา โดยวิธีการสังเกตชั้นเรียนและสัมภาษณ์ มีข้อค้นพบเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้เรียนและครู ดังแสดงในตาราง 8

ตาราง 8 แสดงพฤติกรรมของผู้เรียนและครูในชั้นเรียนที่มีการสอนคิด

พฤติกรรมผู้เรียน	พฤติกรรมครู
<ul style="list-style-type: none"> เลือกสิ่งที่เรียน และวิธีเรียน มีปฏิสัมพันธ์กันเพื่อสร้างความรู้ แสดงความเข้าใจด้วยการอธิบาย วิเคราะห์สรุปอย่างชัดเจน พูด อภิปราย ได้แย้งความคิด ให้เหตุผล หาหลักฐานมาสนับสนุนความคิดของตน ฟังอย่างตั้งใจ มีปฏิสัมพันธ์อย่างนุ่มนวล ยอมรับ และให้ความสำคัญกับความคิดที่ขัดแย้ง แสดงการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เช่น สนใจ ขัดจังหวะเพื่อชี้ประเด็น หรือ ขยายความเข้าใจให้ตรงกัน นำความรู้มาใช้ในการคิด ช่วยกันตรวจสอบ และทบทวนความคิด กล้าที่จะแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ มีการระดมความคิด ใช้ความผิดพลาดเป็นบทเรียนในการเรียนรู้ต่อไป 	<ul style="list-style-type: none"> ถามคำถาม หรือให้งานที่ท้าทาย ให้เวลาผู้เรียนคิด เป็นตัวอย่างเป็นนักคิด ให้ข้อมูลชัดเจน ฝึกการคิด ให้ข้อมูลย้อนกลับตรงไปตรงมา ส่งเสริมให้แสดงความคิดเห็น หรือ อธิบายทำความเข้าใจ ฟังคำตอบ หรือคำอธิบายของผู้เรียน ตอบสนองความคิดของผู้เรียนและเสริมความคิดของตนเอง ร่วมกับผู้เรียนสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่แท้จริง

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน เป็นแนวคิดในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดจากเนื้อหาที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง มีความหมายต่อตัวผู้เรียน เน้นกิจกรรมการฝึกคิดที่หลากหลาย ส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน ฝึกทักษะทางสังคม ให้ความสำคัญกับการสร้างบรรยากาศชั้นเรียนที่มีการคิดเพื่อให้ผู้เรียนคุ้นเคยกับการฝึกคิดเป็นประจำ จนเกิดความชำนาญใน

การคิด (Skillful Thinking) สามารถคิดเองได้อย่างอัตโนมัติ เป็นการสร้างอุปนิสัยของการเป็นนักคิด (Habit of Mind) การคิดอภิमान (Metacognition) ทั้งโดยตนเอง เพื่อน และครู

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยนำแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐานมาใช้ในการจัดกิจกรรม โดยกำหนดเนื้อหาที่เกี่ยวกับทักษะชีวิตมาเป็นเนื้อหาของการฝึกคิด ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม และส่งเสริมให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น โดยคาดหวังว่าเมื่อผู้เรียนได้รับการฝึกทักษะคิดอย่างชำนาญ รู้จักตรวจสอบและประเมินการคิด และมีอุปนิสัยของการเป็นนักคิด จะสามารถที่จะนำทักษะที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิตเพื่อป้องกันตนเอง ให้อยู่รอดปลอดภัยจากสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์อันจะส่งผลให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องและมีคุณภาพ และในการจัดกิจกรรมตามเนื้อหาของหลักสูตรเสริม ผู้วิจัยแบ่งขั้นตอน การจัดการเรียนรู้เป็น 5 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 สร้างแรงจูงใจในการเรียน (Motivation) ขั้นที่ 2 แลกเปลี่ยนประสบการณ์ (Sharing) ขั้นที่ 3 ประสานพลังฝึกคิด (Thinking) ขั้นที่ 4 ผลิตผลงานนำเสนอ (Producing) และขั้นที่ 5 สรุป ประเมิน สู่การประยุกต์ใช้ (Applying) ซึ่งขั้นตอนทั้ง 5 ขั้น ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์จากแนวคิดของนักการศึกษา นักวิชาการ และหน่วยงาน โดยยึดเป้าหมายที่ต้องการให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทักษะชีวิต และสอดคล้องกับแนวคิดในการจัดการเรียนรู้ทั้ง 3 แนวคิด ดังเสนอในตาราง 9 และ ตาราง 10

ตาราง 9 แสดงการสังเคราะห์ขั้นตอนการจัดกิจกรรมในเนื้อหาของหลักสูตรเสริม

ขั้นที่	หลักการ/แนวคิด	ผู้ให้แนวคิด
1 สร้างแรงจูงใจในการเรียน (Motivation)	- กระบวนการเรียนรู้ที่สมดุลและมีความสุขเป็นพื้นฐาน การสร้างคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์และเสริมสร้างเจตคติทางบวกในการเรียนรู้ของผู้เรียน	วิชัย วงษ์ใหญ่ (2543 : 13)
	- การจัดการเรียนรู้ต้องเริ่มจากการสร้างแรงจูงใจภายในตัวของผู้เรียน โดยการสร้างบรรยากาศของความสุข ไม่เครียด และสร้างความเข้าใจว่าการเรียนรู้มีประโยชน์มีความหมายและสัมพันธ์กับชีวิต	คันสนีย์ ฉัตรคุปต์และ อูษา ชูชาติ (2545:74)
	- การมีแรงจูงใจและค่านิยมที่ดีในการเรียนจะช่วยสร้างความพร้อมทางจิตใจให้นักเรียนเห็นความสำคัญ เห็นคุณค่าของการศึกษาที่จะมีผลต่อการพัฒนาชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคต	กรมวิชาการ (2542 : 13)

ตาราง 9 (ต่อ)

ชั้นที่	หลักการ/แนวคิด	ผู้ให้แนวคิด
2 แลกเปลี่ยนประสบการณ์ (Sharing)	- การเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิต การอาศัยอยู่บนโลก กระบวนการเจริญเติบโต การศึกษา การทำงานและ การมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันล้วนเป็นกระบวนการ ที่ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้	เบอร์นาร์ด (Bernard. 1995)
	- การเรียนรู้ที่เริ่มต้นจากประสบการณ์ของผู้เรียน คิดวิเคราะห์ วิจัยกรณี เชื่อมโยงปัญหาของบุคคลเข้ากับ ปัจจัยทางสังคมที่เป็นเหตุการณ์เพื่อให้เกิด ความเข้าใจ นำไปสู่การพัฒนาจิตใจ ปัญญา และ ปรับปรุงพฤติกรรมที่ผู้เรียนกระทำอยู่หรือจะกระทำ ในอนาคตให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องเหมาะสม	วิชัย วงษ์ใหญ่ (2543 : 14)
3 ประสานพลังฝึกคิด (Thinking)	- การทำงานเป็นกลุ่มเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้แย้งและหาข้อสรุป ซึ่งช่วย เสริมสร้างการคิดอย่างมีวิจารณญาณและความคิด สร้างสรรค์	เครสซิแมนโน (Crescimanno. 1991)
	- การเรียนรู้ในลักษณะการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) คือ ผู้เรียนต้องทำกิจกรรมตลอดเวลา มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน และผู้เรียน กับผู้เรียน ทำให้เกิดการขยายตัวของความรู้ที่ผู้เรียน มีอยู่ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และเป็นการเรียนที่อาศัย การสื่อสารในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การพูด อ่าน เขียน ดู ทำให้ง่ายต่อการแลกเปลี่ยนความรู้และ การนำไปวิเคราะห์	เดวิด คอลบ์ (Kolb. 1984)
	- การเรียนรู้เกิดจากการกระทำจริง ผู้เรียนเป็นผู้สร้าง ความรู้ใหม่โดยเริ่มจากการรับรู้ปัญหา คิดหาแนว ทางแก้ไข ลงมือปฏิบัติจนเกิดประสบการณ์จาก การปฏิบัติ ผู้เรียนจะเป็นผู้สร้างความรู้ของตนเอง เกิดการปรับเปลี่ยนความรู้เดิมให้เป็นความรู้ใหม่ ซึ่ง เป็นความรู้ที่มีความหมายต่อผู้เรียน สามารถนำไปใช้ ประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวันทำให้ผู้เรียนมี ประสบการณ์ใน การคิดและการกระทำจนก่อให้เกิด การเรียนรู้	จอห์น ดิวอี้ (Dewey. 1958)

ตาราง 9 (ต่อ)

ชั้นที่	หลักการ/แนวคิด	ผู้ให้แนวคิด
	- วิธีการสอนแบบมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction Teaching Methodology) โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ อย่างเป็นธรรมชาติ ได้แก่ การแสดงบทบาทสมมุติ การเรียนรู้จากตัวแบบ และการใช้กิจกรรมกลุ่ม	แมนกรูการ์ ; วิทแมน ; & พอสเนอร์ (Mangrulkar; Whitman; & Posner. 2001)
	- กิจกรรมที่ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ได้ลงมือ กระทำกิจกรรมลักษณะต่าง ๆ ได้ประยุกต์ใช้ ความรู้ เป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทักษะชีวิต	สพฐ. (2554)
4 ผลิตผลงานนำเสนอ (Producing) และขั้นที่	- การใช้การสื่อสารทุกรูปแบบ เช่น การพูดหรือ การเขียน การวาดภาพ เป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยให้เกิด การแลกเปลี่ยน วิเคราะห์และสังเคราะห์สิ่งที่เรียนรู้	สำนักพัฒนาสุขภาพจิต (2543 : 13)
	- ผู้เรียนที่มีการสร้างความคิดรวบยอด หลักการ และ สมมุติฐานจากประสบการณ์ที่ได้รับ จะช่วยให้เกิด ทักษะการคิดที่หลากหลายและช่วยให้ผู้เรียนสร้าง องค์ความรู้จากการเรียน	ทศนา แชมมณี (2544: 130-131)
5 สรุป ประเมิน สู่การประยุกต์ใช้ (Applying)	- ผลลัพธ์ของการเรียนรู้ที่ดี คือการที่ผู้เรียนจะนำเอา ความรู้ใหม่ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในลักษณะและ สถานการณ์อื่น ๆ จนเกิดเป็นแนวทางการปฏิบัติของ ตนเอง	เดวิด คอลบ์ David Kolb (1984)
	- การนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและสร้างเป็นประสบการณ์ใหม่ สำหรับตนเองเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของการเรียนรู้	พิฟเฟอร์ และ โจนส์ (Piffier and Jones. 1983)

จากตาราง 9 แสดงให้เห็นว่า ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการ นักการศึกษา
หลายท่านเพื่อใช้เป็นข้อสนับสนุนขั้นตอนการจัดกิจกรรม 5 ขั้น ที่ออกแบบสำหรับจัดกิจกรรมตาม
เนื้อหาของหลักสูตร โดยขั้นตอนการสอนทั้ง 5 ขั้น นอกจากจะมีแนวคิดที่นำเสนอในตารางแล้วผู้วิจัย
ได้ออกแบบภายใต้แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน เพื่อนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียน
ได้รับการพัฒนาทักษะที่สำคัญอันจะนำไปสู่การมีทักษะชีวิต จุดมุ่งหมายและบทบาทครูนำเสนอใน
ตาราง 10

ตาราง 10 แสดงจุดมุ่งหมายและขอบเขตการดำเนินการของขั้นตอนการจัดกิจกรรม 5 ขั้น ในเนื้อหา
ของหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้

ขั้นที่	จุดมุ่งหมาย	บทบาทครู
1	เพื่อสร้างความสนใจและสร้างสภาวะทางอารมณ์ที่ผ่อนคลาย มีความสุข เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจความหมายและตระหนักในความสำคัญของสิ่งที่กำลังที่จะเรียน	กระตุ้นให้ผู้เรียนมีความสนใจและเจตคติที่ดีในเรื่องที่กำลังจะเรียนโดยใช้เทคนิควิธีที่หลากหลาย ที่มุ่งเน้นการสร้างความสุขและการผ่อนคลาย ทางอารมณ์ของผู้เรียน เช่น เพลง เกม กิจกรรมเคลื่อนไหว
2	เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้การสื่อสารในการนำเสนอประสบการณ์ของตนเองหรือผู้อื่น	จัดการเรียนรู้โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนนำเสนอประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะเรียนอาจเป็นประสบการณ์ของตนเองหรือผู้อื่น
3	เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิดและทักษะการทำงานกลุ่ม	จัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนฝึกคิดจากสถานการณ์หรือเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่เรียน โดยเน้นการฝึกคิดเป็นกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยน อภิปราย และได้แย้งในประเด็นที่กำหนดอย่างสร้างสรรค์
4	เพื่อให้ผู้เรียนได้ออกแบบผลงานและนำเสนอผลงานจากเรื่องที่เรียน	จัดให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมกลุ่ม อำนวยความสะดวกและชี้แนะเกี่ยวกับผลงาน
5	เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสรุปองค์ความรู้จากเรื่องที่เรียนและรู้แนวทางการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	จัดการเรียนรู้โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนร่วมกันอภิปราย แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่เรียนและแนวทางการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

สรุปแนวทางการจัดกิจกรรมตามเนื้อหาในหลักสูตรเสริม นำเสนอด้งภาพประกอบ 5

ภาพประกอบ 5 แสดงที่มาและขั้นตอนการจัดกิจกรรมในหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้

3. การพัฒนาหลักสูตรเสริม

3.1 ความหมายของหลักสูตร

คำว่า “หลักสูตร” (Curriculum) ได้มีนักการศึกษาและนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันหลายประการ ตามทัศนะของแต่ละท่าน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อ แนวคิด ปรัชญา และประสบการณ์ ซึ่งพอจะประมวลความหมายที่สำคัญ ได้ดังนี้

ออร์นสไตน์ และ ฮันกินส์ (Ornstien ;& Hunkins. 2009: 10-11) ได้สรุปนิยามของหลักสูตรออกเป็น 5 ประการ ดังนี้

1. หลักสูตรหมายถึง “แผน” (Plan) สำหรับการบรรลุเป้าหมาย ซึ่งผู้กำหนดนิยามนี้เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง คือ ไทเลอร์ (Tyler. 1949) และทาบา (Taba. 1962) ซึ่งแผนหมายความรวมถึงขั้นตอนที่ต่อเนื่องซึ่งในปัจจุบันนักพฤติกรรมนิยมส่วนใหญ่และนักจัดการและผู้อวางระบบได้เห็นพ้องกับนิยามนี้ อาทิ เชย์เลอร์, อเล็กซานเดอร์ และเลวิส (Saylor,Alexander ;& Lewis. 1981: 10) ซึ่งกล่าวว่า

หลักสูตร คือ แผนสำหรับจัดเตรียมโอกาสในการเรียนรู้ให้กับบุคคลเพื่อให้ได้รับการศึกษา เดวิด แพรทท์ (David Pratt. 2002: 31) กล่าวว่า หลักสูตร คือการสร้างสรรค์ของการศึกษาอย่างเป็นทางการ และ/หรือ ผูกอบรมตามความมุ่งหมาย จอห์น วิลล์ และ โจเซฟ บอนดี (John Wiles ;& Joseph Bondi. 2002: 131) เสนอแนวคิดที่ว่า หลักสูตร คือ การวางแผน 4 ขั้นตอน ที่ครอบคลุม การกำหนดจุดประสงค์ การออกแบบ การทดลองใช้ และการประเมิน นักพัฒนาหลักสูตรต้องการยึดมั่นในแผนเพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นจริงมากที่สุดอย่างเต็มที่เท่าที่จะเป็นไปได้ ไพศาล หวังพานิช (2543: 6) กล่าวว่า หลักสูตร คือ แผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่บุคคล ซึ่งมีเป้าหมายและขอบข่ายที่ชัดเจน

2. หลักสูตร หมายถึง “ประสบการณ์”(Experiences) ซึ่งนิยามนี้หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ถูกวางแผนไว้ทั้งในและนอกโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร นิยามนี้มีฐานคิดมาจาก ดิวอี้ (Dewey. 1958) ที่ได้ให้นิยามในเรื่องของประสบการณ์และการศึกษา และ ฮอลลิส แคมป์เบล และ โดคแคมป์เบล (Hollis Caswell;& Doak Campbell. 1935: 69) เสนอแนวคิดเมื่อปี 1930 ว่า หลักสูตรคือประสบการณ์ทั้งหมดที่นักเรียนได้รับจากการแนะนำของครู นักพัฒนาหลักสูตรแนวมานุษยนิยม และ นักพัฒนาหลักสูตรระดับประถมศึกษา จะเห็นด้วยกับคำนิยามนี้ ซึ่งมีผู้เขียนตำราได้อธิบายไว้อย่างกว้างขวางในปีที่ผ่านมา วิลเลียม เรแกน และจีน เชฟเพิร์ด (William Regan;& Gene Shepherd 1971: 3-4) กล่าวว่า หลักสูตรเป็นการรวมประสบการณ์ที่ดำเนินต่อไปของนักเรียนที่ได้รับจากโรงเรียน ซึ่งแสดงถึงสิ่งแวดล้อมใหม่สำหรับช่วยให้นักเรียนบรรลุถึงความเป็นตัวตนที่แท้จริงโดยการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างกระตือรือร้นในโรงเรียน เอลเลียต ไอน์สเนอร์ (Elliot Eisner. 2002) อธิบายว่าหลักสูตร เป็น โปรแกรมที่โรงเรียนมอบให้กับนักเรียน และคอลลิน มาร์ช และจอร์จ วิลลิส (Collin Marsh;& George Willis. 2003: 4) กล่าวว่า หลักสูตร คือ ประสบการณ์ทั้งหมดในห้องเรียนที่ได้วางแผนและกำหนดไว้

3. หลักสูตร หมายถึง “ระบบ” (System) ที่จัดสรรให้บุคคล ซึ่งนิยามนี้มักไม่ค่อยได้รับการยอมรับมากนักเมื่อเทียบกับ 2 นิยามแรก ระบบดังกล่าวอาจเป็นได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ระบบทางตรง หมายถึง วิธีการที่ตอบสนองความต้องการ ในทางตรงกันข้าม ระบบทางอ้อม เปิดโอกาสให้นักพัฒนาหลักสูตรเข้าไปประทุพประเด็นที่หลากหลายของรูปแบบ, ข้ามบางส่วน, ทบทวนความต้องการ และทำการปฏิบัติมากกว่าหนึ่งองค์ประกอบในเวลาเดียวกัน นักการจัดการและนักพัฒนาหลักสูตรเชิงระบบมักจะเห็นพ้องกับนิยามนี้

4. หลักสูตร หมายถึง สนามการเรียนรู้ (Field of study) สำหรับนิยามนี้ แนวคิดดั้งเดิมขอบเขตของความรู้, การวิจัย, ทฤษฎี, หลักการ, และผู้เชี่ยวชาญ ผู้ที่ยอมรับในนิยามนี้มีแนวโน้มที่จะอภิปรายหลักสูตรในเชิงทฤษฎี มากกว่าความหมายในเชิงปฏิบัติ พวกเขาจะคำนึงถึงขอบเขตทางประวัติศาสตร์, ปรัชญา, หรือประเด็นทางสังคม นักวิชาการทั้งหลายมักเห็นพ้องกับการให้นิยามของ

หลักสูตรในมุมมองนี้มีหลายคน อาทิ วิลเลียม เรด (William Reid. 1999); ชูเบิร์ต (Schubert. 1986); และแทนเนอร์ และแทนเนอร์ (Tanner ;&Tanner. 1980)

5. หลักสูตร หมายถึง “เนื้อหาวิชา” (Subject Matter) (อาทิ คณิตศาสตร์, วิทยาศาสตร์, ภาษาอังกฤษ, ประวัติศาสตร์ เป็นต้น) หรือ เนื้อหาสาระ (วิธีการสร้างและรับข้อมูลข่าวสาร) เนื้อหาวิชาดังกล่าวหรือเนื้อหาสาระดังกล่าวสามารถจัดให้เรียนเป็นระดับชั้น ผู้มียอมรับนิยามนี้จะให้ความสำคัญในเรื่องของความจริงและมโนทัศน์ของขอบเขตรายวิชาโดยเฉพาะ โรงเรียนส่วนใหญ่ในชนบทของอังกฤษได้ยึดแนวทางของนิยามนี้ และในปัจจุบันรายวิชาในมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวกับหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาไม่ค่อยจะเป็นแบบวิชาเฉพาะ (เช่น ในหลักสูตรวิชาคณิตศาสตร์ หรือ ชีววิทยา) (Ornstein ;& Hunkins. 2009: 11) นักวิชาการที่เห็นสอดคล้องกับนิยามนี้ได้แก่ โบแชมป์ (Beauchamp. 1968)

จากแนวคิดที่นักการศึกษาได้ให้ความหมายเกี่ยวกับหลักสูตร พอสรุปได้ว่า หลักสูตร คือ แนวดำเนินการจัดการศึกษาซึ่งมีมาตรฐานเป็นเครื่องมือกำหนดคุณภาพ คุณลักษณะของคนที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาสาระ มาตรฐานการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผล ที่สถานศึกษาจัดวางไว้ให้นักเรียนได้เรียนและเกิดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะกระบวนการ สามารถนำไปพัฒนาการดำรงชีวิตให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์

3.2 ความหมายของหลักสูตรเสริม

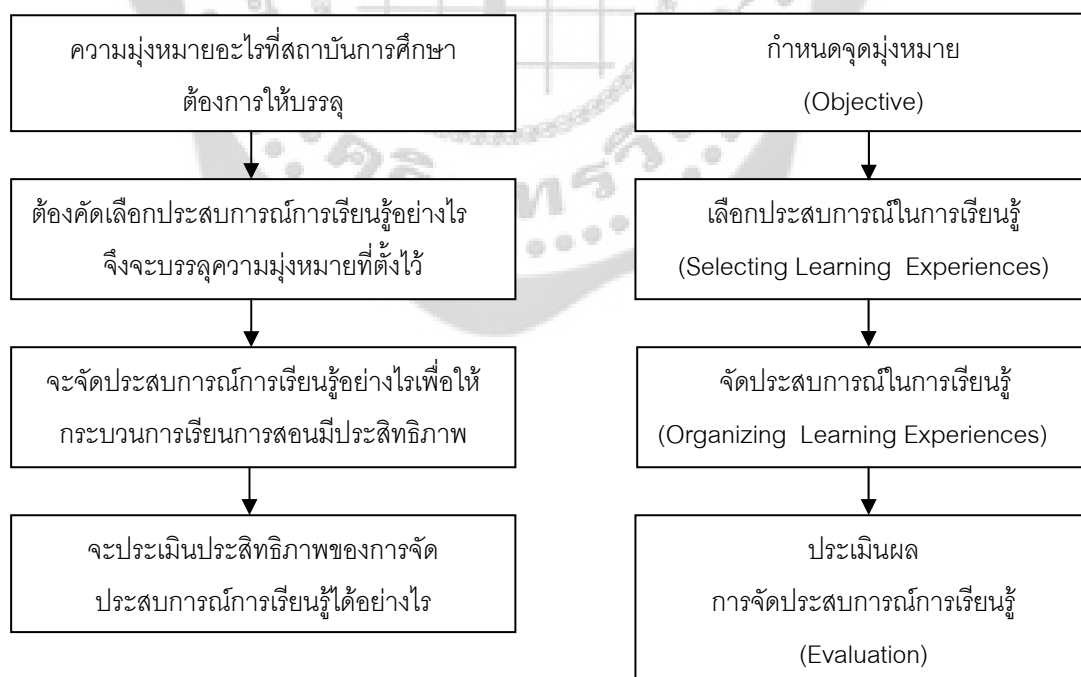
หลักสูตรเสริม (Enrichment Program) ส่วนใหญ่มักจะพบในลักษณะการจัดหลักสูตรสำหรับนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ (Gifted) ซึ่งเป็นการจัดเนื้อหาหรือประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างศักยภาพในตัวผู้เรียนให้สูงขึ้น ซึ่งเนื้อหาดังกล่าวมีความลุ่มลึกและกว้างขวางมากกว่าที่ระบุไว้ในหลักสูตรปกติ ขณะเดียวกันมีคำที่ใช้เรียกในความหมายในลักษณะเดียวกัน คือ “กิจกรรมเสริมหลักสูตร” ในระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษา เป็นกิจกรรมที่จัดอย่างเป็นกระบวนการด้วยรูปแบบวิธีการที่หลากหลาย เพื่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะวิชาชีพ รวมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม มุ่งส่งเสริมเจตคติ คุณค่าชีวิต ปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง สร้างจิตสำนึกต่อธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ปรับตัวและปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ประเทศชาติ และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข (สำนักงานการอาชีวศึกษาและวิชาชีพ. 2548: 1) ขณะที่ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้มีการใช้คำดังกล่าวเช่นเดียวกัน ซึ่งมีจุดมุ่งหมายหลักที่สอดคล้องกันคือ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้กับผู้เรียน ดังนั้น คำว่า “กิจกรรมเสริมหลักสูตร” และ “หลักสูตรเสริม” จึงกล่าวได้ว่าเป็นคำที่มีความหมายในลักษณะเดียวกัน

นักการศึกษาหลายท่านให้คำนิยามของ “หลักสูตรเสริม” สรุปได้ว่า “เป็นกระบวนการเรียนรู้ในส่วนที่เป็นเนื้อหาหรือกิจกรรมที่ปรับขยายการสอนให้กว้างออกไปจากขอบเขตที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยยึดเอาความสนใจของผู้เรียนหรือจุดเน้นของสถานศึกษาเป็นตัวกำหนด เพื่อให้ผู้เรียนได้เพิ่มพูนประสบการณ์ทางการศึกษาที่หลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการในสภาพสังคมปัจจุบัน และสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งหลักสูตรเสริมอาจเป็นการปรับปรุงใหม่หรือการเพิ่มเติมในบางเรื่อง”(Freeman. 1920; Renzulli. 1977; Davis ;& Rimm. 1989; Howley, Howley ;& Pendarvis. 1986; Southern, W. T., Jones, E. D., & Stanley, J. C.1993)

3.3 องค์ประกอบของหลักสูตรเสริม

องค์ประกอบของหลักสูตร เป็นสิ่งที่จะบอกได้ว่าหลักสูตรนั้นมีส่วนประกอบอะไรบ้างที่สอดคล้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดความเข้าใจและเกิดประสิทธิผลสูงสุดเมื่อนำหลักสูตรไปใช้ องค์ประกอบของหลักสูตรเสริมกล่าวได้ในมิติขององค์ประกอบของหลักสูตร ซึ่งนักการศึกษาหลายท่านได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักสูตร ดังนี้

ไทเลอร์ (Tyler. 1949) ได้ตั้งคำถาม 4 ข้อ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการลำดับของกิจกรรมต่าง ๆ ของกระบวนการหลักสูตร และคิดรูปแบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหลักสูตร ดังนี้

ภาพประกอบ 6 แสดงรูปแบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหลักสูตรตามแนวคิดของไทเลอร์

ทาบา (Taba.1962) ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักสูตรที่ประกอบด้วย 7 ประการ ได้แก่ การวินิจฉัยความต้องการ การกำหนดจุดประสงค์ การเลือกเนื้อหาสาระ การจัดเนื้อหาสาระ การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และการประเมินผล

ออนสไทน์ และ ฮันกินส์ (Ornstein; & Hunkins. 1988: 168-170) ได้เสนอแนวคิดขององค์ประกอบของหลักสูตร ประกอบด้วย 4 ประการคือ จุดประสงค์ (Objectives) เนื้อหาวิชา (Content) ประสบการณ์การเรียนรู้ (Learning Experience) และการประเมินผล (Evaluation) ซึ่งในแต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทั้งแนวตั้งและแนวนอน การจัดหลักสูตรทางด้านกว้างหรือแนวนอนนั้นเกี่ยวข้องกับขอบข่ายของหลักสูตร และการบูรณาการเนื้อหาเข้าไว้ด้วยกัน ส่วนการจัดหลักสูตรด้านแนวตั้งนั้นเกี่ยวกับการเรียงลำดับขั้นตอน และความต่อเนื่อง นอกจากนี้ในแต่ละองค์ประกอบยังมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับปัจจัยหลักสูตรด้านอื่นๆ เช่น ผู้เรียน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง ฯลฯ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักสูตรที่ได้นำเสนอมาข้างต้น จะพบว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดของ ไทเลอร์ (Tyler) ซึ่งถือว่าเป็นผู้นำในเรื่องแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรการกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรในยุคสมัยต่อมาจนถึงปัจจุบันได้ดำเนินการโดยยึดการตอบคำถาม 4 ประการของไทเลอร์ ดังแสดงในตาราง 11

ตาราง 11 แสดงการวิเคราะห์แนวคิดเรื่ององค์ประกอบของหลักสูตร

ไทเลอร์ (1949)	ทาบา (1962)	ออนสไทน์ และ ฮันกินส์ (1988)
- จุดประสงค์	- วินิจฉัยความต้องการจำเป็น - ตั้งจุดมุ่งหมาย	- จุดประสงค์
- เลือกเนื้อหาและประสบการณ์	- เลือกเนื้อหาสาระ - จัดเนื้อหาสาระ	- เนื้อหาวิชา
- จัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้	- เลือกประสบการณ์การเรียนรู้ - จัดประสบการณ์การเรียนรู้	- ประสบการณ์การเรียนรู้
- ดำเนินการประเมินผล	- ประเมินผล	- การประเมินผล

จะเห็นว่าในแต่ละองค์ประกอบไม่สามารถกำหนดขึ้นได้โดยอิสระ และในแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียด ดังนี้

1. จุดประสงค์ หมายถึง ผลที่เกิดกับผู้เรียน หลังจากการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรที่ดำเนินการไปแล้ว เพื่อให้เกิดคุณลักษณะตามที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน (Tyler. 1949: 70-71) โดยมุ่งหวังให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ต้องการ จุดประสงค์สามารถกำหนดได้หลายระดับ เช่น ระดับเป้าประสงค์ (Goal) จุดมุ่งหมาย (Purpose) เป็นต้น จุดประสงค์เหล่านี้มีความเฉพาะเจาะจงแตกต่างกัน การกำหนดจุดมุ่งหมายที่ดีต้องคำนึงถึงพฤติกรรมและเนื้อหา โดยด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน จำแนกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านความรู้หรือสติปัญญา (Cognitive Domain) ด้านเจตคติหรือความรู้สึก (Affective Domain) ด้านทักษะปฏิบัติ (Psychomotor Domain) การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรนับว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นของการพัฒนาหลักสูตร เพราะจุดมุ่งหมายสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบและโครงสร้างของหลักสูตรว่ามีความสมบูรณ์และเหมาะสมกับผู้เรียนและสภาพแวดล้อมเพียงใด กระบวนการกำหนดจุดมุ่งหมายหลักสูตรจึงต้องกระทำอย่างมีระบบ เป็นวิทยาศาสตร์ และครอบคลุมบริบทต่าง ๆ ได้แก่ ปรัชญาการศึกษา แผนและนโยบายของชาติ จุดมุ่งหมายทางการศึกษาในระดับนั้น ๆ การประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) ด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ความต้องการของกลุ่มผู้เรียน รวมถึงจุดเน้นของสถานศึกษาในช่วงเวลานั้น ๆ (สุนีย์ เหมะประสิทธิ์. 2537: 97; บุญชม ศรีสะอาด. 2546: 11; รุจิร ภูสาระ. 2545: 8-9; สุนีย์ ภูพันธ์. 2546: 18-19)

2. เนื้อหาวิชา หมายถึง เนื้อหาสาระสำคัญของสิ่งที่ผู้รับการฝึกอบรมหรือเรียนรู้ตามหลักสูตรต้องการเรียนรู้ เป็นส่วนที่เชื่อมโยงให้เกิดประสบการณ์ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร หลักเกณฑ์ในการเลือกเนื้อหาของหลักสูตร คือ ข้อมูลด้านปรัชญา ด้านการศึกษา ข้อมูลด้านจิตวิทยา การเรียนรู้ และข้อมูลด้านสังคม (Tyler. 1949: 70-71) วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537: 5-6) กล่าวว่าสำหรับการตรวจสอบคุณภาพเนื้อหาของวิชาในหลักสูตรคือ พิจารณาเนื้อหาที่บ่งชี้ให้ผู้เรียนรู้ในสิ่งนั้นๆ มีแนวคิดหลักการ และข้อเท็จจริงที่สัมพันธ์กับเนื้อหาวิชา เนื้อหาที่เป็นแนวทางในกระบวนการเรียนการสอนต้องเชื่อมโยงและสัมพันธ์กับหัวเรื่อง และเนื้อหาวิชาต้องบ่งชี้ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความคิด ทักษะ และคุณลักษณะ การเรียงลำดับเนื้อหาสาระและกำหนดเวลาเรียนที่เหมาะสม ควรคำนึงถึงความสอดคล้องกับจุดประสงค์ โดยพิจารณาถึงความสำคัญ และความจำเป็นต่อการเรียน (สุนีย์ เหมะประสิทธิ์. 2537: 97; บุญชม ศรีสะอาด. 2546: 11; รุจิร ภูสาระ. 2545: 8-9; สุนีย์ ภูพันธ์. 2546: 18-19) อาทิเช่น เป็นเนื้อหาที่อยู่ในประเด็นที่สังคมกำลังตื่นตัว สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน หรือเป็นเนื้อหาที่มุ่งส่งเสริมทักษะที่จำเป็นให้กับผู้เรียนซึ่งผู้เรียนจะสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองในชีวิตประจำวัน

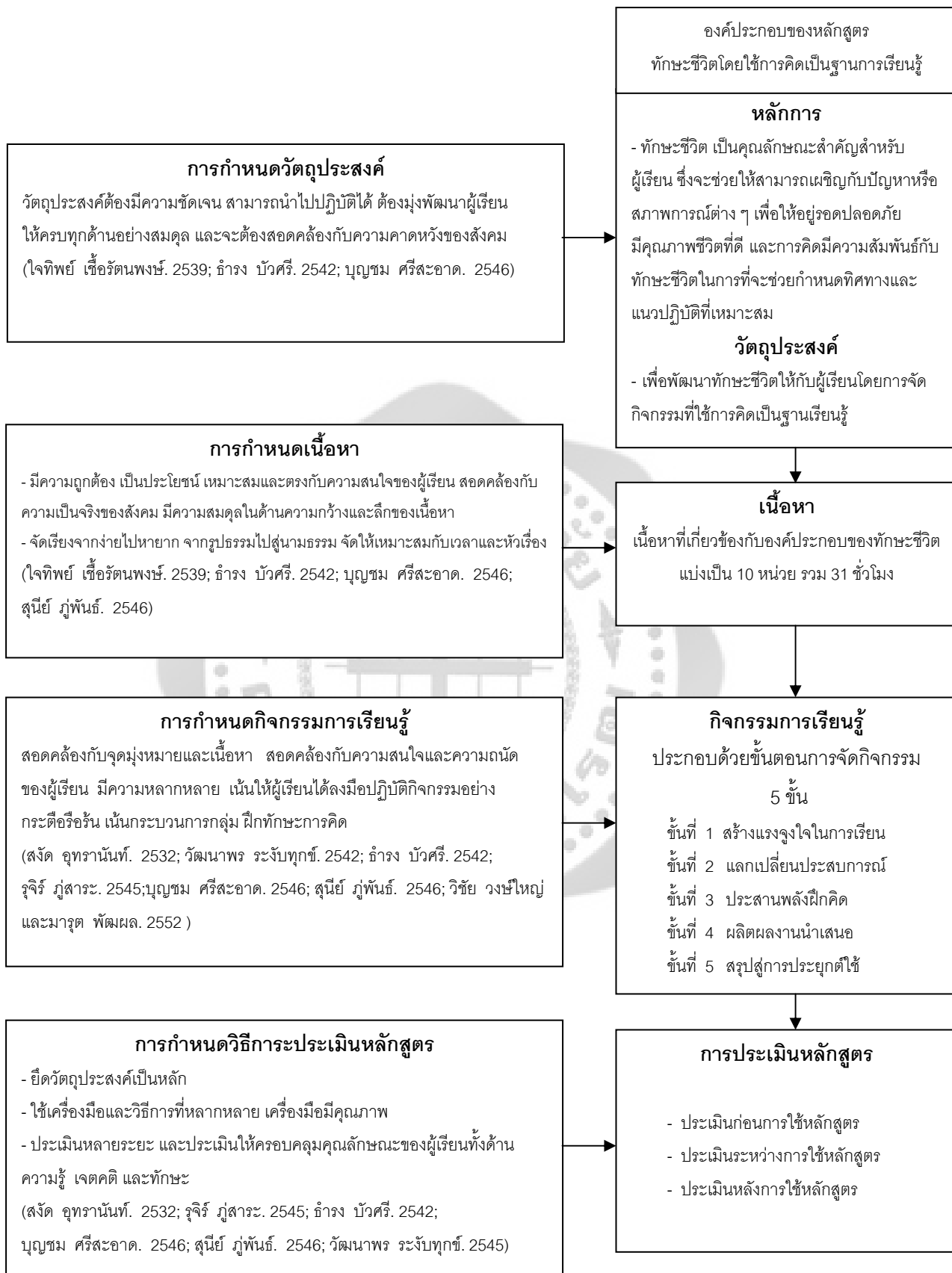
3. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ หมายถึง การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับสถานการณ์ภายนอกของสิ่งแวดล้อม โดยผู้เรียนกระทำประสบการณ์ด้วยตนเอง จะเห็นว่าประสบการณ์การเรียนรู้เป็นวิธีการที่นำเนื้อหาไปสู่จุดหมายปลายทางของหลักสูตร สำหรับหลักการในการคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้คือ เลือกประสบการณ์ที่ให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติตามจุดมุ่งหมาย ประสบการณ์

การเรียนรู้ที่เลือกต้องเป็นที่พึงพอใจของผู้เรียน และอยู่ในขอบเขตของผู้เรียนที่สามารถทำประสบการณ์นั้นได้ (Tyler. 1949: 74) รวมถึงควรเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ที่สามารถนำไปสู่จุดมุ่งหมายหลายๆ อย่างได้ในเวลาเดียวกัน การพิจารณาการจัดประสบการณ์ ผู้สอนควรคำนึงถึงกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามความสามารถ

4. การประเมินผล หมายถึง กระบวนการรวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบว่ากระบวนการเรียนที่จัดขึ้นบังเกิดผลในระดับใด สามารถบรรลุจุดมุ่งหมายมากน้อยเพียงใด และมีข้อเสนออะไรเพื่อตัดสินใจ ในการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ ในการประเมินควรทำให้ครอบคลุมทุกมิติ (Tyler. 1949: 75) เช่น ความก้าวหน้าของผู้เรียนและผลลัพธ์ของการทดสอบ ทั้งด้านความรู้ และทักษะ ผู้สอนต้องมีเครื่องมือในการวัดคุณลักษณะผู้เรียนได้อย่างสอดคล้องกับพฤติกรรมตามสภาพที่เกิดขึ้นจริงของผู้เรียน

องค์ประกอบทั้ง 4 เรียงลำดับก่อน-หลังโดยมีเป้าหมายหรือจุดประสงค์เป็นตัวนำทางไป กำหนดสิ่งที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน ทำให้เห็นแนวทางในการจัดเนื้อหาสาระ ประสบการณ์และกิจกรรม การเรียนการสอนอย่างสอดคล้อง ตอบสนองต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมไปถึงสื่อการเรียนการสอนและการประเมินผล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาองค์ประกอบหลักสูตร 4 ประการ ตามแนวคิดของไทเลอร์ (Tyler) แล้วนำมากำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แสดงได้ดังภาพประกอบ 7

ภาพประกอบ 7 แสดงองค์ประกอบของหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้

3.5 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรเสริม

ในการพัฒนาหลักสูตร ได้มีนักการศึกษากล่าวถึงกระบวนการหรือขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

ธำรง บัวศรี (2531: 135- 36) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรต้นแบบ หรือหลักสูตรแม่บท ไว้ตามลำดับ ดังนี้ วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานหลักสูตร กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร กำหนดรูปแบบและโครงสร้างของหลักสูตร กำหนดจุดประสงค์ของวิชา เลือกเนื้อหาวิชาจัดทำวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน กำหนดประสบการณ์การเรียนรู้ กำหนดยุทธศาสตร์ การเรียนการสอน และกำหนดการประเมินผลการเรียนรู้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2533: 60 -65) ได้กล่าวถึง กระบวนการพัฒนาหลักสูตรในรูปแบบของการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร ซึ่งประกอบด้วยระบบต่างๆ กล่าวคือ

1. ระบบการร่างหลักสูตร ประกอบด้วย สิ่งกำหนดหลักสูตรได้แก่ การศึกษาข้อมูลต่างๆที่มีความสำคัญในการร่างหลักสูตร การกำหนดรูปแบบหลักสูตร การตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร และการปรับแก้หลักสูตรก่อนนำไปใช้

2. ระบบการใช้หลักสูตร ประกอบด้วย การอนุมัติหลักสูตร การวางแผนการใช้หลักสูตร และการดำเนินการใช้หลักสูตร

3. ระบบการประเมินหลักสูตร ประกอบด้วย การวางแผนการประเมินหลักสูตร การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการรายงานข้อมูล

สุมิตร คุณากร (2528: 47) กล่าวถึงกระบวนการในการพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก 5 ประการนี้ ได้แก่ กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร การเลือก/ การจัดเนื้อหาประสบการณ์การนำเอาหลักสูตรไปใช้ การประเมินผลหลักสูตร และการปรับปรุงหลักสูตร

สังัด อุทรานันท์ (2532: 55) ได้นำเสนอกระบวนการของการพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การกำหนดจุดมุ่งหมาย การคัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระ การกำหนดมาตรการวัดและการประเมินผล การนำหลักสูตรไปใช้ การประเมินผลการใช้หลักสูตร และการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

สำหรับนักวิชาการต่างประเทศ มีนักพัฒนาหลักสูตรได้เสนอวิธีการขั้นตอนต่างๆ เช่น

ทาบา (Taba.1962:12) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรไว้ 7 ขั้นตอน โดยนำเสนอตามลำดับดังนี้ การวินิจฉัยความต้องการ และความจำเป็นของสังคม การกำหนดจุดมุ่งหมาย การเลือกเนื้อหาสาระ การจัดเนื้อหาสาระ การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และการกำหนดวิธีการประเมินผล

เซเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor;&Alexander. 1974: 27) ได้นำเสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตร นำเสนอตามลำดับดังนี้ การศึกษาตัวแปรต่างๆ จากภายนอก การกำหนดจุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ การออกแบบหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินหลักสูตร จากแนวคิดของนักการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการและขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรสรุปได้ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน
2. การร่างหลักสูตร
  - 2.1 การกำหนดจุดมุ่งหมาย
  - 2.2 การกำหนดเนื้อหาสาระ
  - 2.3 การกำหนดประสบการณ์การเรียนรู้
  - 2.4 การกำหนดวิธีการวัดและประเมินผล
3. การตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร
4. การทดลองใช้หลักสูตร
5. การประเมินหลักสูตร
6. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

กรมวิชาการ (2546: 4-5) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรเสริมโดยถือว่าหลักสูตรเสริมเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรสถานศึกษาที่คณะกรรมการสถานศึกษาจะต้องจัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางให้สถานศึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้องใช้วางแผนในการจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียนได้ตรงตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ให้เหมาะสมกับบริบทความพร้อมของชุมชนตามสภาพปัญหาและความต้องการของนักเรียน โดยมีกระบวนการจัดทำหลักสูตรเสริม ดังนี้

1. ศึกษาวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะอันพึงประสงค์ โครงสร้างหลักสูตรของสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานักเรียน เพื่อเป็นข้อมูลในการจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียนให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา
2. ศึกษาข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษา และสภาพแวดล้อมสถานศึกษาเพื่อเป็นข้อมูลในการจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียนให้ตรงตามบริบทของสถานศึกษา
3. วางแผนจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียน และประเมินผลให้ตรงกับเป้าหมายที่วางไว้ เพื่อให้ นักเรียนเกิดการพัฒนารการเรียนรู้จริง
4. กำหนดบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้ากิจกรรมพัฒนานักเรียนครูที่ปรึกษา กิจกรรมพัฒนานักเรียน นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อให้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียน ครอบคลุมตั้งแต่การนิเทศ การติดตามผล และการประเมินผล

5. กำหนดแนวทางการประเมินผลผ่านกิจกรรมแต่ละภาคเรียน ชั้นปี และช่วงชั้นให้ เป็นไปตามที่สถานศึกษากำหนด

สรุปได้ว่า หลักสูตรเสริมเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรสถานศึกษาโดยมีการพัฒนาหลักสูตร เสริมให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนหรือของผู้เรียน โดยคำนึงถึงวิถีทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะอันพึงประสงค์และโครงสร้างของหลักสูตรสถานศึกษา

ซึ่งมีนักวิชาการด้านหลักสูตร เสนอแนะแนวคิดเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรเสริม จะต้อง มีหลักเกณฑ์สำคัญ 5 ประการ (Piirto, 1994: 377-400) ดังนี้

1. ควรอยู่บนพื้นฐานของคุณลักษณะการเรียนรู้ของนักเรียนในการขยายหลักสูตร หลักไปสู่การพัฒนาหลักสูตรเสริมใหม่ ควรเพิ่มเติมเนื้อหาที่สอดคล้องกับลักษณะของผู้เรียน โดย พิจารณาจากความสามารถด้านการเรียนรู้ ความกว้างและความลึกของเนื้อหา

2. ควรมีความเข้มแข็งในวิชาการอย่างพอเหมาะ และเป็นสาระที่น่าสนใจ

3. ควรเป็นสหวิทยาการ ที่ประกอบด้วยหลากหลายวิชา เช่น ศิลปะมนุษยศาสตร์ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ ภาษา และปรัชญา เป็นต้น

4. ควรให้ความสำคัญใน 6 ด้าน โดยใน 5 ด้านแรกได้รับแนวคิดจาก ไอสเนอร์ (Eisner, 1985) ซึ่งได้กล่าวไว้ในปี 1985 และ การ์ดเนอร์ (วิจิตรพร หล่อสุวรรณกุล, 2544: 82; อ้างอิงจาก Gardner, 1990) ได้เพิ่มแนวคิดอีก 1 ด้านในปี 1991 ความสำคัญดังกล่าวทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 สร้างหลักสูตรใน ฐานะที่เป็นความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ส่วนบุคคล ด้านที่ 2 หลักสูตรต้อง มีส่วนประกอบที่เป็นเทคโนโลยีหรือ วิทยาศาสตร์ประยุกต์ ด้านที่ 3 จัดหลักสูตรให้มีฐานะที่เป็นเหตุผลนิยมทางวิชาการ ด้านที่ 4 หลักสูตรควร มุ่งเน้นการปรับตัวทางสังคม ด้านที่ 5 หลักสูตรต้องมีลักษณะ ที่เป็นแบบการพัฒนาระบบการทาง ความคิด และด้านที่ 6 หลักสูตรต้องแสดงวิธีการไปสู่การหยั่งรู้ในผลผลิต

5. ควรมีความสมดุล มีความเป็นบูรณาการ และมีความต่อเนื่องที่บ่งบอกถึง ความหมาย

สรุปได้ว่า เกณฑ์สำคัญสำหรับหลักสูตรเสริมต้องอยู่บนพื้นฐานของคุณลักษณะ การเรียนรู้เชิงวิชาการ เป็นสหวิทยาการที่มีความหลากหลายของสาขาวิชา มีโครงร่าง 6 ด้านคือ ความสัมพันธ์ ส่วนบุคคล มีองค์ประกอบของเทคโนโลยีสมัยใหม่ หลักการและเหตุผลเชิงวิชาการ การปรับตัวทางสังคม การพัฒนาระบบการทางปัญญาและการใช้ทักษะเชิงความคิด โดยหลักสูตรเสริมควรมีความสมดุลใน ทุกด้านดังที่กล่าวมาและสามารถบูรณาการไปสู่คุณค่าความหมายในการใช้ ในชีวิตจริงได้

กรมวิชาการ (2546: 34) ได้กำหนดวัตถุประสงค์การจัดหลักสูตรเสริมที่เน้นความถนัด และเน้นความสนใจของนักเรียน อันได้แก่ เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถด้านการคิด วิเคราะห์

สังเคราะห์ เพื่อให้เกิดทักษะประสบการณ์ ทั้งวิชาการและวิชาชีพตามทักษะ เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ เพื่อส่งเสริมสุขภาพและบุคลิกภาพทางด้านร่างกายและจิตใจที่ดี เพื่อส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ชุมชน สังคม และประเทศชาติ และเพื่อเสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกับผู้อื่นในระบบประชาธิปไตย นอกจากนี้สำนักมาตรฐาน การอาชีวศึกษาและวิชาชีพ (2548: 2) ได้ระบุเป้าหมายของการจัดหลักสูตรเสริมที่มีต่อการพัฒนา ผู้เรียนในด้านต่าง ๆ อันได้แก่ การได้รับประสบการณ์ที่หลากหลาย ก่อให้เกิดเกิดความรู้ ทักษะ กระบวนการ และ ทักษะทางวิชาการและวิชาชีพอย่างกว้างขวางมากขึ้น ช่วยให้ได้ค้นพบความสนใจ ความถนัด และพัฒนาความสามารถพิเศษเฉพาะตัว เห็นช่องทางในการสร้างงานอาชีพในอนาคต การได้เห็นคุณค่าขององค์ความรู้ต่าง ๆ สามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการพัฒนาตนเอง และประกอบอาชีพ การพัฒนาบุคลิกภาพ เจตคติ ค่านิยมในการดำเนินชีวิต และเสริมสร้างศีลธรรม จริยธรรม และการมีจิตสำนึกและทำประโยชน์เพื่อหมู่คณะ สังคมและประเทศชาติ

เฟนสไตน์ (Feinstein.1995: Online) ได้จัดหลักสูตรเสริมในด้านการเรียนรู้เพื่อ การบริการ เมื่อฤดูใบไม้ร่วง ปี ค.ศ.1995 และพบว่า นักเรียนมีโอกาสเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรม บริการชุมชนอย่างมีความหมาย นักเรียนตระหนักว่าการบริการและการเรียนรู้ต่างเสริมกันและกันเมื่อ นักเรียนร่วมปฏิบัติงานกับผู้อื่น นักเรียนเริ่มเข้าใจความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมรับผิดชอบ ชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ ความผูกพันต่อการใส่ใจเพื่อนพี่น้องและชุมชน ส่งผลให้นักเรียนมีโอกาสทำสิ่งที่ แตกต่างได้อย่างมีความหมายในอนาคต

เดวิด และริมม์ (Davis; & Rimm. 1994: 105-106,123) ได้ระบุว่าการเพิ่มสาระและ กระบวนการในหลักสูตรเสริมจะต้องเป็นไปทั้งแนวลึก กว้าง และเข้มข้น อย่างเหมาะสมกับความต้องการ และความสามารถของนักเรียนเพื่อความรู้และทักษะที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะทักษะการคิดนักเรียนจะเป็น ผู้เลือกสาระและศึกษาสาระนั้นอย่างลุ่มลึก ยุทธศาสตร์ของหลักสูตรเสริมที่สำคัญจึงเป็นวิธีการบรรลุ เป้าหมายของกระบวนการและสาระ ซึ่งเป้าหมายกระบวนการเป็นการพัฒนา ทักษะต่างๆ เช่น ทักษะ การคิดสร้างสรรค์ ทักษะการแก้ไขปัญหา ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะการคิดเชิง วิทยาศาสตร์ ขณะที่สาระจะเป็นเนื้อหาในรายวิชา โครงการและกิจกรรมต่างๆที่ใช้ในการพัฒนา กระบวนการหรือทักษะ การพัฒนาหลักสูตรเสริมควรคำนึงถึงคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ต้องการให้ เกิดกับนักเรียน โดยวิเคราะห์คุณลักษณะของนักเรียนอันพึงประสงค์ของ แต่ละโรงเรียนเป็นตัวตั้ง ซึ่ง เป็นการแสดงลักษณะที่โดดเด่นของคน เช่น ระบบการคิด การใฝ่รู้ ค่านิยม และคุณธรรมจริยธรรมซึ่ง หลอมรวมเป็นบุคลิกภาพ นักเรียนจะได้รับการพัฒนาบุคลิกภาพเหล่านี้ผ่านกิจกรรมพัฒนานักเรียน เพื่อบรรลุคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของหลักสูตรเสริม (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2546)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยประสงค์ให้หลักสูตรเสริมสามารถพัฒนาการคิดของผู้เรียนซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ผู้เรียนในโลกยุคปัจจุบันพึงมีและได้รับการพัฒนาจากระบบการศึกษาผ่านการเรียนและการทำกิจกรรม เมื่อผู้เรียนมีทักษะการคิดที่เข้มแข็ง มีลักษณะนิสัยของการเป็นนักคิดแล้วจะส่งผลให้สามารถใช้การคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิตได้อย่างมีคุณภาพทั้งในด้านของการตัดสินใจที่เหมาะสม แก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ รู้จักและเข้าใจตนเอง ปรับตัวเข้ากับผู้อื่น และปฏิบัติตามตามกฎระเบียบของสังคม

สรุปได้ว่าหลักสูตรเสริมเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรสถานศึกษา ที่สร้างขึ้นเพื่อเพิ่มเนื้อหาของการเรียนรู้ที่ไม่มีในหลักสูตรปกติ โดยมีการจัดเนื้อหาสาระของหลักสูตรทั้งความลึกและความกว้างมากขึ้น อีกทั้งให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนหรือของผู้เรียนมากที่สุด โดยทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่รอบด้านมากขึ้น โดยมีได้จำกัดเพียงด้านความรู้ หรือสติปัญญาเท่านั้น หากแต่รวมถึงการพัฒนาการทางด้านจิตใจ ร่างกาย สังคม จิตวิญญาณและการมีวิชาชีพ และสามารถบูรณาการไปสู่คุณค่าความหมายในการใช้ในชีวิตจริงได้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เป้าหมายสำคัญของการจัดหลักสูตรเสริมคือเพื่อพัฒนาทักษะต่างๆ ให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ นอกจากนี้ มาร์กาเรต และชีรา (Margaret :& Sheelah. 2008: 1) ยังกล่าวสนับสนุนว่า หลักสูตรเสริมสามารถลดช่องว่างในเรื่องผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความแตกต่างระหว่างบุคคลได้อีกด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรเสริม

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรเสริม ดังนี้

วิจิตรพร หล่อสุวรรณกุล (2544) ได้พัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณในกระบวนการพยาบาล กำหนดขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรเป็น 4 ชั้น ได้แก่ การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การสร้างหลักสูตรเสริม การตรวจสอบประสิทธิภาพของหลักสูตร และการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรเสริม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการตรวจสอบประสิทธิภาพของหลักสูตรเสริมเป็นนักศึกษาพยาบาล ชั้นปีที่ 3 จำนวน 48 คน แบบแผนการทดลองเป็นแบบ One Group Pretest-Posttest Design ใช้เวลาในการทดลองเพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพหลักสูตร 10 ครั้ง ๆ ละ 2 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 20 ชั่วโมง โดยทดลองสัปดาห์ละ 2 ครั้ง เป็นเวลา 5 สัปดาห์ ผลการทดลองใช้หลักสูตรพบว่า ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณในกระบวนการพยาบาลหลังการทดลองใช้หลักสูตรเสริมของกลุ่มทดลองสูงกว่าทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณในกระบวนการพยาบาลของกลุ่มควบคุม และสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และพบว่านักศึกษาพยาบาลในกลุ่มทดลองมีเจตคติต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่ากลุ่มควบคุมภายหลังการทดลองใช้หลักสูตรเสริม และสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ชวลิต ชูกำแหง (2546) ได้พัฒนาหลักสูตรซ่อมเสริมทักษะเบื้องต้นในการเรียนรู้สำหรับเด็กที่มีปัญหาทางการเรียนรู้ระดับประถมศึกษา กำหนดขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้น คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนย่อย คือ 1) การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการจากผู้ปกครองและเด็กที่มีปัญหาในการเรียนรู้ 3) การศึกษาความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเด็กที่มีปัญหาในการเรียนรู้ ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตร กำหนดจุดมุ่งหมายเพื่อซ่อมเสริมทักษะเบื้องต้นในการเรียนรู้ 3 ทักษะ คือ ทักษะด้านกระบวนการ ทักษะด้านภาษา และทักษะด้านความรู้ความจำ ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร ประชากรที่ศึกษาเป็นนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 โรงเรียนอนุบาลกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 14 คน ซึ่งผ่านกระบวนการคัดเลือกโดยใช้แบบสำรวจปัญหาในการเรียนรู้ ใช้เวลาในการจัดกิจกรรม 60 ชั่วโมง แบบแผนการทดลองเป็นแบบ One Group Pretest-Posttest Design ผลการทดลองใช้หลักสูตรพบว่า ผู้เรียนที่มีทักษะด้านกระบวนการรับรู้ ทักษะเบื้องต้นด้านภาษา และทักษะเบื้องต้นด้านความรู้ความจำภายหลังการจัดกิจกรรมสูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ขั้นตอนที่ 4 การประเมินและติดตามผลหลักสูตร พบว่า ผู้ปกครองมีความพึงพอใจกับระดับทักษะเบื้องต้นในการเรียนรู้และเห็นว่าโรงเรียนควรจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

จันทิมา แสงเลิศอุทัย (2550) ได้พัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู กำหนดขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรเป็น 4 ขั้น ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตรเสริม ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบประสิทธิผลของหลักสูตรเสริม ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงหลักสูตรเสริม กลุ่มตัวอย่างในการทดลองใช้หลักสูตรเป็นนักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม จำนวน 26 คน แบบแผนการทดลองใช้หลักสูตรเสริมเป็นแบบกลุ่มเดียวทดสอบก่อนหลัง ระยะเวลาในการทดลองใช้หลักสูตรเสริมใช้เวลาในการทดลอง 9 ครั้ง ๆ ละ 3 ชั่วโมง รวม 27 ชั่วโมง เป็นเวลา 9 สัปดาห์ผลการทดลองพบว่า สมรรถภาพทางด้านไอซีทีที่ภายหลังการทดลองใช้หลักสูตรเสริมสูงกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตรเสริมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

อัจฉรา ฉายวิวัฒน์ (2551) ได้พัฒนาหลักสูตรเสริมด้านทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยศึกษาองค์ประกอบของทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ 5 ด้าน ได้แก่ ปัญหา ข้อมูล การตั้งสมมติฐาน การสรุปผล และการประเมิน มีขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ขั้นที่ 2 การสร้างหลักสูตรเสริม ขั้นที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรเสริม และขั้นที่ 4 การประเมินการใช้หลักสูตรเสริม กลุ่มที่ใช้ในการทดลองใช้หลักสูตรเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านท่าหลวง จำนวน 26 คน เป็นกลุ่มทดลองและ

โรงเรียนบ้านดอนเข้ว่า จำนวน 26 คน เป็นกลุ่มควบคุม ใช้เวลาในการจัดการเรียนการสอนสัปดาห์ละ 3 วัน รวม 28 ชั่วโมง ผลการทดลองพบว่า ผลการประเมินการใช้หลักสูตรเสริมตามเกณฑ์ 80/80 พบว่าได้ตามเกณฑ์เท่ากับ 81.94/81.08 ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณของกลุ่มทดลองหลังการสอนสูงกว่าก่อนการสอนและแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนกลุ่มควบคุมมีทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังการสอนสูงกว่าก่อนการสอนและไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบของทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณที่ศึกษา พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การประเมิน รองลงมาได้แก่ การตั้งสมมติฐาน ปัญหา ข้อมูล และการสรุปผล และการศึกษาความคิดเห็นผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีต่อหลักสูตรเสริม พบว่า หลักสูตรเสริมมีความเหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

อดุล นาคะโร (2551) ได้พัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดการตนเองโดยใช้กิจกรรมแนะแนว สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยทำการศึกษาองค์ประกอบของความสามารถในการจัดการกับตนเอง 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การรู้จักตนเอง การบริหารเวลา การจัดการกับอารมณ์ตนเอง และการมีวินัยในตนเอง กำหนดขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบหลักสูตร ขั้นตอนที่ 3 การประเมินโครงร่างหลักสูตร ขั้นตอนที่ 4 การทดลองใช้หลักสูตร และขั้นตอนที่ 5 การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร ประชากรที่ใช้ในการทดลองหาประสิทธิภาพของหลักสูตร ได้แก่ นักเรียนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านบางเทา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดภูเก็ต ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 จำนวน 4 ห้องเรียน จำนวน 127 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองหาประสิทธิภาพของหลักสูตร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านบางเทา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดภูเก็ต ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 จำนวน 2 ห้องเรียน จำนวน 63 คน กำหนดเนื้อหาเป็น 4 หน่วยกิจกรรม ระยะเวลาในการทดลอง กำหนดทดลองใช้หลักสูตรในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 เป็นเวลา 10 สัปดาห์ จำนวน 18 ชั่วโมง โดยแบ่งเป็นชั่วโมงสำหรับจัดกิจกรรม 16 ชั่วโมง และเป็นชั่วโมงสำหรับการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนอีก 2 ชั่วโมง ผลการทดลองใช้หลักสูตรพบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการจัดการตนเองหลังการทดลองของกลุ่มทดลองสูงกว่าก่อนและหลังการทดลองใช้หลักสูตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.001 และเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม พบว่า ความสามารถในการจัดการตนเอง หลังการทดลองของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ความเหมาะสมของการใช้หลักสูตรอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยคะแนนด้านความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความสามารถในการจัดการตนเอง ระหว่างกระบวนการเรียน กับผลสัมฤทธิ์ สูงกว่าเกณฑ์ 80/80 นอกจากนี้ค่าเฉลี่ยด้านเจตคติต่อความสามารถในการจัดการตนเอง สูงกว่าเกณฑ์ 3.50 และค่าเฉลี่ยคะแนนด้านคุณลักษณะความสามารถในการจัดการตนเอง สูงกว่าเกณฑ์ 3.50

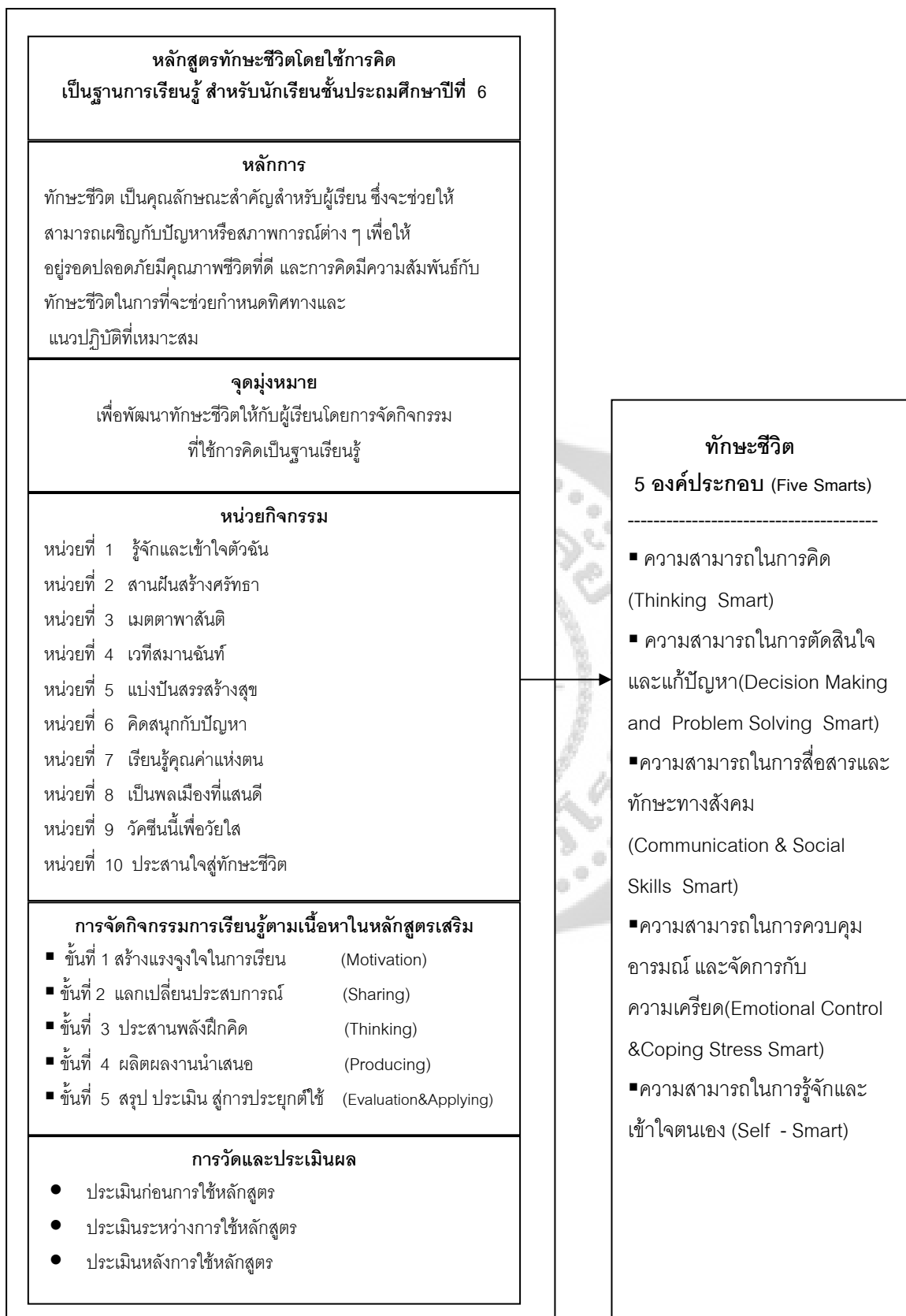
เฉลิมพล สวัสดิ์พงษ์ (2551) ได้พัฒนาหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเอง โดยทำการศึกษากับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กำหนดขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรเป็น 4 ขั้น ได้แก่ ขั้นที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ขั้นที่ 2 การพัฒนาหลักสูตร ขั้นที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร ขั้นที่ 4 การติดตาม ประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนพระโขนงพิทยาลัย ปีการศึกษา 2550 ภาคเรียนที่ 2 จำนวน 1 ห้องเรียน นักเรียน 44 คน แบบแผนการทดลองเป็นแบบ One Group Pretest-Posttest Design ระยะเวลาในการทดลอง 24 คาบ คาบละ 50 นาที เป็นเวลา 8 สัปดาห์ ผลการทดลองใช้หลักสูตรพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของการเห็นคุณค่าในตนเอง ในภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ค่าเฉลี่ยการเห็นคุณค่าในตนเอง ด้านภาพลักษณ์ก่อนและหลังการเรียนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้เรียนหลังการเรียน โดยจำแนกตามระดับกลุ่มที่มีการเห็นคุณค่าในตนเอง สูง ปานกลางและน้อยพบว่า แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ โดยใช้วิธีของเซฟเฟ (Sheffe') พบว่า กลุ่มที่มีระดับการเห็นคุณค่าในตนเองสูงมีความแตกต่างกับกลุ่มที่มีระดับการเห็นคุณค่าในตนเองระดับปานกลางและระดับน้อย ส่วนกลุ่มที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองระดับปานกลางและระดับน้อยไม่แตกต่างกัน และผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมการทำงานกลุ่มในการเรียนรู้ในกลุ่มย่อย พบว่าผู้เรียนมีพฤติกรรมการทำงานกลุ่มหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สมพร หลิมเจริญ (2552) ได้พัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ศึกษากระบวนการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้น ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เป็นขั้นที่ทำศึกษาองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ ใน 2 มิติ คือ มิติด้านการคิดและมิติด้านจิตใจและบุคลิกภาพ ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตร กำหนดองค์ประกอบของหลักสูตร คือ แนวคิดหลักการ วัตถุประสงค์ โครงสร้างหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 2 ห้องเรียน จำนวนห้องเรียนละ 30 คน ใช้แบบแผนการทดลองแบบ Randomized Pretest-Posttest Control Group Design กำหนดโครงสร้างเนื้อหา 4 หน่วยการเรียนรู้ กิจกรรมที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ คือ เทคนิคระดมพลังสมอง การสอนแบบสืบสวนสอบสวนแบบอิงวิธี 4 ใช้เวลาในการทดลอง 29 ชั่วโมง ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบประสิทธิภาพของหลักสูตร พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความคิดสร้างสรรค์สูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และนักเรียนกลุ่มทดลองมีระดับ

ความคิดเห็นต่อหลักสูตรเสริมอยู่ในระดับดีมาก และผลการใช้หลักสูตรเสริมพบว่ามีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด และขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร

อัคพงษ์ สุขมาตย์ (2553) ได้พัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ตามแนวคิดจิตปัญญาศึกษา กำหนดขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน โดยทำการศึกษา สัมภาษณ์ วิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นในการสร้างหลักสูตร ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตร กำหนดองค์ประกอบของหลักสูตร คือ หลักการและเหตุผล แนวคิดพื้นฐาน จุดมุ่งหมาย โครงสร้างหลักสูตร กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้ และแนวการวัดและประเมินผล ยึดหลักในการเรียนรู้ 3 ขั้น คือ การสร้างความพร้อม การเสริมสร้างคุณลักษณะและการคิด และการสร้างความเชื่อมโยง ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเมืองปัตตานี แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 35 คน แบบแผนการทดลองแบบ Pretest-Posttest Control Group Design ใช้เวลาในการทดลอง 40 ชั่วโมง ผลการทดลองใช้หลักสูตรพบว่า กลุ่มทดลองมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์หลังทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรในระดับมากที่สุด และขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงและแก้ไขหลักสูตร

จากแนวคิดจากงานวิจัยข้างต้นที่ได้นำเสนอ ผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยกำหนดขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตร ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร และขั้นตอนที่ 4 การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร โดยกำหนดเวลาในการทดลองใช้หลักสูตร 32 ชั่วโมง แบบแผนการทดลอง ใช้แบบ Pretest-Posttest Control Group Design นำเสนอสรุปแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร ดังภาพประกอบ 8

ภาพประกอบ 8 แสดงกรอบแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรเสริม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัย ครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกระบวนการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตร ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร และขั้นตอนที่ 4 การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร รายละเอียดวิธีดำเนินการพัฒนาหลักสูตรในแต่ละขั้นตอนมีดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

ในขั้นตอนนี้ เป็นการดำเนินการศึกษาและรวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการที่แท้จริง โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ 3 ขั้น ได้แก่ ขั้นที่ 1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ขั้นที่ 2 การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิต และขั้นที่ 3 การตรวจสอบยืนยันโดยผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งแต่ละขั้นมีรายละเอียด ดังนี้

1. การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในขั้นตอนนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิตในเรื่อง ความหมาย ความเป็นมา ความสำคัญ องค์ประกอบ แนวทางการพัฒนาทักษะชีวิต รวมถึงศึกษา งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิต ผลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ได้แนวคิดสำหรับการพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ ในประเด็นหลัก ได้แก่ ความหมายของทักษะชีวิต ความสำคัญของทักษะชีวิต องค์ประกอบของทักษะชีวิต การพัฒนาทักษะชีวิต การประเมินทักษะชีวิต การเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน (Thinking-based Learning) และการพัฒนาหลักสูตรเสริม

ภายหลังจากการศึกษาเอกสารที่ได้นำเสนอข้างต้น จะนำไปสู่การสังเคราะห์ ข้อความรู้เพื่อนำไปกำหนดเป็นกรอบในการสร้างหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้

2. การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิต

1. จุดมุ่งหมาย : เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการให้ความสำคัญของการพัฒนาทักษะชีวิต องค์ประกอบของทักษะชีวิต รวมถึงแนวทางในการพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา

2. วิธีดำเนินการ : การจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group)

3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ศึกษานิเทศก์ ครู นักวิชาการสาธารณสุข และผู้ปกครองนักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน

ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทั้งหมด 10 คน การสนทนากลุ่มในครั้งนี้ดำเนินการเพื่อรับฟังความคิดเห็นที่หลากหลายจากคนหลายกลุ่ม ทั้งนี้ตามหลักการของการสนทนากลุ่ม ลักษณะของสมาชิกที่เข้าร่วมสนทนาควรมีความเหมือน (homogeneity) คือ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์หรือมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นการสนทนา ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้กำหนดประเด็นเรื่องทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชน และนอกจากนี้สมาชิกที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มก็ควรมีความต่างกัน (heterogeneity) เพื่อไม่ให้เกิดความสัมพันธเชิงอำนาจ อันจะส่งผลต่อการแสดงความคิดเห็นของสมาชิกที่เข้าร่วมสนทนาและบรรยากาศการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยจึงเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อเข้าร่วมสนทนากลุ่มจากหลากหลายอาชีพและมาจากสถานที่ทำงานที่แตกต่างกันโดยการเลือกแบบเจาะจง (รายละเอียดของผู้ให้ข้อมูลนำเสนอในภาคผนวก ก) ทั้งนี้ในขณะดำเนินการสนทนากลุ่มผู้ดำเนินการสนทนาจะพยายามกระตุ้นให้ผู้ร่วมสนทนาทุกคนได้มีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นและได้ร่วมพูดแสดงความคิดเห็นมากที่สุดและแสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง

ผลจากการสนทนากลุ่ม ทำให้ได้แนวคิดที่หลากหลายจากผู้เข้าร่วมสนทนาตามประเด็นที่กำหนดในการสนทนากลุ่ม 3 ประเด็น คือ ทักษะชีวิตที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตที่เหมาะสม และลักษณะของหลักสูตรทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งผู้วิจัยได้นำผลการสนทนากลุ่มไปเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการออกแบบหลักสูตรต่อไป

4. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ประเด็นการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยกำหนดประเด็นหลักในการสนทนา 3 ประเด็น โดยแต่ละประเด็นจะใช้คำถามเพื่อสนับสนุนให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์มากขึ้น นำเสนอประเด็นการสนทนาและคำถามสนับสนุน ดังนี้

- 1) ความสำคัญของการพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชน
  - ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับสภาพการดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชนในปัจจุบัน สิ่งใดทำให้เกิดเหตุการณ์เช่นนั้น
  - แนวทางในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาสภาพการดำเนินชีวิตหรือพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนตามความคิดเห็นของท่านเป็นอย่างไรบ้าง
- 2) องค์ประกอบที่สำคัญของการมีทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชนตามความคิดเห็นของท่านควรประกอบด้วยอะไรบ้าง
  - ทักษะชีวิตที่จำเป็นสำหรับเด็กและเยาวชนในสภาพสังคมปัจจุบันตามแนวคิดของท่าน เป็นอย่างไร
  - การที่เด็กและเยาวชนจะมีทักษะชีวิตที่ดีเกี่ยวข้องกับความสามารถในการคิดหรือไม่ อย่างไร

- 3) แนวทางในการการพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา
- หากสถานศึกษามีการจัดหลักสูตรเสริมที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะชีวิตให้กับนักเรียน ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร
  - ลักษณะของหลักสูตรที่เหมาะสมในการพัฒนาทักษะชีวิตให้เด็กและเยาวชนควรเป็นอย่างไร

4.2 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

4.3 เครื่องบันทึกเสียง

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล : ดำเนินการประสานกับผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม นัดหมายแจ้งกำหนดการ จัดเตรียมสถานที่

6. การตรวจสอบข้อมูล : ตรวจสอบข้อมูลในด้านของความครบถ้วน ตรงตามประเด็นสนทนาที่กำหนด

7. การวิเคราะห์ข้อมูล : นำข้อมูลจากการจัดกลุ่มสนทนา มาสร้างข้อสรุปโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับการให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาทักษะชีวิตของเด็ก สภาพการดำเนินการ ความต้องการของผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ ครู และผู้ปกครอง ในเรื่องของวิธีดำเนินการพัฒนาทักษะชีวิต

ผลจากการสนทนากลุ่ม ทำให้ได้แนวคิดที่หลากหลายจากผู้เข้าร่วมสนทนาตามประเด็นที่กำหนดในการสนทนากลุ่ม 3 ประเด็น คือ ทักษะชีวิตที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตที่เหมาะสม และลักษณะของหลักสูตรทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งผู้วิจัยได้นำผลการสนทนากลุ่มและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมไปเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการออกแบบหลักสูตรต่อไป

3. การตรวจสอบยืนยันโดยผู้เชี่ยวชาญ

1. จุดมุ่งหมาย : เพื่อตรวจสอบยืนยันนิยาม องค์ประกอบ พฤติกรรมบ่งชี้ทักษะชีวิตในแต่ละองค์ประกอบที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ขึ้นสำหรับใช้ในการวิจัยครั้งนี้ และศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับ แนวทางในการพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้

2. วิธีดำเนินการ : การสอบถามความคิดเห็น

3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล : ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ จำนวน 2 ท่าน ด้านการพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับเยาวชน จำนวน 2 ท่าน ด้านจิตวิทยา จำนวน 1 ท่าน (รายละเอียดของผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบยืนยันนิยาม องค์ประกอบ พฤติกรรมบ่งชี้ทักษะชีวิต และแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ นำเสนอในภาคผนวก ก)

4. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล : แบบสอบถามความคิดเห็น

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล : ติดต่อเชิญผู้เชี่ยวชาญ นัดหมายการส่งแบบสอบถาม

6. การตรวจสอบข้อมูล : ตรวจสอบข้อมูลในด้านของความครบถ้วนของเนื้อหาตามประเด็นที่กำหนด

7. การวิเคราะห์ข้อมูล : โดยการนำข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามของผู้เชี่ยวชาญมาสร้างข้อสรุปโดย การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในเรื่อง นิยาม องค์ประกอบ พฤติกรรมบ่งชี้ และแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตร

ในขั้นตอนนี้เป็นการประมวลผลข้อมูลจากการดำเนินการในขั้นตอนที่ 1 มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อกำหนดแนวทางในการสร้างหลักสูตร กำหนดขั้นตอนการดำเนินการ 3 ขั้น ได้แก่ ขั้นการจัดทำร่างหลักสูตร ขั้นการประเมินร่างหลักสูตร และขั้นการศึกษานำร่อง ซึ่งแต่ละขั้นมีรายละเอียด ดังนี้

1. การจัดทำร่างหลักสูตร

ในขั้นนี้เป็นการนำผลจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานมากำหนดเป็นองค์ประกอบของร่างหลักสูตร ซึ่งมีองค์ประกอบของหลักสูตร คือ สภาพปัญหาและความจำเป็น หลักการ วัตถุประสงค์ โครงสร้างเนื้อหาและเวลา สื่อ/อุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล

ผลจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการกำหนดโครงสร้างของร่างหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งมีประกอบของหลักสูตร ดังนี้ สภาพปัญหาและความจำเป็น หลักการของหลักสูตร วัตถุประสงค์ของหลักสูตร โครงสร้างเนื้อหาและเวลา (รวมทั้งสาระกิจกรรมแนวการจัดกิจกรรม) สื่อ/อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล

2. การประเมินร่างหลักสูตร

ในขั้นนี้เป็นการตรวจสอบคุณภาพของเอกสารหลักสูตร ในด้านองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรว่ามีความสอดคล้อง เหมาะสม ครบคลุม และถูกต้องตามหลักการพัฒนาหลักสูตรหรือไม่ เพียงใด ภาษาที่ใช้สามารถสื่อให้เข้าใจและมีความชัดเจนในการนำไปสู่การปฏิบัติหรือไม่ หลักสูตรที่สร้างขึ้นเหมาะสมกับผู้เรียนกลุ่มเป้าหมายหรือไม่ และสามารถสนองความต้องการของสังคมและผู้เรียนมากน้อยเพียงใด โดยผู้วิจัยนำร่างหลักสูตรที่สร้างขึ้น ไปให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินคุณภาพของร่างหลักสูตร โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของการประเมิน

การประเมินร่างหลักสูตรมีการประเมิน 2 ลักษณะ คือ การประเมินความเหมาะสมและการประเมินความสอดคล้องของร่างหลักสูตร ดังนี้

1.1 การประเมินความเหมาะสมของร่างหลักสูตร พิจารณาจากสภาพปัญหาและความจำเป็น หลักการ วัตถุประสงค์ โครงสร้างเนื้อหาและเวลา สื่อและอุปกรณ์ การวัดและประเมินผล ว่ามีความเหมาะสมต่อการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพียงใด

1.2 การประเมินความสอดคล้องของร่างหลักสูตรพิจารณาจากสภาพปัญหาและความจำเป็น หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา สื่อและอุปกรณ์ กิจกรรม การวัดและประเมินผล กับรูปแบบของหลักสูตรว่ามีความสอดคล้องกันเพียงใด

2. ผู้ประเมินร่างหลักสูตร

ผู้ประเมินร่างหลักสูตร ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร จำนวน 5 ท่าน (รายละเอียดของผู้เชี่ยวชาญประเมินร่างหลักสูตรนำเสนอในภาคผนวก ก)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน มี 2 ชนิด ได้แก่

3.1 แบบประเมินความเหมาะสมของร่างหลักสูตร เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ (มากที่สุด / มาก / ปานกลาง / น้อย / น้อยที่สุด)

3.2 แบบประเมินความสอดคล้องของร่างหลักสูตร เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 3 ระดับ (สอดคล้อง / ไม่สอดคล้อง / ไม่แน่ใจ)

วิธีสร้างและหาคุณภาพของแบบประเมินทั้ง 2 ฉบับ มีดังนี้

- 1) ศึกษารายละเอียดของร่างหลักสูตร
- 2) กำหนดประเด็นที่จะทำการประเมินแล้วสร้างเป็นข้อคำถาม
- 3) หาคุณภาพของแบบประเมิน โดยการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ในด้านประเด็นการประเมิน ข้อคำถาม และภาษาที่ใช้ จากผู้เชี่ยวชาญ 5 คน แล้วนำผลการพิจารณา มาแปลค่าคะแนนเพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญ โดยจะต้องมีค่าดัชนีความสอดคล้องที่ 0.50 ขึ้นไป จึงจะถือว่าใช้ได้

4) ปรับปรุงแก้ไขแบบประเมินตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแล้วจัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้จริง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญตามแบบประเมินทั้ง 2 ฉบับ โดยติดต่อประสานงานกับผู้เชี่ยวชาญ พร้อมทั้งนำร่างหลักสูตร และแบบประเมินร่างหลักสูตร ไปใช้ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ตอบและรับแบบประเมินกลับ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลจากผลการประเมินความเหมาะสมของร่างหลักสูตร นำเสนอผลในรูปของค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการประเมินความสอดคล้องของร่างหลักสูตร นำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปของค่าดัชนีความสอดคล้อง ซึ่งใช้เกณฑ์การประเมิน ดังนี้

5.1 การแปลความหมายผลการประเมินความเหมาะสมของร่างหลักสูตร

การพิจารณาความเหมาะสมของร่างหลักสูตร โดยการนำผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญมาแปลงเป็นคะแนน (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540: 214) จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยคะแนนความเหมาะสมของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละข้อแล้วนำมาแปลความหมายตามเกณฑ์ซึ่งค่าเฉลี่ยของคะแนนที่ถือว่าร่างหลักสูตรมีความเหมาะสม จะต้องมียค่าเฉลี่ย 3.50 ขึ้นไป (ประคอง กรรณสูต. 2538: 77) ดังตาราง 12

ตาราง 12 เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ย

ระดับความเหมาะสม	คะแนน	ค่าเฉลี่ยช่วงคะแนน	ความหมาย
มากที่สุด	5	4.50 – 5.00	เหมาะสมมากที่สุด
มาก	4	3.50 – 4.49	เหมาะสมมาก
ปานกลาง	3	2.50 – 3.49	เหมาะสมปานกลาง
น้อย	2	1.50 – 2.49	เหมาะสมน้อย
น้อยที่สุด	1	1.00 – 1.49	เหมาะสมน้อยที่สุด

ผลการประเมินความเหมาะสมของร่างหลักสูตร ปรากฏดังตาราง 13

ตาราง 13 แสดงผลการประเมินความเหมาะสมของร่างหลักสูตร

ประเด็นการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	การแปลความหมาย
1. ปัญหาและความจำเป็นของหลักสูตร	4.87	เหมาะสมมากที่สุด
2. วัตถุประสงค์ของหลักสูตร	4.80	เหมาะสมมากที่สุด
3. หลักการของหลักสูตร	4.75	เหมาะสมมากที่สุด
4. โครงสร้างเนื้อหาและเวลา	4.75	เหมาะสมมากที่สุด
5. กิจกรรม	4.65	เหมาะสมมากที่สุด
6. กระบวนการจัดกิจกรรม	4.65	เหมาะสมมากที่สุด
7. สื่อ / อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้	4.60	เหมาะสมมากที่สุด
8. การวัดและประเมินผล	4.53	เหมาะสมมากที่สุด

5.2 การประเมินความสอดคล้องของร่างหลักสูตร

เป็นการนำข้อมูลจากการตอบแบบประเมินความสอดคล้องของร่างหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญ โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

1	เมื่อเห็นว่า	ร่างหลักสูตรมีความสอดคล้อง
0	เมื่อเห็นว่า	ไม่แน่ใจว่าร่างหลักสูตรมีความสอดคล้อง
-1	เมื่อเห็นว่า	แน่ใจว่าร่างหลักสูตรไม่มีความสอดคล้อง

รวมผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละประเด็นแล้วแปลงเป็นคะแนนตามที่กำหนด แล้วนำไปแทนค่าในสูตรเพื่อคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence : IOC) โดยใช้สูตร ดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ	IOC	=	ค่าดัชนีความสอดคล้อง
	$\sum R$	=	ผลรวมของการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ
	N	=	จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

ถ้าพบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้องมากกว่า 0.50 ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ใช้ได้ แต่ถ้าพบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้องน้อยกว่า 0.50 ต้องนำประเด็นนั้นกลับมาปรับปรุงโดยพิจารณาจากข้อเสนอแนะและนำเสนอมติผู้เชี่ยวชาญ พร้อมทำการสัมภาษณ์เพิ่มเติมเพื่อให้ได้แนวทางที่เหมาะสมสำหรับการปรับปรุงข้อคำถามในประเด็นนั้น

ผลการพิจารณาความสอดคล้องของร่างหลักสูตร จากประเด็นคำถาม 17 ข้อพบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้อง เท่ากับ 1.00 จำนวน 13 ข้อ และ 0.80 จำนวน 4 ข้อ ซึ่งแปลผลได้ว่า ผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นว่าร่างของหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความเหมาะสม สำหรับนำไปใช้ในการวิจัยต่อไป

3. การสร้างเครื่องมือประกอบหลักสูตร

ในขั้นนี้เป็นการสร้างเครื่องมือประกอบหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ประกอบด้วย คู่มือการใช้หลักสูตร แผนการจัดกิจกรรมแบบประเมินทักษะชีวิต แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิต การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือประกอบหลักสูตร มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

1. เอกสารหลักสูตร

ผู้วิจัยทำการศึกษารายละเอียดของหลักสูตร แล้วดำเนินการสร้างคู่มือการใช้หลักสูตร หลังจากนั้นนำเสนอคณะกรรมการควบคุมปริญญาบัณฑิตเพื่อตรวจสอบ ความเหมาะสม และรับฟังข้อเสนอแนะ นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแล้วจัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์

2. แผนการจัดกิจกรรม

ผู้วิจัยทำการศึกษาองค์ประกอบของทักษะชีวิตที่กำหนดในหลักสูตร ศึกษาแนวคิดในการจัดการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน ศึกษางานวิจัย และเอกสาร ตำรา เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และเทคนิคการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิต กำหนดหน่วยการจัดกิจกรรม ตามหลักสูตรทั้งหมด 10 หน่วย แล้วจึงดำเนินการสร้างแผนการจัดกิจกรรม จำนวน 31 แผน รายละเอียดนำเสนอ ดังตาราง 14

ตาราง 14 แสดงแผนการจัดกิจกรรมตามเนื้อหาของหลักสูตร

แผนที่	ชื่อกิจกรรม	เวลาการจัดกิจกรรม (ชั่วโมง)
1	ตัวตนของฉัน	1
2	รู้จักเธอรู้จักฉัน	1
3	ความฝันของฉัน	1
4	ฝันที่เป็นจริง	1
5	อ้อมกอดของบ้าน	1
6	ประสานสายใยรัก	1
7	ฝึกมีเมตตา	1
8	เมตตาพาสว่างสุข	1
9	คุณค่าของการคิด	1
10	เสริมทิศพิชิตปัญหา	1
11	พัฒนาความคิดและการตัดสินใจ	1
12	สร้างภูมิคุ้มกันด้วยการคิด	1
13	รู้เท่าทันอารมณ์	1
14	ยิ้มให้กันดีกว่า	1
15	นานาวิธีสร้างสุข	1
16	ปลูกฝังความคิดเชิงบวก	1
17	หน้าที่ของใคร	1
18	วินัยสร้างสังคม	1
19	ชื่นชมคนทำดี	1
20	สุขกับวิถีพอเพียง	1
21	บทเรียนสร้างพลัง	1
22	แบบอย่างวัยรุ่นยุคใหม่	1
23	รู้คิด..ชีวิตมีสุข	1
24	เลือกทางไหนดี	1
25	ปัญหาน่าสนุก	1

ตาราง 14 (ต่อ)

แผนที่	ชื่อกิจกรรม	เวลาการจัดกิจกรรม (ชั่วโมง)
26	ยุทธวิธีสร้างนักคิด	1
27	งานประดิษฐ์สร้างปัญญา	1
28	ฝึกคิดตัดสินใจคุณค่า	1
29	เป็นหนึ่งในอย่างมั่นใจ	1
30	เรื่องน่ารู้..สู่ภูมิคุ้มกัน	1
31	ปมเพาะต้นกล้าความดี	2
รวม		32

2.5 นำแผนการจัดกิจกรรมที่สร้างขึ้น เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน โดยกำหนดให้เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาทักษะชีวิต 2 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 1 ท่าน และ ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ระดับประถมศึกษา 2 ท่าน (รายละเอียดของผู้เชี่ยวชาญประเมินร่างหลักสูตรนำเสนอในภาคผนวก ก)

เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดกิจกรรม เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ (เหมาะสมมากที่สุด / เหมาะสมมาก / เหมาะสมปานกลาง / เหมาะสมน้อย / เหมาะสมน้อยที่สุด) ของบุญชม ศรีสะอาด (2545) หลังจากนั้นนำคะแนนการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญมาหาค่าเฉลี่ย โดยแปลความหมายคุณภาพแผนการจัดกิจกรรมจากค่าเฉลี่ยโดยใช้เกณฑ์เดียวกับที่นำเสนอในตาราง 12

ผลการประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ พบว่า มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดทุกแผน โดยมีค่าเฉลี่ยผลการประเมินอยู่ในช่วง 4.50 – 5.00 ทุกแผน ทั้งนี้มีแผนการจัดกิจกรรมที่มีค่าเฉลี่ย 5.00 จำนวน 14 แผน ค่าเฉลี่ย 4.80 จำนวน 11 แผน และค่าเฉลี่ย 4.60 จำนวน 6 แผน

2.6 นำข้อเสนอแนะที่ได้รับมาปรับปรุงแผนการจัดกิจกรรม

2.7 จัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

3. แบบประเมินทักษะชีวิต มีขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพ ดังนี้

ผู้วิจัยกำหนดจุดมุ่งหมายในการวัด ศึกษาองค์ประกอบและนิยามพฤติกรรมชีวิตทักษะชีวิตแต่ละองค์ประกอบ ศึกษาแนวทางการสร้างแบบประเมินทักษะชีวิต จากงานวิจัยของ วันดี ไต่ดำ (2544) ; ประวิต เอราวรณ และนุชชญา เหลืองอังกูร (2544) ; ธนพัชร แก้วปฏิมา (2547); สัมฤทธิ์ สันเต (2549); นิธิมา หงส์ขำ (2549) แล้วดำเนินการสร้างแบบประเมินทักษะชีวิต ตามองค์ประกอบทักษะชีวิต 5

องค์ประกอบ ที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้น ดังนี้ หลังจากนั้นนำแบบประเมินทักษะชีวิต ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ซึ่งเป็นชุดเดียวกับที่ประเมินแผนการจัดกิจกรรม พิจารณาความสอดคล้องของข้อคำถามกับนิยามที่ต้องการประเมิน โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

1	เมื่อเห็นว่า	ข้อคำถามมีความสอดคล้อง
0	เมื่อเห็นว่า	ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามมีความสอดคล้อง
-1	เมื่อเห็นว่า	แน่ใจว่าข้อคำถามไม่มีความสอดคล้อง

นำผลการประเมินมาวิเคราะห์ผลโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง โดยใช้สูตรการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง ซึ่งพบว่าแบบประเมินทักษะชีวิตทุกด้าน มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสมและสามารถที่จะนำไปใช้ได้

อนึ่ง มีข้อสังเกตจากการประเมินความสอดคล้องของแบบประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญที่พบว่า ถึงแม้แบบประเมินทุกข้อจะมีค่า IOC อยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสม แต่ก็พบว่า มีข้อคำถามในแบบประเมินบางรายการที่มีค่า IOC ต่ำกว่าทุกข้อ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมและผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะที่ได้รับมาปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามในแบบประเมินให้มีความเหมาะสมก่อนที่จะดำเนินการหาคุณภาพในกระบวนการต่อไป นำเสนอข้อสรุปในประเด็นดังกล่าว ดังตาราง 15

ตาราง 15 แสดงการปรับปรุงข้อคำถามบางข้อในแบบประเมินทักษะชีวิต

แบบประเมินทักษะชีวิตด้าน	ข้อ/ค่า IOC	ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ	การปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ
ความสามารถในการคิด (คิดอย่างมีวิจารณญาณ)	12/0.60	ข้อสอบง่ายเกินไป เด็กส่วนมากจะตอบถูก น่าจะลองปรับใหม่	ปรับข้อสอบใหม่ทั้งคำถามและตัวเลือก เป็น จากสถานการณ์ดังกล่าวข้อสรุปใดเหมาะสมกับเด็กวัยเรียนมากที่สุด ก. การสูบบุหรี่อาจทำให้ติดยาเสพติดได้ง่ายขึ้น ข. การสูบบุหรี่จะทำให้เป็นมะเร็งปอด ค. การสูบบุหรี่ทำให้เป็นโรคถุงลมโป่งพอง ง. การสูบบุหรี่จะทำให้ติดเชื้อเอชไอวี

ตาราง 15 (ต่อ)

แบบประเมินทักษะชีวิตด้าน	ข้อ/ค่า IOC	ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ	การปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ
ความสามารถในการคิด (ความคิดสร้างสรรค์)	2/0.60	ภาพไม่ชัดเจน	ปรับปรุงภาพให้มีความชัดเจน
	3/0.60	ภาพไม่ชัดเจนว่าจะสื่ออะไร	เพิ่มเติมประเด็นที่ต้องการสื่อและให้นักเรียนเขียนตอบโดยเพิ่มในส่วนที่เป็นคำชี้แจง จาก “คาดการณ์ว่าผลที่จะเกิดตามมา” ปรับเป็น “คาดการณ์เกี่ยวกับอุบัติเหตุที่จะเกิดขึ้น”
ความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา	1/0.60	ตัวเลือกข้อ ค กับ ข้อ ง ใกล้เคียงกัน ควรตั้งคำถามให้เด็กมีโอกาสดูถูกที่สุดเพียงข้อเดียว	ปรับตัวเลือกไม่ให้ความใกล้เคียงกัน โดยปรับตัวเลือกข้อ ค เป็น “แอบหนีกลับบ้านไปเลย”
ความสามารถในการสื่อสารและทักษะทางสังคม	14/0.60	ข้อคำถามไม่ตรงกับสิ่งที่ต้องการวัด	ปรับข้อคำถาม เป็น “ฉันช่วยรักษาความสะอาดของสถานที่สาธารณะ”
	18/0.60	ข้อคำถามไม่ตรงกับสิ่งที่ต้องการวัด	ปรับข้อคำถาม เป็น “ฉันคิดว่า การปฏิบัติตนตามกฎหมายเป็นสิ่งที่จะช่วยให้สังคมมีระเบียบวินัย”
	23/0.60	ข้อคำถามไม่ตรงกับสิ่งที่ต้องการวัด	ปรับข้อคำถาม เป็น “ฉันเต็มใจบริจาคเงินช่วยเหลือเด็กกำพร้า”
ความสามารถในการสื่อสารและทักษะทางสังคม (ต่อ)	25/0.60	การเล่นคนเดียวขึ้นอยู่กับสถานการณ์ว่าเล่นอะไรควรปรับข้อคำถามใหม่	ปรับข้อคำถาม เป็น “ฉันรู้สึกมีความสุขมากเมื่อได้ฟังเพลงที่ชอบ”
	26/0.60	ข้อคำถามเป็นการวัดความเมตตา ควรปรับข้อคำถามใหม่	ปรับข้อคำถาม เป็น “ฉันเต็มใจเข้าไปช่วยเหลือเมื่อเห็นสัตว์ได้รับบาดเจ็บหรือถูกรังแก”
	27/0.60	ข้อคำถามสื่อความไม่ชัดเจน	ปรับข้อคำถาม เป็น “ฉันมีความสุขเมื่อเพื่อนประสบความสำเร็จ”

3.6 ภายหลังจากได้ปรับปรุงแบบประเมินตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแล้ว ผู้วิจัยจึงนำไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเพื่อหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ ค่าความยากง่าย แล้วทำการหาค่าความเชื่อมั่นของแบบประเมินทั้งฉบับ นำเสนอดังตาราง 16

ตาราง 16 แสดงภาพรวมของผลการหาคุณภาพแบบประเมินทักษะชีวิต

แบบประเมินทักษะชีวิต	ค่าความยาก (p)	ค่าอำนาจจำแนก (r)	ค่าความเชื่อมั่น	สรุปผล
ด้านความสามารถในการคิด (การคิดอย่างมีวิจารณญาณ)	0.53 - 0.80	0.40 - 0.73	KR-20 = 0.81	มีคุณภาพ เหมาะสม
ด้านความสามารถในการคิด (ความคิดสร้างสรรค์)	-	0.33 - 0.63	KR-20 = 0.78	มีคุณภาพ เหมาะสม
ด้านความสามารถในการ การตัดสินใจและแก้ปัญหา	0.50 - 0.67	0.53 - 0.73	KR-20 = 0.80	มีคุณภาพ เหมาะสม
ด้านความสามารถในการสื่อสารและ ทักษะทางสังคม	-	0.38 - 0.65	$\alpha = 0.91$	มีคุณภาพ เหมาะสม
ด้านความสามารถในการควบคุม อารมณ์และจัดการกับความเครียด	-	0.33 - 0.61	$\alpha = 0.85$	มีคุณภาพ เหมาะสม
ด้านความสามารถในการรู้จักและ เข้าใจตนเอง	-	0.38 - 0.64	$\alpha = 0.87$	มีคุณภาพ เหมาะสม

4. แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิต มีขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพ ดังนี้

ผู้วิจัยกำหนดจุดมุ่งหมายในการสังเกต คือศึกษานิยามของทักษะชีวิต องค์ประกอบของทักษะชีวิต และพฤติกรรมบ่งชี้การมีทักษะชีวิตจำแนกตามองค์ประกอบ กำหนดประเด็นในการสังเกต แล้วดำเนินการสร้างแบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิตจำแนกตามองค์ประกอบ ได้จำนวน 35 ข้อ หลังจากนั้นนำแบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิต ที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญชุดเดิม ประเมินระดับความเหมาะสม และให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมโดยใช้แบบประเมินแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ หลังจากนั้นนำคะแนนการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญมาหาค่าเฉลี่ย โดยแปลความหมายระดับคุณภาพของแบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิตจากค่าเฉลี่ยโดยใช้เกณฑ์เดียวกับที่นำเสนอในหน้า 131

ผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ พบว่า แบบสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิตมีระดับความเหมาะสมอยู่ในเกณฑ์ที่กำหนด สามารถนำไปใช้ในการวิจัยได้ หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงจัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

5. แบบบันทึกการสะท้อนผลการเรียนของนักเรียน มีขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพ ดังนี้

ผู้วิจัยกำหนดจุดมุ่งหมายของการใช้แบบบันทึก กำหนดประเด็นในการสะท้อนผล แล้วดำเนินการสร้างแบบบันทึกการสะท้อนผลการเรียนของนักเรียน หลังจากนั้นนำแบบบันทึกที่สร้างขึ้น

ไปให้คณะกรรมการควบคุมปริญญาบัตรพิจารณาความเหมาะสม และรับฟังข้อเสนอแนะเพิ่มเติม นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุง แล้วจัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ในการวิจัย

4. การศึกษานำร่อง (Pilot Study)

ในขั้นนี้เป็นการนำหลักสูตรที่สร้างขึ้นไปทำการศึกษานำร่อง เพื่อศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของหลักสูตร แล้วจึงนำข้อค้นพบจากการศึกษานำร่อง มาปรับปรุงหลักสูตรก่อนนำไปใช้จริง ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการศึกษานำร่องหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2554 โรงเรียนบ้านโก ตำบลส้มป่อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 26 คน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยและโรงเรียนดังกล่าวมีสภาพการดำเนินงานการใช้หลักสูตรและการบริหารจัดการศึกษาไม่แตกต่างไปจากโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างและโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป ผู้วิจัยทำการศึกษานำร่อง จำนวน 2 หน่วยการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ละ 2 ชั่วโมง ดำเนินการจัดกิจกรรมครั้งละ 1 ชั่วโมง ผู้วิจัยเลือกศึกษาหน่วยกิจกรรมหน่วยที่ 1 รู้จักและเข้าใจตัวฉัน และหน่วยกิจกรรมหน่วยที่ 2 สถานฝันสร้างศรัทธา เนื่องจากหน่วยกิจกรรมทั้งสองหน่วยมีเนื้อหาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเองซึ่งเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้และปรับตัวในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมต่อไป ผลการศึกษานำร่อง ได้ข้อมูลสำหรับการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความเหมาะสมในเรื่อง เวลา และความเหมาะสมของกิจกรรม ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อค้นพบต่าง ๆ จากการศึกษานำร่องมาปรับปรุงแผนการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรเสริมให้มีความเหมาะสมต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร

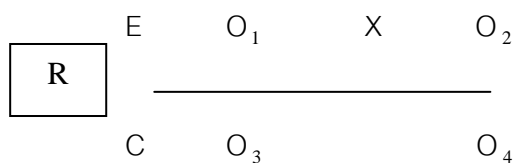
เมื่อได้หลักสูตรที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ และดำเนินการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ และข้อค้นพบจากการศึกษานำร่องแล้ว จึงนำหลักสูตรไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. จุดมุ่งหมาย

เพื่อหาประสิทธิภาพของหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

2. วิธีดำเนินการ

นำหลักสูตรไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหนองหมี่หวดง (ประชาวิทยาการ) โดยใช้แบบแผนการวิจัย แบบ Pretest- Posttest Control Group Design นำเสนอแบบแผนการวิจัย ดังนี้ (Campbell ;& Stanley. 1963: 12)

เมื่อ	R	แทน	การสุ่มเข้ากลุ่มทดลอง
	E	แทน	กลุ่มทดลอง
	C	แทน	กลุ่มควบคุม
	O ₁	แทน	การวัดทักษะชีวิตก่อนการทดลองของกลุ่มทดลอง
	O ₂	แทน	การวัดทักษะชีวิตหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง
	X	แทน	การทดลองหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
	O ₃	แทน	การวัดทักษะชีวิตก่อนการทดลองของกลุ่มควบคุม
	O ₄	แทน	การวัดทักษะชีวิตหลังการทดลองของกลุ่มควบคุม

ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

2.1 กำหนดประชากรในการวิจัย เป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2554 จำนวน 40 คน โรงเรียนบ้านหนองหมี่หัวดง (ประชาวิทยาจารย์) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 ซึ่งเป็นโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนดังกล่าวมีสภาพการดำเนินงาน การใช้หลักสูตร และการบริหารจัดการศึกษา ไม่แตกต่างไปจากโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยทั่วไป หลังจากนั้นจึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหนองหมี่หัวดง (ประชาวิทยาจารย์) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2554 จำนวน 40 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) หลังจากนั้นผู้วิจัยทำการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยการจับฉลากเพื่อจัดนักเรียนเป็นกลุ่มทดลอง (Experimental Group) และกลุ่มควบคุม (Control Group) กลุ่มละ 20 คน

2.2 ทำการวัดทักษะชีวิตก่อนการจัดกิจกรรมในหลักสูตร (Pre-test) กับนักเรียน ทั้ง 2 กลุ่ม

2.3 ดำเนินการจัดกิจกรรมตามเนื้อหาในหลักสูตร โดยกำหนดขั้นตอนการจัดกิจกรรมในแต่ละชั่วโมง 5 ชั้น ดังนี้

ชั้นที่ 1 สร้างแรงจูงใจในการเรียน เป็นขั้นที่ครูนำเสนอเนื้อหาในภาพรวมและเปิดโอกาสให้นักเรียนอภิปรายถึงความสำคัญของเนื้อหาที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรม

ขั้นที่ 2 แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เป็นขั้นที่เปิดโอกาสให้นักเรียนบอกหรือเล่าถึงประสบการณ์ของตนเองหรือบุคคลอื่นที่รู้จักที่มีเกี่ยวกับเนื้อหาที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรม

ขั้นที่ 3 ประสานพลังฝึกคิด เป็นขั้นที่ครูมอบหมายงานหรือกิจกรรมให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมเป็นกลุ่ม โดยมุ่งให้ทุกคนร่วมกันฝึกคิดและแลกเปลี่ยนความคิดร่วมกัน

ขั้นที่ 4 ผลิตผลงานนำเสนอ เป็นขั้นที่ให้นักเรียนบันทึกผลการปฏิบัติกิจกรรมลงในใบงาน/ใบกิจกรรมตามที่ได้รับมอบหมาย โดยร่วมกันออกแบบ ตกแต่งผลงาน และออกแบบการนำเสนอผลงาน

ขั้นที่ 5 สรุป ประเมิน สู่การประยุกต์ใช้ เป็นขั้นที่ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปความรู้เนื้อหาที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรม อภิปรายผลการปฏิบัติกิจกรรม พูดยุติความรู้สึกและเสนอแนะแนวทางในการนำความรู้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

2.4 ทำการวัดทักษะชีวิตหลังการจัดกิจกรรมตามหลักสูตร (Post-test) กับนักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม

2.5 นำผลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล

3. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองใช้หลักสูตร มีดังนี้

3.1 เอกสารหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่พัฒนาขึ้น ซึ่งประกอบด้วย คู่มือการใช้หลักสูตร สำหรับครู แผนการจัดกิจกรรม แบบประเมินทักษะชีวิต แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิต และบันทึกการสะท้อนผลการเรียนรู้ของนักเรียน

4. ระยะเวลาในการทดลองใช้หลักสูตร

กำหนดระยะเวลาในการทดลองใช้หลักสูตร จำนวน 32 ชั่วโมง โดยดำเนินการจัดกิจกรรมสัปดาห์ละ 4 ครั้ง ครั้งละ 60 นาที ตั้งแต่เวลา 15.00 – 16.00 น. ใช้แผนการจัดกิจกรรม 31 แผน โดยในการจัดกิจกรรมแผนที่ 31 ผู้วิจัยกำหนดเวลาจัดกิจกรรม 2 ชั่วโมง เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่นักเรียนจะต้องไปแหล่งเรียนรู้เพื่อทำกิจกรรมและฝึกปฏิบัติกับวิทยากรที่เป็นพระสงฆ์

5. การดำเนินการใช้หลักสูตร

5.1 การเตรียมการก่อนการทดลอง

5.1.1 จัดเตรียมเอกสารหลักสูตร สื่อและอุปกรณ์ที่จะใช้

5.1.2 จัดประชุมครูและนักเรียน เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจเกี่ยวกับรายละเอียดของหลักสูตร วิธีการหรือแนวทางการจัดกิจกรรม การวัดและประเมินผล

5.2 ดำเนินการทดลอง

ในการดำเนินการทดลองใช้หลักสูตร 31 ครั้ง ครั้งละ 1 ชั่วโมง ครั้งสุดท้ายใช้เวลาจัดกิจกรรม 2 ชั่วโมง รวมเวลา 32 ชั่วโมง กำหนดขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

5.2.1 ทำการวัดทักษะชีวิตก่อนการทดลอง

5.2.2 ดำเนินการทดลองใช้หลักสูตร โดยดำเนินการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรพัฒนาทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ ผลจากการทดลองใช้หลักสูตร นำเสนอตัวอย่างผลจากการจัดกิจกรรม 2 หน่วย โดยภาพรวมและผลการจัดกิจกรรมหน่วยที่ 4 นำเสนอดังตาราง 17-18 และภาพรวมและผลการจัดกิจกรรมหน่วยที่ 6 นำเสนอดังตาราง 19-20

ตาราง 17 แสดงภาพรวมของหน่วยกิจกรรมที่ 4

หน่วยที่ / ชื่อหน่วย	หน่วยที่ 4 เวทีสร้างนักคิด
ขอบข่ายและภาพรวมของหน่วยกิจกรรม	หน่วยกิจกรรมนี้ประกอบด้วยแผนการจัดกิจกรรม 4 แผน ใช้เวลาจัดกิจกรรม 4 ชั่วโมง กิจกรรมจะเน้นในเรื่องการพัฒนาความสามารถในการคิด การฝึกคิดรายบุคคล รายกลุ่ม การสร้างผลงานจากการคิด และการทำงานร่วมกับผู้อื่น
จุดมุ่งหมาย	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการคิดที่มีต่อการดำเนินชีวิต 2. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนฝึกทักษะการคิดที่จำเป็น 3. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น 4. เพื่อฝึกให้เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนฝึกทักษะการแก้ปัญหาและตัดสินใจ 5. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์ 6. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนฝึกใช้การคิดในการตัดสินใจและแก้ปัญหา
ทักษะชีวิตที่ต้องการเน้น	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความสามารถในการคิด 2. ความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา
ทักษะการคิดที่ต้องการเน้น	<ol style="list-style-type: none"> 1. การวิเคราะห์ 2. การประเมิน 3. ความคิดสร้างสรรค์ ด้าน การคิดยืดหยุ่น
เทคนิควิธี	<ol style="list-style-type: none"> 1. การอภิปราย 2. การระดมสมอง 3. เกม 4. สถานการณ์จำลอง 5. เทคนิค PMI

ตาราง 17 (ต่อ)

หน่วยที่ / ชื่อหน่วย	หน่วยที่ 4 เวทีสร้างนักคิด
กิจกรรมส่งเสริมทักษะชีวิต	<p>แผนที่ 1 คุณค่าของการคิด</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. กิจกรรมหอคอยสามัคคี <p>แผนที่ 2 เข้มทิศพิชิตปัญหา</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. เกม “ยอดนักคิด” 3. ตัวอย่างสถานการณ์ “ทางเลือกของบูม” 4. กิจกรรม “เลือกทางไหนดี” <p>แผนที่ 3 พัฒนาความคิดและการตัดสินใจ</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. กิจกรรม “อุปสรรคกู้ชีพ” 6. กิจกรรม “ตัดสินใจอย่างไรดี” <p>แผนที่ 4 สร้างภูมิคุ้มกันด้วยการคิด</p> <ol style="list-style-type: none"> 7. กิจกรรม “เหมือนอย่างไร” 8. ตัวอย่างสถานการณ์ “ทางเลือกของนพพร” 9. กิจกรรม “เรียงความสามัคคี”

ตาราง 18 แสดงผลการทดลองใช้หลักสูตรหน่วยกิจกรรมที่ 4 นำเสนอรายแผนการจัดกิจกรรม

แผนที่ / ชื่อแผน	ผลการจัดกิจกรรม
<p>1</p> <p>คุณค่าของการคิด</p> <p>กิจกรรม “หอคอยสามัคคี”</p>	<p>กิจกรรม “หอคอยสามัคคี” ทำให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการคิด การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกับผู้อื่น นักเรียนสามารถร่วมกันทำงานตามข้อกำหนดได้สำเร็จ คือ กำหนดให้วางแผนออกแบบการสร้างหอคอยโดยการต่อหลอดกาแฟให้เป็นรูปหอคอยที่มีความสูงที่สุด และมีความมั่นคงที่สุด โดยจุดสูงสุดของหอคอยต้องมีที่สำหรับวางลูกปิงปองไว้และไม่ให้ตก กิจกรรมนี้ผู้วิจัยแบ่งนักเรียนออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มละ 5 คน ในระหว่างที่นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมจะสังเกตเห็นว่า มีนักเรียนกลุ่มหนึ่งใช้วิธีการออกแบบโดยการร่างลงในกระดาษก่อนแล้วค่อยลงมือสร้าง ส่วนอีก 3 กลุ่มจะให้ผู้นำของกลุ่มเป็นคนวางแผนแล้วค่อย ๆ ต่อขึ้นเป็นรูปร่างโดยที่สมาชิกในกลุ่มช่วยเหลือกัน โดยทุกกลุ่มจะเริ่มทำฐานหอคอยก่อนเนื่องจากการต่อหอคอยสามัคคีมีข้อจำกัดว่าต้องไม่ใช้วัสดุอื่นช่วย การต่อหลอดกาแฟเป็นหอคอย จึงแสดงให้เห็นถึงการแก้ปัญหานักเรียนได้อย่างชัดเจนว่าจะทำอย่างไรหลอดกาแฟจึงจะสามารถต่อกันได้ โดยที่ต้องต่อให้ได้สูงที่สุดและมั่นคงที่สุด ผลการสังเกตพบวิธีแก้ปัญหานักเรียนในการต่อหลอดกาแฟที่สามารถจำแนกได้ 2 แนวทาง คือ</p>

ตาราง 18 (ต่อ)

แผนที่ / ชื่อแผน	ผลการจัดกิจกรรม
	<p>บีบปลายหลอดกาแฟอันหนึ่งแล้วเสียบใส่ลงในปลายของหลอดกาแฟอีกอันหนึ่ง และอีกแนวทางหนึ่ง คือ ใช้หลอดกาแฟอันหนึ่งเป็นตัวมัดเชือกให้หลอดกาแฟ 2 อัน สามารถต่อกันได้ ซึ่งแนวทางแรกส่วนมากจะใช้ทำเป็นส่วนที่จะต่อหลอดคอยให้สูง และแนวทางที่สองส่วนมากจะใช้ทำส่วนฐานและยึดลูกปิงปองไว้ตรงปลายยอดหลอดคอย แต่ก็พบว่ามียุทธวิธีหนึ่งที่ไม่สามารถวางลูกปิงปองไว้ตรงส่วนที่สูงที่สุดของหลอดคอยได้ นักเรียนจึงหาวิธีแก้ปัญหาโดยลองทำ 2 – 3 วิธี ในระหว่างนี้สมาชิกของกลุ่มก็จะช่วยกันคิด คนที่เป็นเจ้าของความคิดก็จะลองทำตามความคิดของตนเองให้เพื่อนดู เมื่อยังไม่สามารถแก้ปัญหาได้ก็จะให้เพื่อนคนอื่นแสดงความคิดและลองสาธิตให้ดูในที่สุดกลุ่มนี้ได้ข้อสรุปวิธีการแก้ปัญหาโดยการหักหลอดกาแฟให้เป็นรูปสามเหลี่ยมโดยเสียบปลายหลอดทั้งสองข้างเข้าหากันเพื่อเชื่อมให้เป็นรูปร่างแล้วนำลูกปิงปองใส่ลงไปตรงกลางของรูปสามเหลี่ยมซึ่งก็สามารถยึดลูกปิงปองไว้ได้ เมื่อสามารถสร้างผลงานได้สำเร็จนักเรียนจะมีความรู้สึกดีใจ มีความสุข และช่วยผู้ในกลุ่มที่ยังทำไม่เสร็จ ภายหลังจากจบกิจกรรม ผู้วิจัยร่วมสนทนาสรุปผลการทำกิจกรรมโดยการถามคำถามเพื่อให้นักเรียนพูดถึงผลงานของกลุ่มเกี่ยวกับการตั้งชื่อหลอดคอย, ลักษณะเด่นของหลอดคอย และสอบถามเกี่ยวกับกระบวนการทำงาน ได้แก่ ขั้นตอนการทำงานของกลุ่ม, ปัญหาที่พบ และวิธีแก้ไขปัญหา นักเรียนแสดงความคิดเห็นและตอบคำถามทุกข้อได้ดี ผู้วิจัยได้สอบถามนักเรียนเกี่ยวกับความรู้สึกที่มีต่อผลงาน นักเรียนตอบว่ารู้สึกภูมิใจที่ได้สร้างผลงานร่วมกัน หลังจากนั้นเปิดโอกาสให้อภิปรายเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรมนี้ นักเรียนระบุว่า ทำให้ได้ฝึกคิด ฝึกแก้ปัญหา ฝึกการทำงานร่วมกับคนอื่น ฝึกความสามัคคี ฝึกการควบคุมอารมณ์และการยอมรับความคิดเห็นของเพื่อน และเมื่อผู้วิจัยสอบถามนักเรียนว่า “สิ่งที่ช่วยให้นักเรียนทำงานได้ประสบความสำเร็จและบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการและทำให้นักเรียนรู้สึกภูมิใจคืออะไร” นักเรียนตอบว่า “ความสามัคคี ไม่ทะเลาะกัน , การคิดร่วมกัน ช่วยกันทำงาน, การยอมรับผู้อื่น และการไม่แสดงอารมณ์ที่ไม่ดี</p>
<p>2 เข็มทิศพิชิตปัญหา เกม “ยอดนักคิด” กิจกรรม “เลือกทางไหนดี”</p>	<p>ในแผนการจัดกิจกรรมนี้ ผู้วิจัยให้นักเรียนเล่นเกม “ยอดนักคิด” ซึ่งเป็นการคิดคำตอบให้ได้มากที่สุดภายในเวลาที่กำหนด กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในด้านการคิดคล่อง คิดริเริ่ม และคิดยืดหยุ่น ผู้วิจัยเริ่มกิจกรรมโดยให้แต่ละกลุ่มคิดในประเด็นเดียวกันก่อน คือ “เราใช้ใบตองทำอะไรได้บ้าง” กำหนดเวลา 3 นาที เมื่อให้สัญญาณเริ่ม นักเรียนแต่ละกลุ่มช่วยกันคิดตามประเด็นที่กำหนดแล้วนำเสนอผลงาน ซึ่งพบว่า นักเรียนแต่ละกลุ่มสามารถคิดคำตอบได้จำนวนมาก โดยเฉพาะจะมีจำนวนคำตอบ 12 ข้อ ส่วนมากคำตอบจะเน้น</p>

ตาราง 18 (ต่อ)

แผนที่ / ชื่อแผน	ผลการจัดกิจกรรม
	<p>ไปที่ประโยชน์ในการใช้ห้องสิ่งของ ซึ่งพบได้จากคำตอบของทุกกลุ่ม แต่ก็พบตัวอย่างคำตอบที่น่าสนใจ เช่น “นำใบตองแห้งมาสานเป็นหมวก”, “นำมาใช้ทำกระดาษ”, “นำมาใช้ขัดรองเท้า” หลังจากนั้นจึงให้ฝึกคิดในประเด็นใหม่โดยการจับฉลากเลือกมาก 1 ประเด็น จากทั้งหมด 5 ประเด็น ได้แก่ “เราใช้หนังสือพิมพ์ทำอะไรได้บ้าง”, “เราใช้ผ้าขาวม้าทำอะไรได้บ้าง”, “เราใช้รองเท้าทำอะไรได้บ้าง”, “เราใช้กระป๋องทำอะไรได้บ้าง” และ “เราใช้กะลามะพร้าวทำอะไรได้บ้าง” โดยนักเรียนเลือกได้ “เราใช้กะลามะพร้าวทำอะไรได้บ้าง” ผลจากการปฏิบัติงานพบว่า จำนวนคำตอบของแต่ละกลุ่มมีจำนวนคำตอบใกล้เคียงกัน คือ 18, 16, 15 และ 13 เมื่อพิจารณาคำตอบของนักเรียนแต่ละกลุ่มพบว่า คำตอบมีลักษณะที่หลากหลาย ไม่ค่อยซ้ำกัน ตัวอย่างคำตอบที่น่าสนใจ เช่น “ใช้ทำรองเท้า”, “ใช้ทำเป็นรั้วบ้าน”, “ใช้ฝังลงในดินเป็นที่บริหารเท้า”, “ใช้ทำฝักบัว”, “ใช้ทำหัวบีบขนมจีน” ซึ่งผู้วิจัยสนใจคำตอบสุดท้ายจึงลองสอบถามเพิ่มเติมพบข้อมูลว่า นักเรียนคนหนึ่งในกลุ่มนี้มีผู้ปกครองที่ไปรับจ้างบีบขนมจีนและได้เคยตามผู้ปกครองไปและพบว่าหัวบีบขนมจีนจะประยุกต์ใช้กระป๋องที่เจาะเป็นรูแล้วใช้ผ้าขาวห่อ เมื่อใช้นานไปอาจเป็นสนิมและไม่ปลอดภัย ถ้าใช้กะลามะพร้าวแทนก็จะทำให้ปลอดภัยมากขึ้นเพราะเป็นสิ่งที่ได้จากธรรมชาติและสามารถใช้ประโยชน์ได้เหมือนกัน เมื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายสรุปประโยชน์ที่ได้รับจากการร่วมกิจกรรม นักเรียนระบุ “ได้ฝึกคิดในสิ่งแปลกใหม่”, “ได้คิดร่วมกัน”, “ได้ฝึกการทำงานร่วมกันและความสามัคคี”</p> <p>กิจกรรม “เลือกทางไหนดี” กิจกรรมนี้ผู้วิจัยให้นักเรียนฝึกคิดวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับกรณีตัวอย่างโดยใช้เทคนิค PMI กรณีตัวอย่างเป็นเรื่องของเด็กหญิงคนหนึ่งที่มีรูปร่างอ้วนและอยากทำให้ตนเองมีน้ำหนักลดลง นักเรียนได้ฝึกการคิดวิเคราะห์และประเมินผล การคิดโดยใช้เทคนิค PMI ผลจากไปกิจกรรมของนักเรียน พบว่า นักเรียนสามารถวิเคราะห์ผลจากกรณีตัวอย่างที่เป็นผลทางบวก (Plus:P) ผลทางลบ (Minus: M) และประเมินทางเลือกเพื่อตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับการแก้ปัญหา (Intersting: I) ตัวอย่างทางเลือกสำหรับการแก้ปัญหาที่นักเรียนเลือก เช่น “การออกกำลังกายเพื่อลดความอ้วน”, “การหลีกเลี่ยงการรับประทานอาหารที่มีไขมันสูง”, “การทำใจยอมรับกับสภาพของตนเอง”</p>
<p>3 พัฒนาความคิดและ การตัดสินใจ กิจกรรม “อุปการณ์กู้ชีพ”</p>	<p>กิจกรรม “อุปการณ์กู้ชีพ” เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนช่วยกันคิดวิเคราะห์และให้เหตุผลเกี่ยวกับการตัดสินใจในสถานการณ์ที่กำหนด โดยผู้วิจัยกำหนดว่าเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันและต้องอพยพทันที มีสิ่งของ 15 อย่างให้นักเรียนต้องตัดสินใจเลือกสิ่งของติดตัวไปได้แก่ กรรไกร ปลายกระป๋อง ไฟฉาย แผนที่ ยากันยุง</p>

ตาราง 18 (ต่อ)

แผนที่ / ชื่อแผน	ผลการจัดกิจกรรม
<p>กิจกรรม “ตัดสินใจอย่างไรดี”</p>	<p>ผ้าห่ม รองเท้าแตะ เนื้อตากแห้ง ข้าวสาร หนังสือ ไม่ชื้อไฟ กระติกน้ำ เงิน 1,000 บาท บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป และเข็มทิศ โดยให้เรียงลำดับตามความจำเป็นพร้อมทั้งบอกเหตุผล คำตอบของนักเรียนจากสถานการณ์ที่ให้วิเคราะห์ มีความคล้ายคลึงกัน โดย 3 กลุ่มเลือก แผนที่ , เข็มทิศ และไฟฉาย อยู่ใน 3 ลำดับแรก และทุกกลุ่ม นักเรียนให้เหตุผลว่า “3 สิ่งนี้เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เราไม่หลงป่าและสามารถหาทางออกได้” ส่วนอีก 1 กลุ่ม เลือก ไฟฉาย ปลากะป๋อง และยากันยุง โดยให้เหตุผลว่า “การเดินทางในป่าตอนกลางคืนใช้เพียง ไฟฉายก็พอ เข็มทิศกับแผนที่ไม่ได้ช่วยอะไรมากนักเพราะมองไม่เห็น ใช้การสังเกตดาวเหนือก็ช่วยได้เหมือนกัน และไม่รู้ว่าจะต้องอยู่ในป่านานเท่าไรซึ่งเราอาจหิว ปลากะป๋องเป็นอาหารที่กินง่าย เปิดกินได้เลย และเมื่อเดินทางกลางคืนในป่า จะมียุงเยอะ ยากันยุงก็จะช่วยป้องกันยุงกัดได้” ขณะเดียวกันทุกกลุ่มจะเลือก เงิน 1,000 บาท เป็นลำดับสุดท้าย โดยให้เหตุผลว่า “เงิน 1,000 บาท ไม่จำเป็นเลยเพราะไม่สามารถนำไปซื้ออะไรในสถานการณ์นี้ได้”</p> <p>กิจกรรม “ตัดสินใจอย่างไรดี” เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนฝึกคิดวิเคราะห์ ให้เหตุผลและตัดสินใจ โดยกำหนดตัวอย่างสถานการณ์ 4 เรื่อง ได้แก่ “ปฏิเสธรอย่างไร” , “ปัญหาของบาส” , “บทเรียนข้างบ้าน” และ “ความรักของบูม” ผลจากการทำกิจกรรมในใบกิจกรรมของนักเรียนพบว่า สถานการณ์ตัวอย่างที่เลือก นักเรียนสามารถระบุทางเลือกในการตัดสินใจ 5 ทางเลือกขึ้นไป และระบุว่าแนวทางในการตัดสินใจที่กลุ่มเลือกคือ “การปฏิเสธ” พร้อมทั้งให้เหตุผลประกอบการตัดสินใจ เช่น “จะทำให้เสียอนาคต ทำให้พ่อแม่เสียใจ ไม่เป็นที่ยอมรับของเพื่อน ๆ” , “จะทำให้ไม่ติดยาเสพติด” ,</p>
<p>4 สร้างภูมิคุ้มกัน ด้วยการคิด กิจกรรม “เหมือนอย่างไร” กิจกรรม “เรียงความสามัคคี”</p>	<p>กิจกรรม “เหมือนอย่างไร” เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนฝึกคิดวิเคราะห์และคิดสร้างสรรค์ โดยให้คิดถึงความเหมือนของสิ่งของ 2 สิ่ง ได้แก่ “ถุงเท้ากับผ้าห่ม” , “นกกกับหลอดไฟ” , “โต๊ะกับถุงมือ” , “บ้านกับดอกไม้” และ “ขวดน้ำกับกระเป๋” ผลจากการทำกิจกรรมนี้ นักเรียนสามารถบอกความเหมือนของสิ่งของ 2 สิ่งได้พร้อมทั้งให้เหตุผลประกอบว่าคุณลักษณะที่นักเรียนใช้มาสนับสนุนความคิดนั้นคืออะไร “เช่น นกกกับหลอดไฟ เหมือนกันตรงที่มีความร้อนเหมือนกัน เพราะนกกเป็นสัตว์เลือดอุ่น และหลอดไฟก็มีความร้อน” , “ขวดน้ำกับกระเป๋เหมือนกันตรงที่สามารถใช้ใส่สิ่งของได้” , “บ้านกับดอกไม้ เหมือนกันตรงที่ใช้อาศัยได้ บ้านเป็นที่อยู่อาศัยของคน ส่วนดอกไม้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์เล็ก ๆ”</p> <p>กิจกรรม “เรียงความสามัคคี” เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนฝึกทักษะการคิด การสื่อสาร และการทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยผู้วิจัยกำหนดหัวข้อ “เด็กรุ่นใหม่ห่างไกลยาเสพติด” แล้วให้แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดและเขียนเรียงความของกลุ่มแล้วนำเสนอ</p>

ตาราง 18 (ต่อ)

แผนที่ / ชื่อแผน	ผลการจัดกิจกรรม
	ผลจากการตรวจผลงาน พบว่า นักเรียนแต่ละกลุ่มมีแนวคิดในการป้องกันยาเสพติด จำแนกได้ 2 แนวทาง คือ การปฏิบัติตนที่ห่างไกลยาเสพติด และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เช่น การเดินรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด การพักผ่อนเพื่อนหรือน้อง

ตาราง 19 แสดงภาพรวมหน่วยกิจกรรมที่ 6

หน่วยที่ / ชื่อหน่วย	หน่วยที่ 6 ปฏิบัติงานสำนักพลเมืองดี
ขอบข่ายและภาพรวม ของหน่วยกิจกรรม	หน่วยกิจกรรมนี้ประกอบด้วยแผนการจัดกิจกรรม 4 แผน ใช้เวลาจัดกิจกรรม 4 ชั่วโมง กิจกรรมจะเน้นในเรื่องการให้ความสำคัญเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การปลูกฝังวินัยที่ดี บทบาทและหน้าที่ของการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และการมีต้นแบบที่ดีในการปฏิบัติตนให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม
จุดมุ่งหมาย	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตนในฐานะสมาชิกที่ดีของสังคม 2. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนฝึกปฏิบัติตนเพื่อให้ความรับผิดชอบต่อสังคม 3. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนฝึกคิดวิเคราะห์และคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติตนที่เหมาะสมในการมีความรับผิดชอบต่อสังคม 4. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการมีวินัยในตนเอง
ทักษะชีวิต ที่ต้องการเน้น	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความสามารถในการสื่อสารและทักษะทางสังคม 2. ความสามารถในการคิด 3. ความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา
ทักษะการคิด ที่ต้องการเน้น	<ol style="list-style-type: none"> 1. การวิเคราะห์ 2. การประเมิน 3. ความคิดสร้างสรรค์
เทคนิควิธี	<ol style="list-style-type: none"> 1. การอภิปราย 2. การระดมสมอง 3. บทบาทสมมุติ
กิจกรรมส่งเสริมทักษะชีวิต	แผนที่ 1 หน้าที่ของใคร <ol style="list-style-type: none"> 1. กิจกรรม “หน้าที่นั้นสำคัญไฉน” 2. บทบาทสมมุติ “เด็กไทยใส่ใจหน้าที่” แผนที่ 2 วินัยสร้างสังคม

ตาราง 19 แสดงภาพรวมหน่วยกิจกรรมที่ 6

หน่วยที่ / ชื่อหน่วย	หน่วยที่ 6 ปฏิบัติงานสำนึกพลเมืองดี
	3. กิจกรรม “คิดวิเคราะห์เพื่อนิสัย” 4. กิจกรรม “หลากหลายทางสร้างวินัย” แผนที่ 3 ชื่นชมคนทำดี 5. กิจกรรม “คนดีที่นำภูมิใจ” แผนที่ 4 สุขกับวิถีพอเพียง 6. กิจกรรม “วัยใสหัวใจพอเพียง”

ตาราง 20 แสดงผลการทดลองใช้หลักสูตรหน่วยกิจกรรมที่ 6 นำเสนอรายแผนการจัดกิจกรรม

แผนที่ / ชื่อแผน	ผลการจัดกิจกรรม
1 หน้าที่ของใคร กิจกรรม “หน้าที่นั้นสำคัญไฉน” บทบาทสมมุติ “เด็กไทยใส่ใจหน้าที่”	<p>กิจกรรม “หน้าที่นั้นสำคัญไฉน” เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้ฝึกคิดวิเคราะห์จากประเด็นปัญหาที่กำหนด โดยให้คิดจากสาเหตุ คาดเดาผลที่จะตามมา และคิดหาวิธีการปรับปรุงแก้ไข มีกิจกรรมให้นักเรียนทำ 2 กิจกรรม โดยกิจกรรมแรกผู้วิจัยเป็นผู้กำหนดประเด็นปัญหา คือ “ปัญหาน้ำเน่าเสีย” และกิจกรรมที่ 2 ให้นักเรียนร่วมกันกำหนดประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนหรือชุมชนและต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน</p> <p>กิจกรรมนี้ใช้เทคนิคส่งเสริมการคิดคือ การเขียนผังกราฟฟิก ประเภท Sequential Map และ Concept Mapping ในระหว่างการทำกิจกรรมแต่ละกลุ่มจะร่วมมือกันคิดและตกแต่งผลงาน ผลจากการทำกิจกรรมพบว่า นักเรียนสามารถระบุสาเหตุของปัญหา คาดเดาผลที่จะตามมา และบอกวิธีการปรับปรุงแก้ไขปัญหาได้อย่างน้อย 6 วิธี ส่วนประเด็นปัญหาที่นักเรียนร่วมกันกำหนดและเห็นว่าเป็นปัญหาเร่งด่วน</p> <p>นักเรียน 3 กลุ่มสามารถระบุปัญหาได้ตามเงื่อนไขที่กำหนด โดย 3 กลุ่ม ระบุปัญหาดังนี้ “ปัญหาขยะในโรงเรียน” และ “ปัญหาขยะในชุมชน” “ปัญหาการใช้สารเคมีในชุมชน” แต่จะมีกลุ่มหนึ่งที่ระบุปัญหาที่นอกเหนือจากเงื่อนไขที่กำหนด คือ “ปัญหาน้ำท่วม” ซึ่งในชุมชนที่เป็นพื้นที่วิจัยไม่เคยประสบกับปัญหาน้ำท่วมเลย</p> <p>กิจกรรมบทบาทสมมุติ “เด็กไทยใส่ใจหน้าที่” กิจกรรมนี้เปิดโอกาสให้นักเรียนแต่ละกลุ่มแสดงบทบาทสมมุติเกี่ยวกับการทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย คือ การตรวจสอบความเรียบร้อยของสนามกีฬา ก่อนที่จะทำการแข่งขันแต่นักเรียนไปทำตามเมื่อจัดการแข่งขันทำให้เกิดอุบัติเหตุกับนักกีฬาเนื่องจากความไม่เรียบร้อยของสนาม</p> <p>ผลจากการสังเกตการณ์ร่วมกิจกรรมพบว่า นักเรียนสามารถแสดงบทบาทได้ตามเนื้อเรื่องที่กำหนด แต่ก็ยังมีความเขินอายในการที่จะแสดงบทบาทสมมุติ สังเกตว่านักเรียนจะหัวเราะขณะแสดงและไม่แสดงสีหน้าที่สอดคล้องกับเหตุการณ์ในเรื่อง</p>

ตาราง 20 (ต่อ)

แผนที่/ชื่อแผน	ผลการจัดกิจกรรม
<p style="text-align: center;">2</p> <p style="text-align: center;">วินัยสร้างสังคม</p> <p style="text-align: center;">กิจกรรม</p> <p style="text-align: center;">“คิดวิเคราะห์เพาะนิสัย”</p> <p style="text-align: center;">กิจกรรม</p> <p style="text-align: center;">“หลากหลายทางสร้างวินัย”</p>	<p>ภายหลังจากจบกิจกรรมผู้วิจัยให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายสรุปสิ่งที่เรียนและเขียนบันทึกการถอดบทเรียน นักเรียนบางคนระบุว่า ตนเองไม่มีความมั่นใจในการแสดง</p> <p>กิจกรรม“คิดวิเคราะห์เพาะนิสัย” กิจกรรมนี้จะให้นักเรียนฝึกคิดวิเคราะห์จากสถานการณ์น้ำท่วมจาก 2 ประเทศ คือ ประเทศไทย และประเทศญี่ปุ่น แล้วช่วยกันคิดในประเด็นของสังคมที่มีวินัยและสังคมที่ขาดวินัย ผลการทำกิจกรรมของนักเรียนพบว่า นักเรียนแสดงความคิดเห็นที่หลากหลายนัก ส่วนมากจะเป็นการระบุในทางที่ตรงกันข้ามกัน เช่น สังคมที่มีวินัย – ปฏิบัติตามกฎหมาย, สังคมที่ไม่มีวินัย - คนไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย นักเรียนทุกกลุ่มเขียนคำตอบในลักษณะเดียวกัน ดังนั้นการกำหนดประเด็นลักษณะนี้ไม่สามารถกระตุ้นการคิดที่หลากหลายของนักเรียน จึงเป็นข้อค้นพบสำหรับการปรับปรุงหลักสูตรต่อไป</p> <p>กิจกรรม “หลากหลายทางสร้างวินัย” กิจกรรมนี้เป็นการให้นักเรียนคิดเกี่ยวกับแนวทางในการสร้างวินัยในโรงเรียน ซึ่งพบว่านักเรียนสามารถระบุแนวทางในการสร้างวินัยได้อย่างน้อย 6 แนวทางขึ้นไป ซึ่งเป็นแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการนำไปปฏิบัติ และบางแนวทางเป็นสิ่งที่นักเรียนเห็นว่าเป็นปัญหาที่พบทุกวัน เช่น “การทิ้งขยะให้เป็นที่”, “มีความรับผิดชอบต่องานที่ครูมอบหมายและทำให้เสร็จ”</p>
<p style="text-align: center;">3</p> <p style="text-align: center;">ชื่นชมคนทำดี</p> <p style="text-align: center;">กิจกรรม “คนดีที่น่าภูมิใจ”</p>	<p>กิจกรรม “คนดีที่น่าภูมิใจ” กิจกรรมนี้ให้นักเรียนฝึกคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับการกระทำที่น่ายกย่องของบุคคลที่เป็นตัวอย่างในสังคมหรือในชุมชน นักเรียนทุกกลุ่มเลือกนำเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และนำเสนอผลงานเป็นแผนที่ความคิดที่ครอบคลุมพระราชกรณียกิจของพระองค์ท่าน หลังจากนั้นจึงนำเสนอด้วยวาจา ผลจากการสังเกตพฤติกรรมพบว่า นักเรียนแต่ละกลุ่มให้ความร่วมมือในการออกแบบและตกแต่งผลงานด้วยดี และเมื่อผู้วิจัยทำการซักถามนักเรียนถึงเหตุผลที่เลือกเขียนถึงพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ นักเรียนตอบว่า “มีความภาคภูมิใจในการทำงานของพระองค์ท่าน”, “พระองค์ท่านเป็นแบบอย่างที่ดีที่สุดสำหรับคนไทย”, “พระองค์ท่านมีพระคุณกับประเทศไทยและทำสิ่งที่ดี ๆ ให้คนไทยทุกคน”</p>
<p style="text-align: center;">4</p> <p style="text-align: center;">สุขกับวิถีพอเพียง</p> <p style="text-align: center;">กิจกรรม</p> <p style="text-align: center;">“วัยใสหัวใจพอเพียง”</p>	<p>กิจกรรม “วัยใสหัวใจพอเพียง” กิจกรรมนี้ให้นักเรียนคิดวิเคราะห์และเขียนแนวทางการนำวิถีพอเพียงมาใช้กับตนเองแล้วนำเสนอเป็นแผนภาพความคิด ผลการปฏิบัติกิจกรรมพบว่า นักเรียนทุกกลุ่มสามารถเขียนและนำเสนอแนวทางในการนำวิถีพอเพียงมาใช้ โดยส่วนมากเขียนคำตอบที่สอดคล้องกับมโนทัศน์ของทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง แต่จะไม่มีแปลกใหม่มากนัก เช่น “เก็บออมเงินทุกวัน”, “ใช้ดินสอหรือปากกาจนกว่าหมึกจะหมดจึงเปลี่ยนใหม่”</p>

จากการนำเสนอผลการทดลองใช้หลักสูตรจากหน่วยกิจกรรมทั้ง 2 หน่วย ที่นำเสนอข้างต้น ถือได้ว่า หน่วยการจัดกิจกรรมที่ 4 มีผลการจัดกิจกรรมที่ทำให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมที่สะท้อนถึงการมีทักษะชีวิตที่ชัดเจน ขณะที่หน่วยการจัดกิจกรรมที่ 6 มีผลการจัดกิจกรรมที่ทำให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมที่สะท้อนถึงการมีทักษะชีวิตที่ชัดเจนนักทั้งนี้อาจเป็นเพราะเนื้อหาที่กำหนดให้นักเรียนเรียนรู้และปฏิบัติกิจกรรมนั้นเป็นเนื้อหาที่มีคำอธิบายหรือข้อเขียนนำเสนออยู่แล้ว จึงเป็นข้อจำกัดที่นักเรียนไม่ค่อยได้คิดอย่างหลากหลาย แต่ทั้งนี้ผลการทดลองใช้หลักสูตรทั้ง 2 หน่วยกิจกรรม ทำให้เกิดข้อค้นพบที่มีประโยชน์สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป สรุปผลการทดลองใช้หลักสูตรจำแนกเป็นรายประเด็นได้ดังนี้

ลักษณะของกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมที่สะท้อนถึงการมีทักษะชีวิตที่ชัดเจน ควรเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกคิดร่วมกัน อาจเป็นเกม หรือสถานการณ์ที่ครูกำลังคิดขึ้นมา กิจกรรมลักษณะนี้จะทำลายความสามารถของนักเรียนให้แสดงความสามารถในการคิด การแก้ปัญหา และการตัดสินใจได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้นักเรียนยังได้ฝึกการยอมรับผู้อื่น และการควบคุมอารมณ์ของตนเอง ทั้งนี้กิจกรรมควรมีความเหมาะสมกับระดับความสามารถและวัยของนักเรียน ขณะที่

การให้ตัวอย่าง ควรพิจารณาที่ใกล้ตัวนักเรียน เพราะจะทำให้นักเรียนทำความเข้าใจได้ง่ายเนื่องจากมีประสบการณ์ในเรื่องนั้น และนักเรียนจะสามารถแสดงความคิดเห็นและการคิดได้ดีกว่าโดยไม่ต้องใช้จินตนาการมาช่วยในการคิดอันจะเป็นผลดีในการที่จะทำให้สามารถสังเกตเห็นความพยายามในการแสดงศักยภาพการคิดของนักเรียน แต่ในหน่วยกิจกรรม ปลูกจิตสำนึกพลเมืองดี ผู้วิจัยใช้ตัวอย่างสภาพการมีวินัยของคนญี่ปุ่น ซึ่งเป็นสิ่งที่ใกล้ตัวนักเรียนและนักเรียนมีประสบการณ์ในการรับรู้ข้อมูลดังกล่าวบ่อย และตัวอย่างเป็นเรื่องราวที่ใกล้เคียงกัน ผลจากการตรวจใบกิจกรรมพบว่า นักเรียนจะเขียนคำตอบเพื่อแสดงการเปรียบเทียบในลักษณะที่ตรงกันข้าม เช่น มีน้ำใจต่อกัน – ไม่มีน้ำใจต่อกันและนอกจากนี้ไม่ควรเลือกเนื้อหาที่มีคำอธิบายหรือข้อเขียนนำเสนออยู่แล้ว เพราะเด็กจะตอบตามการรับรู้มากกว่าการฝึกคิด ลักษณะเช่นนี้ทำให้นักเรียนสะท้อนพฤติกรรมความคิดได้ไม่หลากหลาย ดังนั้นควรปรับปรุงการให้ตัวอย่างที่อาจแตกต่างกัน ทั้งนี้ควรพิจารณาให้มีความเหมาะสมกับนักเรียน

บทบาทของครู ควรเป็นผู้กระตุ้นการเรียนรู้ ใช้คำถามที่เหมาะสมกับกิจกรรม ให้เวลาสำหรับนักเรียนที่จะตอบสนองต่อคำถาม ซึ่งนับเป็นบทบาทสำคัญในการที่จะดึงศักยภาพในการคิดของนักเรียนให้ออกมา นอกจากนี้ครูควรให้คำแนะนำในระหว่างการจัดกิจกรรม ชี้แนะและกระตุ้นเตือนให้นักเรียนตระหนักถึงการปฏิบัติตนที่เหมาะสมเมื่อต้องทำงานร่วมกัน รวมถึงการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เป็นแบบประชาธิปไตย

เวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม พบว่า กิจกรรมบางกิจกรรมใช้เวลามากแต่นักเรียนให้ความสนใจกับกิจกรรมนั้น ก็อาจยืดหยุ่นเวลาให้ แต่ควรพิจารณาว่ามีความเหมาะสมเพียงใด เนื่องจากการกำหนดเวลาในการทำกิจกรรมมีข้อดีในส่วนที่จะทำให้นักเรียนได้ฝึกการวางแผน การจัดการกับงานที่ได้รับมอบหมาย แล้วร่วมกันทำงานเพื่อให้บรรลุผล

5.2.4 เมื่อทำการจัดกิจกรรมครบตามที่กำหนด ผู้วิจัยทำการประเมินทักษะชีวิตของกลุ่มทดลองหลังการทดลองโดยใช้แบบประเมินชุดเดียวกับที่ใช้ประเมินก่อนการทดลอง

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

6.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนก่อนและหลังการใช้หลักสูตร โดยกำหนดประเด็นในการพิจารณาประสิทธิผลหลักสูตร ดังนี้

6.1.1 พิจารณาความแตกต่างระหว่างคะแนนการวัดทักษะชีวิตก่อนการใช้หลักสูตรและหลังการใช้หลักสูตร ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้สถิติ Pair Sample t-test

6.1.2 พิจารณาความแตกต่างระหว่างคะแนนการวัดทักษะชีวิตหลังการใช้หลักสูตรของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้สถิติ t-test (for dependent group)

6.1.3 พิจารณาคะแนนพัฒนาการของพฤติกรรมทักษะชีวิตของกลุ่มทดลองจากการสังเกตระหว่างการทดลอง โดยการคำนวณค่าร้อยละ

6.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากบันทึกการสะท้อนผลการเรียนรู้ของผู้เรียน แล้วนำเสนอในรูปความเรียง

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล และปรับปรุงหลักสูตร

เป็นขั้นการดำเนินการประเมินผลการนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อรวบรวมข้อเสนอแนะในด้านต่าง ๆ สำหรับนำไปใช้ปรับปรุงองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรในส่วนที่ยังพบข้อบกพร่อง การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร พิจารณาจาก

1. เกณฑ์ในการพิจารณาประสิทธิผลหลักสูตร พิจารณาจาก

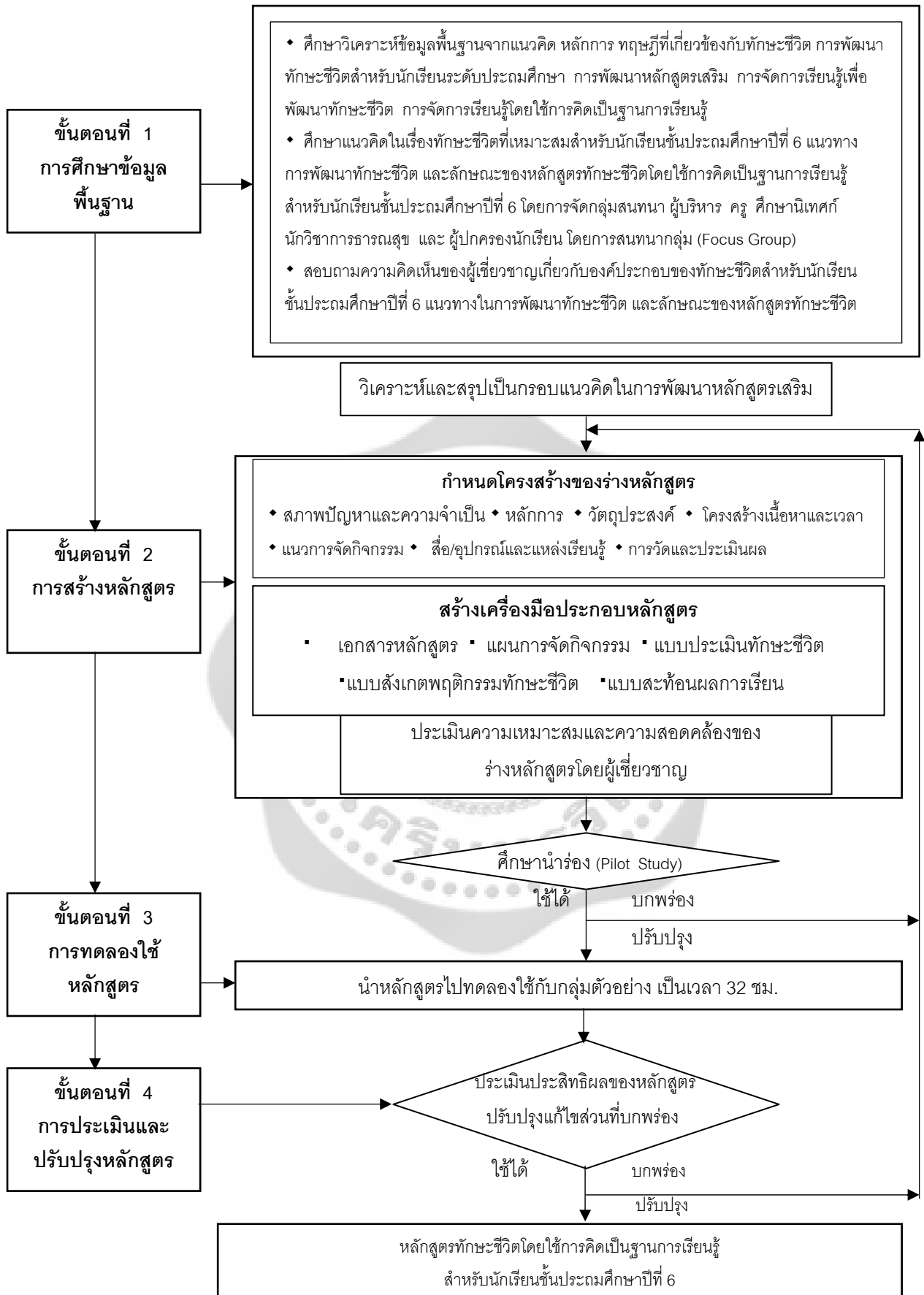
1.1 ความแตกต่างของคะแนนการประเมินทักษะชีวิตของกลุ่มทดลองหลังการใช้หลักสูตรกับก่อนการใช้หลักสูตรที่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

1.2 ความแตกต่างของคะแนนการประเมินทักษะชีวิตหลังการใช้หลักสูตรของกลุ่มทดลองกับกลุ่มเปรียบเทียบที่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

1.3 ผลที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิต พิจารณาคะแนนพัฒนาการจากการสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิตของนักเรียนกลุ่มทดลองซึ่งทำการวัดเมื่อจบการทดลองหน่วยกิจกรรมที่ 2 , 4 , 6 และ 8 มีแนวโน้มสูงขึ้น

2. ผลจากการวิเคราะห์เนื้อหาจากแบบบันทึกการสะท้อนผลการเรียนของนักเรียน กลุ่มทดลอง

จากขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรที่นำเสนอมาข้างต้น แสดงเป็นแผนภาพกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ดังภาพประกอบ 9

ภาพประกอบ 9 แสดงขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในบทนี้ ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ตามขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งมีการดำเนินการ 4 ขั้นตอน แต่ละขั้นตอนมีผลการดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

รายละเอียดดังกล่าวของแต่ละขั้นมีดังต่อไปนี้

1.1 ผลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ได้แนวคิดสำหรับการพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ ดังนี้

ความหมายของทักษะชีวิต หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะจัดการกับปัญหาต่าง ๆ รอบตัวในสภาพสังคมปัจจุบันและเตรียมพร้อมสำหรับปรับตัวในอนาคต

องค์ประกอบของทักษะชีวิต ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์องค์ประกอบของทักษะชีวิตสำหรับการวิจัยครั้งนี้ได้เป็น 5 องค์ประกอบ (Five Smart) คือ ความสามารถในการคิด (Thinking Smart : T-Smart) ความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา (Decision Making & Problem Solving Smart : D - Smart) ความสามารถในการสื่อสารและทักษะทางสังคม (Communication & Social skills Smart : C Smart) ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และจัดการกับความเครียด (Emotional control & Coping Stress Smart : E-Smart) และความสามารถในการรู้จักและเข้าใจตนเอง (Self - Smart : S-Smart)

ความสัมพันธ์ของทักษะชีวิตกับการคิด พบว่า ทักษะชีวิตมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการคิด เนื่องจากการคิดเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ ผู้ที่มีความสามารถในการคิดจะส่งผลให้เกิดการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ การเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับทักษะชีวิตจึงควรออกแบบกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาจากสถานการณ์ที่เด็กต้องเผชิญในชีวิตประจำวัน เปิดโอกาสให้สะท้อนประสบการณ์ และพิจารณาไตร่ตรองแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการตัดสินใจ ส่งเสริมการทำงานร่วมกับผู้อื่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การระดมสมอง การแสดงบทบาทสมมติ

การเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน (Thinking-based Learning) เป็นแนวคิดที่มุ่งการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมให้ผู้เรียนฝึกคิดวิเคราะห์จากเนื้อหา หรือสถานการณ์ปัญหาที่ใกล้ตัว รวมถึงสถานการณ์ที่มีโอกาสเผชิญในชีวิตประจำวันและในอนาคต เพื่อนำไปสู่การลงข้อสรุปอย่างสมเหตุสมผล สำหรับการตัดสินใจป้องกันและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ กิจกรรมมีลักษณะที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการมี

ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ การลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่หลากหลายและมีความหมาย ต่อตนเอง การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการเรียนรู้ และสะท้อนผลการเรียนรู้โดยการสร้างผลงาน การคิด (Thinking Tasks) เป็นแผนภาพความคิดลักษณะต่าง ๆ ผลจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็น พื้นฐานจะช่วยให้เด็กมีทักษะการคิดอย่างชำนาญ (Skillful Thinking) การคิดอภิมาน (Meta cognition) และมีอุปนิสัยแห่งการเป็นนักคิด (Habit of mind) ซึ่งจะผู้เรียนจะสามารถนำไปปรับใช้กับสถานการณ์ต่าง ๆ นำไปสู่การมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และส่งผลต่อการมีทักษะชีวิต

ภายหลังจากได้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารที่ได้นำเสนอข้างต้น ผู้วิจัยได้นำไป ทำการสังเคราะห์และกำหนดเป็นกรอบแนวคิดพื้นฐานในการสร้างหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้ การคิดเป็นฐานการเรียนรู้

1.2 ผลการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิต

ในขั้นนี้ผู้วิจัยดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการให้ ความสำคัญของ การพัฒนาทักษะชีวิต องค์ประกอบของทักษะชีวิต รวมถึงแนวทางใน การพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ผู้เข้าร่วมสนทนา จำนวน 10 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ศึกษานิเทศก์ ครู ผู้ปกครอง และนักวิชาการสาธารณสุข ดำเนินการจัดสนทนากลุ่ม เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2554 ซึ่งได้ข้อมูลพื้นฐานสำหรับการสร้างหลักสูตรทักษะชีวิต นำเสนอ รายละเอียด ดังนี้

1.2.1 ความสำคัญของทักษะชีวิตกับเยาวชน

ปัจจุบันทักษะชีวิตมีความสำคัญมากกับเด็กและเยาวชน เพราะสภาพ สังคมเปลี่ยนแปลงไป มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากมาย เด็กมีการเลียนแบบจากสื่อที่ได้อยู่ได้ เห็น เพราะเด็กและวัยรุ่นเป็นวัยที่อ่อนไหว ขาดการไตร่ตรองในการเลือกรับสิ่งที่เป็นประโยชน์และปฏิเสธใน สิ่งที่ไม่ดีโทษ และการควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดจากครอบครัวเป็นไปได้ยากเพราะเด็กในชุมชนส่วนมาก มีครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ หลายคนอาศัยอยู่กับผู้ปกครองที่ไม่ใช่พ่อแม่ และอายุมาก ทำให้เกิดช่องว่าง ระหว่างวัย เด็กที่ขาดการควบคุมดูแลที่เหมาะสมจากครอบครัวทำให้มีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เด็กและเยาวชนจึงควรได้รับการส่งเสริมให้มีทักษะชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเรียนในโรงเรียน เพราะจะเป็นการช่วยเสริมสร้างให้เด็กมีภูมิคุ้มกันที่ดีในการดำเนินชีวิตในอนาคต

1.2.2 ทักษะชีวิตที่มีความจำเป็นสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ทักษะชีวิตที่เด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ควรต้องมีและจำเป็นมากที่สุด คือ ทักษะการคิด เด็กต้องรู้จักการวิเคราะห์ สังเคราะห์ แก้ปัญหา เนื่องจาก การคิดเป็นสิ่งที่ จะช่วยให้ เด็กสามารถแก้ปัญหาและตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้จะช่วยให้สามารถปฏิบัติตนใน สถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะเห็นว่าเด็กทุกวันนี้มักจะใจร้อน ทำตามใจตนเองโดยไม่พิจารณาถึงผลดี

ผลเสีย นอกจากนี้เด็กควรมีทักษะในการควบคุมอารมณ์ การรู้จักตนเอง รู้เป้าหมายในชีวิต และมีทักษะการสื่อสารที่ดี

1.2.3 แนวทางในการพัฒนาทักษะชีวิต

การพัฒนาทักษะชีวิตควรทำอย่างต่อเนื่อง นอกจากจะสอดแทรกในการเรียนการสอนแล้วควรสอดแทรกในกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย เช่น กิจกรรมสหกรณ์ กิจกรรมการแข่งขัน กีฬา เพราะกิจกรรมเหล่านี้เป็นสิ่งที่เด็กได้ลงมือปฏิบัติและนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน ควรใช้กิจกรรมที่เน้นให้เด็กได้ฝึกแก้ปัญหา ฝึกความรับผิดชอบ

1.2.4 ลักษณะของหลักสูตรที่ส่งเสริมทักษะชีวิต

ลักษณะของหลักสูตรที่ส่งเสริมทักษะชีวิต ควรเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวเด็ก และนำไปใช้ได้จริงควรเป็นหลักสูตรที่สามารถนำมาปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ครูมีความเข้าใจในแนวปฏิบัติ และระดมความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

1.2.5 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

เด็กที่กำลังศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำเป็นอย่างยิ่งที่ควรได้รับการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อให้สามารถนำไปปรับใช้สำหรับการดำเนินชีวิต เนื่องจาก เด็กมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์มากขึ้น เช่น ขาดความรับผิดชอบ ขาดวินัย ไม่เคารพกฎระเบียบ ไม่มีสัมมาคารวะ อาจมีสาเหตุมาจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป สภาพครอบครัวที่เด็กไม่ได้อยู่กับผู้ปกครอง การเลี้ยงดูในลักษณะตามใจ และอิทธิพลของสื่อต่าง ๆ

1.3 การตรวจสอบยืนยันโดยผู้เชี่ยวชาญ

ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบยืนยันนิยาม องค์ประกอบพฤติกรรมบ่งชี้ และแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ ได้ข้อมูลเพื่อนำไปใช้สร้างหลักสูตร นำเสนอรายละเอียด ดังนี้

1.3.1 องค์ประกอบของทักษะชีวิต

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่างค์ประกอบของทักษะชีวิตที่ผู้วิจัยทำการสังเคราะห์ในการสร้างหลักสูตรมีความเหมาะสม และได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม กล่าวคือ ควรปรับปรุงการใช้คำภาษาไทยที่กำหนดเป็นองค์ประกอบของทักษะชีวิต โดยปรับให้สัมพันธ์กับคำในภาษาอังกฤษ เนื่องจากคำว่า “Smart” กับคำว่า “รู้จัก” ไม่สัมพันธ์กันและการที่เด็กจะมีทักษะชีวิตควรพัฒนาให้เด็กมีความทักษะและความสามารถมากกว่าที่จะเป็นเพียงการทำให้เด็กรู้จักตามที่นิยาม และควรปรับนิยามองค์ประกอบทักษะชีวิตด้านการรู้จักคุณค่า (Value Smart) เนื่องจากมีความซ้ำซ้อนกับองค์ประกอบด้านการรู้จักตนเอง ซึ่งกล่าวถึงการเห็นคุณค่าในตนเอง ผู้วิจัยจึงได้ปรับปรุงจากคำที่ใช้ในการนิยามศัพท์ขององค์ประกอบทักษะชีวิต ดังนี้ “การรู้จักคิด”(Thinking Smart:T-Smart) เป็น

“ความสามารถในการคิด” , “การรู้จักตัดสินใจและแก้ไขปัญหา” (Decision Making and Problem Solving Smart : D-Smart) เป็น “ความสามารถในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหา”, การรู้จักคุณค่า (Value Smart : V-Smart) เป็น “ความสามารถในการสื่อสารและทักษะทางสังคม”(Communication & Social skills Smart : C-Smart) , การรู้จักอารมณ์ (Emotional Smart : E-Smart) เป็น “ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และจัดการกับความเครียด” (Emotional Control & Coping Stress : E- Smart) และ การรู้จักตนเอง (Self-Smart : S-Smart) เป็น “ความสามารถในการรู้จักและเข้าใจตนเอง”

1.3.2 พฤติกรรมบ่งชี้ทักษะชีวิต

ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่าพฤติกรรมบ่งชี้ทักษะชีวิตของแต่ละองค์ประกอบมีความเหมาะสมและให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่าควรปรับปรุงพฤติกรรมบ่งชี้ทักษะชีวิตด้านการคิดให้มีครอบคลุมความคิดสร้างสรรค์ชัดเจนขึ้น และองค์ประกอบด้านการรู้จักอารมณ์ ควรปรับปรุงพฤติกรรมบ่งชี้ให้ครอบคลุมการควบคุมอารมณ์ด้วย

1.3.3 แนวทางการพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้

ผู้เชี่ยวชาญให้ความคิดเห็นว่า ควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่หลากหลาย ส่งเสริมทักษะการคิดโดยใช้รูปแบบที่ชัดเจนและขั้นตอนเข้าใจง่าย เด็กสามารถปฏิบัติได้ เช่น การใช้ Graphic organizer หรือ Mind mapping เพื่อประกอบการคิดเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิต ให้เด็กฝึกคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ใช้เหตุผล ตัดสินใจ วางแผน ดำเนินการ ประเมินผล สะท้อนผล และปรับปรุง จัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning) และได้เรียนรู้จากการปฏิบัติและเผชิญสถานการณ์ ไม่ควรจำกัดเพียงในห้องเรียนและโรงเรียนเท่านั้นแต่ต้องเป็นสภาพที่สอดคล้องตามการดำเนินชีวิตของนักเรียนทุก ๆ สภาพ การประเมินผล ควรเน้นการประเมินตามพฤติกรรมบ่งชี้และควรประเมินทั้งระหว่างการใช้หลักสูตร (Formative) และประเมินเพื่อสรุปผล (Summative) โดยประเมินให้สอดคล้องกับกิจกรรมและผลงานของเด็ก

2. ผลการสร้างหลักสูตร

การสร้างหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนย่อย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การจัดทำโครงร่างของหลักสูตร 2) การตรวจสอบคุณภาพร่างหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญ 3) การสร้างเครื่องมือประกอบหลักสูตร และ 4) การศึกษานำร่อง (Pilot Study)

2.1 ผลการจัดทำร่างหลักสูตร

ร่างหลักสูตร มีองค์ประกอบ 7 ประการ ได้แก่ สภาพปัญหาและความจำเป็น หลักการ วัตถุประสงค์ โครงสร้างเนื้อหาและเวลา แนวการจัดกิจกรรม สื่อ อุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ และ การวัดและประเมินผล ซึ่งนำเสนอร่างหลักสูตรดังต่อไปนี้

หลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

สภาพปัญหาและความจำเป็น

เด็กและเยาวชน เป็นกลุ่มคนที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เพราะเป็นวัยที่จะเจริญเติบโตขึ้นไปเป็นกำลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ของประเทศชาติให้ก้าวหน้า แต่จากสภาพการณ์ในปัจจุบัน สังคมโลกได้รับอิทธิพลจากความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า รวดเร็วและไร้พรมแดน ซึ่งส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในแทบทุกกิจกรรมของสังคมและทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชนซึ่งนับเป็นวัยที่กำลังอยู่ในช่วงของการปรับตัว อ่อนไหวต่อการรับสิ่งต่าง ๆ ขาดวิจารณญาณ และวุฒิภาว่น้อย ส่งผลให้เกิดปัญหาทางด้านพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน ในหลากหลายรูปแบบ ซึ่งนับวันจะยิ่งมีความสลับซับซ้อน รุนแรงและขยายวงกว้างมากขึ้น ทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ดังนั้นสิ่งสำคัญที่สุดก็คือ เด็กและเยาวชนจึงต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาอย่างเร่งด่วนและต่อเนื่องให้มีความสามารถในการที่จะปรับตัว และเผชิญกับสภาพการณ์ทางสังคมปัจจุบันและความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นได้อย่างมีคุณภาพ

ทักษะชีวิต เป็นความสามารถเชิงสังคมจิตวิทยาที่จะช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญกับปัญหาและเตรียมพร้อมที่จะปรับตัวต่อสภาพการณ์ต่าง ๆ ในปัจจุบันและอนาคต ทักษะชีวิต เป็นความสามารถที่จำเป็นสำหรับสมาชิกทุกคนของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นวัยที่ต้องเผชิญกับสภาพการณ์ต่าง ๆ และอ่อนไหวต่อการได้รับผลกระทบในทางที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพในการดำเนินชีวิตในปัจจุบันและอนาคต ดังนั้น การมีทักษะชีวิต จึงเปรียบเสมือนเกราะป้องกันการเกิดปัญหา ช่วยชะลอระยะเวลาที่จะเกิดปัญหา รวมถึงลดความรุนแรงของปัญหาที่อาจเกิดขึ้น และช่วยให้สามารถใช้ชีวิตได้อย่างเหมาะสม

หลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ เป็นหลักสูตรที่เน้นการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เน้นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกคิด วิเคราะห์ คิดใคร่ครวญเกี่ยวกับแนวทางที่หลากหลาย ประเมินผลการคิด ฝึกปฏิบัติกิจกรรม และเผชิญสถานการณ์ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทักษะชีวิต โดยใช้เครื่องมือส่งเสริมการคิด เช่น แผนที่ความคิด (Thinking Map) ผังกราฟฟิก (Graphic Organizer) เทคนิควิธีส่งเสริมการคิด การระดมสมอง การอภิปราย การทำงานกลุ่ม เพื่อให้ นักเรียนมีทักษะการคิดและสามารถใช้ทักษะการคิดเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจเลือกปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทักษะชีวิตและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน

หลักการของหลักสูตร

หลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีหลักการของหลักสูตร ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรที่เน้นให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้รับการเสริมสร้างทักษะชีวิตทั่วไป ใน 5 ด้าน อันได้แก่ ด้านความสามารถในการคิด ด้านความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา ด้านความสามารถในการสื่อสารและทักษะทางสังคม ด้านความสามารถในการควบคุมอารมณ์และจัดการกับความเครียด ด้านความสามารถในการรู้จักและเข้าใจตนเอง
2. เป็นหลักสูตรที่เน้นการจัดกิจกรรมที่ใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียน ปฏิบัติกิจกรรมที่หลากหลายที่เน้นการคิดและเผชิญสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทักษะชีวิตทั้งที่เป็น สถานการณ์ปัญหาทางสังคม สถานการณ์ในชีวิตประจำวัน รวมถึงสถานการณ์จำลองต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียน สามารถนำความรู้และทักษะไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน
3. เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการปลูกฝังด้านความรู้ เจตคติ และทักษะที่เกี่ยวข้องกับ ทักษะชีวิต
4. เป็นหลักสูตรที่สามารถจัดกิจกรรมทั้งนอกเวลาเรียนและนำไปใช้บูรณาการกับการสอน ในสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร โดยพิจารณาเนื้อหาที่สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ที่กำหนดในโครงสร้าง เนื้อหาตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรสถานศึกษา

วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

เพื่อให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีทักษะชีวิตในเรื่องต่อไปนี้

1. ความสามารถในการคิด ประกอบด้วย การรู้จักวิเคราะห์ จำแนกแยกแยะ ข้อมูล ข่าวสาร เรื่องราว หรือสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างรอบด้าน ระบุสาเหตุและผลที่เกิดขึ้นได้อย่างหลากหลาย ระบุวิธีการและแนวทางที่หลากหลายและแปลกใหม่เพื่อประเมินทางเลือกและหาข้อสรุปที่เหมาะสม
2. ความสามารถในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหา ประกอบด้วย การรับรู้และเข้าใจปัญหา ตั้งคำถามเพื่อนำไปสู่คำตอบ ระบุแนวทางที่เหมาะสมสำหรับแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นพร้อมทั้งให้เหตุผล ประกอบ ตัดสินใจแก้ไขปัญหาอย่างยืดหยุ่นและมีสติ และสรุปและประเมินผลการตัดสินใจได้
3. ความสามารถในการสื่อสารและทักษะทางสังคม ประกอบด้วย การใช้คำพูดและภาษา ท่าทางที่เหมาะสมในการแสดงความรู้สึกนึกคิดของตนเอง ใช้คำพูดและแสดงออกอย่างเหมาะสมกับบุคคล และสถานการณ์ การเห็นความสำคัญของการมีสัมพันธภาพที่ดีกับคนอื่น รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น

สามารถทำงานร่วมกับคนอื่นได้ คำนึงถึงผลกระทบจากการปฏิบัติตนที่มีต่อสังคมส่วนรวม และปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของสังคม

4. ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และจัดการกับความเครียด ประกอบด้วย การประเมินและรู้เท่าทันอารมณ์ สามารถควบคุมและจัดการกับอารมณ์ของตนเองได้อย่างเหมาะสม และมีวิธีการที่หลากหลายและเป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวมในการผ่อนคลายความเครียด

5. ความสามารถในการรู้จักและเข้าใจตนเอง ประกอบด้วย การรู้จัก และเข้าใจจุดดี จุดด้อยของตนเองและความแตกต่างจากบุคคลอื่น รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า ค้นพบความภูมิใจในความสามารถของตนเอง รู้เป้าหมายในชีวิต และรู้จักวางตัวให้ถูกต้อง เหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ

โครงสร้างเนื้อหาและเวลา

หน่วยที่	ชื่อหน่วย	เวลาที่ใช้จัดกิจกรรม(ชั่วโมง)
1	รู้จักและเข้าใจตัวฉัน	2
2	सानฝัน สร้างศรัทธา	2
3	เมตตาพาสู้สันติ	4
4	เวทีสร้างนักคิด	4
5	พัฒนาจิตสรรค์สร้างสุข	4
6	ปลูกจิตสำนึกพลเมืองดี	4
7	เรียนรู้คุณค่าแห่งชีวิต	4
8	คิดสนุกกับปัญหา	4
9	วัคซีนนี้เพื่อวัยใส	2
10	ประสานใจสู่ค่ายทักษะชีวิต	2
รวม		32

สาระกิจกรรม

สาระกิจกรรมของหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ประกอบด้วยหน่วยกิจกรรม 10 หน่วย แผนการจัดกิจกรรม 31 แผน ดังนี้

หน่วยที่ 1 รู้จักและเข้าใจตัวฉัน ประกอบด้วย 2 แผนการจัดกิจกรรม

แผนการจัดกิจกรรมที่ 1 ตัวตนของฉัน

แผนการจัดกิจกรรมที่ 2 รู้จักเธอรู้จักฉัน

หน่วยที่ 2 สานฝัน สร้างศรัทธา ประกอบด้วย 2 แผนการจัดกิจกรรม

แผนการจัดกิจกรรมที่ 3 ความฝันของฉัน

แผนการจัดกิจกรรมที่ 4 ฝันที่เป็นจริง

หน่วยที่ 3 เมตตาปาฐุ์สันติ	ประกอบด้วย 4 แผนการจัดกิจกรรม
แผนการจัดกิจกรรมที่ 5	ข้อมกอดของบ้าน
แผนการจัดกิจกรรมที่ 6	ประสานสายใยรัก
แผนการจัดกิจกรรมที่ 7	ฝึกมีเมตตา
แผนการจัดกิจกรรมที่ 8	เมตตาปาฐุ์สร้างสุข
หน่วยที่ 4 เวทีสร้างนักคิด	ประกอบด้วย 4 แผนการจัดกิจกรรม
แผนการจัดกิจกรรมที่ 9	คุณค่าของการคิด
แผนการจัดกิจกรรมที่ 10	เข้มทิศพิชิตปัญหา
แผนการจัดกิจกรรมที่ 11	พัฒนาความคิดและการตัดสินใจ
แผนการจัดกิจกรรมที่ 12	สร้างภูมิคุ้มกันด้วยการคิด
หน่วยที่ 5 พัฒนาจิตสรรค์สร้างสุข	ประกอบด้วย 4 แผนการจัดกิจกรรม
แผนการจัดกิจกรรมที่ 13	รู้เท่าทันอารมณ์
แผนการจัดกิจกรรมที่ 14	ยิ้มให้กันดีกว่า
แผนการจัดกิจกรรมที่ 15	นานาวิธีสร้างสุข
แผนการจัดกิจกรรมที่ 16	ปลูกฝังความคิดเชิงบวก
หน่วยที่ 6 ปลูกจิตสำนึกพลเมืองดี	ประกอบด้วย 4 แผนการจัดกิจกรรม
แผนการจัดกิจกรรมที่ 17	หน้าที่ของใคร
แผนการจัดกิจกรรมที่ 18	วินัยสร้างสังคม
แผนการจัดกิจกรรมที่ 19	ชื่นชมคนทำดี
แผนการจัดกิจกรรมที่ 20	สุขกับวิถีพอเพียง
หน่วยที่ 7 ชีวิตนี้มีคุณค่า	ประกอบด้วย 4 แผนการจัดกิจกรรม
แผนการจัดกิจกรรมที่ 21	บทเรียนสร้างพลัง
แผนการจัดกิจกรรมที่ 22	แบบอย่างวัยรุ่นยุคใหม่
แผนการจัดกิจกรรมที่ 23	รู้คิด..ชีวิตมีสุข
แผนการจัดกิจกรรมที่ 24	เลือกทางไหนดี
หน่วยที่ 8 คิดสนุกกับปัญหา	ประกอบด้วย 4 แผนการจัดกิจกรรม
แผนการจัดกิจกรรมที่ 25	ปัญหาน่าสนุก
แผนการจัดกิจกรรมที่ 26	ยุทธวิธีสร้างนักคิด
แผนการจัดกิจกรรมที่ 27	งานประดิษฐ์สร้างปัญญา
แผนการจัดกิจกรรมที่ 28	ฝึกคิดตัดสินใจคุณค่า

หน่วยที่ 9 วัดขึ้นนี้เพื่อวัยใส ประกอบด้วย 2 แผนการจัดกิจกรรม
 แผนการจัดกิจกรรมที่ 29 เป็นหนึ่งอย่างมั่นใจ
 แผนการจัดกิจกรรมที่ 30 เรื่องน่ารู้..สู่มุมคุ้มกัน
 หน่วยที่ 10 ประสานใจสู่ทักษะชีวิต ประกอบด้วย 1 แผนการจัดกิจกรรม
 แผนการจัดกิจกรรมที่ 31 บ่มเพาะต้นกล้าความดี

แนวการจัดกิจกรรม

แนวการจัดกิจกรรมตามเนื้อหาในหลักสูตรทักษะชีวิต โดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในแต่ละครั้ง มีลำดับขั้นการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 สร้างแรงจูงใจในการเรียน (Motivation) เป็นขั้นที่มุ่งสร้างความสนใจและสร้างสภาวะทางอารมณ์ที่ผ่อนคลาย มีความสุข เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจความหมายและตระหนักในความสำคัญของสิ่งที่กำลังที่จะเรียน

ขั้นที่ 2 แลกเปลี่ยนประสบการณ์ (Sharing) เป็นขั้นที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้การสื่อสารในการนำเสนอประสบการณ์ของตนเองหรือผู้อื่น

ขั้นที่ 3 ประสานพลังฝึกคิด (Thinking) เป็นขั้นที่เน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิดและทักษะการทำงานกลุ่ม

ขั้นที่ 4 ผลิตผลงานนำเสนอ (Producing) เป็นขั้นที่เน้นให้ผู้เรียนได้ออกแบบผลงานและนำเสนอผลงานจากเรื่องที่เรียน

ขั้นที่ 5 สรุป ประเมิน สู่การประยุกต์ใช้ (Evaluation & Applying) เป็นขั้นที่ผู้เรียนร่วมกันสรุปองค์ความรู้จากเรื่องที่เรียน ประเมินแนวทางที่เหมาะสม และร่วมกันบอกแนวทางการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

สื่อ/อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้

สื่อ / อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ ประกอบการจัดกิจกรรมตามเนื้อหาในหลักสูตรเสริม ประกอบด้วยสื่อประเภทบุคคล คือ บุคคลที่มีประสบการณ์ตรง หรือมีวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทักษะชีวิต ซึ่งเป็นบุคคลในชุมชน เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และ พระสงฆ์ สื่อประเภทวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ เครื่องคอมพิวเตอร์ ซีดี-รอม สื่อประเภทเอกสาร ได้แก่ หนังสือนิทาน ใบความรู้ ใบงาน ภาพถ่าย และแหล่งเรียนรู้ที่ใช้จัดกิจกรรมตามหลักสูตร ได้แก่ บริเวณโรงเรียน ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องสมุด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และ วัด

แนวการวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลตามหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ยึดหลักการประเมินตามสภาพจริง กำหนดการประเมินเป็น 3 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 ก่อนการใช้หลักสูตร ดำเนินการประเมินทักษะชีวิต 5 ด้าน โดยใช้แบบประเมินทักษะชีวิต 5 ฉบับ

ระยะที่ 2 ระหว่างการใช้หลักสูตร ดำเนินการประเมินทักษะชีวิต โดยการสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิต โดยใช้แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิต ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล 4 ครั้ง ตลอดการใช้หลักสูตร คือ เมื่อจบการทดลองหน่วยกิจกรรมที่ 2 , 4 , 6 และ 8

ระยะที่ 3 หลังการใช้หลักสูตร ดำเนินการประเมินทักษะชีวิต 5 ด้าน และตรวจสอบความคิดเห็นของนักเรียนในการร่วมกิจกรรมตามหลักสูตร โดยใช้แบบประเมินทักษะชีวิตฉบับเดียวกับก่อนการใช้หลักสูตรและแบบบันทึกการสะท้อนผลการเรียน

2.2 ผลการประเมินร่างหลักสูตร

จากการที่ผู้วิจัยได้ออกแบบร่างหลักสูตรแล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร และผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ทักษะชีวิต จำนวน 5 คน ประเมินความเหมาะสมของร่างหลักสูตร และความสอดคล้องของร่างหลักสูตร ผลการประเมินร่างของหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ดังตาราง 21

ตาราง 21 แสดงผลการประเมินความเหมาะสมของร่างหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

รายการประเมิน	เฉลี่ย	S.D.	ระดับความเหมาะสม
1. ปัญหาและความจำเป็นของหลักสูตร			
1.1 มีความสมเหตุสมผล	4.80	0.45	มากที่สุด
1.2 มีความสอดคล้องกับสภาพ			
ความจำเป็นในสังคมปัจจุบัน	5.00	0.00	มากที่สุด
1.3 มีความจำเป็นต้องพัฒนาหลักสูตร	4.80	0.45	มากที่สุด
2. หลักการของหลักสูตร			
2.1 ความเป็นไปได้	4.80	0.45	มากที่สุด
2.2 สามารถนำไปใช้ได้จริง	4.80	0.45	มากที่สุด
2.3 มีแนวคิดทฤษฎีพื้นฐานรองรับ	4.80	0.45	มากที่สุด
3. วัตถุประสงค์ของหลักสูตร			
3.1 มีความชัดเจน	4.80	0.45	มากที่สุด
3.2 ความเป็นไปได้	4.80	0.45	มากที่สุด
3.3 มีความครอบคลุมทักษะชีวิต	4.60	0.55	มากที่สุด
3.4 เหมาะสมสำหรับนักเรียน	4.80	0.45	มากที่สุด
4. โครงสร้างเนื้อหาและเวลา			
4.1 สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร	4.80	0.45	มากที่สุด
4.2 ครอบคลุมทักษะชีวิตที่ต้องการพัฒนา	4.80	0.45	มากที่สุด
4.3 การจัดเรียงลำดับเนื้อหา มีความเหมาะสม	4.80	0.45	มากที่สุด
4.4 ระยะเวลาที่กำหนดมีความเหมาะสม	4.60	0.55	มากที่สุด
5. กิจกรรม			
5.1 ความเป็นไปได้	5.00	0.00	มากที่สุด
5.2 มีความหลากหลาย	4.60	0.55	มากที่สุด
5.3 สอดคล้องกับวัตถุประสงค์	4.60	0.55	มากที่สุด
5.4 เหมาะสมกับเวลา	4.40	0.55	มาก

ตาราง 21 (ต่อ)

รายการประเมิน	เฉลี่ย	S.D.	ระดับความเหมาะสม
6. กระบวนการจัดกิจกรรม			
6.1 วัตถุประสงค์ของหลักสูตร	4.60	0.55	มากที่สุด
6.2 ลำดับขั้นตอนได้เหมาะสม	4.80	0.45	มากที่สุด
6.3 มีความเหมาะสมกับวัยของนักเรียน	4.60	0.55	มากที่สุด
6.4 ความเป็นไปได้ในการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียน	4.60	0.55	มากที่สุด
7. สื่อ/ อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้			
7.1 ช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้บรรลุ วัตถุประสงค์ของหลักสูตร	4.60	0.55	มากที่สุด
7.2 มีความหลากหลาย	4.60	0.55	มากที่สุด
7.3 มีความเหมาะสมกับวัยของนักเรียน	4.60	0.55	มากที่สุด
8. การวัดและประเมินผล			
8.1 ครอบคลุมสิ่งที่ต้องประเมิน	4.60	0.55	มากที่สุด
8.2 สอดคล้องกับทักษะชีวิตของนักเรียน	4.60	0.55	มากที่สุด
8.3 สามารถตรวจสอบการบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร	4.40	0.55	มาก
เฉลี่ย	4.70	0.47	มากที่สุด

จากตาราง 21 พบว่า องค์ประกอบของร่างหลักสูตร ด้านปัญหาและความจำเป็นของหลักสูตร ด้านหลักการของหลักสูตร ด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ด้านโครงสร้างเนื้อหาและเวลา ด้านกระบวนการเรียนรู้ ด้านสื่อ อุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ทุกประเด็นย่อย ส่วนด้านกิจกรรม ในประเด็นย่อยอื่น ๆ มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ยกเว้นในเรื่องความเหมาะสมกับเวลา ผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นในระดับมาก นอกจากนี้ในด้านการวัดและประเมินผล ประเด็นย่อยในเรื่อง สามารถตรวจสอบการบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นว่ามีเหมาะสมระดับมาก และเมื่อพิจารณาในภาพรวมสรุปได้ว่าร่างของหลักสูตรที่สร้างขึ้นมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด

ตาราง 22 แสดงผลการประเมินความสอดคล้องของร่างหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

รายการประเมิน	ค่าดัชนี ความสอดคล้อง	การแปลผล
1. ปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรกับหลักการของหลักสูตร	1.00	สอดคล้อง
2. ปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร	1.00	สอดคล้อง
3. ปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรกับโครงสร้างของหลักสูตร	1.00	สอดคล้อง
4. หลักการของหลักสูตรกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร	1.00	สอดคล้อง
5. หลักการของหลักสูตรกับโครงสร้างของหลักสูตร	1.00	สอดคล้อง
6. วัตถุประสงค์ของหลักสูตรกับกิจกรรม	1.00	สอดคล้อง
7. วัตถุประสงค์ของหลักสูตรกับกระบวนการเรียนรู้	1.00	สอดคล้อง
8. วัตถุประสงค์ของหลักสูตรกับการวัดและประเมินผล	0.80	สอดคล้อง
9. โครงสร้างของหลักสูตรกับวัตถุประสงค์	1.00	สอดคล้อง
10. โครงสร้างของหลักสูตรกับกระบวนการเรียนรู้	1.00	สอดคล้อง
11. โครงสร้างของหลักสูตรกับการวัดและประเมินผล	0.80	สอดคล้อง
12. กิจกรรมกับโครงสร้างของหลักสูตร	1.00	สอดคล้อง
13. กิจกรรมกับกระบวนการเรียนรู้	1.00	สอดคล้อง
14. กิจกรรมกับการวัดและประเมินผล	0.80	สอดคล้อง
15. กระบวนการเรียนรู้กับสื่อ แหล่งเรียนรู้ และอุปกรณ์	0.80	สอดคล้อง
16. กระบวนการเรียนรู้กับการวัดและประเมินผล	1.00	สอดคล้อง
17. สื่อ แหล่งเรียนรู้ และอุปกรณ์กับการวัดและประเมินผล	1.00	สอดคล้อง

จากตาราง 22 พบว่า ผลการพิจารณาความสอดคล้องของโครงสร้างหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญใน 8 องค์ประกอบ จากประเด็นคำถาม 17 รายการพบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้อง เท่ากับ 1.00 จำนวน 13 รายการ และ 0.80 จำนวน 4 รายการ ซึ่งแปลผลได้ว่า โครงร่างของหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อยู่ในเกณฑ์ที่มีความสอดคล้องกัน สามารถนำไปใช้ในการวิจัยต่อไป

2.3 ผลการสร้างเครื่องมือประกอบหลักสูตร

เครื่องมือประกอบหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ประกอบด้วย เอกสารหลักสูตร แผนการจัดกิจกรรม แบบประเมินทักษะชีวิต แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิต และแบบบันทึกการสะท้อนผลการเรียน

2.3.1 เอกสารหลักสูตร

ผู้วิจัยได้จัดทำเอกสารหลักสูตร ซึ่งนำเสนอ สภาพปัญหาและความจำเป็นของหลักสูตร วัตถุประสงค์ของหลักสูตร โครงสร้างเนื้อหาและเวลา สาระกิจกรรม แนวการจัดกิจกรรม สื่อ/อุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล

2.3.2 แผนการจัดกิจกรรม

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดทำแผนการจัดกิจกรรม จำนวน 31 แผน ผลการประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ พบว่า มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดทุกแผนโดยมีค่าเฉลี่ยผลการประเมินอยู่ในช่วง 4.50–5.00 ทุกแผน ทั้งนี้มีแผนการจัดกิจกรรมที่มีค่าเฉลี่ย 5.00 จำนวน 14 แผน ค่าเฉลี่ย 4.80 จำนวน 11 แผน และค่าเฉลี่ย 4.60 จำนวน 6 แผน

2.3.3 แบบประเมินทักษะชีวิต

1) ด้านความสามารถในการคิด ฉบับที่ 1 ประเมินการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นแบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ ผลการหาคุณภาพ พบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00 จำนวน 13 ข้อ 0.80 จำนวน 4 ข้อ และ 0.60 จำนวน 1 ข้อ แบบประเมินมีค่าความยาก (p) ระหว่าง 0.53 - 0.80 และค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.40 - 0.73 มีค่าความเชื่อมั่น (KR-20) เท่ากับ 0.81 สรุปว่าแบบประเมินฉบับนี้มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ได้

2) ด้านความสามารถในการคิด ฉบับที่ 2 ประเมินความคิดสร้างสรรค์ เป็นแบบประเมินที่สร้างขึ้นโดยการศึกษานวนคิดของทอเรนซ์ คือ แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ฉบับภาษา ใช้วัดความคิดสร้างสรรค์ 3 ด้าน ด้านความคิดคล่องแคล่ว ด้านความคิดริเริ่ม ด้านความคิดยืดหยุ่น ประกอบด้วยข้อคำถาม 6 ข้อ ครอบคลุมกิจกรรมการวัด 6 กิจกรรม คือ กิจกรรมการตั้งคำถาม (Ask Question) กิจกรรมเดาสาเหตุ (Guess Cause) กิจกรรมเดาผลที่จะเกิดขึ้นตามมา (Guess Effects) กิจกรรมปรับปรุงผลผลิตให้ดีขึ้น (Product Improvement) กิจกรรมประโยชน์ของสิ่งของ (Unusual Things) และ กิจกรรมการคิดแบบสมมุติ (just Suppose) ผลการหาคุณภาพ พบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00 จำนวน 4 ข้อ และ 0.60 จำนวน 2 ข้อ แบบประเมินมีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.33–0.63 และพบว่ามีค่าความเชื่อมั่น (KR-20) เท่ากับ 0.78 สรุปว่า แบบประเมินฉบับนี้มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ได้

3) ด้านความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา เป็นแบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 15 ข้อ ผลการหาคุณภาพ พบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00 จำนวน 14 ข้อ และ 0.60 จำนวน 1 ข้อ แบบประเมินมีค่าความยาก (p) ระหว่าง 0.53 - 0.67 และค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.53 – 0.73 มีค่าความเชื่อมั่น (KR-20) เท่ากับ 0.80 สรุปว่า แบบประเมินฉบับนี้ มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ได้

4) ด้านความสามารถในการสื่อสารและทักษะทางสังคม เป็นแบบมาตราส่วน ประมาณค่า 4 ระดับ คือ จริงที่สุด ค่อนข้างจริง จริงบางครั้ง และไม่จริง ผลการหาคุณภาพ พบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00 จำนวน 20 ข้อ 0.80 จำนวน 2 ข้อ และ 0.60 จำนวน 6 ข้อ ค่าอำนาจจำแนก ระหว่าง 0.38 – 0.65 มีค่าความเชื่อมั่น (α) เท่ากับ 0.91 สรุปว่า แบบประเมินฉบับนี้มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ได้

5) ด้านความสามารถในการควบคุมอารมณ์และจัดการกับความเครียด เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ คือ จริงที่สุด ค่อนข้างจริง จริงบางครั้ง และไม่จริง ผลการหาคุณภาพ พบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00 จำนวน 14 ข้อ และ 0.60 จำนวน 1 ข้อ ค่าอำนาจจำแนก ระหว่าง 0.33 – 0.61 มีค่าความเชื่อมั่น (α) เท่ากับ 0.85 สรุปว่า แบบประเมินฉบับนี้มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ได้

6) ด้านความสามารถในการรู้จักและเข้าใจตนเอง เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ คือ จริงที่สุด ค่อนข้างจริง จริงบางครั้ง และไม่จริง ผลการหาคุณภาพ พบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00 จำนวน 14 ข้อ และ 0.80 จำนวน 1 ข้อ ค่าอำนาจจำแนก ระหว่าง 0.38 – 0.64 มีค่าความเชื่อมั่น (α) เท่ากับ 0.87 สรุปว่า แบบประเมินฉบับนี้มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ได้

2.3.4 แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิต เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ คือ ปฏิบัติทุกครั้ง ปฏิบัติเป็นบางครั้ง และไม่ปฏิบัติเลย ผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ พบว่า แบบสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิตมีระดับความเหมาะสม ระดับมากที่สุด จำนวน 25 ข้อ โดยในจำนวนนี้มีข้อที่มีค่าเฉลี่ยผลการประเมินเท่ากับ 5.00 จำนวน 6 ข้อ ค่าเฉลี่ย 4.80 จำนวน 9 ข้อ และค่าเฉลี่ย 4.6 จำนวน 10 ข้อ ส่วนข้อพบว่าที่มีความเหมาะสมในระดับมาก มีจำนวน 10 ข้อ โดยในจำนวนนี้มีข้อที่มีค่าเฉลี่ย 4.40 จำนวน 7 ข้อ ค่าเฉลี่ย 4.20 จำนวน 1 ข้อ และ ค่าเฉลี่ย 4.00 จำนวน 2 ข้อ

2.3.5 แบบบันทึกการสะท้อนผลการเรียน เป็นแบบเขียนตอบ จำนวน 7 ข้อ ผลการนำเสนอคณะกรรมการควบคุมปริญญาบัณฑิตมีความเห็นว่าแบบบันทึกมีความเหมาะสมสำหรับนำไปใช้ในการวิจัย

2.4 ผลการศึกษานำร่อง (Pilot Study)

ผลจากการนำหลักสูตรที่สร้างขึ้นไปทำการศึกษานำร่อง เพื่อศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของหลักสูตร แล้วจึงนำข้อค้นพบจากการศึกษานำร่อง มาปรับปรุงหลักสูตรก่อนนำไปใช้จริง ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มที่ใช้ทำการศึกษานำร่องหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2554 โรงเรียนบ้านโก ตำบลส้มป่อย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 26 คน โดยทำการศึกษานำร่อง จำนวน 2 หน่วยการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ละ 2 ชั่วโมง ดำเนินการจัดกิจกรรมครั้งละ 1 ชั่วโมง ผู้วิจัยเลือกศึกษาหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 รู้จักและเข้าใจตนเอง และหน่วยการเรียนรู้ที่ 2 สานฝันสร้างศรัทธา ผลการศึกษานำร่องเป็นรายด้าน ดังนี้

2.4.1 ด้านกิจกรรม

พบว่า กิจกรรมมีความเหมาะสมกับผู้เรียน สังเกตได้จากกรณีที่นักเรียนส่วนมากให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรม จากการสัมภาษณ์นักเรียนให้ความเห็นว่ากิจกรรมน่าสนใจ ทำให้เรียนแล้วรู้สึกสนุกและชอบกิจกรรมลักษณะนี้

2.4.2 ด้านภาษา

พบว่า นักเรียนมีความเข้าใจในภาษาที่ใช้อธิบาย ตอบคำถาม และสามารถปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ได้

2.4.3 ด้านเวลา

พบว่า เวลาที่ใช้ยังไม่สอดคล้องกับกิจกรรมที่กำหนดให้นักเรียนทำ เช่น การสร้างแผนที่ความคิด และในช่วงท้ายของกิจกรรมซึ่งนักเรียนจะต้องทำการบันทึกการถอดบทเรียน นักเรียนทำเสร็จไม่ทันในเวลา ผู้วิจัยจึงนำข้อบกพร่องที่พบมาปรับปรุงในส่วนของกิจกรรมขั้นอื่น ๆ ให้มีความกระชับเพื่อให้ นักเรียนสามารถทำกิจกรรมได้ครบถ้วนและยืดหยุ่นเวลาในการทำกิจกรรมบันทึกการถอดบทเรียน

2.4.4 ด้านสื่อ อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้

พบว่า มีความเหมาะสม โดยสื่อที่จัดในแผนการจัดการจัดกิจกรรมสามารถส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้ได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ นักเรียนให้ความเห็นว่า สื่อที่นำมาใช้ช่วยให้นักเรียนเข้าใจบทเรียนได้ดียิ่งขึ้นและมีความหลากหลาย น่าสนใจ

2.4.5 ข้อค้นพบอื่น ๆ

จากการวิเคราะห์เนื้อหาของการถอดบทเรียนของนักเรียนพบว่า ในหน่วยการเรียนรู้ หน่วยแรกนักเรียนบางส่วนยังไม่สามารถสรุปความคิดรวบยอดของการเรียนตามประเด็นที่กำหนด ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในหน่วยการเรียนรู้หน่วยที่สอง และพบว่านักเรียนส่วนใหญ่สามารถสรุปความคิด

รวบยอดของการปฏิบัติกิจกรรมได้ตรงตามประเด็นที่กำหนด ส่วนนักเรียนที่มีความสามารถในการเขียนตัวผู้วิจัยได้ให้ความช่วยเหลือโดยให้นักเรียนนั่งรวมกลุ่มกัน แล้วกระตุ้นให้นักเรียนตอบคำถามแล้วเขียนที่ละประเด็นอย่างช้า ๆ เพื่อให้นักเรียนทำความเข้าใจในสิ่งที่เขียนและทำให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความต้องการที่ระบุไว้ในแบบบันทึกมากที่สุด ผลจากการศึกษานำร่องผู้วิจัยได้นำข้อค้นพบต่าง ๆ มาปรับปรุงแผนการจัดกิจกรรมให้มีความเหมาะสมต่อไป

3. ผลการทดลองใช้หลักสูตร

การทดลองใช้หลักสูตรเพื่อตรวจสอบประสิทธิผลของหลักสูตร ผู้วิจัยทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลใน 5 ประเด็น ดังต่อไปนี้

- 3.1 เปรียบเทียบผลการประเมินทักษะชีวิตก่อนการทดลองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
  - 3.2 เปรียบเทียบผลการประเมินทักษะชีวิตหลังการทดลองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
  - 3.3 เปรียบเทียบผลการประเมินทักษะชีวิตก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง
  - 3.4 เปรียบเทียบความก้าวหน้าของพฤติกรรมทักษะชีวิต
  - 3.5 วิเคราะห์เนื้อความจากแบบบันทึกการสะท้อนผลการเรียนของนักเรียน
- ผลการทดลองใช้หลักสูตรฯ ปรากฏดังจะนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

ตาราง 23 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของการประเมินทักษะชีวิต
ก่อนการทดลองและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง (N = 20) และกลุ่มควบคุม (N = 20)

องค์ประกอบของทักษะชีวิต	ก่อนการทดลอง			หลังการทดลอง			
	$\bar{X}$	S.D.	p-value	$\bar{X}$	S.D.	p-value	
ความสามารถในการคิด (การคิดอย่างมีวิจารณญาณ)	กลุ่มทดลอง	11.05	1.88	.34	16.50	1.96	.00
	กลุ่มควบคุม	10.60	1.39		12.05	1.54	
ความสามารถในการคิด (ความคิดสร้างสรรค์)	กลุ่มทดลอง	69.15	12.59	.59	82.05	12.22	.00
	กลุ่มควบคุม	68.00	9.39		73.35	9.77	
ความสามารถในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหา	กลุ่มทดลอง	8.55	1.76	.92	12.40	1.73	.00
	กลุ่มควบคุม	8.50	1.32		10.30	1.42	
ความสามารถในการสื่อสารและทักษะทางสังคม	กลุ่มทดลอง	76.50	7.02	.06	98.20	3.46	.00
	กลุ่มควบคุม	72.75	7.16		73.35	7.09	
ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และจัดการกับความเครียด	กลุ่มทดลอง	43.25	2.73	.56	53.35	2.21	.00
	กลุ่มควบคุม	41.15	3.28		43.30	3.45	
ความสามารถในการรู้จักและเข้าใจตนเอง	กลุ่มทดลอง	43.70	4.09	.47	54.70	2.99	.00
	กลุ่มควบคุม	42.60	5.25		43.15	4.53	

จากตาราง 23 การเปรียบเทียบผลจากการประเมินทักษะชีวิตก่อนและหลังการทดลองใช้
หลักสูตรของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ผลมีดังนี้

1. ทักษะชีวิตของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนการทดลองใช้หลักสูตรแตกต่างกัน
อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทุกองค์ประกอบ
2. ทักษะชีวิตของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการทดลองใช้หลักสูตรแตกต่างกัน
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกองค์ประกอบ

ผลจากการสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิตของนักเรียนกลุ่มทดลองซึ่งทำการวัดระหว่าง
การทดลองใช้หลักสูตร โดยทำการวัดเมื่อจบการเรียนในหน่วยการเรียนรู้ที่ 2 , 4 , 6 และ 8 ผลปรากฏ
ดังตาราง 24

ตาราง 24 แสดงร้อยละของคะแนนพัฒนาการจากการสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิตของกลุ่มทดลอง
ในระหว่างการทดลองใช้หลักสูตรพิจารณาเป็นรายด้าน

รายการ	ผลการสังเกต			
	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3	ครั้งที่ 4
ด้านความสามารถในการคิด				
1. แสดงความคิดเห็นของตนเองเกี่ยวกับประเด็น/สถานการณ์ที่กำหนด	47.50	60.00	70.00	72.50
2. เสนอแนวทางที่หลากหลาย	52.50	57.50	65.00	70.00
3. ยกตัวอย่างประกอบสถานการณ์ได้เหมาะสม	40.00	62.50	67.50	75.00
4. ระบุวิธีการหาข้อมูล	45.00	62.50	70.00	77.50
5. บอกแหล่งข้อมูล	55.00	67.50	72.50	77.50
6. ระบุเหตุและผลของสถานการณ์	55.00	62.50	75.00	80.00
7. จำแนกข้อดีและข้อเสียของสถานการณ์	57.50	67.50	75.00	80.00
เฉลี่ย	50.36	62.86	70.71	76.07
ด้านความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา				
8. สามารถเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับสถานการณ์	50.00	60.00	70.00	82.50
9. สามารถให้เหตุผลประกอบแนวทางที่เลือก	57.50	62.50	82.50	90.00
10. บอกขั้นตอนการปฏิบัติงานได้	55.00	75.00	82.50	95.00
11. ปฏิบัติงานตามขั้นตอน	52.50	65.00	75.00	90.00
12. เมื่อเกิดข้อขัดข้องในวิธีการทำงานสามารถเลือกใช้วิธีการอื่นได้	60.00	80.00	85.00	92.50
13. รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น	57.50	65.00	80.00	85.00
14. ปรึกษาครูเมื่อพบว่าเกิดปัญหาในการปฏิบัติงาน	52.50	70.00	85.00	90.00
เฉลี่ย	55.00	68.21	80.00	89.29
ด้านความสามารถในการสื่อสารและทักษะทางสังคม				
15. รับฟังผู้อื่นด้วยความตั้งใจ	52.50	67.50	77.50	90.00
16. ใช้น้ำเสียงที่ถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์และบุคคล	60.00	75.00	82.50	90.00
17. พูดคุยกับเพื่อนอย่างเป็นกันเอง	57.50	72.50	85.00	92.50
18. แบ่งปันอุปกรณ์การเรียนให้เพื่อน	57.50	72.50	75.00	92.50
19. ให้ความร่วมมือในการทำงานกลุ่ม	62.50	82.50	87.50	95.00
20. เคารพในข้อตกลงอย่างเคร่งครัด	62.50	67.50	85.00	97.50
21. ใช้สิ่งของส่วนรวมอย่างประหยัด	60.00	70.00	77.50	90.00
เฉลี่ย	58.93	72.50	81.43	92.50

ตาราง 24 (ต่อ)

รายการ	ผลการสังเกต			
	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3	ครั้งที่ 4
ด้านความสามารถในการควบคุมอารมณ์และจัดการกับความเครียด				
	60.00	70.00	77.50	95.00
	55.00	70.00	75.00	95.00
22. ควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ดี	62.50	75.00	87.50	90.00
23. ไม่พูดเสียงดังเมื่อไม่พอใจ	60.00	70.00	75.00	90.00
24. ไม่ทะเลาะกับเพื่อนขณะทำงาน	65.00	72.50	90.00	97.50
25. ไม่พูดกวนหรือหัวเราะเมื่อเพื่อนนำเสนอได้ไม่ดี	62.50	70.00	82.50	92.50
26. แสดงออกได้เหมาะสมกับสถานการณ์	57.50	67.50	90.00	95.00
27. หน้าตาเบิกบานแจ่มใส				
28. ทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ				
เฉลี่ย	59.64	70.71	82.50	93.57
ด้านความสามารถในการรู้จักและเข้าใจตนเอง				
29. อาสาทำงานที่ตนเองถนัด	65.00	77.50	90.00	97.50
30. บอกเพื่อนในสิ่งที่ตนเองไม่ถนัด	57.50	67.50	85.00	97.50
31. ทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย	67.50	80.00	90.00	97.50
32. แสดงความชื่นชมต่อผลงานของตน	65.00	70.00	92.50	95.00
33. บอกข้อบกพร่องของผลงานและแนวทางการปรับปรุงงาน	67.50	80.00	82.50	85.00
34. กล้าแสดงออกในทางที่ถูกต้อง	55.00	75.00	92.50	97.50
35. อดทน และมุ่งมั่นในการทำงาน	70.00	77.50	85.00	90.00
เฉลี่ย	63.93	75.36	88.14	94.29
รวมเฉลี่ย	57.57	69.93	80.56	89.14

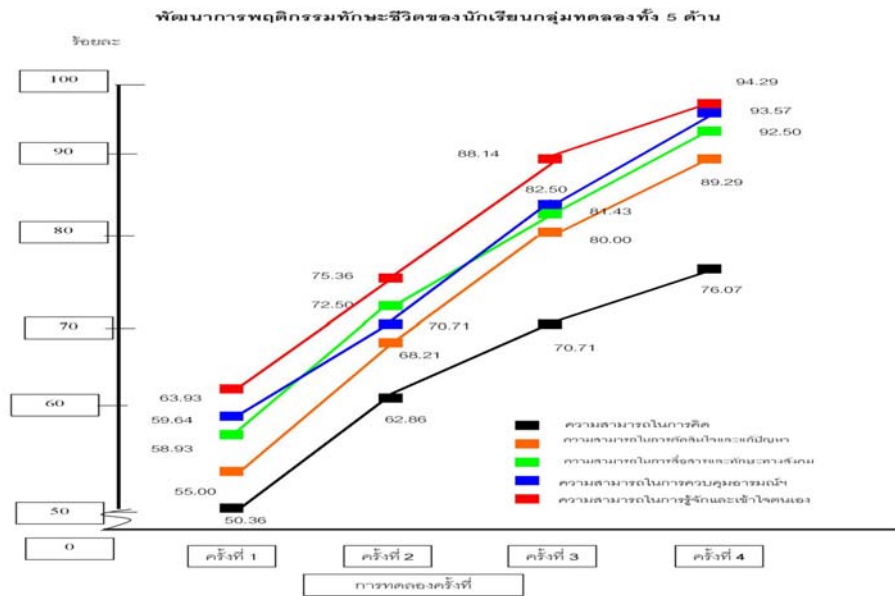
จากตาราง 24 พบว่า ผลจากการสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิตในภาพรวมของกลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ ได้ปรากฏพฤติกรรมที่สะท้อนถึงการมีทักษะชีวิตในลักษณะที่มีแนวโน้มสูงขึ้นตลอดระยะเวลาการจัดกิจกรรมตามหลักสูตร

ตาราง 25 แสดงร้อยละของคะแนนพัฒนาการจากการสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิตของนักเรียน
กลุ่มทดลองในระหว่างการทดลองใช้หลักสูตรพิจารณาเป็นรายบุคคล

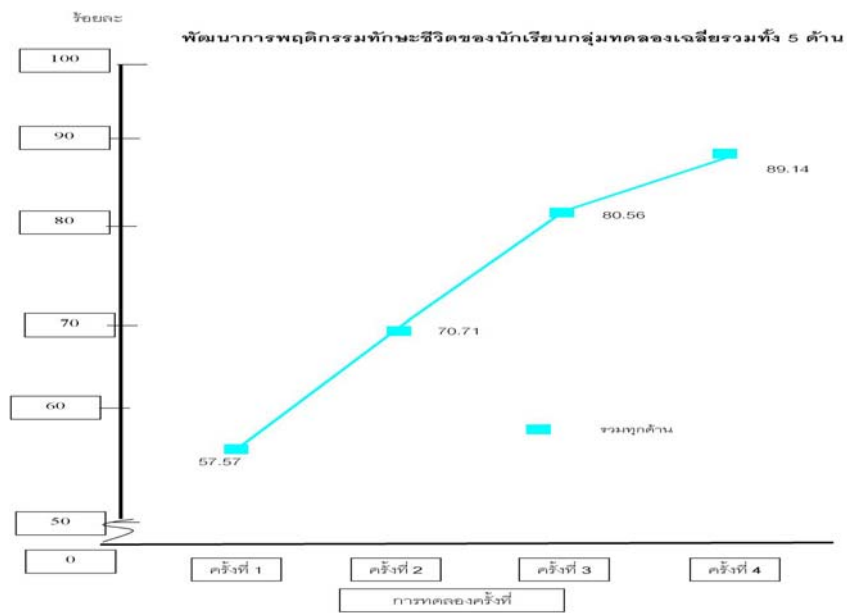
นักเรียนคนที่	ผลการสังเกตพัฒนาการของพฤติกรรมทักษะชีวิตและแนวโน้มการมีทักษะชีวิต							
	ครั้งที่ 1	สรุปผล	ครั้งที่ 2	สรุปผล	ครั้งที่ 3	สรุปผล	ครั้งที่ 4	สรุปผล
1	41.33	ต่ำ	57.33	ต่ำ	65.33	ปานกลาง	74.67	ปานกลาง
2	56.00	ต่ำ	64.00	ปานกลาง	73.33	ปานกลาง	80.00	สูง
3	53.33	ต่ำ	62.67	ปานกลาง	72.00	ปานกลาง	81.33	สูง
4	54.67	ต่ำ	64.00	ปานกลาง	74.67	ปานกลาง	82.67	สูง
5	52.00	ต่ำ	62.67	ปานกลาง	70.67	ปานกลาง	81.33	สูง
6	41.33	ต่ำ	58.67	ต่ำ	64.00	ปานกลาง	76.00	ปานกลาง
7	45.33	ต่ำ	62.67	ปานกลาง	72.00	ปานกลาง	82.67	สูง
8	57.33	ต่ำ	65.33	ปานกลาง	80.00	สูง	86.67	สูง
9	64.00	ปานกลาง	72.00	ปานกลาง	88.00	สูง	90.67	สูง
10	40.00	ต่ำ	57.33	ต่ำ	65.33	ปานกลาง	77.33	ปานกลาง
11	62.67	ปานกลาง	72.00	ปานกลาง	84.00	สูง	89.33	สูง
12	60.00	ปานกลาง	69.33	ปานกลาง	81.33	สูง	85.33	สูง
13	42.67	ต่ำ	62.67	ปานกลาง	70.67	ปานกลาง	80.00	สูง
14	50.67	ต่ำ	66.67	ปานกลาง	73.33	ปานกลาง	81.33	สูง
15	48.00	ต่ำ	64.00	ปานกลาง	72.00	ปานกลาง	82.67	สูง
16	60.00	ปานกลาง	70.67	ปานกลาง	80.00	สูง	86.67	สูง
17	61.33	ปานกลาง	68.00	ปานกลาง	78.67	ปานกลาง	85.33	สูง
18	58.67	ต่ำ	65.33	ปานกลาง	72.00	ปานกลาง	80.00	สูง
19	62.67	ปานกลาง	70.67	ปานกลาง	86.67	สูง	92.00	สูง
20	61.33	ปานกลาง	69.33	ปานกลาง	81.33	สูง	88.00	สูง

จากตาราง 25 พบว่า ผลจากการสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิตของกลุ่มทดลองที่ได้รับ
การจัดกิจกรรมตามหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ เมื่อพิจารณาเป็นรายบุคคล
แสดงให้เห็นว่า มีทักษะชีวิตในลักษณะที่มีแนวโน้มสูงขึ้นตลอดระยะเวลาการจัดกิจกรรมตามหลักสูตร

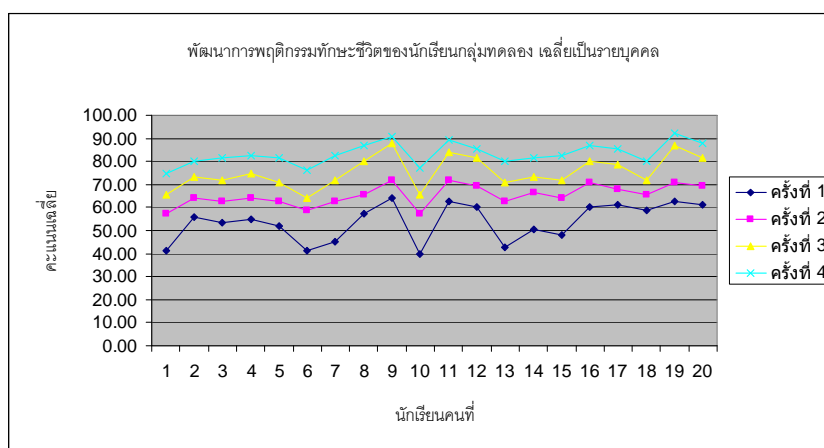
จากตาราง 23 นำเสนอพัฒนาการพฤติกรรมทักษะชีวิตของนักเรียนกลุ่มทดลองในรูป
กราฟเส้น ดังภาพประกอบ 10 – 12

ภาพประกอบ 10 แสดงพัฒนาการพฤติกรรมทักษะชีวิตของนักเรียนกลุ่มทดลอง ทั้ง 5 ด้าน

ภาพประกอบ 11 แสดงพัฒนาการพฤติกรรมทักษะชีวิต เฉลี่ยทั้ง 5 ด้าน

ภาพประกอบ 12 แสดงพัฒนาการพฤติกรรมทักษะชีวิตของนักเรียน เฉลี่ยเป็นรายบุคคล

จากภาพประกอบ 10-12 จากการสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิตของนักเรียนในระหว่างการทดลองใช้หลักสูตร โดยทำการสังเกต 4 ครั้ง พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมที่สะท้อนถึงการมีทักษะชีวิตมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกระยะ

4. ผลการประเมินและปรับปรุงหลักสูตร

4.1 ผลการประเมินประสิทธิผลของหลักสูตร

การประเมินประสิทธิผลของหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิผลตามประเด็นที่กำหนดดังนี้

4.1.1 ผลจากการประเมินทักษะชีวิตของกลุ่มทดลองหลังการใช้หลักสูตรกับก่อนการใช้หลักสูตรที่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากผลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า หลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้สามารถทำให้กลุ่มทดลองมีทักษะชีวิตสูงขึ้นหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมในหลักสูตร

4.1.2 ผลจากการประเมินทักษะชีวิตหลังการใช้หลักสูตรของกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมที่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากผลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า หลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้สามารถทำให้กลุ่มทดลองมีทักษะชีวิตสูงขึ้นแตกต่างจากกลุ่มควบคุมอย่างชัดเจน

4.1.3 ผลจากการสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิต พิจารณาคะแนนพัฒนาการจากการสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิตของนักเรียนกลุ่มทดลองซึ่งทำการวัดเมื่อจบการทดลองหน่วยกิจกรรมที่ 2, 4, 6 และ 8 มีแนวโน้มสูงขึ้น

จากผลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ในภาพรวมของกลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ ได้ปรากฏพฤติกรรมที่สะท้อนถึงการมีทักษะชีวิตในลักษณะที่มีแนวโน้มสูงขึ้นทุกระยะที่ทำการสังเกต ผลในมิติของภาพรวมของกลุ่มสรุปได้ว่ากลุ่มทดลองมีทักษะชีวิตสูงขึ้นอย่างชัดเจน และเมื่อพิจารณาจากข้อมูลรายบุคคล โดยแบ่งผู้เรียนตามระดับความสามารถในการเรียน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเก่ง และ กลุ่มอ่อน นำเสนอผลสรุปและตัวอย่างการถอดบทเรียนซึ่งผู้วิจัยให้กลุ่มทดลองบันทึกเมื่อจบการจัดกิจกรรมในแต่ละแผน ผลจากส่วนนี้สามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนพัฒนาการของการเกิดพฤติกรรมที่สะท้อนถึงการมีทักษะชีวิต และเป็นส่วนที่สามารถนำมาใช้พิจารณาในประเด็นของการกำกับทดลองใช้หลักสูตรได้

ตัวอย่างการถอดบทเรียนจาก กิจกรรม “อุปกรณ์กู้ชีพ” พบข้อสรุปว่า ผู้เรียนที่เป็นเด็กกลุ่มเก่ง สามารถเขียนสรุปความรู้ได้ดีขึ้น สามารถระบุสิ่งที่เรียน วิธีการเรียน ปัญหาอุปสรรคที่พบในการเรียน แนวทางการปรับปรุงแก้ไข และสามารถบอกแนวทางการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของตนเองได้ดี ซึ่งการที่นักเรียนสามารถระบุสิ่งที่เรียนได้สะท้อนให้เห็นว่านักเรียนมีความเข้าใจในโมทัศน์ของสิ่งที่เรียน เมื่อระบุสิ่งที่เรียนได้นักเรียนก็จะสามารถบอกได้ว่าจะสามารถใช้ยุทธวิธีใดในการเรียนบ้าง และเมื่อนักเรียนสามารถระบุปัญหาจากการทำกิจกรรมและบอกแนวทางในการแก้ปัญหาได้แสดงว่านักเรียนมีความสามารถในการประเมินการคิดและควบคุมการคิดของตนเอง ส่วนนักเรียนกลุ่มอ่อนจะสังเกตเห็นว่าแม้จะสามารถระบุถึงสิ่งที่เรียนได้แต่นักเรียนระบุวิธีการเรียนรู้เป็นเนื้อหาที่ได้เรียน การระบุแนวทางการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันนักเรียนก็จะเขียนถึงเรื่องที่ได้เรียนมากกว่าทักษะที่ต้องการให้เกิดจากการร่วมกิจกรรม และบางคนจะไม่ระบุว่าตนเองประสบปัญหาอะไรในการเรียนและไม่ระบุวิธีการแก้ปัญหา นำเสนอตัวอย่างการถอดบทเรียนของนักเรียนดังตาราง 26-27

ตาราง 26 แสดงตัวอย่างผลจากการถอดบทเรียนของนักเรียนกลุ่มเก่ง

ประเด็นที่	รายการ	ตัวอย่างผลการบันทึกของกลุ่มทดลอง
1	เรื่องที่ได้เรียนรู้	ก.1: “การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ” ก.2: “การแก้ปัญหา และตัดสินใจ” ก.3: “การตัดสินใจ”
2	วิธีการเรียนรู้	ก.1: “การฟัง การคิด การตัดสินใจ” ก.2: “ฟัง ดู พูด” ก.3: “การฟัง การคิด การวิเคราะห์”
3	สิ่งที่ได้รับจากการเรียนรู้	ก.1: “การตัดสินใจ การแก้ปัญหา การตัดสินใจ” ก.2: “การตัดสินใจและการแก้ปัญหา” ก.3: “การตัดสินใจและแก้ปัญหา”

ตาราง 26 (ต่อ)

ประเด็นที่	รายการ	ตัวอย่างผลการบันทึกของกลุ่มทดลอง
4	ปัญหา/อุปสรรคที่พบในการเรียนรู้และวิธีแก้ไขปัญหา	ก.1: “มาทำกิจกรรมไม่ตรงเวลา ต้องฝึกความรับผิดชอบทำงานให้ไว มีวินัยในตนเอง” ก.2: “ฟังไม่เข้าใจ ก็จะตั้งใจฟังครูอย่างมีสมาธิ และถามครู” ก.3: “ต้องหาเหตุผลมาประกอบทุกข้อ จึงต้องช่วยกันคิด”
5	การนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้ประโยชน์	ก.1: “การแก้ปัญหเวลาที่เจอกับปัญหาอย่างนี้” ก.2: “การแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน และการตัดสินใจ” ก.3: “ได้ทักษะการแก้ปัญหา”
6	ฝึกตั้งชื่อเรื่องที่ได้เรียนรู้	ก.1: “ความกล้าของหนู” ก.2: “สติมาปัญญาเกิด” ก.3: “การเดินทางของฉัน”

ตาราง 27 แสดงตัวอย่างผลจากการถอดบทเรียนของนักเรียนกลุ่มอ่อน

ประเด็นที่	รายการ	ตัวอย่างผลการบันทึกของกลุ่มทดลอง
1	เรื่องที่ได้เรียนรู้	อ.1: “การเดินทางในป่าว่าจะพกอะไรบ้าง” อ.2: “การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ” อ.3: “การแก้ปัญหาและความตั้งใจ”
2	วิธีการเรียนรู้	อ.1: “ฟัง อ่าน คิด” อ.2: “วิธีการเก็บอุปกรณ์หนีน้ำท่วม” อ.3: “สรุปความ”
3	สิ่งที่ได้รับการเรียนรู้	อ.1: “การเดินทางในป่าที่ป” อ.2: “การเก็บอุปกรณ์ที่จำเป็น” อ.3: “การกู้ชีพ”
4	ปัญหา/อุปสรรคที่พบในการเรียนรู้และวิธีแก้ไขปัญหา	อ.1: “คิดไม่ออก ก็จะฟังและคิดตาม” อ.2: “หนีน้ำท่วมครั้งใหญ่ วิธีแก้คือเก็บอุปกรณ์ที่จำเป็น” อ.3: “ – “
5	การนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้ประโยชน์	อ.1: “ในเวลาที่ไม่ไปเดินป่าก็จะรู้ว่าพกอะไรบ้าง” อ.2: “เวลาน้ำท่วมก็เก็บของที่จำเป็น” อ.3: “ เอาไปใช้ในเวลาเดินป่าหรือหลงทาง “

ตาราง 27 แสดงตัวอย่างผลจากการถอดบทเรียนของนักเรียนกลุ่มอ่อน

ประเด็นที่	รายการ	ตัวอย่างผลการบันทึกของกลุ่มทดลอง
6	ฝึกตั้งชื่อเรื่องที่ได้เรียนรู้	อ.1: “ความรู้ที่ดี” อ.2: “นำท่วมกับการเก็บของที่จำเป็น” อ.3: “อุปกรรมกู้ชีพ”

4.1.4 ผลจากการวิเคราะห์เนื้อหาจากแบบบันทึกการสะท้อนผลการเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลอง ซึ่งนักเรียนได้เขียนเมื่อร่วมกิจกรรมตามหลักสูตรครบทุกแผนการจัดกิจกรรมและภายหลังจากที่นักเรียนทำแบบประเมินทักษะชีวิตหลังการทดลองใช้หลักสูตร ผู้วิจัยนำเสนอข้อสรุปในแต่ละประเด็นคำถามพร้อมทั้งนำเสนอตัวอย่างการเขียนแสดงความคิดเห็นของนักเรียนซึ่งเป็นข้อมูลสนับสนุนข้อสรุปในแต่ละประเด็น ดังต่อไปนี้

1) ความรู้สึกของนักเรียนก่อนเข้าร่วมกิจกรรมตามหลักสูตร พบว่า ก่อนที่จะเข้าร่วมกิจกรรมตามหลักสูตรนักเรียน รู้สึกดีใจและตื่นเต้น อยากเข้าร่วมกิจกรรม “รู้สึกตื่นเต้น ดีใจ และอยากเข้าร่วมกิจกรรมเร็ว ๆ” อยากเรียนรู้ คิดว่ากิจกรรมน่าสนใจ “อยากรู้และคิดที่น่าสนใจ” การเข้าร่วมกิจกรรมจะทำให้มีความรู้เกี่ยวกับการมีทักษะชีวิตมากขึ้น “รู้สึกดีใจที่จะได้ทำกิจกรรม เพราะคิดว่ากิจกรรมนี้พัฒนาคุณภาพชีวิตของหนูให้ดีขึ้น” “ยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตที่ดี” แต่พบว่านักเรียนบางคน รู้สึกอาย ไม่กล้าแสดงออก กลัวต้องออกไปพูดหน้าห้อง “ไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง” “ตื่นเต้น รู้สึกอายไม่กล้าแสดงออก ไม่อยากออกไปหน้าห้อง ไม่กล้าพูด” “ไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง” “อยากให้ตัวเองได้รับความรู้เกี่ยวกับการมีทักษะชีวิตมากขึ้น”

2) สิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้จากหลักสูตร พบว่า นักเรียนได้เขียนสะท้อนถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้จากหลักสูตรที่ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะกระบวนการ (Process) และ ด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม (Attitude) โดยด้านความรู้ ได้แก่ การใช้ชีวิตแบบไม่ประมาท ด้านทักษะกระบวนการ ได้แก่ ทักษะการคิด การแก้ปัญหา การคิดวิเคราะห์ และทักษะกระบวนการกลุ่ม “ได้เรียนรู้การคิดและการทำงาน” “การแก้ปัญหาพร้อมกัน การแสดงออกที่ดี การฝึกพูดนำเสนอ การมีน้ำใจและเมตตา” “เรียนรู้การทำงานหลายอย่างร่วมกับเพื่อน ได้ฝึกคิด และการแสดงออกในกิจกรรมต่าง ๆ” คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม ได้แก่ การกล้าแสดงออก การมีความมั่นใจในตนเอง การมีความสามัคคี การมีน้ำใจต่อผู้อื่น การมีความเมตตาต่อคนและสัตว์ การเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ความเป็นไทย “ความเมตตา การใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท การมีวินัย การมีน้ำใจ การมีความสามัคคี” “การที่ได้ไปอธิบายหน้าชั้น ได้ฟังคำอธิบายของครู และได้เรียนรู้มากมาย” “การมีเมตตา การใช้ชีวิตแบบไม่ประมาท การมีน้ำใจ ความสามัคคี การมีระเบียบวินัย” “เรียนเรื่องความเมตตา การรักษาสีสิ่งแวดล้อม การแบ่งปันสิ่งของให้ผู้อื่น ความเป็นไทย ฯลฯ ซึ่งเป็นสิ่งที่หนูนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและสามารถพัฒนาชีวิตของหนูให้ดีขึ้นได้”

3) กิจกรรมที่นักเรียนได้เรียนรู้จากหลักสูตร พบว่า นักเรียนระบุกิจกรรมที่ได้เรียนรู้ อย่างหลากหลาย ได้แก่ การฟัง การเขียน การฝึกคิด การแสดงบทบาทสมมุติ การแสดงความคิดเห็น การระดมสมอง การอภิปรายกลุ่ม “กิจกรรมการฟัง การคิด การที่ได้ออกแบบการแสดง” “การฝึกพูด ฝึกคิด ฝึกเขียน กล้าแสดงออก” “การคิดร่วมกัน การพูดนำเสนอ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ การแสดงละคร” “การแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ เป็นกลุ่ม” การสร้างแผนที่ความคิด การเล่นเกม การนำเสนอผลงาน การทำงานร่วมกับผู้อื่น การฝึกแก้ปัญหา “... เล่นเกม และทำแผนที่ความคิด” “การทำแผนผังความคิดเป็นกลุ่ม และได้นำเสนอ อธิบายให้เพื่อน ๆ ได้รับรู้” “การทำงานร่วมกัน การฝึกคิดและสร้างแผนผังความคิด” “กิจกรรมการฝึกทำงานเป็นกลุ่มในแผนผังความคิด และการแสดงออก” “การทำห่อไอเฟล และการตอบคำถาม” การเรียนรู้จากกรณีศึกษา “... การเขียนจากตัวอย่างมากมาย”

4) กิจกรรมที่นักเรียนประทับใจมากที่สุด พบว่า กิจกรรมที่นักเรียนประทับใจ 3 ลำดับแรก คือ การแสดงบทบาทสมมุติ การสร้างแผนที่ความคิด และการสร้างหอคอยสามัคคี โดยให้เหตุผลประกอบว่า กิจกรรมการแสดงบทบาทสมมุติ ทำให้ได้ฝึกการกล้าแสดงออก การทำงานร่วมกัน ได้ฝึกความสามัคคี การมีน้ำใจต่อกัน ฝึกความพยายาม ส่งเสริมคุณธรรม และเป็นกิจกรรมที่ทำแล้วมีความสุข “การแสดงละคร เพราะรู้สึกการแสดงออกสนุกมาก ๆ” “การแสดงละคร เพราะจะทำให้เราไม่อาย จะทำให้เรากล้า” “กิจกรรมการแสดง เพราะถึงมันยาก และรู้สึกอายแต่หนูก็พยายามทำให้ดี” “กิจกรรมการแสดงละคร เพราะได้รู้จักความสามัคคี และการมีน้ำใจต่อกัน” “การแสดงละคร เพราะสนุกและได้ทำงานร่วมกับเพื่อน ๆ ฝึกการกล้าแสดงออก” “แสดงละคร ทำงานร่วมกันทุกอย่าง เพราะมีแต่กิจกรรมดี ๆ และนำไปใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตประจำวัน” “กิจกรรมที่ทำให้ทุกคนมีส่วนร่วม คือ การแสดงละคร” “การแสดงละครเรื่องการทำความดีต่อสัตว์และคน เพราะเป็นการทำความดีต่อสัตว์และคน” กิจกรรมการสร้างแผนที่ความคิด ช่วยทำให้ได้ความรู้ ได้ฝึกคิด ออกแบบสร้างสรรค์ผลงาน และฝึกการพูดนำเสนอ “การทำแผนที่ความคิด เพราะได้ความรู้มากขึ้น” “การทำแผนผังความคิดมากที่สุด เพราะได้คิดออกแบบ และตกแต่งแล้วออกไปนำเสนอหน้าชั้น” กิจกรรมหอคอยสามัคคี เป็นกิจกรรมที่ช่วยในการฝึกสมาธิ การแก้ปัญหา ฝึกความอดทน ฝึกความสามัคคี และทำให้นักเรียนมีความสุขในการเรียน “การสร้างห่อไอเฟล เพราะฝึกสมาธิ และการแก้ปัญหา” “การต่อหลอดกาแฟให้เป็นห่อไอเฟล รู้สึกสนุกมาก” “...การได้ทำห่อไอเฟล ได้ฝึกความอดทนและความสามัคคี”

5) แนวทางการนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน พบว่า นักเรียนระบุถึงแนวทางการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างหลากหลายและผลที่จะได้รับเมื่อนำความรู้ต่าง ๆ ที่ได้รับจากการร่วมกิจกรรมตามหลักสูตรไปปฏิบัติ เช่น ความเมตตา ช่วยส่งเสริมการให้อภัยผู้อื่นทั้งที่เป็นคนและสัตว์ รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ความมีระเบียบวินัย การมีน้ำใจต่อกัน ความสามัคคี จะช่วยทำให้ตนเองมีความสุขและสังคมมีความสุข การใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาทจะช่วยให้ตนเองเกิดความระมัดระวังในเรื่องต่าง ๆ “ยกตัวอย่างเช่น ความเมตตา หนูก็จะนำไปใช้มากที่สุดเพราะเวลาหนูไปนา หนูจะชอบเดินไปเหยียบบังมด ซึ่งถ้าเหยียบบังแล้วส่วนมากมดจะกัด แล้วเราก็จะฆ่ามัน ซึ่งก็ไม่ได้ให้ความเมตตากับมัน แต่เมื่อหนูได้เรียนแล้วเมื่อหนูเหยียบบัง

มดแล้วมันกัด หนูก็คิดเลยว่าเราเป็นคนเหยียบรังมัน มันถึงป้องกัน เพราะรังคือบ้านของมัน ถ้าหนูเป็นมันแล้วมีคนมาเหยียบรังของหนูหนูก็จะกัดเหมือนกัน และเมื่อหนูคิดได้อย่างนี้หนูก็เลยไม่ทำร้ายมัน” “หนูจะเอาความรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตรประจำวัน และนำความรู้ไปสอนน้องในการให้ภัยคนอื่นและสัตว์” “ความเมตตา คือการรู้จักให้ภัยเพื่อน ๆ และสัตว์ตัวน้อย ๆ และได้เรียนรู้ที่จะคิดให้มากเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ” “การมีเมตตากรรณากับคนอื่น” “การมีความเมตตากรรณา และการให้ภัยผู้อื่น” “ประโยชน์ที่จะนำไปใช้คือ ระเบียบวินัย การมีน้ำใจ ความสามัคคี การใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท ทุกเรื่องทีกล่าวมา เช่น การใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาทก็เป็นการระมัดระวังตัวเอง เมื่อมีอุบัติเหตุ การมีความสามัคคี ก็เป็นการช่วยเหลือกันและกัน การมีระเบียบวินัยในตัวเองก็ทำให้เรามีความสุขและไม่เดือดร้อนคนอื่น” “มีน้ำใจต่อผู้อื่น มีความสามัคคี มีระเบียบวินัยในตัวเอง” ความรู้ในเรื่องการมีสติและการฝึกสมาธิ สามารถนำไปใช้ในการเรียนและในชีวิตประจำวัน “นำไปใช้ในการเรียนหนังสือ เพราะในการเรียนหนังสือต้องใช้สมาธิมาก และยังนำไปในชีวิตประจำวันได้” ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันอุบัติเหตุและสิ่งเสพติด สามารถนำไปใช้ป้องกันตนเองจากความประมาทและสิ่งไม่ดี “ใช้ในการพัฒนาตัวเองและป้องกันสิ่งไม่ดี” “เกิดประโยชน์ในเรื่องการใช้ชีวิตไม่ประมาท คิดถึงผลดีผลเสีย ไม่เชื่อคนง่าย...” การฝึกฝนตนเอง การปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น การนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน “...ทุกอย่างสามารถทำให้ชีวิตของคนเราดีขึ้น เป็นที่ยอมรับของสังคมและคนรอบข้าง” “การนำไปใช้ประโยชน์ การนำไปวิเคราะห์หรือการนำไปใช้ต่อ ได้มีการแสดงก็เอาเรื่องที่เราบอกไปวิเคราะห์ด้วย” “นำไปปรับปรุงในครอบครัว ในหมู่บ้าน ที่โรงเรียน และในการเข้าร่วมกิจกรรมในสถานที่ต่าง ๆ”

6) ความรู้สึกของนักเรียนภายหลังเข้าร่วมกิจกรรมตามหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนรู้สึกดีใจ ปลื้มใจ โชคดีที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม และกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาการคิด “รู้สึกมีความสุขที่ได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ” “ปลื้มใจมาก” “การได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ กับครูพวกหนูรู้สึกดีมาก ๆ” การร่วมกิจกรรมทำให้นักเรียนมีความคิดที่ดีขึ้นและรู้สึกอยากจะทำมากขึ้น “รู้สึกว้าหวาดดีใจ เพราะชีวิตของหนูเปลี่ยนไปมาก ทำให้นักเรียนมีความคิดที่สร้างสรรค์ขึ้น” “ดีใจ ทำให้มีความคิดที่ดี” “ตื่นเต้นที่ได้มีการคิดเรื่องต่าง ๆ แทนที่จะอยู่เฉย ๆ เลยทำให้ออกใจคิดมาก” “มีความคิดดี มีน้ำใจ ได้ประโยชน์หลากหลาย” มีความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น “รู้สึกว้าหวาดดีใจ ไม่ตื่นเต้น ไม่อาย ไม่หวั่นไหวในสิ่งที่ตัวเองจะทำ รู้สึกกล้าพูด และอยากจะทำกิจกรรมอีก” “รู้สึกดีใจ ไม่ตื่นเต้น ไม่อาย จะทำให้เรามีพื้นฐานมากขึ้น” มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นมากขึ้น “เห็นความน่ากลัวของยาเสพติดและผลเสียจากการทำสิ่งไม่ดี คิดว่ามีประโยชน์มาก” “มีความสุขมากครับ เพราะก่อนหน้านี้ก่อนที่คุณครูจะมาสอน ผมไม่มีทักษะทางนี้เลย แต่พอคุณครูเข้ามาสอนทำให้ชีวิตของผมดีขึ้นมาก เลยทำให้ผมซาบซึ้งถึงความรู้ที่คุณครูมอบให้มากครับ” “ดีมาก มีแนวทางการปฏิบัติตัวที่ดี” นักเรียนบางคนได้แสดงความรู้สึกขอบคุณครูที่จัดกิจกรรมตามหลักสูตรขึ้นและอยากให้จัดกิจกรรมในลักษณะนี้อีกเพราะเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์ ช่วยพัฒนานักเรียนในด้านต่าง ๆ “พอได้เข้าร่วมกิจกรรมไปนาน ๆ ได้ฝึกคิด ฝึกเขียน และกล้าแสดงออกในด้านต่าง ๆ และอยากให้จัดกิจกรรมอย่างนี้อีก” “ขอบคุณครูที่ทำให้นักเรียนให้ได้เรียนรู้เรื่องดี ๆ”

7) สิ่งทีนักเรียนอยากพูดมากที่สุด พบว่า นักเรียนส่วนมากแสดงความคิดเห็นเชิงบวกต่อการร่วมกิจกรรม นักเรียนมีความสุข ได้รับความรู้ที่มีประโยชน์ “มีความสุขครับ ดีใจด้วยครับ และมีความสุขและสนุก ได้มีความรู้” “มีความสุขมาก ๆ” “สนุกมากครับ อยากให้รุ่นน้องได้เรียน ขอขอบคุณครูมากครับ” “รู้สึกดี

ใจมากที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมและทำให้เข้าใจในเรื่องต่าง ๆ มากมาย” นักเรียนได้รับประสบการณ์ที่ดี มีความคิดที่ดี อยากให้มีกิจกรรมลักษณะเช่นนี้อีก และรู้สึกขอบคุณครูที่จัดกิจกรรมลักษณะนี้ขึ้น “หนูขอขอบคุณครูมากที่ให้ประสบการณ์ดี ๆ ต่อพวกหนูและพวกหนูจะนำการเรียนรู้ที่ครูครูให้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม” “อยากจัดกิจกรรมนี้อีกครั้งค่ะ และหนูขอขอบคุณครูที่จัดกิจกรรมนี้ขึ้นมาค่ะ เพราะทำให้หนูมีความคิดที่ดีขึ้น” “หนูอยากบอกครูว่า หนูขอบคุณครูมากที่ทำให้หนูได้เข้าร่วมกิจกรรมกับครู หนูดีใจมาก มันทำให้หนูมีคุณภาพชีวิตที่ดี หนูโชคดีมากที่ได้ร่วมกิจกรรมนี้ หนูขอบคุณมากค่ะ หนูจะไม่ลืมครูและกิจกรรมนี้ค่ะ” “อยากให้ครูจัดกิจกรรมแบบนี้ขึ้นอีก” “หนูอยากให้ครูจัดกิจกรรมนี้อีกครั้ง อยากให้ครูนำสิ่งเหล่านี้มาให้พวกหนูได้รับรู้อีกครั้ง พวกหนูจะนำมันไปใช้ในชีวิตรองอย่างแน่นอน”

จากการนำเสนอผลการวิเคราะห์เนื้อหาจากแบบบันทึกการสะท้อนผลการเรียนของนักเรียน ภายหลังจากการร่วมกิจกรรมตามหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ จะเห็นว่า นักเรียนให้ความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม เมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนมีความสุข รู้สึกสนุก เห็นว่ากิจกรรมต่าง ๆ มีประโยชน์ นักเรียนได้เรียนรู้เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิตที่ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม โดยเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เชื่อมต่อการพัฒนาทักษะการคิดและฝึกการคิดอภิमान ได้แก่ การเรียนรู้ร่วมกัน การฝึกยอมรับผู้อื่น การกล้าแสดงความคิดเห็น การสร้างแผนที่ความคิด การฝึกนำเสนอ การแสดงบทบาทสมมุติ การระดมสมอง การอภิปรายกลุ่ม การเล่นเกม การเรียนรู้จากสถานการณ์จำลองและกรณีศึกษา กิจกรรมเหล่านี้ทำให้นักเรียนมีความสามารถในการคิดสูงขึ้น มีความคิดสร้างสรรค์มากขึ้น และส่งเสริมให้นักเรียนมีอุปนิสัยของการเป็นนักคิด คือ มีความรู้ลึกที่อยากคิด รู้สึกชอบกิจกรรมที่ส่งเสริมการคิด เห็นว่าการคิดเป็นเรื่องสนุกและมีประโยชน์ นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมคุณลักษณะที่เชื่อมต่อการพัฒนาความสามารถในการคิดของนักเรียนคือมีความมั่นใจในตนเองและกล้าแสดงออกมากขึ้น เมื่อนักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาองค์ประกอบทั้ง 3 องค์ประกอบตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน ซึ่งได้แก่ ทักษะการคิด อุปนิสัยของการเป็นนักคิด และการคิดอภิमान โดยการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีระยะเวลาที่เหมาะสม ก็ส่งผลให้นักเรียนมีการคิดอย่างชำนาญ (Skillful Thinking) ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการที่นักเรียนจะนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เพื่อการปรับตัว การเผชิญกับสภาพการณ์ต่าง ๆ รวมถึงการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมและไม่เกิดผลเสียต่อตนเองและผู้อื่น จึงกล่าวได้ว่า การพัฒนาให้นักเรียนมีความสามารถในการคิดในลักษณะการคิดอย่างชำนาญนับเป็นสิ่งสำคัญในฐานที่จะเป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิต กำกับพฤติกรรมการแสดงออกที่เหมาะสม และแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้น เมื่อนักเรียนสามารถแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม สามารถปรับตัวในสภาพการณ์ต่าง ๆ สามารถตัดสินใจและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม ก็สามารถสรุปได้ว่านักเรียนคนนั้นมีทักษะชีวิต ดังนั้นความสามารถในการคิดจึงเป็นส่วนสำคัญในการที่จะช่วยส่งเสริมการมีทักษะชีวิตของนักเรียน

ผลจากการประเมินประสิทธิผลของหลักสูตรที่นำเสนอข้างต้น สรุปได้ว่า หลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีประสิทธิผลเหมาะสมที่จะนำไปเสริมสร้างทักษะชีวิตให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน

4.2 การปรับปรุงหลักสูตร

ภายหลังจากการทดลองใช้หลักสูตร ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่รวบรวมได้ในระหว่างการทดลองใช้หลักสูตร จากการสังเกต สัมภาษณ์ จากแบบบันทึกการถอดบทเรียนในแต่ละแผนการจัดการจัดกิจกรรม และจากแบบบันทึกการสะท้อนผลการเรียน นำไปเป็นข้อมูลในการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความเหมาะสมและมีคุณภาพมากยิ่งขึ้นซึ่งได้นำเสนอไว้ในภาคผนวก รายละเอียดข้อค้นพบที่ควรนำไปสู่การปรับปรุงหลักสูตรและผลการปรับปรุงหลักสูตรดังตาราง 28

ตาราง 28 แสดงรายการปรับปรุงหลักสูตร

ข้อ	ข้อค้นพบ	การปรับปรุงหลักสูตร
1	การใช้ภาษาในการนำเสนอสถานการณ์จำลองหรือกรณีตัวอย่างที่ยาวเกินไป	ปรับปรุงการใช้ภาษาในการนำเสนอสถานการณ์จำลองหรือกรณีตัวอย่างให้มีความกระชับ ชัดเจน และไม่ยาวจนเกินไป
2	การใช้คำสั่งในใบกิจกรรมขาดความชัดเจนไม่ครอบคลุมสิ่งที่ต้องการให้นักเรียนปฏิบัติ	ปรับปรุงการใช้คำสั่งในใบกิจกรรมให้มีความชัดเจน เข้าใจง่าย และครอบคลุมสิ่งที่ต้องการให้นักเรียนปฏิบัติ
3	กิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากแหล่งต่าง ๆ มีน้อย	เพิ่มกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากแหล่งต่าง ๆ
4	เกณฑ์การประเมินผลงานของนักเรียนในแต่ละกิจกรรมไม่ชัดเจน	ปรับปรุงการสร้างเกณฑ์การประเมินผลงานของนักเรียนในแต่ละกิจกรรม

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในครั้งนี้ สรุปผล นำเสนอตามลำดับ ดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
2. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีขั้นตอนการวิจัย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เพื่อศึกษาสภาพปัญหา และความจำเป็นในการพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับผู้เรียนในระดับชั้นประถมศึกษา แบ่งขั้นตอนการดำเนินการเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นการดำเนินการเพื่อให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรเสริม องค์ความรู้เกี่ยวกับทักษะชีวิต องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน เพื่อนำมากำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับระดับชั้นและสภาพบริบทของผู้เรียน

ขั้นที่ 2 การศึกษาแนวคิดในการพัฒนาทักษะชีวิต ดำเนินการจัดกลุ่มสนทนา เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของทักษะชีวิต และแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิต

ขั้นที่ 3 การตรวจสอบยืนยันโดยผู้เชี่ยวชาญ ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อเป็นการตรวจสอบ ยืนยัน ความหมาย องค์ประกอบ นิยาม และแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิต

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตร แบ่งขั้นตอนการดำเนินการเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 จัดทำร่างหลักสูตร ในขั้นนี้ผู้วิจัยได้นำผลที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน มาใช้เป็นแนวทางในการจัดทำร่างหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะชีวิต

ทั้งนอกเวลาเรียนและบูรณาการกับการสอนปกติ เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะชีวิต 5 ด้าน คือ ความสามารถในการคิด ความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา ความสามารถในการสื่อสารและทักษะทางสังคม ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และจัดการกับความเครียด และความสามารถในการรู้จักและเข้าใจตนเอง โดยร่างหลักสูตรมีองค์ประกอบ 7 ประการ คือ สภาพปัญหาและความจำเป็น หลักการ วัตถุประสงค์ โครงสร้างเนื้อหาและเวลา แนวการจัดกิจกรรม สื่อ/อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ และแนวการวัดและประเมินผล แบ่งขั้นตอนการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรเป็น 5 ขั้นตอน คือ ขั้นสร้างแรงจูงใจในการเรียน ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ขั้นประสานพลังฝึกคิด ขั้นผลิตผลงานนำเสนอ และขั้นสรุป ประเมิน สู่การประยุกต์ใช้

ขั้นที่ 2 ประเมินร่างหลักสูตร ผู้วิจัยนำร่างหลักสูตรที่สร้างขึ้นเสนอต่อคณะกรรมการควบคุมปริญญาโทเพื่อรับฟังข้อเสนอแนะแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขแล้วจึงได้นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบคุณภาพของร่างหลักสูตร โดยการประเมินความเหมาะสมของร่างหลักสูตรและความสอดคล้องของแต่ละองค์ประกอบของหลักสูตร นำผลจากการประเมินมาดำเนินการแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นที่ 3 สร้างและหาคุณภาพเครื่องมือประกอบหลักสูตร ในขั้นนี้ผู้วิจัยได้ทำการสร้างเครื่องมือประกอบหลักสูตร โดยการศึกษาวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และแนวการสร้างแบบประเมินทักษะชีวิตจากเอกสาร งานวิจัย รวมถึงข้อเสนอแนะที่ได้รับจากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเครื่องมือประกอบหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ ได้แก่ แผนการจัดกิจกรรม จำนวน 31 แผน แบบประเมินทักษะชีวิต จำนวน 6 ฉบับ แบบสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิต จำนวน 1 ฉบับ และแบบบันทึกการสะท้อนผลการเรียน จำนวน 1 ฉบับ หลังจากได้เครื่องมือประกอบหลักสูตรแล้ว ผู้วิจัยนำเสนอคณะกรรมการควบคุมปริญญาโทเพื่อรับฟังข้อเสนอแนะ นำข้อเสนอแนะมาแก้ไขปรับปรุงแล้วนำเสนอผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิต พิจารณาความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความสอดคล้องระหว่างแบบประเมินกับจุดประสงค์ในการวัด นำผลที่ได้มาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง และปรับปรุงข้อคำถามตามที่คุณผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะ หลังจากนั้นนำไปทดลองใช้กับนักเรียนที่มีลักษณะใกล้เคียงกับประชากรในการวิจัย เพื่อหาค่าอำนาจจำแนก ค่าความยากง่าย และค่าความเชื่อมั่น

ขั้นที่ 4 ศึกษาความพร้อม ผู้วิจัยทำการศึกษานำร่องเพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ของหลักสูตรสำหรับการนำไปใช้ในสถานศึกษา รวมถึงศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการทดลองใช้หลักสูตร โดยผู้วิจัยทำการศึกษานำร่องการใช้หลักสูตร กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านโกอำเภอราชสีห์ จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 26 คน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร หลังจากที่ได้ผู้วิจัยได้ทำการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความเหมาะสมแล้ว ผู้วิจัยนำหลักสูตรไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหนองหมีหัวดง (ประชาวิทยาจารย์) อำเภอราชสีห์ จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 40 คน ดำเนินการทดลองในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2554 สุ่มเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 20 คน ใช้แบบแผนการทดลองแบบ Pretest- Posttest Control Group Design

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร แบ่งขั้นตอนดำเนินการเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การประเมินประสิทธิผลของหลักสูตร เป็นการตรวจสอบประสิทธิผลของหลักสูตรว่าสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้มากน้อยเพียงใด โดยกำหนดประเด็นการประเมินให้ครอบคลุมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยข้อมูลเชิงปริมาณ พิจารณาจากผลการประเมินทักษะชีวิตเปรียบเทียบก่อนและหลังทดลองของกลุ่มทดลอง เปรียบเทียบความแตกต่างหลังการทดลองระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม และผลที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิตในระหว่างการทดลองใช้หลักสูตรโดยพิจารณาจากพัฒนาการของพฤติกรรมที่แสดงออกที่สะท้อนถึงการมีทักษะชีวิต ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพได้จากการวิเคราะห์เนื้อหาของแบบบันทึกการสะท้อนผลการเรียนของนักเรียน การสังเกตขณะดำเนินการทดลองและการสัมภาษณ์เพิ่มเติมในระหว่างการทดลองใช้หลักสูตร

ขั้นที่ 2 การปรับปรุงหลักสูตร หลังจากการดำเนินการทดลองใช้หลักสูตร ผู้วิจัยนำข้อมูลที่พบและรวบรวมได้ในระหว่างการทดลองใช้หลักสูตร ผลจากการประเมินประสิทธิผลหลักสูตรและการสะท้อนผลการเรียนของผู้เรียนมาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความเหมาะสมก่อนที่จะเผยแพร่ต่อไป

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สรุปผลการวิจัยตามความมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้

1. ผลการพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

หลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีองค์ประกอบ 7 ประการ คือ 1) สภาพปัญหาและความจำเป็น 2) หลักการ 3) วัตถุประสงค์ 4) โครงสร้างเนื้อหาและเวลา 5) แนวการจัดกิจกรรม 6) สื่อ/อุปกรณ์ และ แหล่งเรียนรู้ และ 7) แนวการวัดและประเมินผล

2. ผลการศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

2.1 ผลเชิงปริมาณ

2.1.1 คะแนนการประเมินทักษะชีวิตของกลุ่มทดลองเปรียบเทียบกับหลังการใช้หลักสูตรกับก่อนการใช้หลักสูตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.1.2 คะแนนการประเมินทักษะชีวิตหลังการใช้หลักสูตรเปรียบเทียบกับระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.1.3 พัฒนาการของพฤติกรรมทักษะชีวิตของนักเรียนกลุ่มทดลองจากการสังเกต 4 ครั้ง ในระหว่างการทดลองใช้หลักสูตรมีแนวโน้มสูงขึ้น

2.2 ผลเชิงคุณภาพ

ด้านความสนใจและการให้ความร่วมมือในการทดลองใช้หลักสูตร พบว่า ผู้เรียนมีความสนใจและให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมมากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับระยะแรกของการจัดกิจกรรม การนำเสนอความคิดในลักษณะของการนำเสนอด้วยวาจา พบว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการไปในทิศทางที่ดีขึ้น มีความมั่นใจในตนเองมากขึ้นเมื่อได้รับการกระตุ้นด้วยคำถาม ผู้เรียนจะตอบสนองต่อคำถามได้เร็วขึ้น กล้าแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นที่ถาม สามารถแสดงแนวคิดที่แปลกใหม่และหลากหลายในการแก้ปัญหาหรือตัดสินใจในสถานการณ์ต่าง ๆ และจากการสังเกตจากการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ การอภิปรายกลุ่ม การนำเสนอผลงานกลุ่ม การแสดงบทบาทสมมุติ และการออกแบบผลงานจากการระดมความคิด พบข้อสังเกตในเรื่องการปรับตัวของผู้เรียนที่สามารถปรับตัวในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดีขึ้น และการเปิดใจในการรับเพื่อนเข้ากลุ่ม รวมถึงการกล้าแสดงออกและวางแผนการทำงานได้ดีจากการวิเคราะห์บันทึกการถอดบทเรียนในแต่ละกิจกรรมยังพบว่าผู้เรียนสามารถเขียนสรุปความรู้ได้ดีขึ้น สามารถระบุข้อบกพร่องและแนวทางการปรับปรุงข้อบกพร่อง และสามารถบอกแนวทางการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของตนเองได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้จากการวิเคราะห์แบบบันทึกการสะท้อนผลการเรียนของนักเรียนสรุปได้ว่า นักเรียนมีความพึงพอใจในการร่วมกิจกรรมตามหลักสูตร รู้สึกประทับใจที่ได้เรียนรู้และฝึกทักษะที่จำเป็น ได้เรียนรู้จากกิจกรรมที่หลากหลาย สนุกสนาน นักเรียนเห็นว่ากิจกรรมต่าง ๆ มีประโยชน์มากสำหรับการดำเนินชีวิตและอยากเข้าร่วมกิจกรรมในลักษณะเช่นนี้อีก

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรในครั้งนี้มีลักษณะเป็นหลักสูตรเสริม (Enrichment Curriculum) มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตให้กับนักเรียน ซึ่งมีความแตกต่างจากงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับทักษะชีวิตส่วนใหญ่ที่มุ่งศึกษาทักษะชีวิตเฉพาะด้าน (Specific Life Skills) และส่วนมากจะศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาขึ้นไป แต่สำหรับงานวิจัยนี้มุ่งพัฒนาทักษะชีวิตที่เป็นแกน (Core Life Skills) ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับประชากรโลกโดยเฉพาะอย่างยิ่งในศตวรรษที่ 21 และทำการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนระดับประถมศึกษา เนื่องจากเหตุผลที่ว่า ผู้เรียนวัยประถมศึกษาเป็นวัยที่ควรส่งเสริมให้มีการเรียนรู้และพัฒนาทักษะชีวิต ซึ่งไม่ใช่การเรียนรู้เพียงเพื่อนำไปใช้ในการป้องกันสิ่งต่าง ๆ เท่านั้น หากแต่ยังสามารถช่วยให้แต่ละบุคคลนำไปปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพตามต้องการเมื่อต้องเผชิญกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน อีกทั้งช่วยสนับสนุนให้เด็กมีความมั่นใจในตนเองและมีความภาคภูมิใจในตนเอง (Orley. 1997; WHO. 1999; Action Research.net: Online; Partnership for 21st Century Skills. 2006) จึงสามารถกล่าวได้ว่าหลักสูตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นในงานวิจัยนี้เป็นแนวทางหนึ่งในการที่จะช่วยป้องกันการเกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับชีวิตของเด็ก ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาและสังเคราะห์องค์ประกอบของทักษะชีวิต ประกอบด้วย 5 ประการ ที่ใช้ชื่อว่า "Five Smart" เพื่อให้มีความสะดวกในการจัดกิจกรรมและการวัดทักษะชีวิตแต่ก็มีความครอบคลุมกับแนวคิดขององค์กรและหน่วยงานที่ได้ให้แนวคิดเรื่ององค์ประกอบของทักษะชีวิต และเนื่องจากหลักสูตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นครั้งนี้ เป็นหลักสูตรที่มีลักษณะไม่ยึดติดกับเนื้อหา (Content free) สามารถที่จะนำไปใช้จัดกิจกรรมทั้งนอกเวลาเรียนและสามารถบูรณาการในเวลาเรียนปกติ โดยผู้วิจัยได้ออกแบบกิจกรรมให้สัมพันธ์กับตัวชีวิตในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ นอกจากนี้การจัดกิจกรรมตามหลักสูตรนี้ผู้วิจัยไม่ได้กำหนดสถานที่จัดกิจกรรมเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น แต่จะมีการจัดกิจกรรมนอกห้องเรียนโดยการนำนักเรียนไปแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ในชุมชนและเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ศึกษาและเรียนรู้จากวิทยากรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชน อาทิ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือพระสงฆ์ ซึ่งการจัดกิจกรรมลักษณะนี้นอกจากจะช่วยให้นักเรียนได้เห็นคุณค่าของแหล่งเรียนรู้และบุคคลในชุมชนแล้ว นักเรียนยังจะได้รับประสบการณ์ตรงจากวิทยากร ได้รับความรู้ที่มีประโยชน์สามารถนำมาปรับใช้ในการพัฒนาชีวิตของตนเองได้ เป็นการเรียนรู้ที่ใกล้เคียงกับชีวิตจริงของนักเรียน อันเป็นแนวทางสำคัญของการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (WHO. 1997: 19) การพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตในงานวิจัยครั้งนี้กำหนดจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้าง

ทักษะชีวิตพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับนักเรียนซึ่งได้ทำการทดลองใช้กับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายและกำลังย่างเข้าสู่วัยรุ่น ดังนั้นหน่วยกิจกรรมที่ผู้วิจัยออกแบบในหลักสูตรนี้สามารถที่จะนำไปใช้หรือปรับใช้กับนักเรียนในระดับชั้นที่ใกล้เคียงกัน นั่นคือ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หรือระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้ การพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตในครั้งนี้จึงนับเป็นแนวทางที่มีประสิทธิผลสำหรับการดำเนินการของสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ที่ว่าด้วยการเสริมสร้างทักษะชีวิต และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน นอกจากนี้ยังเป็นการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและสภาพสังคมปัจจุบันในด้านการเสริมสร้างทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ให้กับผู้เรียน

2. แนวคิดและวิธีสอนที่ใช้ในการจัดกิจกรรมตามหลักสูตร

การส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้และพัฒนาการคิดเป็นสิ่งสำคัญที่หน่วยงานทางการศึกษาจะต้องไม่ละเลยและต้องดำเนินการให้เกิดประสิทธิผล สอดคล้องกับ แนวคิดเรื่องทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ของภาคีเพื่อทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่ให้ความสำคัญในเรื่องการเรียนรู้ การคิด ได้แก่ การคิดเชิงวิพากษ์และทักษะการแก้ปัญหา, ทักษะการสื่อสาร, ทักษะการสร้างสรรค์และผลิตนวัตกรรม, ทักษะการทำงานร่วมกัน, ทักษะการเรียนรู้ตามบริบท และทักษะพื้นฐานด้านข้อมูลและสื่อ (Ken Kay. 2011: 118) อีกทั้งยังได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนในหมวด 4 มาตรา 24 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ในการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แนวคิด การจัดการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน (Thinking-Based Learning) ซึ่งมุ่งจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการคิดอย่างชำนาญ (Skillful Thinking) สามารถที่จะใช้การคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้ดี ทั้งนี้ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จะเน้นให้ผู้เรียนได้รับการส่งเสริมให้เกิดคุณลักษณะพื้นฐานสำคัญ 3 ประการ ประกอบด้วย ทักษะการคิด (Thinking Skills) คุปนิสัยการเป็นนักคิด (Habit of Mind) และการคิดอภิमान (Meta-cognition) ในการจัดกิจกรรมนักเรียนจะได้รับการสนับสนุนให้ใช้ทักษะการคิดต่าง ๆ ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรม ใช้สถานการณ์ใกล้เคียงตัวที่มีความหมายกับผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมมีการแลกเปลี่ยนความคิดกับผู้อื่น ส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และ รวมพลังกันสร้างสรรค์ผลงานของกลุ่ม ส่งเสริมการทำงานร่วมกัน วิพากษ์วิจารณ์ผลงานอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งแนวดำเนินการลักษณะเช่นนี้จะช่วยสนับสนุนให้นักเรียนเรียนรู้ที่จะควบคุมอารมณ์ของตนเอง มีความเข้าใจคนอื่น ยอมรับคนอื่น มีความยืดหยุ่นทางความคิด อันจะส่งผลให้เกิดการมีทักษะทางสังคม และทักษะทางอารมณ์ที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาทักษะชีวิตที่มีประสิทธิภาพ (Central Board of Secondary Education. N.d.:15; UNICEF. 2001: Online; WHO.1997: 19; Mangrulkar; Whitman; & Posner. 2011: 26-27)

ผลจากการจัดกิจกรรมโดยใช้แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐานในหลักสูตรทักษะชีวิตที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ส่งผลให้การประเมินทักษะชีวิตของกลุ่มทดลองหลังทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และผลการวิเคราะห์แบบบันทึกการสะท้อนผลการเรียนของนักเรียนภายหลังจากการร่วมกิจกรรมตามหลักสูตร ที่ระบุว่า กิจกรรมที่นักเรียนชอบมากที่สุดคือ การแสดงบทบาทสมมติ การทำแผนที่ความคิด และการสร้างหอไอเฟล กิจกรรมทั้งสามจะเน้นการฝึกคิด ฝึกแก้ปัญหา ฝึกการวางแผน และฝึกการทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้และปฏิบัติกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความคิด และเมื่อให้นักเรียนเขียนแสดงความรู้สึกของตนเองภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรม นักเรียนระบุว่า รู้สึกตื่นเต้นที่ได้ฝึกคิดในเรื่องต่างๆ รู้สึกอยากจะทำ ก้าวพุด ก้าวแสดงออกในด้านต่าง ๆ ซึ่งการที่นักเรียนสะท้อนถึงความรู้สึกที่กล่าวมา แสดงถึง การเกิดอุปนิสัยของการเป็นนักคิด (Habit of Mind) ซึ่งเมื่อฝึกได้ร่วมกิจกรรมการฝึกคิดนักเรียนจะได้ฝึกการนำเสนอความคิด ฝึกการยอมรับความคิดของคนอื่น ฝึกการทบทวนและประเมินการคิดทั้งในลักษณะกลุ่มและส่วนบุคคลเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุดแล้วนำเสนอ ซึ่งนักเรียนจะเกิดความมั่นใจในการคิดและการนำเสนอความคิด การปฏิบัติลักษณะนี้แสดงถึงผลจากการที่นักเรียนมีทักษะการคิด (Thinking Skills) และการคิดอภิมาน (Metacognition) จากข้อสรุปที่ได้ยกมานี้สามารถสนับสนุนประสิทธิผลของการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน ที่นอกจากจะสามารถพัฒนาทักษะชีวิตให้กับนักเรียนกลุ่มทดลองแล้ว ยังสามารถพัฒนาทักษะการคิด อุปนิสัยของการเป็นนักคิด และการคิดอภิมาน ให้กับนักเรียนได้เป็นอย่างดี ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้เป็นองค์ประกอบหลักของการคิดอย่างชำนาญ (Skillful Thinking) ตามหลักการของการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน

3. การพัฒนาทักษะชีวิตที่ดีจำเป็นต้องพัฒนาทุกองค์ประกอบไปพร้อม ๆ กัน ในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง เนื่องจากเป็นทักษะที่มีความเกี่ยวข้องกันและสามารถที่จะพัฒนาไปพร้อม ๆ กันได้ แต่จะต้องออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมและเอื้อต่อการพัฒนาองค์ประกอบของทักษะชีวิตให้ครบถ้วน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ออกแบบขั้นตอนการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรครั้งนี้ 5 ขั้น ได้แก่ ขั้นสร้างแรงจูงใจในการเรียน (Motivation) ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์ (Sharing) ขั้นประสานพลังฝึกคิด (Thinking) ขั้นผลิตผลงานนำเสนอ (Producing) และขั้นสรุป ประเมิน สู่การประยุกต์ใช้ (Evaluation & Applying) ซึ่งเป็นการจัดลำดับขั้นตอนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับหลักการจัดกิจกรรมที่ดีและก่อให้เกิดการบรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยเริ่มจากการกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน ขั้นต่อมาจะเป็นการตั้งประสบการณ์เดิมของผู้เรียนออกมาเพื่อแลกเปลี่ยนกับคนอื่น ๆ ต่อมาขั้นที่ 3 และขั้นที่ 4 จะเป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ เน้นการฝึกความสามารถในการคิดร่วมกัน การสร้างผลงาน แล้วสรุปผล ซึ่งแต่ละขั้นของการจัดกิจกรรม นอกจากจะสนับสนุนการพัฒนาทักษะชีวิตในทุก ๆ องค์ประกอบและยังมีความสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน ซึ่งเป็นแนวคิดหลักที่ใช้ในการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรในครั้งนี้

นอกจากนี้ขั้นตอนการจัดกิจกรรมทั้ง 5 ขั้น สามารถที่จะยืดหยุ่นหรือหลอมรวมได้หากพบว่านักเรียนสามารถที่จะปฏิบัติกิจกรรมได้บรรลุผลตามที่กำหนด หรือมีเวลาจำกัด จากการทดลองใช้หลักสูตรทำให้มีข้อค้นพบที่ถือเป็นจุดเด่นของหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น กล่าวคือ นอกจากขั้นตอนการจัดกิจกรรมที่ผู้วิจัยออกแบบและนำมาใช้จัดกิจกรรมจะส่งเสริมให้นักเรียนเกิดทักษะชีวิตแล้วยังช่วยพัฒนาความสามารถในการคิดของนักเรียนให้สูงขึ้นได้โดยพิจารณาจากผลการประเมินทักษะชีวิตด้านความสามารถในการคิดที่พบว่า หลังการทดลองใช้หลักสูตรกลุ่มทดลองมีความสามารถในการคิดทั้ง 2 ประเภท สูงขึ้น และเมื่อพิจารณาพัฒนาการของการแสดงพฤติกรรมที่สะท้อนถึงการมีทักษะชีวิตก็พบว่า มีแนวโน้มสูงขึ้น จึงสามารถสรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐานโดยใช้ขั้นตอนการจัดกิจกรรม 5 ขั้นที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้น สามารถพัฒนาทักษะชีวิตให้กับนักเรียนและยังช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและความคิดสร้างสรรค์สูงขึ้นด้วย

4. ผลการประเมินทักษะชีวิตของนักเรียน ที่พบว่า หลังการทดลองใช้หลักสูตร นักเรียนมีทักษะชีวิตแตกต่างจากก่อนใช้หลักสูตรทุกด้าน ซึ่งเป็นผลมาจากการออกแบบกิจกรรมในหลักสูตรที่มีความหลากหลาย มีความน่าสนใจ สอดคล้องกับผู้เรียน และส่งเสริมการมีทักษะชีวิตทุกองค์ประกอบ นอกจากนี้มีข้อสังเกตที่พบจากผลการประเมินทักษะชีวิตของกลุ่มควบคุม พบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังการทดลองใช้หลักสูตรสูงขึ้นทุกองค์ประกอบ ซึ่งกลุ่มควบคุมไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมตามหลักสูตรแต่ผลการประเมินพบว่ามีทักษะชีวิตเพิ่มสูงขึ้น แม้ว่าจะเป็นการเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยแตกต่างจากกลุ่มทดลองที่มีคะแนนการประเมินทักษะชีวิตหลังการทดลองใช้หลักสูตรเพิ่มสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้ผลจากการวิเคราะห์ดังกล่าวเป็นการเปรียบเทียบในภาพรวมของกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม แต่เมื่อพิจารณาจากคะแนนรายบุคคลของกลุ่มควบคุมแล้ว สามารถสรุปได้ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรก กลุ่มควบคุมมีคะแนนการประเมินทักษะชีวิตหลังการทดลองใช้หลักสูตรที่เพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลองใช้หลักสูตรทุกคน ซึ่งได้แก่ผลการประเมินทักษะชีวิตด้านความสามารถในการคิด (การคิดอย่างมีวิจารณญาณและความคิดสร้างสรรค์) และความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา และลักษณะที่สอง คือ กลุ่มควบคุมมีคะแนนการประเมินทักษะชีวิตหลังการทดลองใช้หลักสูตรกับการทดลองใช้หลักสูตรที่แตกต่างกัน คือ มีทั้งเพิ่มขึ้น ลดลง และไม่เพิ่ม ซึ่งได้แก่ ผลการประเมินทักษะชีวิตด้านความสามารถในการสื่อสารและทักษะทางสังคม ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และจัดการกับความเครียด ความสามารถในการรู้จักและเข้าใจตนเอง ประเด็นนี้ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตได้ 2 ประการ คือ ข้อสังเกตประการแรก สืบเนื่องจากการที่ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีคะแนนประเมินทักษะชีวิตหลังการใช้หลักสูตรสูงขึ้น น่าจะอนุมานได้ว่า การจัดกิจกรรมตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรเสริมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นต่างก็สามารถทำให้ผู้เรียนมีทักษะชีวิตสูงขึ้นได้ แต่การกิจกรรมโดยใช้หลักสูตรเสริมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นก็ส่งผลให้ผู้เรียนมีทักษะชีวิตสูงขึ้นมากกว่า ดังนั้นหากต้องการให้ผู้เรียนมีทักษะชีวิต

สูงขึ้นกว่าการใช้หลักสูตรแกนกลางก็สามารถที่จะนำหลักสูตรนี้ไปใช้ได้ ข้อสังเกตประการที่สอง คือสาเหตุที่กลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยผลการประเมินทักษะชีวิตหลังการทดลองเพิ่มขึ้น อาจเป็นผลเนื่องมาจากการทดสอบก่อนการทดลอง กลุ่มควบคุมอาจจำข้อสอบที่ได้ทำในครั้งแรกได้และเมื่อทำการทดสอบอีกครั้งส่งผลให้มีคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดในเรื่องของผลกระทบจากการทดสอบ (Testing Effect) ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่แสดงถึง การที่นักเรียนได้รับการทดสอบในเนื้อหาใดเนื้อหาหนึ่ง และสามารถที่จะระลึกหรือจดจำเนื้อหานั้นได้ เมื่อมีการทดสอบอีกครั้งในช่วงระยะเวลาที่ห่างกัน นักเรียนที่ผ่านการทดสอบแล้วจะมีความสามารถในการจดจำเนื้อหาได้ดีกว่า นักเรียนที่ไม่ได้ผ่านการทดสอบ สอดคล้องกับที่ แคมป์เบล และสแตนเลย์ (Campbell ;& Stanley.1963) และแฟรนเคิล และวอลเลน (Fraenkel ;& Wallen. 2000: 195) ได้กล่าวถึงผลกระทบที่เกิดจากการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนว่า การสอบก่อนเรียนจะช่วยให้นักเรียนได้คะแนนสูงขึ้นในการสอบหลังเรียน ไม่ว่าจะในระหว่างการสอบทั้งสองครั้งนั้นนักเรียนจะได้รับการกระทำหรือไม่ หรือได้รับการสอนเพิ่มเติมหรือไม่ก็ตาม เนื่องจากการทดสอบครั้งแรกจะเป็นเหมือนการกระตุ้นว่านักเรียนได้เรียนรู้อะไรบ้างจากข้อคำถาม กล่าวได้อีกประการหนึ่งว่าการทดสอบก่อนเรียนเป็นสิ่งที่ช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้และฝึกฝนด้วยตัวเองเพื่อที่จะพัฒนาขึ้นในการสอบครั้งต่อไป และถ้าหากช่วงห่างของเวลาสอบทั้งสองครั้งมีระยะเวลาสั้นแล้ว แนวโน้มจะเกิดเหตุการณ์อย่างนี้ได้ง่ายขึ้น ซึ่งการเห็นความสำคัญในเรื่องผลกระทบจากการทดสอบนี้ทำให้มีการศึกษาวิจัยอย่างหลากหลายที่ได้ข้อค้นพบที่สอดคล้องกันในเรื่องผลของการทดสอบที่มีต่อการจดจำเนื้อหาและความจำระยะยาวของนักเรียน (Rodiger ;& Butler. 2011; Rodiger ;& Karpicke. 2006; Carrier ;& Pashler, 1992) จึงมีคำกล่าวสรุปเกี่ยวกับพลังของการทดสอบว่า “การทดสอบไม่ใช่เป็นเพียงการวัดความรู้ในเรื่องที่นักเรียนได้เรียนไปแล้วเท่านั้นแต่การทดสอบยังเป็นสิ่งที่ช่วยสนับสนุนการเรียนรู้และความจำระยะยาวของนักเรียนในเนื้อหาที่ได้รับการทดสอบอีกด้วย” (Rodiger ;& Karpicke. 2006: 249; Cambell ;& Mayer. 2009; Krovitz. 2012: Online) ดังนั้นการที่กลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยหลังการทดลองใช้หลักสูตรเพิ่มสูงขึ้นเล็กน้อยนั้นจึงน่าจะเกิดจากสาเหตุใน 2 ประเด็นที่ได้นำเสนอมา

5. ผลการพิจารณาพฤติกรรมที่สะท้อนถึงการมีทักษะชีวิตจากการสังเกตพฤติกรรม 4 ครั้งในระหว่างการจัดกิจกรรมตามหลักสูตร พบว่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกระยะ โดยเมื่อพิจารณาข้อมูลจากการสังเกตพัฒนาการของพฤติกรรมที่สะท้อนถึงการมีทักษะชีวิตเป็นรายบุคคลพบว่า กลุ่มทดลองมีพฤติกรรมที่สะท้อนถึงการมีทักษะชีวิตสูงขึ้นทุกคน พิจารณาผลที่นำเสนอในตาราง 23 หน้า 177 พบว่ามีนักเรียนที่มีความแตกต่างของค่าเฉลี่ยจากการสังเกตแต่ละครั้งแตกต่างกันซึ่งแสดงให้เห็นว่าพัฒนาการของการมีทักษะชีวิตของนักเรียนคนนั้นมีแนวโน้มที่สูงขึ้นมาก ยกตัวอย่างเช่น นักเรียนคนที่ 8 มีผลการสังเกตครั้งแรกพบว่ามีพฤติกรรมที่สะท้อนถึงการมีทักษะชีวิตที่อยู่ในระดับต่ำ และเมื่อเข้าร่วมกิจกรรมตามหลักสูตรพบว่า มีพฤติกรรมที่สะท้อนถึงการมีทักษะชีวิต

สูงขึ้นเป็นลำดับจากการสังเกต 4 ครั้ง โดยมีค่าเฉลี่ย 57.33, 65.33, 80.00 และ 86.87 ซึ่งแปลผลได้ว่านักเรียนคนนี้มีพฤติกรรมที่สะท้อนถึงการมีทักษะชีวิตในระดับต่ำ ต่อมาเมื่อพัฒนาการอยู่ในระดับปานกลาง และสองครั้งหลังอยู่ในระดับสูง ทั้งนี้และในการสังเกตครั้งที่ 4 พบว่า นักเรียนคนนี้ยังคงมีพฤติกรรมที่สะท้อนถึงการมีทักษะชีวิตยังคงอยู่ในระดับสูง เมื่อผู้วิจัยทำการสำรวจข้อมูลจากบันทึกการสะท้อนผลการเรียนของนักเรียนคนนี้ พบข้อมูลว่า ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนบอกว่าไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง ภายหลังจากจบกิจกรรมในหลักสูตรนักเรียนบอกถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ว่า ได้เรียนเรียนรู้เรื่องความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความเป็นตัวของตัวเอง โดยมีความประทับใจกิจกรรมการสร้างหอไอเฟล การทำสมาธิ และการแก้ปัญหา จะนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการเรียนและชีวิตประจำวัน ความรู้สึกภายหลังการร่วมกิจกรรมนักเรียนรู้สึกว่าตนเองมีสมาธิในการเรียนมากขึ้น อยากให้จัดกิจกรรมลักษณะนี้อีก และกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้มีความคิดที่ดีขึ้น จากข้อมูลของนักเรียนคนดังกล่าวทำให้ได้ข้อค้นพบอีกประการหนึ่ง คือ กิจกรรมการฝึกสมาธิ การฝึกแก้ปัญหา สามารถส่งเสริมให้นักเรียนมีความมั่นใจในตนเองมากขึ้นและช่วยส่งเสริมความสามารถในการคิดให้กับนักเรียน จึงเป็นข้อมูลยืนยันประสิทธิผลของการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรที่ทำให้นักเรียนมีทักษะชีวิตสูงขึ้นจริง เมื่อจึงควรมีการศึกษาติดตามผลกับกลุ่มทดลองหลังจากจบการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรระยะหนึ่งเพื่อศึกษาความคงทนของพฤติกรรมที่สะท้อนถึงการมีทักษะชีวิต นอกจากนี้จากผลการทดลองสะท้อนให้เห็นว่า ทักษะชีวิตเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาได้ และทักษะชีวิตมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการคิด เด็กที่มีความสามารถในการคิดสูงจะมีผลการประเมินทักษะชีวิตสูงด้วย แสดงให้เห็นว่า การมีความสามารถในการคิดช่วยส่งเสริมการมีทักษะชีวิตของเด็ก การพัฒนาทักษะชีวิตให้กับเด็กให้เกิดประสิทธิผลจึงควรพิจารณาดำเนินการในเรื่องการพัฒนาการคิดของเด็กให้เกิดการคิดอย่างชำนาญ ทั้งนี้ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เด็กมีคุณลักษณะและความสามารถในการเรื่องทักษะการคิด อุปนิสัยของการเป็นนักคิด และการคิดอภิमान จึงควรมีแนวทางที่จะส่งเสริมให้ครูมีความรู้ความเข้าใจในแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน และแนวทางการจัดกิจกรรมตามแนวคิดนี้ นอกจากนี้ยังควรส่งเสริมให้มีการนำหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ไปใช้จัดกิจกรรม หรือนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาแต่ละแห่ง

6. ปัจจัยสนับสนุนประการหนึ่งที่ทำให้การดำเนินการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นในการวิจัยครั้งนี้บรรลุตามวัตถุประสงค์และทำให้ผู้เรียนมีทักษะชีวิตสูงขึ้น เนื่องมาจากสถานศึกษาให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาทักษะชีวิตให้กับผู้เรียน โดยกำหนดเป็นจุดเน้นในการพัฒนาผู้เรียนและเปิดโอกาสให้มีการศึกษา ค้นคว้าเพื่อหาแนวทางต่าง ๆ ที่เหมาะสมมาใช้ในการพัฒนาทักษะชีวิตให้กับผู้เรียนทั้งในรูปแบบของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและการสอดแทรกในการเรียนการสอนตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ การให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาทักษะชีวิตผู้เรียน

การให้ความร่วมมือในการวิจัยเป็นอย่างดีของผู้บริหารและคณะครูในโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัย เป็นปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญประการหนึ่งซึ่งส่งผลให้การดำเนินการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนั้น สถานศึกษาที่สนใจจะนำหลักสูตรทักษะชีวิตที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นไปใช้หรือไปปรับใช้ จึงควรมีปัจจัยสนับสนุนในลักษณะเดียวกันนี้

7. ข้อจำกัดที่พบในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ คือ ประเด็นในเรื่องของแบบประเมินทักษะชีวิตที่ผู้วิจัยสร้างและนำมาใช้ มีทั้งหมด 6 ฉบับ ใช้วัดทักษะชีวิต 5 ด้าน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยต้องการใช้การประเมินที่หลากหลายเพื่อให้ได้ผลการประเมินที่สอดคล้องกับสภาพจริงของผู้เรียนมากที่สุด แบบประเมินทุกฉบับผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญและการทดลองใช้ และอยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับนำไปใช้ ในส่วนของแบบประเมินความสามารถในการคิดด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และแบบประเมินทักษะชีวิตด้านความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา เป็นแบบทดสอบแบบสถานการณ์ ที่มีการให้คะแนนเป็นแบบถูกให้ 1 ผิดให้ 0 ซึ่งการใช้แบบประเมินดังกล่าวสามารถที่จะนำไปใช้และได้ข้อมูลที่สะท้อนถึงการมีทักษะชีวิตในด้านที่วัด แต่อาจสะท้อนผลได้ไม่ชัดเจนนัก หากมีการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปผู้วิจัยอาจเลือกสร้างแบบวัดที่มีลักษณะการให้เหตุผลเกี่ยวกับสถานการณ์ที่มีลักษณะการให้คะแนนที่ไม่เป็น 1 และ 0 ก็น่าจะทำให้ข้อมูลที่ได้จากการวัดมีความครอบคลุมและชัดเจนขึ้น

ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชน ให้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนของผู้กำหนดนโยบาย สถานศึกษา ครูผู้สอน นักวิชาการ และนักวิจัย ตามลำดับ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้ที่มีหน้าที่กำหนดนโยบายเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ และเกิดประสิทธิผลในการพัฒนาทักษะชีวิตของเด็กเยาวชน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นแนวทางในการดำเนินการที่สอดคล้องกับการขับเคลื่อนนโยบายที่เป็นจุดเน้นของหน่วยงานต้นสังกัดสู่การปฏิบัติจริงในสถานศึกษาและเกิดผลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีสมรรถนะตามที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 หน่วยงานทางการศึกษาสามารถศึกษารูปแบบของหลักสูตรไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในระดับประถมศึกษาหรือระดับชั้นอื่น ๆ ต่อไป

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในระดับท้องถิ่น อาทิ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา ที่มีเป้าหมายในการพัฒนาทักษะชีวิตให้กับผู้เรียนและมีแนวดำเนินการในลักษณะการจัดกิจกรรมโดยใช้หลักสูตรทักษะชีวิต จำเป็นต้องพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้เกิดความรู้ความเข้าใจในความหมาย ความสำคัญ และแนวทางในการพัฒนาทักษะชีวิตของผู้เรียน

3. การพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในครั้งนี้ เป็นการสร้างหลักสูตรที่ยึดความสอดคล้องกับสภาพสังคมของผู้เรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง สถานศึกษาหรือหน่วยงานอื่นที่สนใจ สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคมของนักเรียนหรือกลุ่มเป้าหมายได้

ข้อเสนอแนะในการนำหลักสูตรไปใช้

การนำหลักสูตรนี้ไปใช้สำหรับ สถานศึกษา ครูผู้สอน หรือผู้ที่สนใจ มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. สถานศึกษาที่จะนำหลักสูตรนี้ไปใช้ควรพิจารณาความเหมาะสมกับบริบทของแต่ละแห่ง ทั้งนี้สามารถปรับประยุกต์กิจกรรมในหลักสูตรให้มีความเหมาะสมกับบริบทได้

2. การนำหลักสูตรไปใช้ควรศึกษาองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน รวมถึงแผนการจัดกิจกรรม และขั้นตอนการจัดกิจกรรม เพื่อซึ่งจะสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและเกิดประสิทธิผล

3. เนื้อหาของกิจกรรมที่ออกแบบในหลักสูตรมีความใกล้เคียงและสอดคล้องกับตัวชี้วัดที่กำหนดในหลักสูตร อาทิ กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมครูผู้สอนสามารถพิจารณานำไปปรับใช้กับการจัดการเรียนรู้ปกติ หรือในการจัดกิจกรรมแนะแนวได้

4. หน่วยงานที่กำหนดในหลักสูตร ไม่ได้จัดเรียงเนื้อหาตามลำดับก่อน-หลัง ดังนั้นครูผู้สอนสามารถเลือกหน่วยกิจกรรมใดไปใช้ก่อนก็ได้ และในการจัดกิจกรรมตามขั้นตอนการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรที่ได้ออกแบบไว้ 5 ชั้น ครูผู้สอนสามารถยืดหยุ่นหรือหลอมรวมขั้นตอนการจัดกิจกรรมได้ เมื่อเห็นว่าผู้เรียนสามารถบรรลุตามจุดมุ่งหมายของขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งแล้ว

5. การจัดกิจกรรมตามหลักสูตรใช้แนวทางการเรียนรู้โดยใช้การคิดเป็นฐาน จะเกิดประสิทธิผลสูงสุดก็ต่อเมื่อผู้เรียนสามารถที่จะสะท้อนถึงการมีทักษะการคิด มีอุปนิสัยของการเป็นนักคิด และการคิดอภิमान ครูผู้สอนควรศึกษาการใช้คำถามสำหรับการส่งเสริมการคิดและการสร้างบรรยากาศการจัดกิจกรรมที่มีลักษณะผ่อนคลายและเป็นประชาธิปไตยเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจในการแสดงความคิด

6. ในระหว่างการจัดกิจกรรมตามหลักสูตร ครูผู้สอนควรทำการสังเกตพฤติกรรมที่สะท้อนถึงการมีทักษะชีวิตของผู้เรียนเป็นระยะ เพื่อจะได้ทราบพัฒนาการของทักษะชีวิตของผู้เรียน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

นักวิชาการ นักวิจัย นิสิต นักศึกษา หรือ ผู้ที่สนใจในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิต ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ควรมีการศึกษาวิจัยโดยกำหนดเวลาในการวิจัยระยะยาวและมีการติดตามผลการวิจัยเป็นระยะและต่อเนื่อง เพื่อให้เห็นความเปลี่ยนแปลงในเชิงพัฒนาการของการมีทักษะชีวิตที่ชัดเจนขึ้น
2. ควรมีการศึกษาวิจัยการสร้างหลักสูตรทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาที่เน้นการพัฒนาทักษะชีวิตที่เป็นแกนครอบคลุมทุกองค์ประกอบมากขึ้น เนื่องจากปัจจุบันมีการศึกษาวิจัยในกลุ่มตัวอย่างระดับนี้มีน้อย
3. ควรมีการสร้างเครื่องมือประเมินทักษะชีวิตที่เน้นการวัดการให้เหตุผลของเด็ก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนถึงการมีทักษะชีวิตที่ชัดเจนมากขึ้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรรณิการ์ นลราชสุวัจน์. (2545). เอกสารการสอนรายวิชา 2510301 มนุษย์สัมพันธ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- กรมการศึกษานอกโรงเรียน. (2541). คู่มือการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนการศึกษานอกโรงเรียน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย
- กรมวิชาการ. (2542). การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพทางการเรียน. กรุงเทพฯ : การศาสนา.
- (2543). คู่มือการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา. กรุงเทพฯ : การศาสนา.
- (2546). การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ.
- (2546). แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการพัฒนาคุณภาพทางวิชาการ กลุ่มกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน.
- กรมสุขภาพจิต. (2541). คู่มือการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตสำหรับเด็ก. นนทบุรี : สำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต.
- (2543). คู่มือการสอนทักษะชีวิตเพื่อป้องกันสารเสพติดในสถานศึกษา ระดับประถมศึกษา. กรุงเทพฯ : ร.ส.พ.
- (2543). คู่มือการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ : วงกลม โปรดักชั่น.
- (2546). “วัยรุ่นจะสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีได้อย่างไร”. สืบค้นเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2554. สืบค้นจาก <http://www.saf.mut.ac.th/pages/psychology/relationship.htm>
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย
- กาญจนา ปัญญาเพชร. (2547). ประสิทธิภาพของโปรแกรมการพัฒนาทักษะชีวิตต่อความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (สาธารณสุขศาสตร์). นครปฐม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2550). เรียนรู้ : วิธีสู่ความสำเร็จ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กำไลรัตน์ เย็นสุจิตร์. (2540). การพัฒนาทักษะชีวิต. วารสารสุขศึกษา. 20 : 69-79.

- กฤษณา ตรียมณีรัตน์. (2544). *ประสิทธิผลของโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อพฤติกรรมการป้องกันการสูบบุหรี่ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัด สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี*. กรุงเทพฯ. ปรินูญานิพนธ์ วท.ม.(สุขศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). *ศัพท์บัญญัติทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ : องค์การคำของคุรุสภา.
- คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2549). *รายงานประจำปี 2549*. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คมเพชร ฉัตรศุภกุล. (2546). *กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : ธนัชการพิมพ์.
- คำเนิง อยู่เลิศ. (2541). *ผลของการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความรับผิดชอบด้านการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดเศวตฉัตร เขตคลองสาน*. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จรรยาพร สุภาพ. (2553, มกราคม- เมษายน). *โครงการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อลดพฤติกรรมเกเรและส่งเสริมการทำความดีของเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษา จังหวัดสมุทรสาคร*. *วารสารสาธารณสุขศาสตร์*. 40 (1) : 7-16.
- จันทิมา แสงเลิศอุทัย. (2550). *การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู*. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จันทร์พิมพ์ สุขเสริม. (2553). "ผลของการใช้โปรแกรมกระบวนการกลุ่มเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงติดเกมคอมพิวเตอร์". *เอกสารการประชุมวิชาการเสนอผลงานการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 11 (The 11st Khon Kaen University 2010 Graduate Research Conference)*. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- จิราพร วัฒนศรีสิน. (2547). *การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างจริยธรรมของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล กระทรวงสาธารณสุข*. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ด. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. (2539). *การพัฒนาหลักสูตร: หลักการและแนวปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: อลินเพรส.

- เฉลิมพล สวัสดิพงษ์. (2551). *การพัฒนาหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ เพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเอง ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2*.
 ปรินญานิพนธ์ กศ.ด.(การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ชนาธิป พรกุล. (2554). *การคิด และการสอนกระบวนการคิด : ทฤษฎีและการนำไปใช้*.
 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชบา พันธุ์ศักดิ์. (2550). *การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์และการเรียนรู้ แบบร่วมมือโดยการ่วมงานอย่างร่วมรู้สี่ระหว่างผู้ปกครองและครูเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต สำหรับเด็กปฐมวัย*. วิทยานิพนธ์ ค.ด.(การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ชวลิต ชุกก่าแพง (2546) *การพัฒนาหลักสูตรซ่อมเสริมทักษะเบื้องต้นในการเรียนรู้สำหรับเด็ก ที่มีปัญหาทางการเรียนรู้ระดับประถมศึกษา*. ปรินญานิพนธ์ กศ.ด.(การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ชาติ แจ่มนุช. (2545). *สอนอย่างไรให้คิดเป็น*. กรุงเทพฯ: เลียงเชียง.
- ชมพันธ์ ฤกษ์ธร ณ อยุธยา. (2540). *การพัฒนาหลักสูตร*. กรุงเทพฯ: ชาวทหารอากาศ.
- ไชยรัตน์ ปรานี. (2531). *การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พฤติกรรมการทำงานกลุ่ม และ ความรับผิดชอบต่อสังคม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนสังคมศึกษาโดยการสอน ตามวิธีซินดิเคทกับการสอนตามคู่มือครู*. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม.(การมัธยมศึกษา).
 กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ชัยพร วิชชาวุธ. (2542, เมษายน – มิถุนายน). *กลยุทธ์ใหม่ในการพัฒนาบุคคล : การเรียน เชิงประสบการณ์*. *จุลสารพัฒนาข้าราชการ*. 18(2) : 3-14.
- ชัยอนันต์ สมุทวาณิช. (2539). *เพลินเพื่อรู้*. กรุงเทพฯ : วิชาวุธวิทยาลัย.
- ณัฐพงษ์ พุดห้ำ. (2540). *การประยุกต์โปรแกรมทักษะชีวิตเพื่อป้องกันการสูบบุหรี่ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี*. วิทยานิพนธ์ วท.ม.(สุขศึกษา).
 นครปฐม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- ดุษฎี เจริญสุข. (2540). *ผลการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อป้องกันการโรคเอดส์ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5*. วิทยานิพนธ์ วท.ม.(สุขศึกษา). นครปฐม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.

- ทัศนพร สุวรรณปกรณ์. (2550). *การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2*. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม.(หลักสูตรและการสอน).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ทิตินา แชมมณี. (2542). *แบบแผนและเครื่องมือการวิจัยการศึกษา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตินา แชมมณี (2544). *14 วิธีสอนสำหรับครูมืออาชีพ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- (2545). *ศาสตร์การสอน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- (2552). *ศาสตร์การสอน*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตินา แชมมณี ;และคณะ. (2544). *วิทยาการด้านการคิด*. กรุงเทพฯ : เดอะมาสเตอร์ กรุ๊ป แมนเนจเม้นท์
- เทพ สงวนกิตติพันธ์. (2536). *ผลการฝึกการแสดงออกที่เหมาะสมแบบกลุ่มตามแนวคิดของเลนจ์และจาคุโบว์สกี ที่มีต่อพฤติกรรมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของหัวหน้างาน*. วิทยานิพนธ์ ค.ม.(จิตวิทยา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ธณิกานต์ สิริพิเชียร. (2543). *การเปรียบเทียบผลของการใช้บทบาทสมมุติ เทคนิคแม่แบบ และกรณีตัวอย่าง เพื่อพัฒนาพฤติกรรมการสื่อสาร ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเซนต์คาเบรียล กรุงเทพมหานคร*. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม.(จิตวิทยาการศึกษา).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ธนพัชร แก้วปฏิมา. (2547). *การพัฒนาแบบวัดทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้น ป.4-6*. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม.(การวัดและประเมินผล). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ธีระ ชัยยุทธยรรยง. (2545, กุมภาพันธ์). *วิธีการฝึกทักษะการดำเนินชีวิตแก่เด็กและเยาวชน*.
วารสารวิชาการ. 5(2) : 61-67.
- ธำรง บัวศรี. (2542). *ทฤษฎีหลักสูตร : การออกแบบและพัฒนา*. กรุงเทพฯ : ธนัชการพิมพ์ จำกัด.
- นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์. (2539). *การลดความเครียดและการส่งเสริมสุขภาพจิต*. กรุงเทพฯ :
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นพวรรณ วงศ์ชัยวัฒน์. (2547). *การพัฒนาทักษะชีวิตในการปฏิบัติตนให้รอดพ้นจากปัญหาสังคม โดยใช้การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6*. วิทยานิพนธ์ ค.ด.(การประถมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

- นภาพร จันทวรรณ. (2545). *การใช้กิจกรรมทักษะชีวิตเพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง ในการป้องกันการติดยาบ้าของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านเวียงแก้ว อ.เชียงแสน จ.เชียงราย. วิทยานิพนธ์ พย.ม.(การพยาบาล). เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.*
- นวนันท์ กิจทวี่. (2541). *ประสิทธิผลของโปรแกรมสร้างเสริมทักษะชีวิตเพื่อป้องกันการเสพยาบ้าใน นักเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ วท.ม.(สุขศึกษา). นครปฐม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.*
- นรินทร์ นาคอร่าม. (2549). *ประสิทธิผลของโปรแกรมการเสริมสร้างทักษะชีวิตเพื่อป้องกันการเสพยาเสพติดของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. ปริญญาานิพนธ์ วท.ม.(สุขศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.*
- นิภา นิธยานน. (ม.ป.ป.). (เอกสารประกอบการสอน จิต 221) *จิตวิทยาพัฒนาการ. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน.*
- นิธิตา หงส์ขำ. (2549). *การพัฒนาแบบประเมินทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ กศ.ม.(การวัดและประเมินผล). สงขลา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ. ถ่ายเอกสาร.*
- นุชนาฏ ศิริพล. (2540). *ผลของการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มตามแนวโรเจอร์ต่อการเพิ่มสัมพันธภาพระหว่างบุคคลของพนักงาน. วิทยานิพนธ์ ค.ม.(จิตวิทยาการปรึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.*
- นรลักษณ์ เอื้อกิจ. (2541). *ประสิทธิผลของโปรแกรมสร้างเสริมทักษะชีวิตต่อพฤติกรรมการป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนในสังกัด กรมสามัญศึกษา. วิทยานิพนธ์ วท.ม.(การพยาบาลสาธารณสุข). นครปฐม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.*
- นภดล กรรณิการ์. (2553). "สถิติวิกฤติเด็กไทย" สืบค้นเมื่อ 25 ธันวาคม 2553 จาก www.thaihealth.or.th/healthcontent/stat
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). *การวิจัยสำหรับครู. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.*
- (2546). *การพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.*

- บุษบา ญาณสมเด็จ. (2546). *ประสิทธิผลการใช้โปรแกรมเสริมสร้างทักษะชีวิต เพื่อป้องกันการเข้าสู่วัยสูบบุหรี่ในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนหอพระ จังหวัด เชียงใหม่*. สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2552, จาก [http://www.riclib.nrct.go.th/scripts/wwwi32.exe/\[in=book2.par](http://www.riclib.nrct.go.th/scripts/wwwi32.exe/[in=book2.par)]
- ประคอง กรรณสูต. (2538). *สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. (2548). *การสอนอย่างไรให้คิดเป็น*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ประวิต เอราวรรณ์ ;และนุชชานา เหลืองอังกูร. (2544). *รายงานการวิจัย เรื่อง การสร้างแบบประเมินทักษะชีวิตเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน*. กรุงเทพฯ: กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข.
- ประเวศ วะสี. (2542 , มกราคม). *วิสัยทัศน์ของกระบวนการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. *วารสารวิชาการ*. 2 (1): 8 – 11.
- . (2544, พฤศจิกายน). *กระบวนการทางปัญญา : การเรียนรู้ในวิถีชีวิต*. *สานปฏิรูป*. 4 (44): 72-73.
- ประเสริฐ ตันสกุล ;และคณะ (2538). *ยุทธศาสตร์ในการฝึกอบรมทักษะชีวิต : เอดส์ศึกษาแนวใหม่สำหรับประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: มปท. เอกสารอัดสำเนา.
- ปรารธนา ช้อนแก้ว. (2542). *การพัฒนาความภาคภูมิใจในตนเองของเยาวชนชายในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จ.ระยอง โดยใช้กิจกรรมการออกกำลังกายเป็นสื่อ*. *ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม.(จิตวิทยาพัฒนาการ)*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ปรีวัตร เจ็อนแก้ว. (2550). *แนวทางการจัดการเรียนรู้และประเมินผล*. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2552. สืบค้นจาก http://www.wijai48.com/learning_stye/learningstyle.htm
- ปรีชา แจ่มวิถีเลิศ. (2540). *การประยุกต์ทักษะชีวิตในโปรแกรมสุขศึกษาเพื่อให้เกิดพฤติกรรม การป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และเอดส์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กรุงเทพมหานคร*. *วิทยานิพนธ์ วท.ม.(สุขศึกษา)*. นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- ปิยะพงษ์ ไสยโสภณ. (2550). *การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หมวดวิชา พัฒนาทักษะชีวิต 1 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนนอกโรงเรียนในทัศนสถานวัยหนุ่มกลาง*. *ปริญญาานิพนธ์ กศ.ด.(การศึกษาผู้ใหญ่)*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- ปิยาภรณ์ พุ่มแก้ว. (2551). *การพัฒนาโปรแกรมพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6*. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม.(การประถมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พระปลัดเสนต์ ธรรมวโร ;และคณะ. (2544). *รายงานการวิจัย เรื่อง การใช้ทักษะชีวิตและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคของวัยรุ่น*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (2551). *วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ ศยาม.
- พระธรรมปิฎก. (2539). *การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพฯ : สำนักงานทดสอบทางการศึกษา กรมวิชาการ.
- พรดี ลิ้มปรัดนากร. (2547). *ผลของโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อทักษะชีวิตในการป้องกันพฤติกรรมความรุนแรงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมวัดดุสิตาราม*. ปรินญาณิพนธ์ วท.ม.(สุขศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พรรณีภา โสทธิพันธ์. (2551). *ผมเรียนชีวิตผ่านสื่อครับ การพัฒนาทักษะชีวิตเยาวชนผ่านกระบวนการมวลชนศึกษา กรณีเยาวชนบ้านแห่งความดี ศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชน เขต 9 จังหวัดสงขลา*. สงขลา: ศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชน เขต 9 จังหวัดสงขลา.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2540). *วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พัชรา ลิ้มอำไพ. (2536). *ผลของการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มที่มีต่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคลของผู้ที่สูญเสียหน้าที่ของอวัยวะที่ไม่เกี่ยวกับการพูดและการเขียน*. วิทยานิพนธ์ ค.ด.(จิตวิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- พัชรพร เกิดมงคล. (2554). *ทักษะชีวิต*. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2554.
สืบค้นจาก <http://cm.qualityoflife.in.th/upload/1/201011231616014974.doc>.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์. (2551). *รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ : องค์ความรู้จากการวิจัยและพัฒนาเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน*. *การจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบที่หลากหลาย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- พิมพ์พิมล ธงเกียรติ ;และคณะ. (2541). *การประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน ใน รายงานผลการประชุมวิชาการ เรื่อง ทักษะชีวิตและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ครั้งที่ 1*. *กรมสุขภาพจิต*. หน้า 90-91.

- พิมพ์ใจ บุญยัง. (2540). การเสริมสร้างทักษะชีวิตเพื่อป้องกันการเสพยาเสพติดของนักเรียน
มัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดนราธิวาส. วิทยานิพนธ์ วท.ม.(สุขศึกษา). นครปฐม:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- พิศมัย สุขอมรรตน์. (2540). การประยุกต์โปรแกรมทักษะชีวิตเพื่อป้องกันการสูบบุหรี่ในนักเรียน
มัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ วท.ม.(สุขศึกษา).
นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- ไพศาล หวังพานิช. (2543, พฤษภาคม - สิงหาคม). การพัฒนาการใช้และการประเมินหลักสูตร.
วารสารการวัดผลการศึกษา. 22 (64): 2-55.
- ภัทรกร รัตนวงศ์เจริญ. (2547). ประสิทธิภาพของโปรแกรมสุขศึกษาโดยการพัฒนาทักษะชีวิตที่มีต่อ
พฤติกรรมการป้องกันการเสพยาบ้าของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ วท.ม.(สุขศึกษา).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ภาวนา เทียนขาว. (2540). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสามารถในการคิด
แก้ปัญหา และความรับผิดชอบต่อสังคม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชา
สังคมศึกษา ด้วยการสอนแบบแก้ปัญหา กับการสอนตามคู่มือครู. วิทยานิพนธ์ กศ.ม.
(การมัธยมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- มนมนัส สุดลิ้น. (2543). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางวิทยาศาสตร์และความสามารถด้านการคิด
วิเคราะห์วิจารณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการสอนแบบ
สืบเสาะหาความรู้ประกอบการเขียนแผนผังมโนคติ. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษา).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- มณฑรา ธรรมบุศย์. (2553). ทักษะชีวิต. สืบค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2553.
สืบค้นจาก <http://edu.chandra.ac.th/teacherAll/mdra/data/pdf./life skill.pdf>.
- มาลี ชันศิริ. (2545). การประยุกต์ใช้ทักษะชีวิตเพื่อป้องกันเชื้อเอดส์ทางเพศสัมพันธ์ของนักเรียน
สหศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (สาธารณสุขศาสตร์).
นครปฐม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์. (2538). “การสอนทักษะชีวิตเพื่อป้องกันสารเสพติด,” ใน รายงาน
การประชุมสัมมนาเพื่อหาแนวทางการนำยุทธศาสตร์ทักษะชีวิตมาใช้ในการป้องกัน
ยาเสพติด. กรุงเทพฯ : สำนักงาน ส.ป.ส.
- (2540). คู่มือการสอนทักษะชีวิตเพื่อป้องกันโรคเอดส์. กรุงเทพฯ : กรมสุขภาพจิต.

ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์. (2545, ตุลาคม). เด็กไทยขาดทักษะชีวิต เพราะระบบโรงเรียนไม่ส่งเสริม.

สถานปฏิรูป. 5(55): 66-72.

ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ ;และสุวรรณา เรื่องกาญจนเศรษฐ์. (2551). ทักษะชีวิต.

กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพวัยรุ่น โรงพยาบาลรามารัตน์.

รัตนา เจริญสาธิต. (2549). ผลการใช้โปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์การเสริมสร้างทักษะชีวิต

ด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อความรู้เรื่องบุหรี่และทักษะชีวิตเกี่ยวกับพฤติกรรม

การป้องกันการสูบบุหรี่ ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิต

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม). กรุงเทพฯ: โรงเรียนสาธิต

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม).

รัตนา ดอกแก้ว. (2539). ผลของการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อป้องกันโรคเอดส์ของนักเรียนอาชีวศึกษาใน

จังหวัดแพร่. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (สาธารณสุขศาสตร์). นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.

ราณี วงศ์คงเดช. (2549). การเสริมสร้างทักษะชีวิตกับแรงสนับสนุนทางสังคมเพื่อป้องกันการดื่ม

แอลกอฮอล์ในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ สศ.ม.(สาธารณสุขศาสตร์)

ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.

รุจิรี ภู่อาระ. (2545). การพัฒนาหลักสูตรตามแนวปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย

ลัดดา สิริวัฒน์. (2544). จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน. กรุงเทพฯ : โอ เอส พริ้นติ้ง เฮาส์.

ลัดดา ไตรเทพชนะภัย. (2540). การศึกษาติดตามครูผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรการจัดการเรียน

การสอนเจตคติและทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันโรคเอดส์ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร.

วิทยานิพนธ์ วท.ม.(พยาบาลสาธารณสุข). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.

เลขา ปิยะอัจริยะ. (2541). การสอนทักษะชีวิตสำหรับเด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.

วรรณิ เจตจำนงนุช ;และเกียรติศักดิ์ แสงอรุณ. (เมษายน-มิถุนายน, 2550). ค่ายการศึกษาเพื่อ

พัฒนาทักษะชีวิตเยาวชน : โครงการบริการทางวิชาการในความร่วมมือของ

คณะครุศาสตร์จุฬาฯ และธนาคารอาคารสงเคราะห์.วารสารครุศาสตร์. 34 (4): 1-19.

วนิดา ขาวมงคล เอกแสงศรี. (2546). หลักการสอนการพัฒนาทักษะชีวิต. กรุงเทพฯ: บริษัท

ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.

- วริศรา จ๋วยดอนกลอย. (2553). *การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างทักษะทางสังคมสำหรับนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 1 ที่มีภาวะสมาธิสั้น*. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ด.(การศึกษาพิเศษ).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วโรชา คล้ายแจ้. (2552). *ผลของการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ทักษะชีวิตด้านการตัดสินใจและการแก้ปัญหาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง เพศศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*. วิทยานิพนธ์ ค.ม.(สุขศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
ถ่ายเอกสาร.
- วันดี ไต้ะดำ. (2548). *การพัฒนาแบบวัดทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3*. วิทยานิพนธ์ ค.ด.(การวัดและประเมินผลการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
ถ่ายเอกสาร.
- วัฒนาพร ระงับทุกข์. (2545). *เทคนิคและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- วิจารณ์ พานิช. (2554). *วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- วิจิตรพร หล่อสุวรรณกุล. (2543). *การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณในกระบวนการพยาบาล*. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ด.(การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์. (2542). *การพัฒนาหลักสูตรสานต่อที่ท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2525). *การพัฒนาหลักสูตรและการสอน – มิติใหม่*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์.
- (2533). *การพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- (2537). *กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน : ภาคปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ : สุวีริยสาส์น.
- (2538). *กระบวนการทัศน์ใหม่การพัฒนาหลักสูตร ใน ชุดวิชาการพัฒนาระบบการสอน*. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- (2542). *พลังการเรียนรู้ในกระบวนการทัศน์ใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 4 (ปรับปรุงใหม่). กรุงเทพฯ : SR Printing Limited Partnership.
- (2543). *ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด : สูตรสำเร็จหรือกระบวนการ*. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล. (2552). จากหลักสูตรแกนกลางสู่หลักสูตรสถานศึกษา : กระบวนทัศน์ใหม่การพัฒนา. กรุงเทพฯ : จรัลสนิทวงศ์ การพิมพ์ จำกัด.
- วิภาพรรณ ผลผลา. (2541). ประสิทธิภาพของโปรแกรมสุขศึกษาด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อการป้องกันโรคเอดส์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสตรีวิทยา 2. ปรินญาณิพนธ์ วท.ม.(สุขศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วิไลพร คำเพราะ. (2539). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ วิจัยในในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่สอนโดยไข ชุตการสอนแบบสืบเสาะความรู้. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม.(การประถมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. (2542). เซาร์อาร์มณ (E.Q.) ดัชนีวัดความสุขและความสำเร็จในชีวิต. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เนท.
- คันสนีย์ ฉัตรคุปต์ ;และอุษา ชูชาติ. (2545). รายงานการวิจัยเรื่องฝึกสมองให้คิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical thinking). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ ;และดารณี คำว้จันง. (2544). สอนเด็กให้คิดเป็น. กรุงเทพฯ: บริษัท จำกัด ก. พล (1996).
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2542). จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ส.วาสนา ประवालพฤษ์. (2539, เมษายน - มิถุนายน). การวัดผลจากการปฏิบัติจริง. สารพัฒนาหลักสูตร. 15 (125): 46-50.
- สมใจ ปราบพล. (2544). การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ “การสอนแบบทักษะชีวิตแบบมีส่วนร่วม.” กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี.
- สมพงษ์ จิตระดับ. (2546). การสร้างคุณค่าในกระบวนการเรียนรู้ชุมชนเพื่อจัดการปัญหาเสพติด ในกลุ่มเด็กและเยาวชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.
- สมพร หลิมเจริญ. (2552). การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สำหรับนักเรียน ช่วงชั้นที่ 2. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ด.(การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สมศักดิ์ ภูวิภาดาวรรณ. (2535). เทคนิคการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

- สกล วรเจริญศรี. (2550). *การศึกษาทักษะชีวิตและการสร้างโมเดลกลุ่มฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนวัยรุ่น*. ปรินูญานินพนธ์ กศ.ด.(จิตวิทยาให้คำปรึกษา).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สงัด อุทรานันท์. (2532). *พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร*. พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาบันส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพเยาวชน : สสค.(2553). *การส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพเยาวชน*. กรุงเทพฯ : สสค.
- สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2549). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)*. กรุงเทพฯ: สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สันต์ สุวทันพรกุล. (2553, พฤษภาคม – สิงหาคม). การวิจัยและพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการสาระท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการวิจัยเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา. *วารสารวิธีวิทยาการวิจัย*. 23 (2) : 198 – 213.
- สัมฤทธิ์ สันเต. (2547). *การพัฒนาเครื่องมือประเมินทักษะชีวิตจากกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สำหรับนักเรียนวัยเด็กตอนกลาง*. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม.(การวัดและประเมินผลการศึกษา).
ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.
- สุขฤดี ธัชศฤงคารสกุล. (2543). *โปรแกรมเสริมสร้างทักษะชีวิตเพื่อป้องกันการเสพยาบ้าของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในเขตกรุงเทพมหานคร*. ปรินูญานินพนธ์ วท.ม.(สุขศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุชาดา บวรกิตติวงศ์; อภิชัย บวรกิตติวงศ์ ;และวิริณห์ ธรรมนารถสกุล. (2546, มีนาคม-มิถุนายน). การประเมินโครงการทักษะชีวิตสำหรับเยาวชน. *วารสารครุศาสตร์*. 31 (3) : 113-123.
- สุนีย์ ละกำป็น. (2541). *การพัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมความสามารถในการดูแลสุขภาพตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5*. ปรินูญานินพนธ์ กศ.ด.(การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุนีย์ ภูพันธ์. (2546). *แนวคิดพื้นฐานการสร้างและการพัฒนาหลักสูตร*. กรุงเทพฯ: โนเลจ เซ็นเตอร์.
- สุนีย์ เหมะประสิทธิ์. (2537). *เอกสารประกอบการสอน วิชา ปถ 511 การพัฒนาหลักสูตรและการสอนในระดับประถมศึกษา*. กรุงเทพฯ: ภาควิชา หลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

- สุภกร บัวสาย (2554). *เผยเด็กไทยขาดทักษะการใช้ชีวิต แกรมคิดเองไม่เป็น*. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2554. สืบค้นจาก <http://manager.co.th/Qol/ViewNews.aspx?NewsID=9540000066436>.
- สุภาวดี หาญเมธี. (2545, กุมภาพันธ์). บทสัมภาษณ์ประจำฉบับ. *สานปฏิรูป*. 4 (47): 59 – 65.
- สุมน อมรวิวัฒน์. (2542). *การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ : ทักษะการเผชิญสถานการณ์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- (2545). *ค่านิยม ใน รายงานเรื่อง ฝึกสมองให้คิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking)/คันทันย์ ฉัตรคุปต์ และอุษา ชูชาติ*. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- สุมณฑา พรหมบุญ ;และคณะ. (2541). *การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. การปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวคิด 5 ทฤษฎี*. กรุงเทพฯ : ไอเดีย สแควร์.
- สุมณฑา พรหมบุญ ;และอรพรรณ พรสีมา. (2549). *การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. ใน ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม : ต้นแบบการเรียนรู้ทางด้านหลักทฤษฎีและแนวปฏิบัติ*. หน้า 34-35 กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ .
- สุมิตร คุณากร. (2520). *หลักสูตรและการสอน*. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.
- สุรางค์ โค้วตระกูล. (2536). *จิตวิทยาการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุทธิชัย ปัญจโรจน์. (2552). *ปัญหาหลากหลายของเด็กและเยาวชนไทย*. สืบค้นเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2554. สืบค้นจาก http://www.dr.suthichai.com/index.php?Content=service&id_run=2.
- สุทธิสารณ์ วัฒนมะโน. (2540). *ผลของโปรแกรมเสริมสร้างทักษะชีวิตเพื่อป้องกันโรคเอดส์ของนักเรียนชาย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดปราจีนบุรี*. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ วท.ม.(สุขศึกษา). นครปฐม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- สุรียา เหมะศิลป์; อมรศรี ศรีอินทร์; นรา บุรณรัช. (2549). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมทักษะชีวิตเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีสุราษฎร์ธานี*. สงขลา: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ. (2548,มกราคม-กุมภาพันธ์). *ต้องทำอีกโพล*. *มติชน*. 25(1276); 30.

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2540). *ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไอบีเอสแควร์.
- (2544). *รายงานการวิจัยรูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษด้าน
การคิดระดับสูง*. กรุงเทพฯ: ศูนย์แห่งชาติเพื่อพัฒนาผู้มีความสามารถพิเศษ สกศ.
- (2545). *แผนการศึกษาแห่งชาติ(พ.ศ.2545-2549)*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- (2547). *สรุปรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ ของครูต้นแบบ ตามพระราชบัญญัติการศึกษา
แห่งชาติ*. กรุงเทพฯ: แคนดิด มีเดีย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน : สพฐ. (2550). *สานฝันด้วยการคิด*. กรุงเทพฯ: สพฐ.
- (2554). *การพัฒนาทักษะชีวิตในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการและ
มาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- (2554). *การเสริมสร้าง "ทักษะชีวิต" ตามจุดเน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนระดับ
ประถมศึกษา-มัธยมศึกษา*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (2549). *เทคนิคการจัดกิจกรรมเพื่อสอน
ทักษะชีวิตสำหรับเด็กและเยาวชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงาน ป.ป.ส.
- สำนักงานโครงการพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2541). *ก้าวสู่
มาตรฐานการเรียนรู้ทักษะชีวิต*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา
แห่งชาติ.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). (2554). *ตัวบ่งชี้และ
เกณฑ์การประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม (พ.ศ.2554-2558) ระดับการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: สมศ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2551). *รายงานการติดตามและประเมินความก้าวหน้า
การดำเนินงานด้านการจัดการเรียนรู้ ปี 2549-2550*. กรุงเทพฯ : เพลลิน สตูดิโอ จำกัด.
- สำนักพัฒนาสุขภาพจิต. (2543). *สุขภาพจิตดีด้วยอีคิว. ใน รายงานการประชุมวิชาการสุขภาพจิต
ปี 2543 6-8 กันยายน 2543 ณ โรงแรมดิเอ็มเมอรัลด์ กรุงเทพฯ. นนทบุรี: สำนักพัฒนา
สุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต*.
- สำนักงานส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ : สยช. (2540). *เด็กไทยในโลกอนาคต*.
กรุงเทพฯ: สยช.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). *การจัดการเรียนการสอน
ภาษาไทยเพื่อพัฒนาทักษะการคิด*. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.

- สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษาและวิชาชีพ. (2548). *แนวปฏิบัติการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร*
ปวช.2545 (ปรับปรุง พ.ศ. 2546) และ ปวส. 2546. กรุงเทพฯ : สำนักมาตรฐาน
 การอาชีวศึกษาและวิชาชีพ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- โสภณ จุโฑทก. (2541, มิถุนายน). "ทักษะชีวิตกับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม", *วารสารครูเชียงราย*.
 34 (192) : 3 – 6.
- (2543). การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม : การเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ. *เอกสาร*
ประกอบการประชุมวิชาการ เรื่อง ทักษะชีวิตกับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ครั้งที่ 2.
 25-26 มีนาคม 2543 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. หน้า 6-7.
- หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ. (2542). *เอกสารประกอบ*
การอบรมทักษะชีวิตและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. ศรีสะเกษ: หน่วยศึกษานิเทศก์
 สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ.
- อดุล นาคะโร. (2551). *การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดการตนเอง*
โดยใช้กิจกรรมแนะแนว สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. ปรินญานินพนธ์ กศ.ด.
 (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
 ถ่ายเอกสาร.
- อมรวิชช์ นาครทรรพ. (2551). *การศึกษาในวิถีชุมชน : การสังเคราะห์ประสบการณ์ใน*
ชุดโครงการวิจัยด้านการศึกษากับชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อรจรรย์ ณ ตะกั่วทุ่ง. (2545). *คู่มือปฏิบัติการเรียนการสอนยุคใหม่*. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ต.
- อรดา วงษ์ไสว. (2547). *ผลของโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิตด้วย*
การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อทักษะชีวิตในการป้องกันการเสพยาบ้าของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (สำนักงานการประถมศึกษา). ปรินญานินพนธ์ วท.ม.(สุขศึกษา).
 กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อรพรรณ พรสีมา. (2543ก). *เทคนิคการฝึกอบรม*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา
 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- (2543ข). *การคิด*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาทักษะการคิด.
- อรวรรณ เจาะประโคน. (2551). *ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อทักษะชีวิตของนักเรียนระดับช่วง*
ชั้นที่ 3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 3. วิทยานิพนธ์ กศ.ม.(การวิจัย
 การศึกษา). มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

- อัคพงษ์ สุขมาตย์ (2553). *การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สำหรับนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ตามแนวคิดจิตปัญญาศึกษา*. ปรินญานิพนธ์ กศ.ด.(การวิจัย
และพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- อัจฉรา ฉายวิวัฒน์. (2551). *การพัฒนาหลักสูตรเสริมด้านทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. *วารสารศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา*. 19(3): 65-78.
- อัปสรสิริ เขี่ยมประชา. (2542). *การพัฒนาโปรแกรมการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองนักเรียน
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- อาภรณ์ ใจเที่ยง. (2550). *หลักการสอน*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โอ เอ พรีนติ้ง เฮ้าส์.
- อารี พันธุ์มณี. (2540). *ความคิดสร้างสรรค์*. กรุงเทพฯ: เลิฟ แอนด์ ลิฟ เพรส.
- อุบลวนา ขวัญบุญจันทร์ ;และลาวัณย์ รัตนเสถียร. (2550). *ผลของการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิต
ต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียน*. กรุงเทพฯ: คณะพยาบาลศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อุษณีย์ โพธิสุข. (2544). *รายงานการวิจัย รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษ*.
กรุงเทพฯ : ศูนย์แห่งชาติเพื่อพัฒนาผู้มีความสามารถพิเศษ.
- Allan C.Ornstien ;& Francis P.Hunkins. (2009). *Curriculum Foundation, Principles ,and
Issues*. 5th ed. United State: Allyn & Bacon.
- Anneke Buhler; Elke Schroder ;& Rainer K. Silbereisen. (2008, September). The role of
life skills promotion in substance abuse prevention : a mediation analysis.
Health Education Research. 23 (4): 621-632.
- Baker, L. (1989). Metacognition, Comprehension monitoring, and the adult reader.
Educational Psychology Review. 3-38.
- Bass, B.M. Leadership. (1960). *Psychology and Organizational Behavior*.
London: Haper & Row, L.td.
- Beach, Dale S. (1970). *Personnel : the management of people at work*. London:Macmillan
- Beauchamp, G. A. (1964). *The curriculum of the Elementary school*. Boston : Allyn and
bacon.
- (1968). *Curriculum Theory*. Illinois: The Kagg Press.

- Beecher, M. :& Sweeny, S.M. (2008, Spring). "Closing the Achievement Gap With Curriculum Enrichment and Differentiation : One School's Story", *Journal of Advanced Academic*. 19(3): 502-530.
- Bender, Cornelia Johanna Getruida. (2002). *A Life Skills Programme for Learners in the Senior Phase: A Social Work Perspective*. Retrieved September 30, 2009, from <http://www.upetd.up.ac.za/thesis/available/etd-11222002-110633/>
- Berman. (1997). *Children & social conciousness and the development social responsibility*. New York: SUNY Press.
- Bernard, P. (1995). *Learning Human Skills : An Experiential and Reflective Guide for Nurse*. 3rd ed. Oxford: Butterworth-Heineman.
- (1996). *Acquiring Interpersonal Skills : A Handbook of Experiential Learning for Health Professional*. 2nd ed. London: Chapman & Hill.
- Bloom, B. (1966). *Taxonomy of Educational Objectives The Classification of Educational Goals*. 10th ed. New York: David Mckay Company, Inc.
- Botvin, G.J. (1980). Preventing the Onset of Cigarette Smoking through Life Skills Training. *Preventative Medicine*. 9: 135-143.
- Buam, R. (1990). Finishing Touch- 10 Top Programs. *Learning*. 18(6) : 51-55 .
- Campbell, Donald T.;& Julian, C. Stanley. (1963). *Experimental and Quasi-Experimental Design for Research*. Chicago: Rand Mcnally & Company.
- Carrier, M. ;& Pashler, H. (1992). The influence of retrieval on retention. *Memory & Cognition*. 20: 633-642.
- Central Board of Secondary Education. (N.d.). *Life Skills Education*. India: Delhi.
- Center for Critical Thinking Sonoma State University. (1996). *Critical Thinking*. Sonoma: Sonoma State University.
- Clark, Barbara. (1997). *Growing Up Gifted. 5th ed. Upper Saddle River*. New Jersey: Preitice-Hall. Workshop Handbook. Californi : Foundation for Critical Thinking.
- Collin J.Marsh;& George Willis. (2003). *Curriculum Alternative Approaches, Ongoing Issues*. 3th ed. Columbus, OH: Merrill.
- Cotton, K. (1992). *Developing Empathy in Children and Youth*. Portland, OR: Northwest Regional Educational Laboratory.

- (1988, May). *Classroom Questioning : Closed-Up NO.5*. Portland, OR:Northwest.
- Craig, G. (1966). *Science for the Elementary Teacher*. Massachusertt: Blaisdell Publish Company.
- Crescimanno, Russell. (1991). The Cultivation of Critical Thinking: Some Tools and Techniques. *VCCA Journal*. 6(1): 12-17.
- Cross, D.R. ;& Paris, S.G. (1988). Developmental Analysis of Childrren's Metacognition and Reading Comprehention. *Journal of Educational Psychology*. 131-142.
- Daniel Tanner ;& Luarel N.Tanner. (1980). *Curriculum Development : Theory into Practice*. 2th ed. New York : McMillan.
- David Pratt. (2002). *Curriculum Design and Development*. New York: Harcourt Brace.
- Davis, G.A.; & Rimm, S.B. (1994). *Education of Gifted and Talented*. 3rd. ed. Boston: Allyn and Bacon.
- Dee Jong, T. (1995). *Proposed General Guidelines for a Life skills Curriculum Framework*. Johannesburg: Centre for Education Policy Development.
- Dewey, J. (1958). *Experience and Education*. New York : Collier.
- Dryden, Gordon. (1999). *The learning revolution : to change the way the world learns*. Torrance, Calif.: The Learning Web.
- Eisner, E. (1985). The educational imagination. New York: Macmillan. *Educational Leadership*. 43(2):45-48.
- (2002). *The Arts and the Creation of Mind*. London: Yale University.
- Elizabeth, Taylor T. (2001). *The Impact of the Going for the Goal Program on Life Skills Development in Adolescence*. New Brunswick: University of New Brunswick. Retrieved September 15, 2005, from <http://www.lib.umi.com/dissertations/fullcit>.
- Ennis,R.H. (1985,October). A Logical Basis for Measuring Critical Thinking skill. *Educational Leadership*. 43(2):45-48.
- (1991, April). Critical Thinking Conception Draft for Presentation at Area in Chicago.
- Feinstein,A.S. (1995). Giving of Oneself to Better the Lives of Others-Regardless of Race,Creed,or Relogion-Is the Greatest of All Acheivements. Retrived June 12, 2011, from http://www.uri.edu/univcol/URI /Module_11/feinstein.htm.

- Feldman S. Robert. (1992). *Elements of psychology*. New York : McGraw-Hill.
- Flavell,J.H. (1985). *Cognitive Development*. New Jersey:Prentice-Hall.
- Freeman,F.N. (1920). "Provision in the elementary school for superior children", *Elementary School Journal*. 21: 117-131.
- Gagne', Robert M. (1970). *The Condition of Learning*. 2th ed. New York : Holt, Rinehart and Wilson.
- Gail E.Krovitz. (2012). *Educator's Voice : The Testing Effect-Improving Long-Term Retention of Information by More Frequent Testing*. Retrived June 5, 2012, from <http://www.pearsonlearningsolutions.com/academic-executives/blog>
- Gardner, H. (1983). *Frame of Mind: the theory of multiple intelligences*. New York: Basic Books.
- Goleman, D. (1996, January). What your Emotional E.Q.?. *Reader Digest*. 49-52.
- . (1995). *Emotional Intelligence*. New York: Bantam Book.
- . (1998). *Working with Emotional Intelligence*. New York, NY: Bantam Books.
- Guilford, J.P. (1959). *Personality*. New York: McGraw-Hill.
- . (1967). *The Nature of Human Intelligence*. New York: McGraw-Hill.
- Greenwood E.Gordon & Parkay W.Forrest (1989). *Case studies for teacher decision making*. New York: Random House.
- Grossinickle, F. E., & Brueckner, L. J. (1959). *Discovering Learning in Arithmetic*. New York: Harcourt Brace and World.
- Hanadek. Anita. (1989). *Critical Thinking : Book One*. California: Midwest Publication.
- Harris, John. (1998). *Management Decision and Decision Analysis*. London: Macmillan.
- Hendrick, Patricia A. (1996). *Developing Youth Curriculum Using the Targeting Life Skills Model*. Iowa: Iowa State University.
- Henry L.Roediger ;& Jeffrey D. Karpicke. (2006) Test-Enchanced Learning: Taking Memory Tests Improves Long-Term Retention. *Psychological Science*. 7(3): 249-255.
- Henry L.Roediger ;& A.C.Butler. (2011). The critical role of retrieval practice in long-term retention. *Trends in Cognitive Science*. 15(1): 20-27.

- Hilda Taba. (1962). *Curriculum Development : Theory and Practice*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Hollis Caswell ;& Doak Campbell. (1935). *Curriculum Development*. New York: American Book Company.
- Howley, A.; Howley, C. B. ;& Pendarvis, E. D. (1986). *Teaching gifted children: Principles and strategies*. Boston: Little, Brown and Company.
- Hudgins, B. ;& Edelman, S. (1986). Teaching Critical Thinking Skills to Fourth and Fifth Graders Through Teacher-Led Small-Group Discussion. *Journal of Educational Research*. 79(6): 333-342.
- Jack R. Fraenkel ;& Norman, E. Wallen. (2000). *How to Design and Evaluate Research in Education*. 4 th ed. USA.: The McGraw-Hill.
- Jessica Dewey ;& Janet Bento. (2009). Activating children's Thinking skills (ACTS) : The effect of an infusion approach to teaching thinking in primary schools. *The British Psychological Society*. 79 : 329-351.
- Johnson, A. Donovan & Rising, R. Gerald. (1969). *Guidelines for teaching mathematics*. Belmont, Calif. : Wadsworth.
- Johnson, L.D.; O'Malley,P.M. ;& Bachman,J.G. (2000). *National Survey Results on Drug Use From Monitoring the Future Study*. Rockville, MD: National Institute on Drug Abuse.
- John Wiles ;& Joseph Bondi. (2002). *Curriculum Development : A guide to Practice*. 6th ed. Columbus, OH: Merrill.
- Jonathan Barnes. (2007). *Cross-curricular Learning*. London : Paul Chapman Publishing.
- Kalat, James W. (1999). *Biological psychology*. Pacific Grove, CA : Brooks/Cole
- Kathryn R. Wentzel. (Spring, 1991). Social Competence at School: Relation Between Social Responsibility and Academic Achievement. *Review Educational Research*. 61 (1): 1-24.
- Kay, Gregg K. (1998). *American Expedition : A Curriculum Designed to Facilitate Life Skills Development Among High School Students*. The Union Institute.
Retrieved October 2, 2009, from <http://www.thailis-db.car.chula.ac.th/dao/detail.nsp>

- Ken Kay. (2011). *ทักษะแห่งอนาคตใหม่ : การศึกษาเพื่อศตวรรษที่ 21. (21st Century Skills: Rethinking How Students Learn)*. James Bellanca และ Ron Brandt. (บรรณาธิการ).
 วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และ อธิป จิตตฤกษ์ (แปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- Kleinke, Chris L. (1998). *Coping with Life Challenges*. Pacific Grove, Calif.: Brooks/Cole.
- Kolb, D, A. (1984). *Experience Learning*. Englewood Cliffs. N.J.: Prentice-Hall.
- Koontz and O'Donell.(1968). *Principle of management : An analysis of managerial functions*.
 4th Ed., McGraw-Hill, New York,
- Krulik, S.; & Rudnick, J.A. (1993). *Reasoning and Problem Solving*. Massachusetts:
 Allyn and Bacon.
- Krovitz, G.E. (2012). *Educator's Voice: The Testing Effect-Improving Long-Term Retention of Information by More Frequent Testing*. Retrieved June 27, 2012, from
<http://www.pearsonlearningsolutions.com/academic>.
- Lawrence Lan. (1994). *Education Tomorrow*. London: Cassell
- Matthews,D.B. (1989). The Effect of a Thinking-Skills Program on the Cognitive Ability of Middle School Students. *Clearing House*. 62(5): 202-204.
- McGuiness, C. (2006). *เอกสารการนำเสนอประกอบการประชุมเสวนาโต๊ะกลม เรื่อง การศึกษาเพื่อความคิดในประเทศไทย. วันที่ 30 พฤศจิกายน 2549 ณ โรงแรมบางกอกพาเลส กรุงเทพฯ.*
- Mangrulkar, Leena; Whitman, Chery V.; & Posner, Marc. (2001). *Life Skills Approach to Child and Adolescent Health Human Development*. Washington, DC: Education Development Center.Margaret :& Sheelah. 2008.
- Marios G.; et.al. (2006). The effectiveness of teaching a life skills program in a physical education context. *European Journal of Psychology of Education*. 11 (4) : p.429-438.
- Maslow, A.H. (1968). *Motivation and Personality*. New York: Harper & Row.
- Maxwell, Robert. (1981). *Life After School : A Social Skills Curriculum*. New York:
 Pergamon International Library.
- Melinda, Contreras. (1981). *A Study of the Effectiveness of A Structured Life Skills Program in Facilitation Appropriate Classroom Behavior*. New Jersey:
 Rutgers the State University of New Jersey. Retrieved September 30, 2009,
 from <http://www.lib.umi.com/dissertations/fullcit/8122145>

- Mehrabian, Albert. (2005). *An Analysis of Personality Theories*. Englewood Cliffs, N. J. : Prentice-Hall.
- Miller, M. (1991). Self-assessment as a specific strategy for teaching the gifted Learning disabled. *Journal for the Education of the Gifted*. 178-188.
- Milton, Lodge. (1981). *Magnitude Scaling: Quantitative Measurement of Opinions*. Beverly Hills: Sage.
- Moi, Ali; & et al. (2002). *Successful Manager's Handbook*. London: Darling Kindersley Limited.
- Mulligan, Eileen. (2004). *Life Coaching: Change Your Life in 7 Days*. London: Piatkus Books Ltd.
- Mussen and Others. (1981). *Child Development and Personality*. 3th ed. New York: Harper & Row Publisher.
- NCREL. (2003). enGauge 21st Century Skill. สืบค้นจาก www.nsrel.org/engauge. Retrieved 5 May 2011 from <http://www.ncrel.co.th>
- Nelson-Jones, R. (1997). *Life Skills Helping : A Textbook of Practical Counseling and Helping Skills*. 3th ed. Sydney: Holt, Rinehart and Winston.
- Oliva. (1992). *Developing the Curriculum*. 3th ed. New York: Harpers Collins.
- O'Donohue, William ; & Krasner, Leonard. (1995). "Problem Solving Skill," *Handbook of Psychological Skills Training: Clinical Techniques and Applications*. Boston: Allyn Bacon.
- Orley, J. (1997). Promoting Mental Health and Teaching Skills for Life. : The WHO Approach. Retrieved May, 11, 2012, from www.healthchildrennetwork.lu/pdf/conference/1997/orley-enpdf.
- Ornstien ;& Hunkins. (2009). *Curriculum foundations: Principle and issues*. New Jersey: Prentice Hall.
- Pan American Health Organization. (2001). *Life Skills Approach to Child and Adolescent Healthy Human Development*. Washington D.C.: Pan American Health Organization.
- Partnership for 21st Century Skills. (2006). *A state leaders action guide to 21st century skills: A new vision for education*. Tucson, AZ: Author.
- Passow, A.H. (1985). Gifted and Talented, Education of", in T.Husen and T.N. Postlethwaite(eds.). *The International Encyclopedia of Education*. Oxford : Pergamon Press.

- Pentz, M.A. (1985). *Prevention of adolescent substance abuse through social skill development*. In: Glynn, T.J.; Leukefeld, C.G.; and Ludford, J.B., eds. *Preventing Adolescent Drug Abuse: Intervention Strategies*. National Institute on Drug Abuse Research Monograph 47. DHHS Pub. No. (ADM)83-1280. Washington, DC: Supt. of Docs., U.S. Govt. Print. Off.
- Philip Kotler. (1985). *Strategic marketing for educational institutions*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice – Hall.
- Piaget, Jean. (1972). *Intellectual Evolution from Adolescence to Adulthood*. Human Development.
- Piaget, J. (1964). *Cognitive Development in Children*. In R.E. Ripple & V.N. Rockie st (Eds.): Cornell University.
- Piirto, J. (1994). *Talented Children and Adults*. New York : McMillan.
- Pogrow, S. (1988). HOTS: Thinking Skills Program for At-Risk Students. *Principal*. 67(4) :19-24.
- Race, Phil. (1994). *500 Tips for Students*. Oxford: Blackwell.
- Ralph W. Tyler. (1949). *Basic Principles of Curriculum and Instruction*. Chicago : University of Chicago Press.
- Robert J. Swartz ; et al.. (2008). *Thinking-Based Learning : Promoting Quality Student Achievement in The 21st Century*. New York: Teacher College Press.
- Robert J. Swartz ; et al. (2010). *Thinking-Based Learning : Promoting Quality Student Achievement in The 21st Century*. New York: Teacher College Press.
- Robinson, C.W ;& Zajicek, J.M. (2005). Growing minds: the effects of a one-year school garden program on six constructs of life skills of elementary school children. *Hort Technology of Journal*. 15 (3) : p.453-457.
- Robinson, I.S. (1987). *A Program to Incorporate High-Order Thinking Skills into Teaching and Learning for Grade K-3*. Fort Lauderdale, FL: Nova University.
- Roediger, H.L., III, and A.C. Butler (2011). The critical role of retrieval practice in long-term retention. *Trends in Cognitive Science*. 15(1): 20-27.
- Roediger, H. L., & Karpicke, J. D. (2006). Taking memory tests improves long-term retention. *Psychological Science*. 17 (3): 249–255.

- Rosen Kenneth H. (2003). *Discrete mathematics and its applications*. Boston : McGraw Hill.
- Saylor, J. Galen.;& William, M. Alexander. (1974). *Planning Curriculum for Schools*.
U.S.A.: Holt, Rinehart and Winston.
- Saylor, J. Galen.; William, M. Alexander; J.Lewis. (1981). *Curriculum Planning for better teaching and learning*. 4th ed. New York: Holt, Rinehart and Wilson.
- Schinke, S.P. (1984). *Preventing teenage pregnancy*. In: *Hersen, M.; Eisler, R.M.; and Miller, P.M., eds Progress in Behavior Modification*. 16th ed. New York: Academic.
- Spiegler, Michael D. ;& Guevremont, David C. (1998). *Contemporary Behavior Therapy*. Australia : Thomson/Wadsworth.
- Susan, P., Givaudan,M., Sirkin, J., and Ortega,I.(2007). "Communication as a Protective Factor : Evaluation of a Life Skills HIV/AIDS Prevention Program for Mexican Elementary Scholl Students", *AIDS Education and Prevention*, 19(5): 408–421.
- Sutton, Jan;& Stewart, William. (2006). *Learning to Counsel : Develop the Skills You Need to Counsel Others*. 2nd ed. Oxford: How to books.
- Taylor, F. J. (1950). An appraisal of selected aspect of educational institution.
Dissertation Abstract International. 23(4) : 308-A.
- Throop, Robert K.;& Castellucci, Marion B. (1999). *Reaching Your Potential: Personal and Professional Development*. 2nd ed. New York: Delmar Publishers.
- Torrance, E.P. (1962). *Guiding Creative Talent*. USA: Wm.C.Prentice-Hall.
- UNICEF. (2001). Life skills. Retrieved 2 July 2010. from
<http://www.unicef.org/lifeskills/index.html>
- Southern, W. T., Jones, E. D., & Stanley, J. C. (1993). Acceleration and enrichment:
The context and development of program options. In K. A. Heller, F. J. Monks, and A. H. Passow (Eds.) *International handbook of research and development of giftedness and talent* (pp. 387-410). New York: Pergamon Press
Wagner, T. (2008). *The global achievement gap*. New York: Basic Books.
- Watson, G. ;& Edwerd, M.Glaser. (1964). *Watson-Glaser Critical Thinking Appraisal Manual for Ym and Zm*. New York: Harcourt Brace and World.
- William B. Regan;&. Gene D. Shepherd. (1971). *Modern Elementary Curriculum*. 4th ed. New York: Holt, Rinehart and Wilson.Inc.

William A. Reid. (1999). *Curriculum as Instruction and Practice*. Mahwah, NJ : Erlbaum.

William H. Schubert. (1986). *Curriculum : Perspective, Paradigm and Possibility*.

New York : Mc Millan.

World Health Organization (WHO). (1993). *Life Skills Education in School*. Geneva :

WHO.

----- (1997). *Life Skills Education for Children and Adolescents in Schools*.

Geneva : WHO.

----- (WHO). (1999). *Partners in life skills education: Conclusions from United Nations Inter-Agency Meeting*. Geneva : WHO.

----- (2003). *Value adolescents, invest in future: Educational package*.

Facilitator's Manual. Manila, Philippines: Author.

Yates, Jan M. (2003). *Interactive Distance Learning in PreK-12 Settings : A Handbook of Possibilities*. Westport, CT: Libraries Unlimited.

Zabin, L.S. (1986, May-June). *Evaluation of a pregnancy prevention program for urban teenagers*. *Fam Plann Perspect*. Public health Rep. 18(3):119-126.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้ให้ข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตร
และผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

รายนามผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน 3 คน คณาจารย์ 2 คน ครู 2 คน ผู้ปกครองนักเรียน 2 คน และ นักวิชาการสาธารณสุข 1 คน รวมผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม 10 คน

รายนามผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มและเกณฑ์การเลือก มีดังนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 3 คน ได้แก่

- 1.1 นายเยี่ยม ธรรมบุตร ผู้อำนวยการโรงเรียนสัมปอทยพิทยาคม
อำเภอราชไศล จังหวัดศรีสะเกษ
- 1.2 นายพนนต์ ดาวเรือง ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านสัมปอทย (สัมปอทยวิทยาเสริม)
อำเภอราชไศล จังหวัดศรีสะเกษ
- 1.3 นายภานุวัฒน์ พุ่มแก้ว ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองอิไทย
อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ

เกณฑ์การเลือก

- มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป
- มีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษา 5 ปี ขึ้นไป
- ยินดีให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมสนทนากลุ่ม

2. คณาจารย์ จำนวน 2 คน ได้แก่

- 2.1 นายชะอุ่ม เขื่อนทอง คณาจารย์ชำนาญการพิเศษ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
ศรีสะเกษ เขต 2
- 2.2 นางรุ่งนภา ลัทธิมนต์ คณาจารย์ชำนาญการพิเศษ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
ศรีสะเกษ เขต 2

เกณฑ์การเลือก

- มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป
- มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในตำแหน่งคณาจารย์ 5 ปี ขึ้นไป
- ปฏิบัติงานในภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะชีวิตของผู้เรียน
- ยินดีให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมสนทนากลุ่ม

3. ครู จำนวน 2 คน ได้แก่

3.1 นางสุจิตรา อำนวย ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านสร้างปี
อำเภอราชไศล จังหวัดศรีสะเกษ

3.2 นายสังวาลย์ ผงกุล ครูชำนาญการพิเศษ
โรงเรียนบ้านหนองหมี่หวดง (ประชาวิทยาคาร)

เกณฑ์การเลือก

- มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป
- มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในตำแหน่งครู 10 ปี ขึ้นไป
- ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะชีวิตของผู้เรียน
- ยินดีให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมสนทนากลุ่ม

4. ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 2 คน ได้แก่

4.1 นายพงษ์สิทธิ์ สุทธิไส ข้าราชการบำนาญ อดีตผู้อำนวยการโรงเรียน

4.2 นายคมศักดิ์ โพธิ์งาม อดีตนายกองค์การบริหารส่วนตำบลส้มป่อย

เกณฑ์การเลือก

- มีวุฒิทางการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ขึ้นไป
- มีบุตรหลานที่กำลังเรียนอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
- เป็นผู้ที่สนใจในการส่งเสริมพฤติกรรมที่ดีของบุตรหลาน
- ยินดีให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมสนทนากลุ่ม

5. นักวิชาการสาธารณสุข จำนวน 1 คน ได้แก่

5.1 นายประยูร โพธิ์วัฒน์ สาธารณสุขอำเภอศีลาจาด จังหวัดศรีสะเกษ

เกณฑ์การเลือก

- มีวุฒิทางการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป
- มีประสบการณ์ในการทำงานในตำแหน่งนักวิชาการสาธารณสุขหรืองานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพอนามัยของเด็กและวัยรุ่น 10 ปี ขึ้นไป
- ยินดีให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมสนทนากลุ่ม

รายนามผู้เชี่ยวชาญ

ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการนิยาม องค์ประกอบ พฤติกรรมบ่งชี้ และแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

จำนวนผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ซึ่งมีรายนามและเกณฑ์การเลือก ดังนี้

1. ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ จำนวน 2 ท่าน ได้แก่

1.1 ผศ.ดร.ชวลิต ชูกำแหง	อาจารย์ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
1.2 ดร.รุ่งทิวา แยมรุ่ง	อาจารย์สาขาวิชาการประถมศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เกณฑ์การเลือก

- มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก ในสาขาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา หรือสาขาที่เกี่ยวข้องกับการสอน
- ทำการสอนในระดับอุดมศึกษา และมีประสบการณ์ในการสอน 5 ปีขึ้นไป
- มีความเต็มใจที่จะเสียสละเวลาในการตอบแบบสอบถาม

2. ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับเยาวชน จำนวน 2 ท่าน ได้แก่

2.1 รศ.ดร.ประวีต เอรารวรรณ์	คณบดี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
2.2 ผศ.ดร.วสันต์ ทองไทย	อาจารย์ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เกณฑ์การเลือก

- มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป
- มีประสบการณ์ในการวิจัยหรือที่ปรึกษางานวิจัยด้านการพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับเด็กและเยาวชนหรือทำงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน 5 ปีขึ้นไป
- มีความเต็มใจที่จะเสียสละเวลาในการตอบแบบสอบถาม

3. ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา จำนวน 1 ท่าน ได้แก่

3.1 รศ.ชูชีพ อ่อนโคกสูง	ข้าราชการบำนาญ อดีตอาจารย์ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เกณฑ์การเลือก

- มีวุฒิการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาโทขึ้นไป ในสาขาจิตวิทยาหรือสาขาทางการแพทย์
- มีประสบการณ์ในการวิจัยหรือทำงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ทักษะชีวิตของเด็กและเยาวชน 5 ปีขึ้นไป
- มีความเต็มใจที่จะเสียสละเวลาในการตอบแบบสอบถาม

รายนามผู้เชี่ยวชาญ

ประเมินร่างหลักสูตรและเครื่องมือประกอบหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

จำนวนผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ซึ่งมีรายนามและเกณฑ์การเลือก ดังนี้

1. รศ.ดร.ประวิต เอราวรรณ์   คณบดี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
2. ผศ.ดร.วสันต์ ทองไทย   อาจารย์ ภาควิชาการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
3. นายชะอุ่ม เชื้อทอง   ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
ศรีสะเกษ เขต 2
4. นายสุวิทย์ ผลสุข   ผู้อำนวยการเชี่ยวชาญ โรงเรียนบ้านสำโรงพลัน
อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ
5. นางปิติลล จักขุพันธ์   ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ
สำนักงานบริหารการศึกษานอกโรงเรียน
และการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอไพรบึง
จังหวัดศรีสะเกษ

เกณฑ์การเลือก

- มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาโท ทางด้านการศึกษา การพัฒนาหลักสูตร หรือหลักสูตรและการสอน
- มีประสบการณ์ในการทำงานที่เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร/การบริหารหลักสูตร/การประเมินหลักสูตร ไม่น้อยกว่า 5 ปี

ผู้เชี่ยวชาญประเมินเครื่องมือประกอบหลักสูตร

จำนวนผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ซึ่งมีรายนามและเกณฑ์การเลือก ดังนี้

1. ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาทักษะชีวิต จำนวน 2 ท่าน ได้แก่
  - 1.1 รศ.ดร.ประวิต เอราวรรณ์   คณบดี คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
  - 1.2 ผศ.ดร.วสันต์ ทองไทย   อาจารย์ภาควิชาการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เกณฑ์การเลือก

- มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไปในสาขาการศึกษา หรือสาขาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน
- มีประสบการณ์ในการวิจัย เป็นที่ปรึกษางานวิจัย หรือทำงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน 5 ปี ขึ้นไป

2. ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จำนวน 1 ท่าน ได้แก่

- 2.1 นายชะอุ่ม เชื้อทอง   ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
ศรีสะเกษ เขต 2

เกณฑ์การเลือก

- มีวุฒิการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาโทขึ้นไป
- มีประสบการณ์ในการวิจัย หรือรับผิดชอบงานเกี่ยวข้องกับการกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในระดับเขตพื้นที่การศึกษา

3. ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ จำนวน 2 ท่าน ได้แก่

- 3.1 นายตรีเพชร หารไชย   ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ
โรงเรียนบ้านหนองหมีหัวดง (ประชาวิทยาคาร)
อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ
- 3.2 นางสุจิตรา อำนวย   ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านสร้างปี
อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ

เกณฑ์การเลือก

- มีวุฒิการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาโทขึ้นไป
- มีประสบการณ์ในการบริหารหรือทำการสอนระดับประถมศึกษา 10 ปี ขึ้นไป
- บริหารงานหรือรับผิดชอบงานกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ภาคผนวก ข

หลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
ตัวอย่างแผนการจัดกิจกรรม

หลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

หลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

*****

สภาพปัญหาและความจำเป็น

เด็กและเยาวชน เป็นกลุ่มคนที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เพราะเป็นวัยที่จะเจริญเติบโตขึ้นไปเป็นกำลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ของประเทศชาติให้ก้าวหน้า แต่จากสภาพการณ์ในปัจจุบัน สังคมโลกได้รับอิทธิพลจากความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า รวดเร็วและไร้พรมแดน ซึ่งส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในแทบทุกกิจกรรมของสังคมและทุกช่วงวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชนซึ่งนับเป็นวัยที่กำลังอยู่ในช่วงของการปรับตัว อ่อนไหวต่อการรับสิ่งต่าง ๆ ขาดวิจารณญาณ และวุฒิภาว่น้อย ส่งผลให้เกิดปัญหาทางด้านพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน ในหลากหลายรูปแบบ ซึ่งนับวันจะยิ่งมีความสลับซับซ้อน รุนแรงและขยายวงกว้างมากขึ้นทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ดังนั้นสิ่งสำคัญที่สุดก็คือ เด็กและเยาวชนจึงต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาอย่างเร่งด่วนและต่อเนื่องให้มีความสามารถในการที่จะการปรับตัว และเผชิญกับสภาพการณ์ทางสังคมปัจจุบันและความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นได้อย่างมีคุณภาพ

ทักษะชีวิต เป็นความสามารถเชิงสังคมจิตวิทยาที่จะช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญกับปัญหาและเตรียมพร้อมที่จะปรับตัวต่อสภาพการณ์ต่าง ๆ ในปัจจุบันและอนาคต ทักษะชีวิตเป็นความสามารถที่จำเป็นสำหรับสมาชิกทุกคนของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นวัยที่ต้องเผชิญกับสภาพการณ์ต่าง ๆ และอ่อนไหวต่อการได้รับผลกระทบในทางที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพในการดำเนินชีวิตในปัจจุบันและอนาคต ดังนั้น การมีทักษะชีวิต จึงเปรียบเสมือนเกราะป้องกันกาเกิดปัญหา ช่วยชะลอรยะเวลาที่จะเกิดปัญหา รวมถึงลดความรุนแรงของปัญหาที่อาจเกิดขึ้น และช่วยให้สามารถใช้ชีวิตได้อย่างเหมาะสม

หลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ เป็นหลักสูตรที่เน้นการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เน้นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกคิด วิเคราะห์ คิดใคร่ครวญเกี่ยวกับแนวทางที่หลากหลาย ประเมินผลการคิด ฝึกปฏิบัติกิจกรรม และเผชิญสถานการณ์ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทักษะชีวิต โดยใช้เครื่องมือส่งเสริมการคิด เช่น แผนผังความคิด ผังกราฟฟิก เทคนิควิธีส่งเสริมการคิด การระดมสมอง การอภิปราย การทำงานกลุ่ม เพื่อให้เด็กนักเรียนมีทักษะการคิดและสามารถใช้ทักษะการคิดเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจเลือกปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทักษะชีวิตและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

หลักการของหลักสูตร

หลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีหลักการของหลักสูตร ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรที่เน้นให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้รับการเสริมสร้างทักษะชีวิตทั่วไป ใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความสามารถในการคิด ด้านความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา ด้านความสามารถในการสื่อสารและทักษะทางสังคม ด้านความสามารถในการควบคุมอารมณ์และจัดการกับความเครียด ด้านความสามารถในการรู้จักและเข้าใจตนเอง
2. เป็นหลักสูตรที่เน้นการจัดกิจกรรมที่ใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมที่หลากหลายที่เน้นการคิดและเผชิญสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทักษะชีวิต ทั้งที่เป็นสถานการณ์ปัญหาทางสังคม สถานการณ์ในชีวิตประจำวัน รวมถึงสถานการณ์จำลองต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และทักษะไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน
3. เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการปลูกฝังด้านความรู้ เจตคติ และทักษะ ที่เกี่ยวข้องกับทักษะชีวิต
4. เป็นหลักสูตรที่สามารถจัดกิจกรรมทั้งนอกเวลาเรียนและนำไปใช้บูรณาการกับการสอนในสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร โดยพิจารณาเนื้อหาที่สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ที่กำหนดในโครงสร้างเนื้อหาตามี่ระบุไว้ในหลักสูตรสถานศึกษา

วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

เพื่อให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีทักษะชีวิตในเรื่องต่อไปนี้

1. ความสามารถในการคิด ประกอบด้วย การรู้จักวิเคราะห์ จำแนกแยกแยะ ข้อมูลข่าวสาร เรื่องราว หรือสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างรอบด้าน ระบุสาเหตุและผลที่เกิดขึ้นได้อย่างหลากหลาย ระบุวิธีการและแนวทางที่หลากหลายและแปลกใหม่เพื่อประเมินทางเลือกและหาข้อสรุปที่เหมาะสม
2. ความสามารถในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหา ประกอบด้วย การรับรู้และเข้าใจปัญหา ตั้งคำถามเพื่อนำไปสู่คำตอบ ระบุแนวทางที่เหมาะสมสำหรับแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นพร้อมทั้งให้เหตุผลประกอบ ตัดสินใจแก้ไขปัญหาอย่างยืดหยุ่นและมีสติ และสรุปและประเมินผลการตัดสินใจได้
3. ความสามารถในการสื่อสารและทักษะทางสังคม ประกอบด้วย การใช้คำพูดและภาษาท่าทางที่เหมาะสมในการแสดงความรู้สึกนึกคิดของตนเอง ใช้คำพูดและแสดงออกอย่างเหมาะสมกับบุคคลและสถานการณ์ การเห็นความสำคัญของการมีสัมพันธภาพที่ดีกับคนอื่น รับผิดชอบต่อความคิดเห็นของ

คนอื่น สามารถทำงานร่วมกับคนอื่นได้ คำนึงถึงผลกระทบจากการปฏิบัติตนที่มีต่อสังคมส่วนรวม และปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของสังคม

4. ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และจัดการกับความเครียด ประกอบด้วย การประเมินและรู้เท่าทันอารมณ์ สามารถควบคุมและจัดการกับอารมณ์ของตนเองได้อย่างเหมาะสม และมีวิธีการที่หลากหลายและเป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวมในการผ่อนคลายความเครียด

5. ความสามารถในการรู้จักและเข้าใจตนเอง ประกอบด้วย การรู้จัก และเข้าใจจุดดี จุดด้อยของตนเองและความแตกต่างจากบุคคลอื่น รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า ค้นพบความภูมิใจในความสามารถของตนเอง รู้เป้าหมายในชีวิต และรู้จักวางตัวให้ถูกต้อง เหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ

โครงสร้างเนื้อหาและเวลา

หน่วยที่	ชื่อหน่วย	เวลาที่ใช้จัดกิจกรรม (ชั่วโมง)
1	รู้จักและเข้าใจตนเอง	2
2	สานฝัน สร้างศรัทธา	2
3	เมตตาพาสู่อันติ	4
4	เวทีสร้างนักคิด	4
5	พัฒนาจิตสรรค์สร้างสุข	4
6	ปลูกจิตสำนึกพลเมืองดี	4
7	เรียนรู้คุณค่าแห่งชีวิต	4
8	คิดสนุกกับปัญหา	4
9	วัคซีนนี้เพื่อวัยใส	2
10	ประสานใจสู่ทักษะชีวิต	2
รวม		32

สาระกิจกรรม

สาระกิจกรรมของหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ประกอบด้วย 10 หน่วยกิจกรรม ดังนี้

หน่วยที่ 1 รู้จักและเข้าใจตนเอง	ประกอบด้วย 2 แผนการจัดกิจกรรม
แผนการจัดกิจกรรมที่ 1	ตัวตนของฉัน
แผนการจัดกิจกรรมที่ 2	รู้จักเธอรู้จักฉัน

หน่วยที่ 2	สานฝัน สร้างศรัทธา	ประกอบด้วย 2 แผนการจัดการกิจกรรม
	แผนการจัดการกิจกรรมที่ 3	ความฝันของฉัน
	แผนการจัดการกิจกรรมที่ 4	ฝันที่เป็นจริง
หน่วยที่ 3	เมตตาพาสู่สันติ	ประกอบด้วย 4 แผนการจัดการกิจกรรม
	แผนการจัดการกิจกรรมที่ 5	อ้อมกอดของบ้าน
	แผนการจัดการกิจกรรมที่ 6	ประสานสายใยรัก
	แผนการจัดการกิจกรรมที่ 7	ฝึกมีเมตตา
	แผนการจัดการกิจกรรมที่ 8	เมตตาพาสู่สุข
หน่วยที่ 4	เวทีสร้างนักคิด	ประกอบด้วย 4 แผนการจัดการกิจกรรม
	แผนการจัดการกิจกรรมที่ 9	คุณค่าของการคิด
	แผนการจัดการกิจกรรมที่ 10	เข็มทิศพิชิตปัญหา
	แผนการจัดการกิจกรรมที่ 11	พัฒนาความคิดและการตัดสินใจ
	แผนการจัดการกิจกรรมที่ 12	สร้างภูมิคุ้มกันด้วยการคิด
หน่วยที่ 5	พัฒนาจิตสรรค์สร้างสุข	ประกอบด้วย 4 แผนการจัดการกิจกรรม
	แผนการจัดการกิจกรรมที่ 13	รู้เท่าทันอารมณ์
	แผนการจัดการกิจกรรมที่ 14	ยิ้มให้กันดีกว่า
	แผนการจัดการกิจกรรมที่ 15	นานาวิธีสร้างสุข
	แผนการจัดการกิจกรรมที่ 16	ปลูกฝังความคิดเชิงบวก
หน่วยที่ 6	ปลูกจิตสำนึกพลเมืองดี	ประกอบด้วย 4 แผนการจัดการกิจกรรม
	แผนการจัดการกิจกรรมที่ 17	หน้าที่ของใคร
	แผนการจัดการกิจกรรมที่ 18	วินัยสร้างสังคม
	แผนการจัดการกิจกรรมที่ 19	ชื่นชมคนทำดี
	แผนการจัดการกิจกรรมที่ 20	สุขกับวิถีพอเพียง
หน่วยที่ 7	ชีวิตนี้มีคุณค่า	ประกอบด้วย 4 แผนการจัดการกิจกรรม
	แผนการจัดการกิจกรรมที่ 21	บทเรียนสร้างพลัง
	แผนการจัดการกิจกรรมที่ 22	แบบอย่างวัยรุ่นยุคใหม่
	แผนการจัดการกิจกรรมที่ 23	รู้คิด..ชีวิตมีสุข
	แผนการจัดการกิจกรรมที่ 24	เลือกทางไหนดี
หน่วยที่ 8	คิดสนุกกับปัญหา	ประกอบด้วย 4 แผนการจัดการกิจกรรม
	แผนการจัดการกิจกรรมที่ 25	ปัญหาน่าสนุก

แผนการจัดกิจกรรมที่ 26	ยุทธวิธีสร้างนักคิด
แผนการจัดกิจกรรมที่ 27	งานประดิษฐ์สร้างปัญญา
แผนการจัดกิจกรรมที่ 28	ฝึกคิดตัดสินใจคุณค่า
หน่วยที่ 9 วัดขึ้นนี้เพื่อวัยใส	ประกอบด้วย 2 แผนการจัดกิจกรรม
แผนการจัดกิจกรรมที่ 29	เป็นหนึ่งในอย่างมั่นใจ
แผนการจัดกิจกรรมที่ 30	เรื่องน่ารู้...สู่ภูมิคุ้มกัน
หน่วยที่ 10 ประสานใจสู่ทักษะชีวิต	ประกอบด้วย 1 แผนการจัดกิจกรรม
แผนการจัดกิจกรรมที่ 31	บ่มเพาะต้นกล้าความดี

แนวการจัดกิจกรรม

แนวการจัดกิจกรรมตามเนื้อหาในหลักสูตรทักษะชีวิต โดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในแต่ละครั้ง มีลำดับขั้นการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 สร้างแรงจูงใจในการเรียน (Motivation) เป็นขั้นที่มุ่งสร้างความสนใจและสร้างสภาวะทางอารมณ์ที่ผ่อนคลาย มีความสุข เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจความหมายและตระหนักในความสำคัญของสิ่งที่กำลังที่จะเรียน

ขั้นที่ 2 แลกเปลี่ยนประสบการณ์ (Sharing) เป็นขั้นที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้การสื่อสารในการนำเสนอประสบการณ์ของตนเองหรือผู้อื่น

ขั้นที่ 3 ประสานพลังฝึกคิด (Thinking) เป็นขั้นที่เน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิดและทักษะการทำงานกลุ่ม

ขั้นที่ 4 ผลิตผลงานนำเสนอ (Producing) เป็นขั้นที่เน้นให้ผู้เรียนได้ออกแบบผลงานและนำเสนอผลงานจากเรื่องที่เรียน

ขั้นที่ 5 สรุป ประเมิน สู่การประยุกต์ใช้ (Evaluation & Applying) เป็นขั้นที่ผู้เรียนร่วมกันสรุปองค์ความรู้จากเรื่องที่เรียน ประเมินแนวทางที่เหมาะสม และร่วมกันบอกแนวทางการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

สื่อ/อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้

สื่อ / อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ ประกอบการจัดกิจกรรมตามเนื้อหาในหลักสูตรเสริม ประกอบด้วย สื่อประเภทบุคคล คือ บุคคลที่มีประสบการณ์ตรง หรือมีวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทักษะชีวิต ซึ่งเป็นบุคคลในชุมชน เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และ พระสงฆ์ สื่อประเภทวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ เครื่องคอมพิวเตอร์ ซีดี-รอม สื่อประเภทเอกสาร ได้แก่ หนังสือนิทาน ใบความรู้ ใบงาน ภาพถ่าย และแหล่งเรียนรู้ที่ใช้จัดกิจกรรมตามหลักสูตร ได้แก่ บริเวณโรงเรียน ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องสมุด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และ วัด

แนวการวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลตามหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ยึดหลักการประเมินตามสภาพจริง กำหนดการประเมินเป็น 3 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 ก่อนการใช้หลักสูตร ดำเนินการประเมินทักษะชีวิต 5 ด้าน โดยใช้แบบประเมินทักษะชีวิต 5 ฉบับ

ระยะที่ 2 ระหว่างการใช้หลักสูตร ดำเนินการประเมินทักษะชีวิต โดยการสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิต โดยใช้แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิต ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล 3 ครั้ง ตลอดการใช้หลักสูตร คือ สัปดาห์ที่ 2 , 4 และ 6

ระยะที่ 3 หลังการใช้หลักสูตร ดำเนินการประเมินทักษะชีวิต 5 ด้าน และตรวจสอบความคิดเห็นของนักเรียนในการร่วมกิจกรรมตามหลักสูตร โดยใช้แบบประเมินทักษะชีวิต ฉบับเดียวกับก่อนการใช้หลักสูตรและแบบบันทึกการสะท้อนผลการเรียน

แผนการจัดกิจกรรม

หลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	
หน่วยที่ 4 เวทีสร้างนักคิด	เวลา 4 ชั่วโมง
ครั้งที่ 1 เรื่อง คุณค่าของการคิด	เวลา 1 ชั่วโมง

สาระสำคัญ

การคิด เป็นสมรรถภาพทางสมองที่บุคคลสะท้อนออกมาผ่านพฤติกรรมต่าง ๆ การคิดมีบทบาทสำคัญและเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของคนเราเป็นอย่างมาก ทั้งในแง่ของการแก้ไขปัญหา การตัดสินใจ รวมถึงการสร้างสรรค์สิ่งใหม่

จุดประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการคิดที่มีต่อการดำเนินชีวิต
2. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนฝึกทักษะการคิดที่จำเป็น
3. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น

เนื้อหา

ทักษะชีวิต	ทักษะการคิด	เทคนิควิธีการจัดกิจกรรม
<ul style="list-style-type: none"> - ความสามารถในการคิด - ความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา - ความสามารถในการสื่อสารและทักษะทางสังคม - ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และจัดการกับความเครียด 	<ul style="list-style-type: none"> - การวิเคราะห์ - การประเมิน 	<ul style="list-style-type: none"> - การระดมสมอง - การอภิปราย

กิจกรรม

ขั้นสร้างแรงจูงใจในการเรียน

1. ครูนำภาพงานศิลปะ หรือ สิ่งก่อสร้างที่มีชื่อเสียงมาให้นักเรียนดู แล้วร่วมกันอภิปราย แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานในภาพ และจุดเริ่มต้นของการสร้างสิ่งดังกล่าว
2. ครูและนักเรียนร่วมกันสนทนาถึงความสำคัญของการคิด

ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์

3. ให้นักเรียนช่วยกันยกตัวอย่างผลงานที่เกิดจากการคิด ซึ่งเป็นผลงานที่นักเรียนประทับใจ อาจเป็นสิ่งที่อยู่ในชุมชน ในประเทศ หรือในโลก พร้อมทั้งบอกเหตุผลประกอบ

ขั้นประสานพลังฝึกคิด

4. แบ่งกลุ่มนักเรียนเป็น 4 กลุ่ม ทำกิจกรรม “หอคอยสามัคคี” โดยให้แต่ละกลุ่ม คิดหาวิธีการสร้างหอคอยจากหลอดกาแฟ โดยไม่ใช้อุปกรณ์อื่นช่วย

ขั้นผลิตผลงานนำเสนอ

5. สมาชิกแต่ละกลุ่มนำเสนอกระบวนการทำงานของกลุ่ม ที่ทำให้งานบรรลุผลสำเร็จ

ขั้นสรุป ประเมิน สู่การประยุกต์ใช้

6. ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมอภิปรายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาที่เรียน ในประเด็นต่อไปนี้

- แนวคิดที่ได้รับจากการเรียนคืออะไร
- นักเรียนจะสามารถนำสิ่งที่ได้รับจากการเรียนไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

ได้อย่างไรบ้าง

7. ครูมอบหมายให้นักเรียนเขียนบันทึกการถอดบทเรียน

สื่อ / อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้

1. ภาพงานศิลปะ หรือ สิ่งก่อสร้างที่มีชื่อเสียง
2. กิจกรรม “หอคอยสามัคคี”

การวัดและประเมินผล

สิ่งที่ต้องการวัด	วิธีวัด	เครื่องมือวัด	เกณฑ์การวัดและประเมินผล
1. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเห็น ความสำคัญของการคิดที่มีต่อ การดำเนินชีวิต	สังเกตการ อภิปราย	ประเด็นการ อภิปราย	นักเรียนร่วมอภิปรายแสดง ความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็น ที่กำหนด
2. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนฝึก ทักษะการคิดที่จำเป็น สังคมด้วยความเห็นอกเห็นใจกัน	ตรวจ ผลงานกลุ่ม	ผลงานกลุ่ม	นักเรียนที่ผ่าน ต้องได้ระดับ คุณภาพ ดี ขึ้นไป
3. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะ ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น	สังเกต พฤติกรรม	แบบสังเกต พฤติกรรม	นักเรียนที่ผ่าน ต้องได้ระดับ คุณภาพ ดี ขึ้นไป

กิจกรรม “หอคอยสามัคคี”

จุดมุ่งหมาย

เพื่อให้นักเรียนฝึกคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ และทำงานร่วมกับผู้อื่น

วัสดุอุปกรณ์

1. หลอดกาแฟ 25 อัน
2. ลูกแก้ว 1 ลูก
3. นกหวีด

วิธีดำเนินการ

1. แบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็น 4 กลุ่ม
2. นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันออกแบบการสร้างหอคอย โดยใช้หลอดกาแฟต่อกันให้ได้สูงที่สุดและมั่นคงที่สุด โดยให้นำลูกแก้วไปวางไว้ตรงส่วนใดก็ได้ในหอคอย
3. นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลการปฏิบัติงาน ดังนี้
  - นักเรียนจะตั้งชื่อหอคอยว่าอย่างไร
  - ลักษณะเด่นของหอคอยคืออะไร
  - ขั้นตอนการทำงานของกลุ่ม
  - เกิดปัญหาอะไรขึ้นระหว่างการทำงานหรือไม่
  - นักเรียนแก้ไขปัญหามาอย่างไร
  - นักเรียนมีความรู้สึกอย่างไรต่อผลงาน
4. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรม

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. นักเรียนได้ฝึกการคิดวิเคราะห์
2. นักเรียนได้ฝึกความคิดสร้างสรรค์
3. นักเรียนได้ฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่น
4. ส่งเสริมการตระหนักในคุณค่าของตนเองและยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น

บันทึกการถอดบทเรียน

1. เรื่องที่หนูได้เรียนรู้ในครั้งนี้ คือ

.....

2. หนูเรียนรู้ด้วยวิธีการใดบ้าง

.....

.....

3. สิ่งที่ได้รับจากการเรียนรู้ครั้งนี้ คืออะไรบ้าง

.....

.....

4. ปัญหา/อุปสรรคที่พบในการเรียนรู้ครั้งนี้มีอะไรบ้าง และหนูมีวิธีแก้ไขปัญหาอย่างไร

.....

.....

.....

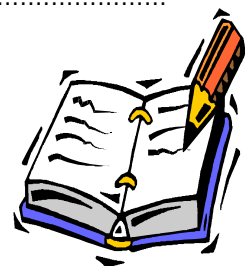
5. หนูจะสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ในครั้งนี้ไปใช้กับตัวเองอย่างไร

.....

.....

6. หนูจะตั้งชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่เรียนรู้ครั้งนี้ได้อย่างไร

.....

แผนการจัดกิจกรรม

หลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	
หน่วยที่ 4 เวทีสร้างนักคิด	เวลา 4 ชั่วโมง
ครั้งที่ 2 เรื่อง เข้มทิศพิชิตปัญหา	เวลา 1 ชั่วโมง

สาระสำคัญ

การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน จำเป็นต้องใช้การคิดที่เหมาะสม ดังนั้นจึงจำเป็นที่เราควรให้ความสำคัญในการฝึกทักษะการคิดอยู่เสมอ

จุดประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนฝึกทักษะการแก้ปัญหาและตัดสินใจ
2. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์
3. เพื่อส่งเสริมทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น

เนื้อหา

ทักษะชีวิต	ทักษะการคิด	เทคนิควิธีการจัดกิจกรรม
- ความสามารถในการคิด - ความสามารถในการตัดสินใจ และแก้ปัญหา	- การวิเคราะห์ - การประเมิน	- การระดมสมอง - การอภิปราย - กิจกรรมกลุ่ม - เกม - เทคนิค PMI

กิจกรรม

ขั้นสร้างแรงจูงใจในการเรียน

1. แบ่งนักเรียนเป็น 4 กลุ่ม เล่นเกม “ยอดนักคิด” โดยแต่ละทีมจะได้รับแถบกระดาษเปล่าสำหรับเขียนคำตอบ กลุ่มละ 10 ชิ้น เมื่อครูอ่านคำถาม เช่น “เราใช้ใบตองทำอะไรได้บ้าง” ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มระดมความคิดและเขียนคำตอบลงในแถบกระดาษที่ครูแจกให้ โดยเขียนให้ได้มากที่สุดภายในเวลาที่กำหนด ให้คะแนนคำตอบละ 1 คะแนน กลุ่มใดได้คะแนนรวมมากที่สุด จะเป็นผู้ชนะ

ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์

2. ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนนำเสนอเหตุการณ์ปัญหาที่พบเจอในชีวิตประจำวัน เช่น ลืมเอาสมุดการบ้านมาจากบ้าน ให้นักเรียนระดมความคิดในการช่วยกันบอกแนวทางการแก้ไขปัญหาที่หลากหลายและสร้างสรรค์ ครูเขียนแนวทางที่นักเรียนบอกบนกระดาน

3. ให้นักเรียนช่วยกันเลือกแนวทางที่คิดว่าเหมาะสมที่สุด พร้อมทั้งบอกเหตุผลประกอบ

ขั้นประสานพลังฝึกคิด

4. แบ่งนักเรียนเป็น 4 กลุ่ม ครูนำตัวอย่างสถานการณ์ เรื่อง “ทางเลือกของบูม” มาให้นักเรียนอ่าน

5. ร่วมกันสนทนาสรุปใจความสำคัญจากสถานการณ์

ขั้นผลิตผลงานนำเสนอ

6. นักเรียนทำกิจกรรม “เลือกทางไหนดี” โดยให้แต่ละกลุ่มระดมความคิดเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาที่ได้อ่านและหาทางแก้ไขปัญหาที่เหมาะสม โดยบันทึกลงในใบกิจกรรม

7. ตัวแทนกลุ่มนำเสนอ

ขั้นสรุป ประเมิน สู่การประยุกต์ใช้

8. ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมอภิปรายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาที่เรียนในประเด็นต่อไปนี้

- แนวคิดที่ได้รับจากการเรียนคืออะไร
- นักเรียนจะสามารถนำสิ่งที่ได้รับจากการเรียนไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

ได้อย่างไรบ้าง

9. ครูมอบหมายให้นักเรียนเขียนบันทึกการถอดบทเรียน

สื่อ / อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้

1. เกม “ยอดนักคิด”
2. ตัวอย่างสถานการณ์ “ทางเลือกของบูม”
3. กิจกรรม “เลือกทางไหนดี”

การวัดและประเมินผล

สิ่งที่ต้องการวัด	วิธีวัด	เครื่องมือวัด	เกณฑ์การวัดและประเมินผล
1. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์	สังเกต การอภิปราย และ การเล่นเกม	ประเด็น การอภิปรายและ เกม	นักเรียนร่วมอภิปรายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นที่กำหนดและปฏิบัติตามข้อตกลงของเกมได้
2. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนฝึกทักษะการแก้ปัญหาและตัดสินใจ	ตรวจ ผลงานกลุ่ม	ผลงานกลุ่ม	นักเรียนที่ผ่าน ต้องได้ระดับคุณภาพ ดี ขึ้นไป
3. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น	สังเกต พฤติกรรม	แบบสังเกต พฤติกรรม	นักเรียนที่ผ่าน ต้องได้ระดับคุณภาพ ดี ขึ้นไป

เกม “ยอดนักคิด”

จุดมุ่งหมาย

เพื่อให้นักเรียนฝึกคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ และทำงานร่วมกับผู้อื่น

วัสดุอุปกรณ์

1. แถบกระดาษเปล่า
2. ปากกา

วิธีดำเนินการ

1. แบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็น 4 กลุ่ม
2. นักเรียนแต่ละกลุ่มจะได้รับแถบกระดาษเปล่าสำหรับเขียนคำตอบ กลุ่มละ 10 ชิ้น
3. ครูอ่านคำถาม เช่น “เราใช้ใบตองทำอะไรได้บ้าง” ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มระดมความคิดและเขียนคำตอบลงในแถบกระดาษที่ครูแจกให้ โดยเขียนให้ได้มากที่สุดภายในเวลาที่กำหนด ให้คะแนนคำตอบละ 1 คะแนน กลุ่มใดได้คะแนนรวมมากที่สุด จะเป็นผู้ชนะ

คำถามที่ใช้ในการเล่น

- เราใช้หนังสือพิมพ์ทำอะไรได้บ้าง
  - เราใช้ผ้าขาวม้าทำอะไรได้บ้าง
  - เราใช้รองเท้าทำอะไรได้บ้าง
  - เราใช้กะลามะพร้าวทำอะไรได้บ้าง
  - เราใช้กระป๋องทำอะไรได้บ้าง
4. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรม

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. นักเรียนได้ฝึกการคิดวิเคราะห์
2. นักเรียนได้ฝึกความคิดสร้างสรรค์
3. นักเรียนได้ฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่น
4. ส่งเสริมการตระหนักในคุณค่าของตนเองและยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น

ตัวอย่างสถานการณ์ “ทางออกของบ๊ม”

บ๊ม เป็นเด็กหญิงที่มีรูปร่างอ้วนที่สุดในบรรดาเพื่อน ๆ ร่วมชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือในบรรดานักเรียนทุกคนในโรงเรียนบ๊มก็เป็นเด็กที่อ้วนที่สุด เพื่อน ๆ มักล้อเธอว่า “บ๊มตุ้มเคลื่อนที่” เพราะเธอมีความสุขกับการรับประทานอาหารนานาชนิด เช่น หนึ่งไก่ทอด หมูสามชั้นทอด ไอศกรีม ขนมขบเคี้ยว และโดยเฉพาะอย่างยิ่งน้ำอัดลม นอกจากนี้บ๊มยังเกลียดการกินผักเป็นที่สุด ในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์กิจกรรมที่บ๊มทำเป็นประจำ คือ การนอนดูโทรทัศน์ พร้อมกับกินขนมกรุบกรอบของโปรด บรรดาพี่ ๆ ชวนไปปั่นจักรยานออกกำลังกายบ๊มก็จะปฏิเสธเสมอ ถึงแม้จะมีรูปร่างอ้วนมากแต่บ๊มก็เป็นเด็กคล่องแคล่ว มีน้ำใจ จึงมักถูกคุณครูให้ทำงานช่วยอยู่เสมอ เมื่อเพื่อนล้อบ่อยครั้งเข้า บ๊มจึงคิดหาวิธีการที่จะลดน้ำหนักเพื่อที่จะเอาชนะคำสบประมาทของเพื่อน ๆ วันหนึ่งบ๊มเห็นใบปลิวโฆษณาติดอยู่ในห้องน้ำของห้างสรรพสินค้า เป็นโฆษณาเกี่ยวกับการลดน้ำหนักโดยไม่ต้องออกกำลังกาย ไม่ต้องอดอาหาร ซึ่งจะสามารถลดน้ำหนักได้ 5-6 กิโลกรัมใน 1 เดือน บ๊มจึงตัดสินใจแอบคุณแม่ไปพบหมอที่คลินิกตามที่อยู่จากใบปลิวโฆษณา คุณหมอบอกว่า “กินยานี้แล้วจะผอมสวยภายใน 3 เดือน” บ๊มจ่ายเงินค่ายาแล้วถือถุงยาออกจากคลินิก อมยิ้มกับตัวเอง “อีกไม่นานฉันจะเป็นบ๊มสุดสวยที่ไม่ใช่ยายบ๊มตุ้มเคลื่อนที่อีกต่อไป” บ๊มพูดกับตัวเองอย่างมุ่งมั่น

กิจกรรม “เลือกทางไหนดี”

จุดมุ่งหมาย

เพื่อให้นักเรียนฝึกคิดวิเคราะห์ คิดแก้ปัญหา ตัดสินใจ และทำงานร่วมกับผู้อื่น

วัสดุอุปกรณ์

1. ใบกิจกรรม
2. ปากกา

วิธีดำเนินการ

1. แบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็น 4 กลุ่ม
2. นักเรียนแต่ละกลุ่มรับใบกิจกรรมกลุ่มละ 1 ใบ
3. ให้สมาชิกในกลุ่มช่วยกันระดมความคิดเกี่ยวกับสถานการณ์ตามประเด็นที่กำหนด

ในใบกิจกรรม

4. ตัวแทนกลุ่มนำเสนอ
5. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรม

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. นักเรียนได้ฝึกการคิดวิเคราะห์
2. นักเรียนได้ฝึกการแก้ปัญหาและตัดสินใจ
3. นักเรียนได้ฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่น
4. ส่งเสริมการตระหนักในคุณค่าของตนเองและยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น

ใบกิจกรรม “เลือกทางไหนดี”

คำชี้แจง : ให้นักเรียนระดมความคิดแล้วบันทึกตามประเด็นที่กำหนดให้

ปัญหา คือ .....

สาเหตุของปัญหา คือ .....

.....

กำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา

1.....

2.....

3.....

4.....

วิเคราะห์ข้อดี – ข้อเสีย ของแต่ละทางเลือก (PMI)

ทางเลือก	ข้อดี (Plus)	ข้อเสีย (Minus)
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

ทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด (Interest) คือ .....

การแก้ไขข้อจำกัดของทางที่เลือก คือ .....

บันทึกการถอดบทเรียน

1. เรื่องที่หนูได้เรียนรู้ในครั้งนี้ คือ

.....

2. หนูเรียนรู้ด้วยวิธีการใดบ้าง

.....

.....

3. สิ่งที่ได้รับจากการเรียนรู้ครั้งนี้ คืออะไรบ้าง

.....

.....

4. ปัญหา/อุปสรรคที่พบในการเรียนรู้ครั้งนี้มีอะไรบ้าง และหนูมีวิธีแก้ไขปัญหาอย่างไร

.....

.....

.....

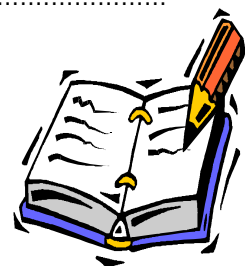
5. หนูจะสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ในครั้งนี้ไปใช้กับตัวเองอย่างไร

.....

.....

6. หนูจะตั้งชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่เรียนรู้ครั้งนี้ได้อย่างไร

.....

แผนการจัดกิจกรรม

หลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

หน่วยที่ 4 เวทีสร้างนักคิด

เวลา 4 ชั่วโมง

ครั้งที่ 3 เรื่อง พัฒนาความคิดและการตัดสินใจ

เวลา 1 ชั่วโมง

สาระสำคัญ

ความสามารถในการคิด ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของทักษะชีวิต นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมทักษะชีวิตในด้านอื่น ๆ เช่น การแก้ปัญหา การตัดสินใจ การสื่อสาร การทำงานร่วมกับผู้อื่น การควบคุมอารมณ์ และการเห็นคุณค่าในตนเอง

จุดประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์
2. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น

เนื้อหา

ทักษะชีวิต	ทักษะการคิด	เทคนิควิธีการจัดกิจกรรม
- ความสามารถในการคิด - ความสามารถในการตัดสินใจ และแก้ปัญหา - ความสามารถในการสื่อสาร และทักษะทางสังคม - ความสามารถในการรู้จักและ เข้าใจตนเอง - ความสามารถในการควบคุม อารมณ์และจัดการกับ ความเครียด	- การวิเคราะห์ - การประเมิน - ความคิด สร้างสรรค์	- การระดมสมอง - การอภิปราย - สถานการณ์จำลอง - กิจกรรมกลุ่ม

กิจกรรม

ขั้นสร้างแรงจูงใจในการเรียน

1. นักเรียนทำกิจกรรม “อุปกรณีกู้ชีพ” แล้วร่วมกันสรุปผลที่ได้รับจากการทำกิจกรรม

ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์

2. ครูยกตัวอย่างสถานการณ์ที่มีลักษณะคล้ายกับในกิจกรรมที่ทำไปแล้ว ให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจในสถานการณ์นั้น ๆ

ขั้นประสานพลังฝึกคิด

3. แบ่งนักเรียนเป็น 4 กลุ่ม นักเรียนช่วยกันคิดตัวอย่างสถานการณ์ในชีวิตประจำวันมา 1 สถานการณ์ แล้วให้นักเรียนแต่ละกลุ่มฝึกคิดและตัดสินใจ
4. นักเรียนนำเสนอความคิดของกลุ่ม ครูแนะนำนักเรียนเพิ่มเติมเกี่ยวกับการใช้ความคิดที่รอบคอบและข้อมูลที่เพียงพอ เพื่อให้การตัดสินใจนั้นจึงจะไม่ส่งผลเสียหรืออาจส่งผลเสียน้อยที่สุด

ขั้นผลิตผลงานนำเสนอ

5. นักเรียนทำกิจกรรม “ตัดสินใจอย่างไรดี” โดยให้แต่ละกลุ่มระดมความคิดเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาที่ได้อ่านและพิจารณาเลือกแนวทางการตัดสินใจที่เหมาะสม โดยบันทึกลงในใบกิจกรรม
6. สมาชิกในกลุ่มช่วยกันนำเสนอ

ขั้นสรุป ประเมิน สู่การประยุกต์ใช้

7. ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมอภิปรายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาที่เรียนในประเด็นต่อไปนี้
  - แนวคิดที่ได้รับจากการเรียนคืออะไร
  - นักเรียนจะสามารถนำสิ่งที่ได้รับจากการเรียนไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้อย่างไรบ้าง
8. ครูมอบหมายให้นักเรียนเขียนบันทึกการถอดบทเรียน

สื่อ / อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้

1. กิจกรรม “อุปกรณ์กู้ชีพ”
2. กิจกรรม “ตัดสินใจอย่างไรดี”

การวัดและประเมินผล

สิ่งที่ต้องการวัด	วิธีวัด	เครื่องมือวัด	เกณฑ์การวัดและประเมินผล
1. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์	สังเกต การอภิปราย และ การทำ กิจกรรม	ประเด็น การอภิปรายและ กิจกรรม	นักเรียนร่วมอภิปรายแสดง ความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็น ที่กำหนดและปฏิบัติตาม ข้อตกลงของเกมได้
2. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนฝึกทักษะการแก้ปัญหาและตัดสินใจ	ตรวจ ผลงานกลุ่ม	ผลงานกลุ่ม	นักเรียนที่ผ่าน ต้องได้ระดับ คุณภาพ ดี ขึ้นไป
3. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น	สังเกต พฤติกรรม	แบบสังเกต พฤติกรรม	นักเรียนที่ผ่าน ต้องได้ระดับ คุณภาพ ดี ขึ้นไป

กิจกรรม “อุปการณ์กู้ชีพ”

จุดมุ่งหมาย

เพื่อให้นักเรียนฝึกคิดวิเคราะห์ คิดแก้ปัญหา ตัดสินใจ และทำงานร่วมกับผู้อื่น

วัสดุอุปกรณ์

1. ใบบกิจกรรม
2. ปากกา

วิธีดำเนินการ

1. แบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็น 4 กลุ่ม
2. นักเรียนแต่ละกลุ่มรับใบบกิจกรรมกลุ่มละ 1 ใบ
3. ให้สมาชิกในกลุ่มช่วยกันระดมความคิดเกี่ยวกับประเด็นที่กำหนดในใบบกิจกรรม
4. ตัวแทนกลุ่มนำเสนอ
5. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรม

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. นักเรียนได้ฝึกการคิดวิเคราะห์
2. นักเรียนได้ฝึกการแก้ปัญหาและตัดสินใจ
3. นักเรียนได้ฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่น
4. ส่งเสริมการตระหนักในคุณค่าของตนเองและยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น

ใบกิจกรรม “อุปกรณ์กู้ชีพ”

คำชี้แจง : พิจารณาสถานการณ์ต่อไปนี้แล้วตอบคำถาม

คืนหนึ่ง ขณะที่คุณกำลังนอนหลับฝันหวานอยู่บนเตียงนอนอันหนานุ่มและแสนสบายของรีสอร์ทแห่งหนึ่งบนเกาะกลางมหาสมุทร พลันคุณต้องตกใจตื่นเพราะเสียงเอะอะโวยวายของผู้คน คุณเปิดหน้าต่างห้องนอนออกไปดูปรากฏว่า น้ำทะเลกำลังขึ้นสูงและกำลังท่วมรีสอร์ทที่คุณพัก รวมถึงบ้านเรือนและโรงแรมใกล้เคียงอย่างรวดเร็ว ผู้คนมากมายต่างขนข้าวของออกจากบ้านกันโกลาหลทางเจ้าหน้าที่ประกาศให้ทุกคนอพยพออกจากที่พักอย่างเร่งด่วนที่สุด โดยให้เดินไปรออยู่ที่เนินเขาอีกฟากหนึ่งของเกาะซึ่งอยู่ห่างจากที่พักราว 5 กิโลเมตร และต้องผ่านป่าทึบ เพื่อรอเฮลิคอปเตอร์มารับ ก่อนที่คุณจะออกจากที่พัก คุณสามารถขวนสิ่งของสัมภาระเหล่านี้ได้ โดยให้จัดลำดับตามความสำคัญของสิ่งของ คุณจะตัดสินใจเลือกอย่างไร และจงบอกเหตุผลประกอบว่าทำไมจึงตัดสินใจเลือกเช่นนั้น

กรรไกร	ปลากะป๋อง	ไฟฉาย	แผนที่	ยากันยุง
ผ้าห่ม	รองเท้าแตะ	เนื้อตากแห้ง	ข้าวสาร	หนังสือ ไม้ขีดไฟ
กระติกน้ำ	เงิน 1,000 บาท	บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป	เข็มทิศ	
1.	2.	3.	4.	
5.	6.	7.	8.	
9.	10.	11.	12.	
13.	14.	15.		

กิจกรรม “ตัดสินใจอย่างไรดี”

จุดมุ่งหมาย

เพื่อให้นักเรียนฝึกคิดวิเคราะห์ คิดแก้ปัญหา ตัดสินใจ และทำงานร่วมกับผู้อื่น

วัสดุอุปกรณ์

1. ตัวอย่างสถานการณ์
2. ใบกิจกรรม
3. ปากกา

วิธีดำเนินการ

1. แบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็น 4 กลุ่ม
2. นักเรียนแต่ละกลุ่มรับใบกิจกรรมกลุ่มละ 1 ใบ
3. ให้สมาชิกในกลุ่มช่วยกันระดมความคิดเกี่ยวกับประเด็นที่กำหนดในใบกิจกรรม ซึ่งแต่ละกลุ่มจะได้รับตัวอย่างสถานการณ์ที่แตกต่างกัน บันทึกผลลงในใบกิจกรรม
4. ตัวแทนกลุ่มนำเสนอ
5. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรม

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. นักเรียนได้ฝึกการคิดวิเคราะห์
2. นักเรียนได้ฝึกการแก้ปัญหาและตัดสินใจ
3. นักเรียนได้ฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่น
4. ส่งเสริมการตระหนักในคุณค่าของตนเองและยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น

ใบกิจกรรม “ตัดสินใจอย่างไรดี”

กลุ่มที่..... ชื่อกลุ่ม..... (ตั้งชื่อให้แปลกที่สุด)

สมาชิกในกลุ่ม (สมมติชื่อสมาชิกเป็นดารา/นักร้องที่แต่ละคนชื่นชอบ)

1..... 2.....

3..... 4.....

5..... 6.....

ปัญหา คือ .....

ทางเลือกในการตัดสินใจ .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แนวทางการตัดสินใจที่กลุ่มเลือก .....

.....

เหตุผลที่เลือก

.....

.....

.....

.....

ตัวอย่างสถานการณ์
“ปฏิเสธอย่างไร”

ตีน้อย อาศัยอยู่กับตายายที่แก่มาแล้ว พ่อแม่ของตีน้อยไปทำงานรับจ้างที่กรุงเทพฯ นาน ๆ ครั้งจึงจะกลับมาเยี่ยมบ้าน ตากับยายของตีน้อยมีรายได้เล็กน้อยจากการรับจ้างตัดรากหอม พอได้ซื้อข้าวและให้ตีน้อยนำไปโรงเรียน ช่างบ้านของตีน้อยมีวิทยุรุ่นกลุ่มหนึ่งชอบมารวมตัวกันเป็นประจำทุกวัน ตีน้อยรู้จักทุกคนเพราะล้วนแต่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน พี่จอนเป็นหัวหน้ากลุ่ม ทุกคนจะ เชื้อฟิงและเกรงกลัวพี่จอนมาก วันหนึ่งขณะที่ตีน้อยนั่งอยู่หน้าบ้าน พี่จอนกับเพื่อนเดินผ่านมา พอดี เลยชักชวนให้ตีน้อยไปรวมกลุ่มด้วย ตีน้อยเดินตามพี่จอนและเพื่อนไป พอไปถึงบ้านหลังหนึ่ง ตีน้อยพบว่ามามีเด็กหลายคนกำลังพูดคุยตกลงอะไรบางอย่าง พอเดินเข้าไปใกล้ ๆ เพื่อนของพี่จอนยื่น บุหรี่ให้ตีน้อย และพูดว่า “ลองดูไอ้เด็กน้อย แล้วจะติดใจ” แล้วก็เดินผ่านไปพร้อมพ่นควันบุหรี่อย่าง สบายอารมณ์ ตีน้อยรับบุหรี่ยี่มวนนั้นมาและมองมันอย่างครุ่นคิด ตีน้อยจะตัดสินใจอย่างไร....

ตัวอย่างสถานการณ์
“ปัญหาของบาส”

บาสกำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เขาเป็นเด็กที่ค่อนข้างเจียบขี้นและเก็บตัว วัน ๆ บาสไม่ค่อยพูดคุยกับใคร การเรียนของบาสนับว่าอยู่ในเกณฑ์ดี แต่เขามักจะขาดเรียนบ่อย เวลาครูถามถึง เพื่อนก็จะบอกว่า “เขาอยู่ที่ร้านเกม” บาสบอกกับครูว่า เพื่อน ๆ ไม่ค่อยอยากเล่นหรือพูดคุยกับเขา เขาแค่จะเล่นเกมคลายเครียด ไม่ได้ติดเกมแต่อย่างใด วันเสาร์นี้ก็เช่นเดียวกัน บาสไป เล่นเกมที่ร้านเกมในหมู่บ้าน พอเล่นไปสักพัก เขาพบว่ามามีคนโฆษณาขายการ์ดสำหรับเล่นเกมยอดฮิต ซึ่งบาสอยากเล่นเกมนี้มานานแล้ว เจ้าของร้านบอกว่าเกมนี้สนุก มันส์ แต่พอดูราคาบาสก็ต้องคิด หนัก เพราะราคาตั้ง 2,000 บาท แต่คนขายบอกว่าสามารถผ่อนชำระได้ครั้งละ 500 บาท ตอนนี้นี้เงิน เก็บของบาสที่แม่ส่งมาให้ใช้ในการเรียนก็เหลืออยู่เพียง 600 บาท และเขาก็อยากเล่นเกมมาก บาสจะตัดสินใจอย่างไรดี

ตัวอย่างสถานการณ์
“บทเรียนข้างบ้าน”

อ้น เป็นเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แม่ของอ้นเสียชีวิตตั้งแต่เขาเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 หลังจากนั้นไม่นานพ่อของอ้นก็แต่งงานใหม่ เขาจึงอาศัยอยู่กับพ่อและแม่เลี้ยงรอบบ้านของอ้น มีกลุ่มเด็กวัยรุ่นมักจะทำกลุ่มกัน บ้างก็สูบบุหรี่ ดื่มสุรา หรือไม่ก็สรวลเสเฮฮาโดยไม่เกรงใจหรือเกรงกลัวใคร อ้นมักถูกชวนให้เข้าร่วมกลุ่มอยู่บ่อย ๆ แรก ๆ เขาก็ไม่สนใจ แต่พ่หลายครั้งเข้าประคบกับพ่อของอ้นไม่ค่อยอยู่บ้าน เขารู้สึกเหงาจึงไปพูดคุยกับกลุ่มวัยรุ่นกลุ่มนั้นบ่อย ๆ วันหนึ่ง อ้นเห็นกลุ่มวัยรุ่นนั่งรวมตัวกันที่เดิม วันนี้พวกเขาเป็นวงกลม มีของบางอย่างวางไว้กลางวง พวกเขากำลังก้มหน้าก้มตาสูบบางอย่าง ใครบางคนในกลุ่มยื่นให้อ้นลองพร้อมทั้งคำพูดถึงสรรพคุณของสิ่งนั้น “ลองดู จะรู้สึกดียั้งกะขึ้นสวรรค์ สมองปลอดโปร่ง แถมยังลืมเรื่องปวดหัวด้วย...พี่รับรอง” อ้นจะตัดสินใจอย่างไร

ตัวอย่างสถานการณ์
“ความรักของนุ่น”

นุ่น เด็กหญิงหน้าตาดี และมีความสามารถพิเศษในการร้องเพลง ทุกครั้งที่มีการประกวดแข่งขัน นุ่นจะได้รับเลือกให้เป็นตัวแทนของโรงเรียนเข้าแข่งขันและได้รับรางวัลติดมือกลับมาเสมอ หลายครั้งที่นุ่นได้ไปประกวดร้องเพลงในตัวจังหวัด นุ่นได้เจอผู้คนมากมาย ทั้งที่เป็นผู้เข้าร่วมประกวด และผู้ที่เข้ามาชมการประกวด หลายคนชมว่านุ่นเสียงดีมาก อนาคตต้องได้เป็นนักร้องแน่ ๆ นุ่นได้แต่ภูมิใจกับตัวเอง นุ่นได้รู้จักกับ “พีวฒน์” ซึ่งเป็นนักดนตรีของผับที่มีชื่อแห่งหนึ่ง พีวฒน์ขอแลกเบอร์โทรศัพท์กับนุ่น ซึ่งนุ่นก็ให้ไป หลังจากนั้นพีวฒน์ก็โทรศัพท์มาหานุ่นทุกวัน วันละหลายครั้ง แต่ละครึ่งก็จะพูดในทำนองว่ารักคิดถึงและห่วงใยนุ่น แต่เวลานุ่นโทรกลับไปพีวฒน์ไม่เคยรับโทรศัพท์เลย วันอาทิตย์นี้พีวฒน์ชวนนุ่นไปพบกันที่ห้างในเมือง บอกว่าอยากเจอหน้า จะพาไปเลี้ยงข้าว พาไปดูหนัง และจะพาไปเที่ยวต่อ นุ่นเองก็อยากพบพีวฒน์ เพราะรู้สึกว่าตัวเองก็หลงรักพีวฒน์เข้าไปแล้ว นุ่นจะตัดสินใจอย่างไรดี

บันทึกการถอดบทเรียน

1. เรื่องที่หนูได้เรียนรู้ในครั้งนี้ คือ

.....

2. หนูเรียนรู้ด้วยวิธีการใดบ้าง

.....

.....

3. สิ่งที่ได้รับจากการเรียนรู้ครั้งนี้ คืออะไรบ้าง

.....

.....

4. ปัญหา/อุปสรรคที่พบในการเรียนรู้ครั้งนี้มีอะไรบ้าง และหนูมีวิธีแก้ไขปัญหาอย่างไร

.....

.....

.....

.....

5. หนูจะสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ในครั้งนี้ไปใช้กับตัวเองอย่างไร

.....

.....

6. หนูจะตั้งชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่เรียนรู้ครั้งนี้ได้อย่างไร

.....

แผนการจัดกิจกรรม

หลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	
หน่วยที่ 4 เวทีสร้างนักคิด	เวลา 4 ชั่วโมง
ครั้งที่ 4 เรื่อง สร้างภูมิคุ้มกันด้วยการคิด	เวลา 1 ชั่วโมง

สาระสำคัญ

การคิดมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ความสามารถในการคิดจึงมีส่วนสำคัญในการที่จะช่วยให้เราตัดสินใจ แก้ปัญหา หรือเลือกแนวทางการปฏิบัติตนที่เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิต

จุดประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนฝึกใช้การคิดในการตัดสินใจและแก้ปัญหา
2. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น

เนื้อหา

ทักษะชีวิต	ทักษะการคิด	เทคนิควิธีการจัดกิจกรรม
- ความสามารถในการคิด	- การวิเคราะห์	- การระดมสมอง
- ความสามารถในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหา	- การประเมิน	- การอภิปราย

กิจกรรม

ขั้นสร้างแรงจูงใจในการเรียน

1. แบ่งกลุ่มนักเรียนเป็น 4 กลุ่ม ทำกิจกรรม “เหมือนอย่างไร” ให้นักเรียนช่วยกันคิดอย่างหลากหลาย ว่าสิ่งของ 2 สิ่งที่กำหนดมาให้นั้นมีลักษณะที่เหมือนกันอย่างไรบ้าง เมื่อเสร็จแล้วให้แต่ละกลุ่มนำเสนอผลงาน

ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์

2. ครูนำข้อมูลสถิติเกี่ยวกับสภาวการณ์เด็กและเยาวชน (Child Watch) ในจังหวัด

ศรีสะเกษ ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด มาให้นักเรียนดูและร่วมกันอภิปรายแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับยาเสพติดและพิษภัยของยาเสพติด

ขั้นประสานพลังฝึกคิด

3. นักเรียนแต่ละกลุ่มศึกษาตัวอย่างสถานการณ์ “ทางเล็อกของนพพร” แล้วระดมความคิดในประเด็นต่อไปนี้

- สภาพครอบครัวของนพพรเป็นอย่างไร
- เกิดเหตุการณ์อะไรขึ้นกับนพพร
- ถ้า นพพรตกลงใจทำงานจะเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้นกับเขาบ้าง
- ถ้านักเรียนเป็นนพพร จะตัดสินใจอย่างไร (บอกเหตุผลประกอบ)

4. นักเรียนแต่ละกลุ่มช่วยกันนำเสนอความคิดของกลุ่ม

ขั้นผลิตผลงานนำเสนอ

5. นักเรียนปฏิบัติกิจกรรม “เรียงความสามัคคี” โดยให้นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันเขียนเรียงความ ในหัวข้อ “เด็กรุ่นใหม่ ห่างไกลยาเสพติด”

6. ตัวแทนกลุ่มนำเสนอ

ขั้นสรุป ประเมิน สู่การประยุกต์ใช้

7. ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมอภิปรายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาที่เรียนในประเด็นต่อไปนี้

- แนวคิดที่ได้รับจากการเรียนคืออะไร
- นักเรียนจะสามารถนำสิ่งที่ได้รับจากการเรียนไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

ได้อย่างไรบ้าง

8. ครูมอบหมายให้นักเรียนเขียนบันทึกการถอดบทเรียน

สื่อ / อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้

1. กิจกรรม “เหมือนอย่างไร”
2. ข้อมูลสถิติเกี่ยวกับสถานการณ์เด็กและเยาวชน (Child Watch) ในจังหวัดศรีสะเกษ
3. ตัวอย่างสถานการณ์ “ทางเล็อกของนพพร”
4. กิจกรรม “เรียงความสามัคคี”

การวัดและประเมินผล

สิ่งที่ต้องการวัด	วิธีวัด	เครื่องมือวัด	เกณฑ์การวัดและประเมินผล
1. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์	สังเกต การอภิปราย และ การทำ กิจกรรม	ประเด็น การอภิปรายและ กิจกรรม	นักเรียนร่วมอภิปรายแสดง ความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็น ที่กำหนดและปฏิบัติงานจาก กิจกรรมที่กำหนดได้
2. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนฝึกทักษะการแก้ปัญหาและตัดสินใจ	ตรวจ ผลงานกลุ่ม	ผลงานกลุ่ม	นักเรียนที่ผ่าน ต้องได้ระดับ คุณภาพ ดี ขึ้นไป
3. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น	สังเกต พฤติกรรม	แบบสังเกต พฤติกรรม	นักเรียนที่ผ่าน ต้องได้ระดับ คุณภาพ ดี ขึ้นไป

กิจกรรม “เหมือนอย่างไร”

จุดมุ่งหมาย

เพื่อให้นักเรียนฝึกคิดวิเคราะห์ คิดแก้ปัญหา ตัดสินใจ และทำงานร่วมกับผู้อื่น

วัสดุอุปกรณ์

1. ตัวอย่างสถานการณ์
2. ใบกิจกรรม
3. ปากกา

วิธีดำเนินการ

1. แบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็น 4 กลุ่ม
2. นักเรียนแต่ละกลุ่มรับใบกิจกรรมกลุ่มละ 1 ใบ
3. เลือกสมาชิกในกลุ่ม 1 คน เป็นคนจับบันทึก
4. ให้สมาชิกในกลุ่มช่วยกันระดมความคิดเกี่ยวกับลักษณะของความเหมือนของสิ่งที่กำหนดให้ ดังนี้
  - ถุงเท้ากับผ้าห่ม
  - นกกับหลอดไฟ
  - โต๊ะกับถุงมือ
  - บ้านกับดอกไม้
  - ขวดน้ำกับกระเป๋
5. ตัวแทนกลุ่มนำเสนอ
6. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรม

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. นักเรียนได้ฝึกการคิดวิเคราะห์
2. นักเรียนได้ฝึกการแก้ปัญหาและตัดสินใจ
3. นักเรียนได้ฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่น
4. ส่งเสริมการตระหนักในคุณค่าของตนเองและยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น

ใบกิจกรรม “เหมือนอย่างไร”

คำชี้แจง : ให้นักเรียนจดบันทึกผลการระดมความคิดของกลุ่ม

1. ถูงเท้ากับผ้าห่ม

.....

.....

.....

2. นกกับหลอดไฟ

.....

.....

.....

3. โต๊ะกับถุงมือ

.....

.....

.....

4. บ้านกับดอกไม้

.....

.....

.....

5. ขวดน้ำกับกระเป๋

.....

.....

.....

ตัวอย่างสถานการณ์ “ทางเลือกของนพพร”

นพพร กำลังเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พ่อของนพพรเสียชีวิตตั้งแต่เขายังเด็ก ส่วนแม่ต้องไปทำงานที่ต่างจังหวัดเพื่อหาเงินมาส่งเสียให้นพพรเรียนหนังสือ เขาอาศัยอยู่กับตาและยายที่อายุมากแล้ว สองสามเดือนหลังมานี้แม่ไม่ติดต่อกลับมาหานพพรเลย เงินก็เหลือน้อยเต็มที่ยายก็ป่วยกระเสาะกระแสะ ตาก็มีรายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ จากการจักสานพอได้ซื้อข้าวกินไปวัน ๆ เขาไม่เข้าใจเลยว่าทำไมแม่ขาดการติดต่อไปเฉย ๆ เมื่อคิดถึงอนาคตข้างหน้านพพรก็ได้แต่แทบจะมองไม่เห็น หากแม่ไม่ติดต่อกลับมาเลย ชีวิตเขาจะเป็นอย่างไรต่อไป จะเลี้ยงตายายและตัวเองอย่างไร เวลาเรียนเขาก็มักจะนั่งเหม่อลอยจนถูกครูดุอยู่บ่อย ๆ วันหนึ่งหลังเลิกเรียน ขณะที่นพพรกำลังนั่งคิดอะไรมากมายอยู่คนเดียว มีชายวัยรุ่นคนหนึ่งเดินเข้ามาหาเขา นพพรจำได้ว่าเคยพบเขาเมื่อตอนไปแข่งกีฬาในตัวอำเภอ เขาอยู่หมู่บ้านใกล้ ๆ กับหมู่บ้านที่นพพรอยู่

“น้อง อยากทำงานพิเศษมั๊ย” ชายคนนั้นถามนพพร

“งานอะไรเหรอครับพี่”

“งานสบาย รับรองเงินดี น้องจะได้มีเงินไว้เรียนหนังสือล่ะ” นพพรจึงหันมาหาชายคนนั้นแน่นอนว่าตอนนี้เขาต้องการเงิน ทั้งเพื่อตายาย และตัวเขาเอง เขาจึงตัดสินใจถามชายคนนั้นอีกครั้ง

“งานอะไรเหรอครับพี่”

“ส่งของ น้องไม่ต้องห่วงหรอก ปลอดภัย ตำรวจไม่จับหรอก เพราะน้องยังเด็ก”

เมื่อชายคนนั้นอธิบายคำว่า “ส่งของ” ให้ฟัง นพพรก็พยักหน้าเข้าใจ มันคือการส่งยาบ้า นั่นเอง นพพรเคยดูข่าวตำรวจจับเด็กที่ส่งยาบ้า แต่เขาก็อยากได้เงินสำหรับใช้จ่าย นักเรียนคิดว่าเขาควรจะทำอย่างไรดี

กิจกรรม “เรียงความสามัคคี”

จุดมุ่งหมาย

เพื่อให้นักเรียนฝึกทักษะคิด ทักษะการสื่อสาร และการทำงานร่วมกับผู้อื่น

วัสดุอุปกรณ์

1. กระดาษปฐพี
2. ปากกา
3. สีเทียน/สีเมจิก

วิธีดำเนินการ

1. แบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็น 4 กลุ่ม
2. นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันระดมความคิด เขียนเรียงความในหัวข้อ “เด็กรุ่นใหม่ ห่วงไกลยาเสพติด”
3. ตกแต่งผลงานตามจินตนาการ
4. ตัวแทนกลุ่มนำเสนอ
5. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรม

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. นักเรียนได้ฝึกทักษะการคิด
2. นักเรียนได้ฝึกทักษะการสื่อสาร
3. นักเรียนได้ฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่น

บันทึกการถอดบทเรียน

1. เรื่องที่หนูได้เรียนรู้ในครั้งนี้ คือ

.....

2. หนูเรียนรู้ด้วยวิธีการใดบ้าง

.....

.....

3. สิ่งที่หนูได้รับการเรียนรู้ครั้งนี้ คืออะไรบ้าง

.....

.....

4. ปัญหา/อุปสรรคที่พบในการเรียนรู้ครั้งนี้มีอะไรบ้าง และหนูมีวิธีแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร

.....

.....

.....

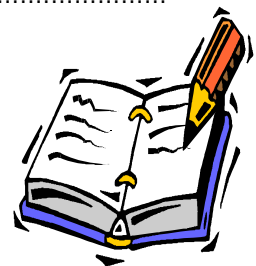
5. หนูจะสามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ในครั้งนี้ไปใช้กับตัวเองอย่างไร

.....

.....

6. หนูจะตั้งชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่เรียนรู้ครั้งนี้ได้อย่างไร

.....

ภาคผนวก ค
แบบประเมินทักษะชีวิต

**เครื่องมือประเมินประกอบหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6**

*****

คำชี้แจง

เครื่องมือประเมินประกอบหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ประกอบด้วยเครื่องมือวัด 3 ชนิด ดังนี้

1. แบบประเมินทักษะชีวิต ประกอบด้วยแบบประเมิน 3 ลักษณะ ได้แก่

1.1 แบบประเมินแบบเติมคำตอบ ได้แก่ แบบประเมินทักษะชีวิต

ด้านความสามารถในการคิด (คิดสร้างสรรค์)

1.2 แบบประเมินแบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก ได้แก่ แบบประเมินทักษะชีวิต

ด้านความสามารถในการคิด (คิดอย่างมีวิจารณญาณ) และด้านความสามารถในการตัดสินใจและ
แก้ปัญหา

1.3 แบบประเมินแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ ได้แก่ แบบประเมิน

ทักษะชีวิต ด้านความสามารถในการสื่อสารและทักษะทางสังคม ด้านความสามารถในการควบคุม
อารมณ์และจัดการกับความเครียด และ ด้านความสามารถในรู้จักและเข้าใจตนเอง

2. แบบสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิต เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ

3. แบบบันทึกการสะท้อนผลการเรียน เป็นแบบเขียนตอบ

แบบประเมินทักษะชีวิต
ด้าน ความสามารถในการคิด (Thinking Smart)

ฉบับที่ 1 การคิดอย่างมีวิจารณญาณ

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านสถานการณ์ที่กำหนดให้ แล้วกาเครื่องหมาย ✕ ทับข้อที่ตรงกับความคิด
ของนักเรียน

ปัจจุบันนี้เด็ก ๆ หลายคนมีเฟซบุ๊กเป็นของตัวเอง และมักจะรับคนแปลกหน้าเป็นเพื่อนนับร้อย ซึ่งนอกจากเด็กจะใช้คอมพิวเตอร์ของโรงเรียนในช่วงโมงเรียนทำกิจกรรมเหล่านี้แล้ว บางคนก็ใช้เวลาหลังเลิกเรียนไปที่ร้านคอมพิวเตอร์เพื่อเล่นเฟซบุ๊กและเล่นเกมออนไลน์เป็นเวลาหลายชั่วโมง บางคนเล่นจนติดและไม่รู้ว่าอาจเป็นช่องทางให้เกิดผลเสียหลายอย่างตามมา

1. จากข้อความข้างต้น กล่าวถึงประเด็นสำคัญในข้อใด
  - ก. ช่วงวัยของเด็กที่ใช้คอมพิวเตอร์
  - ข. ระยะเวลาที่เหมาะสมในการใช้คอมพิวเตอร์
  - ค. การสร้างเครือข่ายสังคมออนไลน์ของเด็กวัยเรียน
  - ง. สภาพปัญหาของการใช้คอมพิวเตอร์ของเด็กวัยเรียน

2. จากข้อความข้างต้น มีสาเหตุมาจากในข้อใด
  - ก. ความเจริญทางด้านเทคโนโลยีในปัจจุบัน
  - ข. เด็กขาดความอบอุ่นจากครอบครัว
  - ค. เด็กอยากมีเพื่อนใหม่มาก ๆ
  - ง. เด็กหาวิธีผ่อนคลาย

3. จากข้อความข้างต้น ข้อใดมีความเป็นไปได้มากที่สุด
  - ก. คอมพิวเตอร์อาจนำไปสู่การถูกล่อลวงไปในทางที่ไม่ดี
  - ข. การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยฝึกการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี
  - ค. การมีเฟซบุ๊กทำให้เด็กทุกคนติดคอมพิวเตอร์
  - ง. การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยฝึกสมองได้ดีมาก

4. จากข้อความข้างต้น นักเรียนจะมีแนวทางในการปฏิบัติตนอย่างไรจึงจะเหมาะสม

- ก. บอกครูทุกครั้งที่เพื่อนเล่นเฟซบุ๊ก
- ข. เปิดดูเฟซบุ๊กของเพื่อนเวลาเขาไม่อยู่
- ค. เปลี่ยนไปอ่านหนังสือเรียนแทนการเล่นเฟซบุ๊ก
- ง. บอกเพื่อนทุกคนว่า การเล่นเฟซบุ๊กเป็นสิ่งที่ไม่ดี

ปัจจุบันนี้ไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ก็สามารถเป็นเจ้าของโทรศัพท์มือถือได้ง่ายขึ้น เพราะหาซื้อได้ง่ายและราคาถูกลง ช่วยในการติดต่อสื่อสารได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น แต่การใช้โทรศัพท์เป็นเวลานานต่อครั้ง อาจส่งผลกระทบต่อการทำงานของสมอง และยิ่งอาจก่อให้เกิดการฉก ฉิง วังวาว หรือทำร้ายร่างกาย หรือบางคนก็อาจมีพฤติกรรมในทางที่ไม่ดีเพียงเพื่อให้ได้เงินได้โทรศัพท์มือถือราคาแพง และนอกจากนี้การมีโทรศัพท์มือถือก็อาจก่อให้เกิดการล่อลวงต่าง ๆ ได้

5. จากสถานการณ์ข้างต้น กล่าวถึงเรื่องใดเป็นสำคัญ

- ก. วิธีการในการซื้อขายโทรศัพท์มือถือ
- ข. การป้องกันการโจรกรรมโทรศัพท์มือถือ
- ค. ประโยชน์และโทษของโทรศัพท์มือถือ
- ง. ประเภทของโทรศัพท์มือถือ

6. ข้อใดไม่เกี่ยวข้อง กับสถานการณ์ข้างต้น

- ก. โทรศัพท์มือถือก่อให้เกิดอาชญากรรม
- ข. โทรศัพท์มือถือเป็นอันตรายต่อสมอง
- ค. โทรศัพท์มือถือมีประโยชน์มากมาย
- ง. โทรศัพท์มือถือมีราคาแพงมาก

7. จากข้อความข้างต้น การพกโทรศัพท์มือถือราคาแพง มีความเป็นไปได้ที่จะเกิดสิ่งใดมากที่สุด

- ก. ถูกคั่นร้ายชิงทรัพย์
- ข. มีคนยกย่อง
- ค. ถูกตำรวจจับ
- ง. ถูกล่อลวงไปในทางที่ผิด

8. จากข้อความข้างต้น นักเรียนจะสรุปวิธีการใช้โทรศัพท์มือถือที่เหมาะสมได้ตามข้อใด
- พกโทรศัพท์มือถือติดตัวตลอดเวลา
  - ใช้โทรศัพท์มือถือได้นานตามที่ต้องการ
  - ไม่ซื่อ และไม่ใช้โทรศัพท์มือถือเลย
  - ใช้โทรศัพท์มือถือเท่าที่จำเป็นเท่านั้น

การสูบบุหรี่ เป็นเหตุให้เกิดโรคร้ายต่าง ๆ มากมายทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นมะเร็งปอด ถุงลมโป่งพอง และล่าสุดมีผลการศึกษาศึกษาของคณะแพทยศาสตร์ พบว่า การสูบบุหรี่อาจทำให้ติดเชื้อโรคเอดส์ได้ง่ายขึ้น จากการทำไปทำให้การตอบโต้ของระบบภูมิคุ้มกันอ่อนแรงลง และนอกจากนี้ยังเสี่ยงต่อการติดยาเสพติดชนิดอื่นอีกด้วย วิทยาลัยที่เห็นว่าการสูบบุหรี่เป็นสิ่งโก้ อาจต้องคิดให้มากขึ้น

9. จากข้อความดังกล่าว ข้อใดคือประเด็นสำคัญ
- จำนวนผู้เสียชีวิตจากการสูบบุหรี่
  - โรคที่มาจากการสูบบุหรี่
  - พิษภัยของการสูบบุหรี่
  - ค่านิยมของวัยรุ่นยุคใหม่
10. จากข้อความดังกล่าว ข้อมูลใดน่าเชื่อถือมากที่สุด
- วัยรุ่นต้องสูบบุหรี่
  - การสูบบุหรี่ทำให้โก้
  - บุหรี่ยังเป็นสัญลักษณ์ของชายแท้
  - การสูบบุหรี่ทำให้ภูมิคุ้มกันไม่ดี
11. จากข้อความดังกล่าว ข้อใดมีความเป็นไปได้มากที่สุด
- คนที่สูบบุหรี่ทุกคนจะเป็นโรคมะเร็งปอด
  - คนที่สูบบุหรี่จะติดโรคเอดส์ได้ง่ายกว่าคนที่ไม่สูบ
  - คนที่สูบบุหรี่ทุกคนจะเป็นโรคถุงลมโป่งพอง
  - โรคเอดส์ไม่เกิดกับคนที่สูบบุหรี่

12. จากสถานการณ์ดังกล่าวข้อสรุปใดเหมาะสมกับเด็กวัยเรียนมากที่สุด

- ก. การสูบบุหรี่อาจทำให้ติดยาเสพติดได้ง่ายขึ้น
- ข. การสูบบุหรี่จะทำให้เป็นมะเร็งปอด
- ค. การสูบบุหรี่ทำให้เป็นโรคถุงลมโป่งพอง
- ง. การสูบบุหรี่จะทำให้ติดเชื้อเอดส์แน่นอน

การเล่นเกมนิวทริเตอร์มักทำให้เกิดปัญหาในเด็กและวัยรุ่นมากมาย เช่น ไม่สนใจการเรียน ใช้เวลาและเงินมากกับการเล่นเกม สิ่งที่น่าเป็นห่วงคือผลกระทบที่ตามมาจากการเล่นเกมมากเกินไป เด็กและวัยรุ่นที่ติดเกมจะหมกมุ่นกับการเล่นเกมมากจนละเลยหน้าที่ความรับผิดชอบด้านการเรียน การทำงานบ้าน ผลการเรียนลดลง ยอมอดอาหารและอดนอนจนมีผลกระทบต่อสุขภาพ ยอมเลิกกิจกรรมอื่นที่เคยสนุกสนาน และมีปัญหาพฤติกรรมหลายอย่างตามมา เช่น โกหก ขโมย ก้าวร้าว หนีเรียน หนีออกจากบ้าน และการพนัน เป็นต้น

13. จากข้อความข้างต้น กล่าวถึงประเด็นสำคัญในข้อใด

- ก. ลักษณะนิสัยของเด็กที่ต้องใช้คอมพิวเตอร์
- ข. ผลเสียที่เกิดกับเด็กที่ใช้คอมพิวเตอร์
- ค. ประโยชน์ของคอมพิวเตอร์
- ง. วิธีใช้คอมพิวเตอร์

14. จากข้อความข้างต้น ข้อใดกล่าวผิด

- ก. เด็กไม่ควรเล่นเกมคอมพิวเตอร์เป็นเวลานาน
- ข. การเล่นเกมนิวทริเตอร์ทำให้เกิดปัญหามากมาย
- ค. เกมคอมพิวเตอร์ไม่มีประโยชน์เลย
- ง. เกมคอมพิวเตอร์มีหลายรูปแบบ

15. “น้อยเล่นมักจะนัดเพื่อน ๆ ที่ร้านเกมหลังเลิกเรียนทุกวัน และเล่นเป็นเวลานาน พอแม่ถามน้อยก็บอกว่าไปทำรายงานที่บ้านเพื่อน” ข้อความนี้สัมพันธ์กับสถานการณ์ที่กำหนดให้อย่างไร

- ก. การเล่นเกมคอมพิวเตอร์ทำให้เด็กหนีออกจากบ้าน
- ข. การเล่นเกมคอมพิวเตอร์ทำให้เด็กเสียการเรียน
- ค. การเล่นเกมคอมพิวเตอร์ทำให้เด็กก้าวร้าว
- ง. การเล่นเกมคอมพิวเตอร์ทำให้เด็กโกหก

16. จากข้อความข้างต้น นักเรียนจะนำมาใช้กับตัวเองอย่างไร

- ก. ไม่เล่นเกมคอมพิวเตอร์เลย
- ข. เล่นเกมคอมพิวเตอร์บ้าง แต่ไม่ใช้เวลานาน
- ค. ไม่เรียนรู้การใช้คอมพิวเตอร์ เพราะทำให้ติดเกม
- ง. ห้ามเพื่อน ๆ ทุกคน ไม่ให้เล่นเกมคอมพิวเตอร์อย่างเด็ดขาด

ในปัจจุบันขนมที่เด็ก ๆ รับประทานส่วนใหญ่มีส่วนผสมของแป้ง น้ำตาล เกลือ และผงชูรส เด็ก ๆ ไม่ควรรับประทานมากเกินไป เพราะจะทำให้ทานอาหารมื้อหลักได้น้อย หรืออาจถึงขั้นปฏิเสธอาหารมื้อหลัก ทำให้เกิดภาวะขาดสารอาหารส่งผลต่อการเจริญเติบโตของร่างกาย อาจส่งผลต่อสุขภาพในช่องปาก โดยเฉพาะโรคฟันผุ นอกจากนี้ การบริโภคขนมที่มีแป้งและน้ำตาลเกินความจำเป็นมีความเสี่ยงทำให้เกิดโรคอ้วนได้

17. จากข้อความข้างต้น ข้อใดคือประเด็นสำคัญ

- ก. วิธีการทำขนมสำหรับเด็ก ๆ
- ข. การรับประทานขนมของเด็ก ๆ
- ค. ประเภทของขนมที่เด็ก ๆ ชอบรับประทาน
- ง. ความแตกต่างของขนมในสมัยก่อนกับปัจจุบัน

18. จากข้อความที่กล่าวถึงข้างต้น ข้อใดเป็นจริง

- ก. เด็ก ๆ ทุกคนต้องรับประทานขนม
- ข. ขนมมีประโยชน์มากมายต่อร่างกาย
- ค. ก๋วยเตี๋ยวเป็นขนมที่ให้ประโยชน์แก่ร่างกาย
- ง. ขนมสมัยก่อนไม่น่ากินเท่าขนมสมัยนี้

19. จากสถานการณ์ที่กล่าวถึงข้างต้น ข้อใดมีความเป็นไปได้มากที่สุด

- ก. ขนมหูกชนิดทำให้ไอ้้วน
- ข. ขนมหูกชนิดต้องใส่แบั้งและเกลือ
- ค. โรคไอ้้วนมักเกิดกับเด็ก ๆ ทุกคน
- ง. โรคไอ้้วนอาจเกิดจากการรับประทานขนมมากเกินไป

20. จากข้อความที่กล่าวถึงข้างต้น สรุปได้ตามข้อใด

- ก. การรับประทานขนมทุกชนิดทำให้เป็นโรคไอ้้วน
- ข. การรับประทานขนมทุกชนิดทำให้เป็นโรคฟันผุ
- ค. การรับประทานขนมในมากเกินไปจะส่งผลเสียต่อร่างกาย
- ง. การรับประทานขนมทุกชนิดทำให้เป็นโรคขาดสารอาหาร

คำตอบ

1. ง	2. ก	3. ก	4. ค	5. ค
6. ง	7. ก	8. ง	9. ค	10. ง
11. ข	12. ก	13. ข	14. ค	15. ง
16. ข	17. ข	18. ค	19. ง	20. ค

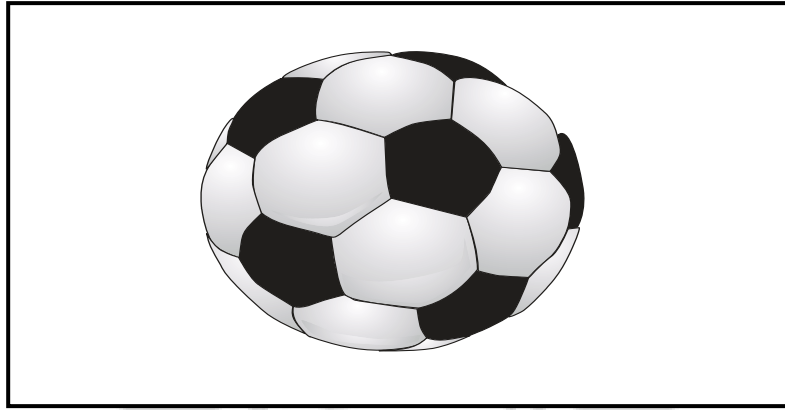
2. ให้นักเรียนดูภาพที่กำหนดให้แล้วคาดการณ์ว่ามีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นก่อนเหตุการณ์ในภาพ

A large area for writing, featuring a faint watermark of a circular emblem with a cross in the center and Thai text around the perimeter. The writing area is defined by horizontal dotted lines.

4. ที่บ้านของนักเรียนมีลูกบอลผ้าอยู่ 1 ลูก มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 8 นิ้ว น้ำหนักประมาณ 3 ชีด
ข้างในลูกบอลบรรจุด้วยใยสังเคราะห์ ให้นักเรียนคิดและเขียนรายชื่อของเล่นที่ดัดแปลงมาจาก
ลูกบอลผ้า มาให้ได้มากที่สุด

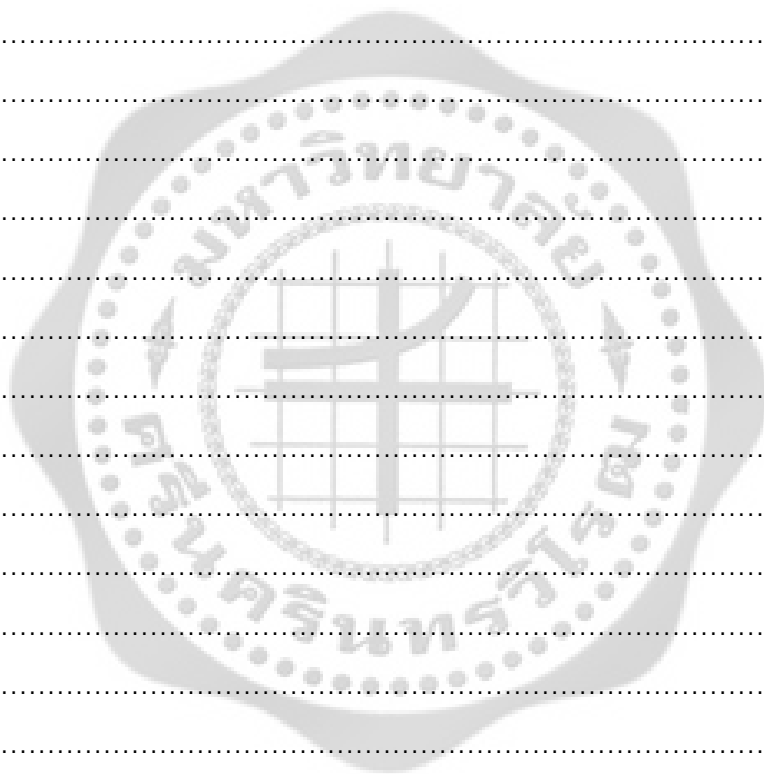

5. ให้นักเรียนคิดและเขียนประโยชน์ที่น่าสนใจและแปลกใหม่ที่ทำจากไม้ไผ่มาให้ได้มากที่สุด

A large, faint watermark of a university seal is centered on the page. The seal is circular with a grid pattern in the center and Thai text around the perimeter. Below the seal are several horizontal dotted lines for writing.

6. ให้นักเรียนอ่านสถานการณ์ที่กำหนดให้ต่อไปนี้ แล้วเขียนสิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้น มาให้ได้มากที่สุด

วันหนึ่งขณะที่นักเรียนกำลังเดินไปโรงเรียน นักเรียนสังเกตเห็นใบไม้กลายเป็นสีแดง ต้นหญ้ากลายเป็นสีน้ำตาลไหม้ สัตว์ต่าง ๆ หายไปหมด และอากาศร้อนมากทั้ง ๆ ที่เป็นฤดูหนาว นักเรียนคิดว่าน่าจะเกิดสิ่งใดขึ้น

แบบประเมินทักษะชีวิต
ด้าน ความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา
 (Decision Making & Problem Solving Smart)

คำชี้แจง ให้นักเรียนกาเครื่องหมาย ✕ ทับข้อที่ตรงกับความคิดของนักเรียน

1. ในการเรียนสัปดาห์บ้าน คุณครูมอบหมายงานกลุ่มให้นักเรียนเตรียม เครื่องปรุง และอุปกรณ์ต่าง ๆ มาทำอาหาร นิชยาไม่ได้เตรียมอะไรมาเลย ถ้านักเรียนเป็นนิชยา นักเรียนจะทำอย่างไร
  - ก. หลบหน้าครูและเพื่อน
  - ข. บอกเพื่อนว่าตนเองไม่อยากทำ
  - ค. แอบหนีกลับบ้านไปเลย
  - ง. ยอมรับผิดชอบ และกล่าวคำขอโทษคุณครูและเพื่อน
2. จั๊น เป็นเด็กที่เรียนหนังสือไม่เก่ง มีปัญหาทางอารมณ์ และไม่ค่อยพูดกับใคร เวลาทำงานกลุ่มเพื่อนจึงไม่ค่อยอยากให้อั๊นเข้าร่วมกลุ่มด้วย ถ้านักเรียนต้องทำงานกลุ่มกับจั๊น นักเรียนจะทำอย่างไร
  - ก. ยอมให้เข้ากลุ่ม และให้ทำงานเท่าที่จะทำได้
  - ข. ยอมให้เข้ากลุ่มแต่แสดงท่าทางรังเกียจ
  - ค. ยอมให้เข้ากลุ่มแต่จะให้ทำงานในครั้งหน้า
  - ง. ยอมให้เข้ากลุ่มแต่ไม่ทำอะไร
3. เมื่อพบว่ามีเพื่อนในห้องทะเลาะกัน ถ้านักเรียนเป็นหัวหน้าห้อง นักเรียนจะทำอย่างไรจึงจะเหมาะสมที่สุด
  - ก. ไล่ออกจากห้องให้ไปตกลงกันให้เรียบร้อย
  - ข. ไปฟ้องครูฝ่ายปกครองให้เรียกไปทำโทษ
  - ค. แนะนำทั้งสองคนให้ปรับความเข้าใจกัน
  - ง. บอกให้หยุดและชี้ว่าจะฟ้องผู้ปกครอง
4. ในวิชาคอมพิวเตอร์ ขณะที่คุณครูกำลังสอนสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต นักเรียนพบว่าเพื่อนบางคนไม่สนใจเรียน แอบเล่นเกมและเฟซบุ๊ก นักเรียนจะทำอย่างไร
  - ก. บอกครูว่าเพื่อนไม่ตั้งใจเรียน
  - ข. ไม่สนใจเพราะไม่ใช่หน้าที่ของตนเอง
  - ค. บอกเพื่อนให้เลิกเล่นไม่เช่นนั้นจะฟ้องครู

- ง. บอกเพื่อนให้สนใจเรียนเพราะเป็นเรื่องที่มีประโยชน์
5. นักเรียนลืมนำสมุดวิชาภาษาอังกฤษมาจากบ้าน ถ้าคุณครูให้ทำแบบฝึกหัดโดยการเขียนลงในสมุด นักเรียนจะแก้ไขปัญหาอย่างไร
- ขอคุณครูทำใส่สมุดเล่มอื่นไปก่อน
  - ขออนุญาตกลับไปเอาสมุดที่บ้าน
  - รอกลับไปทำที่บ้านในตอนเย็น
  - ง. นั่งเฉย ๆ ไม่ทำอะไร
6. นักเรียนเล่นวอลเลย์บอลอยู่คนเดียว บังเอิญลูกวอลเลย์บอลไปโดนกระจกหน้าต่างเป็นรอยร้าว นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร
- ก. รีบวิ่งหนีกลับบ้าน
  - ข. ไปบอกความจริงกับครู
  - ค. ทำเฉย ๆ เหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น
  - ง. รีบเก็บอุปกรณ์แล้วไปอ่านหนังสือในห้องสมุด
7. นิดหน้อย กับ หนูนา เป็นเจ้าหน้าที่ขายสินค้าสหกรณ์โรงเรียนประจำวัน วันนี้คุณครูผู้รับผิดชอบไปราชการ ไม่มีใครตรวจนับเงินและรับกุญแจห้องสหกรณ์ไว้ ถ้านักเรียนเป็นนิดหน้อย จะตัดสินใจอย่างไร
- ก. นำเงินและกุญแจกลับไปบ้านด้วย
  - ข. นำเงินและกุญแจไปฝากไว้กับคุณครูท่านอื่น
  - ค. เก็บเงินไว้ในห้องสหกรณ์ และเก็บกุญแจไว้กับตัวเอง
  - ง. ให้คนใดคนหนึ่งเก็บกุญแจไว้ ส่วนเงินแบ่งกันไปเก็บคนละครึ่ง
8. ถ้าพบว่าเงินออมของนักเรียนทั้งชั้นหายไปจำนวนมาก ถ้าหากนักเรียนเป็นหัวหน้าห้อง นักเรียนจะแก้ไขปัญหาอย่างไร
- ก. ให้เพื่อนทุกคนในห้องสาบานว่าไม่ได้ขโมย
  - ข. แต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนหาขโมย
  - ค. ระบุชื่อผู้ต้องสงสัย และให้สารภาพ
  - ง. บอกครู และปรึกษาวิธีแก้ปัญหา

9. ตอนพักเที่ยง ถ้านักเรียนพบว่าที่นั่งอนุญาตชกต่อยกันจนเล็ดไหล นักเรียนจะแก้ปัญหาอย่างไร

- ก. จับน้องแยกออกจากกันแล้วไปบอกครู
- ข. เข้าไปช่วยน้องที่เป็นฝ่ายเสียเปรียบ
- ค. จับน้องทั้งสองฝ่ายมาลงโทษ
- ง. ชักชวนเพื่อน ๆ มาเชียร์

10. คุณครูประกาศหน้าเสาธงห้ามนักเรียนซื้ออาหารนอกบริเวณโรงเรียน ถ้านักเรียนเห็นรถขายไอศกรีมที่นักเรียนชอบ มาจอดอยู่นอกรั้วโรงเรียน และไม่มีคุณครูอยู่บริเวณนั้น นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร

- ก. ชวนเพื่อนไปซื้อด้วยกันเพื่อจะได้ไม่ต้องรับโทษคนเดียว
- ข. รีบวิ่งไปซื้อแล้วแอบกินให้หมดก่อนเข้าห้อง
- ค. ตัดใจเดินเข้าห้องไปโดยไม่ออกไปซื้อ
- ง. ใช้ให้เพื่อนไปซื้อให้

11. คุณครูประกาศในวันประชุมผู้ปกครอง ห้ามไม่ให้นักเรียนนำโทรศัพท์มือถือมาโรงเรียน แต่ยังมีเพื่อนในห้องของนักเรียนบางคนยังแอบพกโทรศัพท์มือถือมาโรงเรียนทุกวัน นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร

- ก. บอกให้เพื่อนทุกคนรู้ว่ามีคนทำผิดกฎของโรงเรียน
- ข. แนะนำเพื่อนว่าไม่ควรพกมา เพราะผิดระเบียบ และอาจสูญหายได้
- ค. บอกเพื่อนว่าต้องเก็บให้ดี ๆ อย่าให้ครูเห็นเด็ดขาด
- ง. ไปบอกครูให้ทำโทษและยึดโทรศัพท์ของคนนั้น

12. ถ้าเพื่อนในกลุ่มชวนนักเรียนไปเล่นฟุตบอล แต่นักเรียนต้องไปค้นคว้าข้อมูลในห้องสมุดเพื่อทำรายงานส่งครู นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร

- ก. ปฏิเสธที่จะไปเล่นฟุตบอลกับเพื่อน
- ข. ขอดำไปห้องสมุด และอธิบายเหตุผลให้เพื่อนเข้าใจ
- ค. ตักเตือนเพื่อนว่าไม่ควรใช้เวลาโดยเปล่าประโยชน์
- ง. บอกเพื่อนว่าเดี๋ยวจะตามไป แต่แอบไปห้องสมุดแทน

13. คุณครูมอบหมายให้นักเรียนรับผิดชอบนำเสนอคำศัพท์ภาษาอังกฤษวันละคำหน้าเสาธง โดยเรียงตามเลขที่ พอถึงลำดับที่นักเรียนต้องนำเสนอ นักเรียนเกิดความไม่มั่นใจ กลัวจะพูดผิดแล้วคนอื่นจะหัวเราะ นักเรียนจะแก้ปัญหอย่างไร

- ก. แอบหลบอยู่ในห้อง ไม่ไปเข้าแถว
- ข. ไม่ไปโรงเรียนในวันที่ต้องนำเสนอ
- ค. ให้เพื่อนออกไปยืนด้วยเวลานำเสนอ
- ง. ปรึกษาคูให้ครูช่วยแนะนำและฝึกซ้อมก่อนนำเสนอ

14. นักเรียนไปเฝ้าคุณแม่ที่ป่วยอยู่ที่โรงพยาบาลของรัฐ ขณะที่เข้าไปในห้องน้ำ พบกระเป๋าตังค์ใบหนึ่งตกอยู่ที่พื้น ในกระเป๋ามีเงินจำนวนมาก และแม่ของนักเรียนต้องใช้เงินค่ารักษาพยาบาลจำนวนหนึ่ง นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร

- ก. หยิบเอาเงินบางส่วนและวางกระเป๋าไว้ที่เดิม
- ข. หยิบเอาเงินทั้งหมดแล้วเอากระเป๋าทิ้งถึงขยะ
- ค. นำกระเป๋าไปให้เจ้าหน้าที่ประกาศหาเจ้าของ
- ง. แอบเอากระเป๋าเก็บไว้กับตัวเองก่อน

15. นักเรียนไปเล่นซุกซนกับเพื่อนจนขามีรอยฟกช้ำ นักเรียนคิดว่าถ้าคุณแม่เห็นแล้วต้องดุและลงโทษแน่นอน นักเรียนจะแก้ปัญหอย่างไร

- ก. บอกความจริงกับคุณแม่และพยายามทา
- ข. ใส่กางเกงขายาวคลุมปิดไว้ไม่ให้คุณแม่เห็น
- ค. พยายามหลบหน้าคุณแม่จนกว่าแผลจะหาย
- ง. บอกคุณแม่ว่าเดินชนโต๊ะที่โรงเรียน

คำตอบ

1. ง	2. ก	3. ค	4. ง	5. ก
6. ข	7. ข	8. ง	9. ก	10. ค
11. ข	12. ข	13. ง	14. ค	15. ก

แบบประเมินทักษะชีวิต

ด้าน ความสามารถในการสื่อสารและทักษะทางสังคม (Communication & Social Smart)

คำชี้แจง ให้นักเรียนกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความเป็นจริง

ข้อ	รายการ	จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	จริงบางครั้ง	ไม่จริง
1	ฉันพูดกับคนอื่นด้วยคำพูดที่สุภาพ				
2	เมื่อพูดกับคนอื่นฉันจะพยายามที่จะสบตาเขา				
3	ฉันจะใช้ท่าทางช่วยในสิ่งที่ฉันกำลังพูด				
4	ฉันคิดว่าคนอื่นเข้าใจในสิ่งที่ฉันกำลังพูด				
5	เมื่อมีผู้พูด...ฉันจะเป็นผู้ฟังที่ดี				
6	ฉันจะขัดจังหวะคนอื่นเพื่อที่จะพูดในสิ่งที่ต้องการก่อนที่ฉันจะลืมมัน				
7	เมื่อฉันฟังคนอื่นพูด ฉันจะพยายามทำความเข้าใจว่าเขาารู้สึกอย่างไร				
8	เมื่อทำงานร่วมกัน ฉันรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นเสมอ				
9	ฉันมักจะยืมทักทายคนอื่นก่อนเสมอ				
10	ฉันมีความสุขเมื่อได้ทำงานร่วมกับผู้อื่น				
11	ฉันชอบทำความรู้จักกับเพื่อนใหม่				
12	ฉันอาสาช่วยงานส่วนรวมเสมอ				
13	ฉันสามารถทำงานร่วมกับคนอื่นได้				
14	ฉันช่วยรักษาความสะอาดของสถานที่สาธารณะ				
15	ฉันรู้สึกผิดเมื่อทำสิ่งของส่วนรวมเสียหาย				
16	ฉันจะใช้สิ่งของส่วนรวมอย่างระมัดระวัง				
17	ฉันปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนเสมอ				
18	ฉันคิดว่าการปฏิบัติตามกฎหมายเป็นสิ่งที่ จะช่วยให้สังคมมีระเบียบวินัย				
19	ฉันรู้สึกไม่สบายใจถ้ามีใครเดือดร้อนเพราะ การกระทำของฉัน				

ข้อ	รายการ	จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	จริงบางครั้ง	ไม่จริง
20	ฉันรู้สึกโกรธเมื่อเห็นเพื่อนถูกรังแก				
21	ฉันรู้สึกกังวลใจเมื่อเห็นเพื่อนมีความทุกข์				
22	ฉันรู้สึกเศร้าใจเมื่อเห็นคนอื่นร้องไห้				
23	ฉันเต็มใจบริจาคเงินช่วยเหลือเด็กกำพร้า				
24	ฉันรู้สึกเศร้าใจเมื่อเห็นคนแก่ถูกทิ้งให้อยู่อย่างโดดเดี่ยว				
25	ฉันรู้สึกมีความสุขมากเมื่อได้ฟังเพลงที่ชอบ				
26	ฉันเต็มใจเข้าไปช่วยเหลือเมื่อเห็นสัตว์ได้รับบาดเจ็บหรือถูกรังแก				
27	ฉันมีความสุขเมื่อเพื่อนประสบความสำเร็จ				
28	ฉันรู้สึกยินดีที่ได้ทำงานช่วยเหลือคนอื่น				

แบบประเมินทักษะชีวิต
ด้าน ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และจัดการกับความเครียด
(Emotional control & Coping Stress Smart)

คำชี้แจง ให้นักเรียนกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความเป็นจริง

ข้อ	รายการ	จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	จริง บางครั้ง	ไม่จริง
1	ฉันโกรธทุกครั้งที่มีคนตำหนิ				
2	ฉันรู้สาเหตุที่ทำให้ฉันผิดหวังหรือเสียใจ				
3	ฉันรู้เสมอว่าตัวเองมีอารมณ์อย่างไร				
4	ฉันมักไม่พอใจ หากมีคนไม่เห็นด้วยกับความคิดของฉัน				
5	ฉันมักร้องไห้เสมอเมื่อมีเรื่องไม่สบายใจ				
6	ฉันสามารถบอกความรู้สึกที่แท้จริงได้ว่าชอบหรือไม่ชอบอะไร				
7	เวลามีเรื่องทะเลาะกับเพื่อน ฉันมักนอนไม่หลับ และกังวลใจมาก				
8	ฉันสามารถพูดคุยกับเพื่อนได้ตามปกติ แม้จะมีเรื่องไม่สบายใจ				
9	ฉันไม่แสดงความโกรธเมื่อถูกเพื่อนตำหนิ				
10	หากมีใครมาบอกข้อเสียในตัวฉัน ฉันจะคิดว่าเป็นสิ่งที่ดีที่จะได้นำไปปรับปรุงตัวเอง				
11	เมื่อมีเรื่องไม่สบายใจ ฉันจะพูดคุยกับคนอื่นหรือปรึกษาพ่อ แม่ และครู				
12	เวลาเครียด ฉันจะหากิจกรรมอื่นทำทันที				
13	ฉันมักจะมองโลกในแง่ดีเสมอ				
14	ฉันคิดเสมอว่าความเครียดทำให้เสียสุขภาพ				
15	ฉันรู้ว่าจะแสดงออกอย่างไรในแต่ละสถานการณ์				

แบบประเมินทักษะชีวิต
ด้าน ความสามารถในการรู้จักและเข้าใจตนเอง
(Self - Smart : E&C Smart)

คำชี้แจง ให้นักเรียนกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความเป็นจริง

ข้อ	รายการ	จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	จริง บางครั้ง	ไม่จริง
1	ฉันรู้ว่าตนเองมีนิสัยอย่างไร				
2	ฉันรู้ว่าตนเองมีจุดดี -จุดด้อยอะไร				
3	ฉันรู้ว่าตนเองมีความแตกต่างจากคนอื่นอย่างไร				
4	ฉันรู้และทำตามหน้าที่ของตนเองเสมอ				
5	ฉันยินดีที่จะรับฟังวิจารณ์จากคนอื่น				
6	ฉันรู้ว่าฉันสามารถทำอะไรได้ดีและทำอะไรไม่ได้ดี				
7	ฉันมักทำในสิ่งที่ตรงข้ามกับความสามารถ				
8	ฉันรู้ว่าตัวเองมีความสนใจในเรื่องใด				
9	ฉันเต็มใจที่จะปรับปรุงข้อบกพร่องของตัวเอง				
10	ฉันภูมิใจในตัวเองเสมอ				
11	ฉันเป็นคนไม่กลัวความผิดหวัง				
12	ฉันสามารถทำงานทุกอย่างได้ดี				
13	ฉันกล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง				
14	ฉันพอใจในความสามารถของตนเอง				
15	ฉันรู้สึกว่าเป็นบุคคลแห่งความล้มเหลวและไม่เคยมีอะไรเท่าเทียมกับคนอื่นได้เลย				
16	ฉันมักจะรู้สึกว่าเป็นคนที่ล้มเหลว				

แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิต

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความเป็นจริง

ข้อ	ประเด็นการสังเกต	ผลการสังเกต		
		ปฏิบัติทุกครั้ง	ปฏิบัติเป็นบางครั้ง	ไม่ปฏิบัติเลย
	เก่งกาจการคิด			
1	แสดงความคิดเห็นของตนเองเกี่ยวกับประเด็น/ สถานการณ์ที่กำหนด			
2	เสนอแนวทางที่หลากหลาย			
3	ยกตัวอย่างประกอบสถานการณ์ได้เหมาะสม			
4	ระบุวิธีการหาข้อมูล			
5	บอกแหล่งข้อมูล			
6	ระบุเหตุและผลของสถานการณ์			
7	จำแนกข้อดีและข้อเสียของสถานการณ์			
	เก่งกาจการตัดสินใจและแก้ปัญหา			
8	สามารถเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับสถานการณ์			
9	สามารถให้เหตุผลประกอบแนวทางที่เลือก			
10	บอกขั้นตอนการปฏิบัติงานได้			
11	ปฏิบัติงานตามขั้นตอน			
12	เมื่อเกิดข้อขัดข้องในวิธีการทำงานสามารถเลือกใช้วิธีการ อื่นได้			
13	รับฟังความคิดเห็นคนอื่นก่อนตัดสินใจ			
14	ปรึกษาครูเมื่อพบว่าเกิดปัญหาในการปฏิบัติงาน			

ข้อ	ประเด็นการสังเกต	ผลการสังเกต		
		ปฏิบัติทุกครั้ง	ปฏิบัติเป็นบางครั้ง	ไม่ปฏิบัติเลย
	เก่งกาจสื่อสารและทักษะทางสังคม			
15	รับฟังผู้อื่นด้วยความตั้งใจ			
16	ใช้น้ำเสียงที่ถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์และบุคคล			
17	พูดคุยกับเพื่อนอย่างเป็นกันเอง			
18	แบ่งปันอุปกรณ์การเรียนให้เพื่อน			
19	ให้ความร่วมมือในการทำงานกลุ่ม			
20	เคารพในข้อตกลงอย่างเคร่งครัด			
21	ใช้สิ่งของส่วนรวมอย่างประหยัด			
	เก่งกาจรู้ควบคุมอารมณ์และจัดการกับความเครียด			
22	ควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ดี			
23	ไม่พูดเสียงดังเมื่อไม่พอใจ			
24	ไม่ทะเลาะกับเพื่อนขณะทำงาน			
25	ไม่พูดกวนเพื่อนขณะนำเสนอได้ไม่ดี			
26	แสดงออกตามที่ตนรู้สึก			
27	หน้าตาเบิกบานแจ่มใส			
28	ร้องเพลงและทำกิจกรรมด้วยความสนุกสนาน			
	เก่งรู้จักและเข้าใจตนเอง			
29	อาสาทำงานที่ตนเองถนัด			
30	บอกเพื่อนในสิ่งที่ตนเองไม่ถนัด			
31	ทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย			
32	แสดงความชื่นชมต่อผลงานของตน			
33	บอกข้อบกพร่องของผลงานและแนวทางการปรับปรุงงาน			
34	กล้าแสดงออกในทางที่ถูกต้อง			
35	อดทน และมุ่งมั่นในการทำงาน			

แบบบันทึกการสะท้อนผลการเรียน

ชื่อ-สกุล..... ชั้น.....

คำชี้แจง ให้นักเรียนเขียนแสดงความรู้สึกและความคิดเห็นตามประเด็นที่กำหนดให้

1. ความรู้สึกของหนูก่อนเข้าร่วมกิจกรรมตามหลักสูตร

.....

.....

.....

2. หนูได้เรียนรู้อะไรบ้างจากหลักสูตร

.....

.....

.....

3. หนูได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมอะไรบ้าง

.....

.....

.....

4. หนูประทับใจกิจกรรมไหนมากที่สุด เพราะอะไร

.....

.....

.....

5. หนูจะนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

6. ความรู้สึกของหนูภายหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมตามหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้

.....

.....

.....

.....

7. ความในใจที่หนูอยากพูดมากที่สุด

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ง
แบบประเมินร่างหลักสูตร

**แบบประเมินร่างหลักสูตร
หลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6**

*****

คำชี้แจง

แบบประเมินร่างหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ท่านซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญได้กรุณาพิจารณาความเหมาะสมและความสอดคล้องระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร

แบบประเมินแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

1. ประเมินความเหมาะสมของร่างหลักสูตร เป็นการพิจารณาส่วนประกอบต่างๆ ของร่างหลักสูตรว่ามีความเหมาะสมเพียงใด
2. ประเมินความสอดคล้องของร่างหลักสูตร เป็นการพิจารณาส่วนประกอบต่าง ๆ ของโครงสร้างหลักสูตรว่ามีความสอดคล้องกันเพียงใด

ขอให้ท่านทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านและขอความกรุณาเขียนข้อเสนอแนะอื่นๆ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรต่อไป และขอขอบคุณท่านเป็นอย่างสูงที่กรุณาเสียสละเวลาในการประเมินร่างหลักสูตรและให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงร่างหลักสูตรให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

ปิยาภรณ์ พุ่มแก้ว

นิสิตระดับปริญญาเอก

สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ตอนที่ 1 ความเหมาะสมของร่างหลักสูตร

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับความเหมาะสมที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

รายการประเมิน	ระดับความเหมาะสม				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด(1)
1. ปัญหาและความจำเป็นของหลักสูตร					
1.1 มีความสมเหตุสมผล.....	.....	.....	.....	.....	.....
1.2 มีความสอดคล้องกับสภาพความจำเป็น ในสังคมปัจจุบัน.....	.....	.....	.....	.....	.....
1.3 มีความจำเป็นต้องพัฒนาหลักสูตร.....	.....	.....	.....	.....	.....
2. หลักการของหลักสูตร					
2.1 ความเป็นไปได้.....	.....	.....	.....	.....	.....
2.2 สามารถนำไปใช้ได้จริง.....	.....	.....	.....	.....	.....
2.3 มีแนวคิดทฤษฎีพื้นฐานรองรับ.....	.....	.....	.....	.....	.....
3. วัตถุประสงค์ของหลักสูตร					
3.1 มีความชัดเจน.....	.....	.....	.....	.....	.....
3.2 ความเป็นไปได้.....	.....	.....	.....	.....	.....
3.3 มีความครอบคลุมทักษะชีวิต.....	.....	.....	.....	.....	.....
3.4 เหมาะสมสำหรับนักเรียน.....	.....	.....	.....	.....	.....
4. โครงสร้างเนื้อหาและเวลา					
4.1 วัตถุประสงค์ของหลักสูตร	.....	.....	.....	.....	.....
4.2 ครอบคลุมทักษะชีวิตที่ต้องการพัฒนา	.....	.....	.....	.....	.....
4.3 การจัดเรียงลำดับเนื้อหา มีความ เหมาะสม.....	.....	.....	.....	.....	.....
4.4 ระยะเวลาที่กำหนดมีความเหมาะสม...	.....	.....	.....	.....	.....
5. แนวการจัดกิจกรรม					
5.1 ความเป็นไปได้.....	.....	.....	.....	.....	.....
5.2 มีความหลากหลาย.....	.....	.....	.....	.....	.....
5.3 กับวัตถุประสงค์.....	.....	.....	.....	.....	.....
5.4 เหมาะสมกับเวลา.....	.....	.....	.....	.....	.....

ตอนที่ 1 (ต่อ)

รายการประเมิน	ระดับความเหมาะสม				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อย ที่สุด(1)
6. กระบวนการจัดการเรียนรู้					
6.1 วัตถุประสงค์ของหลักสูตร	.....	.....	.....	.....	.....
6.2 ลำดับขั้นตอนได้เหมาะสม.....	.....	.....	.....	.....	.....
6.3 มีความเหมาะสมกับวัยของนักเรียน	.....	.....	.....	.....	.....
6.4 มีความเป็นไปได้ในการพัฒนา ทักษะชีวิตของนักเรียน.....	.....	.....	.....	.....	.....
7. สื่อ/ อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้					
7.1 ช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้บรรลุ วัตถุประสงค์ของหลักสูตร.....	.....	.....	.....	.....	.....
7.2 มีความหลากหลาย.....	.....	.....	.....	.....	.....
7.3 มีความเหมาะสมกับวัยของนักเรียน	.....	.....	.....	.....	.....
8. การวัดและประเมินผล					
8.1 ครอบคลุมสิ่งที่ต้องประเมิน.....	.....	.....	.....	.....	.....
8.2 สอดคล้องกับทักษะชีวิตของนักเรียน	.....	.....	.....	.....	.....
8.3 สามารถตรวจสอบการบรรลุ วัตถุประสงค์ของหลักสูตร.....	.....	.....	.....	.....	.....

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 2 ความสอดคล้องของร่างหลักสูตร

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับความเหมาะสมที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

รายการประเมิน	ระดับความเหมาะสม				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
1. ปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรกับหลักการของหลักสูตร.....	.....	.....	.....	.....	.....
2. ปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร.....	.....	.....	.....	.....	.....
3. ปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรกับโครงสร้างของหลักสูตร.....	.....	.....	.....	.....	.....
4. หลักการของหลักสูตรกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร.....	.....	.....	.....	.....	.....
5. หลักการของหลักสูตรกับโครงสร้างของหลักสูตร	.....	.....	.....	.....	.....
6. วัตถุประสงค์ของหลักสูตรกับกิจกรรม.....	.....	.....	.....	.....	.....
7. วัตถุประสงค์ของหลักสูตรกับกระบวนการเรียนรู้.....	.....	.....	.....	.....	.....
8. วัตถุประสงค์ของหลักสูตรกับการวัดและประเมินผล.....	.....	.....	.....	.....	.....
9. โครงสร้างของหลักสูตรกับวัตถุประสงค์....	.....	.....	.....	.....	.....
10. โครงสร้างของหลักสูตรกับกระบวนการเรียนรู้	.....	.....	.....	.....	.....
11. โครงสร้างของหลักสูตรกับการวัดและประเมินผล.....	.....	.....	.....	.....	.....
12. กิจกรรมกับโครงสร้างของหลักสูตร.....	.....	.....	.....	.....	.....

ตอนที่ 2 (ต่อ)

รายการประเมิน	ระดับความเหมาะสม				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด(1)
13. กิจกรรมกับกระบวนการเรียนรู้.....	.....	.....	.....	.....	.....
14. กิจกรรมกับการวัดและประเมินผล.....	.....	.....	.....	.....	.....
15. กระบวนการเรียนรู้กับสื่อ แหล่งเรียนรู้ และ อุปกรณ์.....	.....	.....	.....	.....	.....
16. กระบวนการเรียนรู้กับการวัดและประเมินผล	.....	.....	.....	.....	.....
17. สื่อ แหล่งเรียนรู้ และอุปกรณ์กับการวัดและ ประเมินผล.....	.....	.....	.....	.....	.....

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก จ

ผลการประเมินร่างหลักสูตรและหาคุณภาพเครื่องมือประกอบหลักสูตร

**ผลการประเมินร่างของหลักสูตรทักษะชีวิตโดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6**

ตอนที่ 1 ความเหมาะสมของร่างหลักสูตร

รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					เฉลี่ย	ระดับ ความเหมาะสม
	1	2	3	4	5		
1. ปัญหาและความจำเป็นของหลักสูตร							
1.1 มีความสมเหตุสมผล.....	4	5	5	5	5	4.8	มากที่สุด
1.2 มีความสอดคล้องกับสภาพ ความจำเป็นในสังคมปัจจุบัน.....	5	5	5	5	5	5	มากที่สุด
1.3 มีความจำเป็นต้องพัฒนาหลักสูตร	4	5	5	5	5	4.8	มากที่สุด
2. หลักการของหลักสูตร							
2.1 ความเป็นไปได้.....	4	5	5	5	5	4.8	มากที่สุด
2.2 สามารถนำไปใช้ได้จริง.....	4	5	5	5	5	4.8	มากที่สุด
2.3 มีแนวคิดทฤษฎีพื้นฐานรองรับ.....	4	5	5	5	5	4.8	มากที่สุด
3. วัตถุประสงค์ของหลักสูตร							
3.1 มีความชัดเจน.....	4	5	5	5	5	4.8	มากที่สุด
3.2 ความเป็นไปได้.....	4	5	5	5	5	4.8	มากที่สุด
3.3 มีความครอบคลุมทักษะชีวิต.....	4	5	4	5	5	4.6	มากที่สุด
3.4 เหมาะสมสำหรับนักเรียน.....	4	5	5	5	5	4.8	มากที่สุด
4. โครงสร้างเนื้อหาและเวลา							
4.1 สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร	4	5	5	5	5	4.8	มากที่สุด
4.2 ครอบคลุมทักษะชีวิตที่ต้องการพัฒนา	4	5	5	5	5	4.8	มากที่สุด
4.3 การจัดเรียงลำดับเนื้อหา มีความเหมาะสม.....	4	5	5	5	5	4.8	มากที่สุด
4.4 ระยะเวลาที่กำหนดมีความเหมาะสม	4	5	4	5	5	4.6	มากที่สุด
5. กิจกรรม							
5.1 ความเป็นไปได้.....	5	5	5	5	5	5	มากที่สุด
5.2 มีความหลากหลาย.....	4	4	5	5	5	4.6	มากที่สุด
5.3 สอดคล้องกับวัตถุประสงค์.....	4	4	5	5	5	4.6	มากที่สุด
5.4 เหมาะสมกับเวลา.....	4	4	4	5	5	4.4	มาก

ตอนที่ 1 (ต่อ)

รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					เฉลี่ย	ระดับ ความเหมาะสม
	1	2	3	4	5		
6. กระบวนการจัดการเรียนรู้							
6.1 วัตถุประสงค์ของหลักสูตร.....	4	4	5	5	5	4.60	มากที่สุด
6.2 ลำดับขั้นตอนได้เหมาะสม.....	4	5	5	5	5	4.80	มากที่สุด
6.3 มีความเหมาะสมกับวัยของนักเรียน	4	4	5	5	5	4.60	มากที่สุด
6.4 มีความเป็นไปได้ในการพัฒนา ทักษะชีวิตของนักเรียน.....	4	4	5	5	5	4.60	มากที่สุด
7. สื่อ แหล่งเรียนรู้ และอุปกรณ์							
7.1 ช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้บรรลุ วัตถุประสงค์ของหลักสูตร.....	4	4	5	5	5	4.60	มากที่สุด
7.2 มีความหลากหลาย.....	5	4	4	5	5	4.60	มากที่สุด
7.3 มีความเหมาะสมกับวัยของนักเรียน	4	4	5	5	5	4.60	มากที่สุด
8. การวัดและประเมินผล							
8.1 ครอบคลุมสิ่งที่ต้องประเมิน.....	4	4	5	5	5	4.60	มากที่สุด
8.2 สอดคล้องกับทักษะชีวิตของนักเรียน	4	4	5	5	5	4.60	มากที่สุด
8.3 สามารถตรวจสอบการบรรลุ วัตถุประสงค์ของหลักสูตร.....	4	4	4	5	5	4.40	มาก

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 2 ความสอดคล้องของร่างหลักสูตร

รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					ค่าดัชนี ความสอดคล้อง
	1	2	3	4	5	
1. ปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร กับหลักการของหลักสูตร.....	1	1	1	1	1	1.00
2. ปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร กับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร.....	1	1	1	1	1	1.00
3. ปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร กับโครงสร้างของหลักสูตร.....	1	1	1	1	1	1.00
4. หลักการของหลักสูตรกับวัตถุประสงค์ของ หลักสูตร.....	1	1	1	1	1	1.00
5. หลักการของหลักสูตรกับโครงสร้างของ หลักสูตร.....	1	1	1	1	1	1.00
6. วัตถุประสงค์ของหลักสูตรกับกิจกรรม.....	1	1	1	1	1	1.00
7. วัตถุประสงค์ของหลักสูตรกับกระบวนการ เรียนรู้.....	1	1	1	1	1	1.00
8. วัตถุประสงค์ของหลักสูตรกับการวัดและ ประเมินผล.....	1	0	1	1	1	0.80
9. โครงสร้างของหลักสูตรกับวัตถุประสงค์....	1	1	1	1	1	1.00
10. โครงสร้างของหลักสูตรกับกระบวนการเรียนรู้	1	1	1	1	1	1.00
11. โครงสร้างของหลักสูตรกับการวัดและ ประเมินผล.....	1	0	1	1	1	0.80
12. กิจกรรมกับโครงสร้างของหลักสูตร.....	1	1	1	1	1	1.00
13. กิจกรรมกับกระบวนการเรียนรู้.....	1	1	1	1	1	1.00
14. กิจกรรมกับการวัดและประเมินผล.....	1	0	1	1	1	0.80
15. กระบวนการเรียนรู้กับสื่อ แหล่งเรียนรู้ และ อุปกรณ์.....	1	1	1	1	1	0.80
16. กระบวนการเรียนรู้กับการวัดและประเมินผล	1	0	1	1	1	1.00
17. สื่อ แหล่งเรียนรู้ และอุปกรณ์กับการวัดและ ประเมินผล.....	1	0	1	1	1	1.00

ตาราง 29 แสดงผลการพิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อแบบประเมิน
ทักษะชีวิต ด้านความสามารถในการคิด (คิดอย่างมีวิจารณญาณ)

ข้อที่	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					เฉลี่ย	แปลความหมาย
	1	2	3	4	5		
1	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
2	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
3	0	1	1	1	1	0.80	ใช้ได้
4	0	1	1	1	1	0.80	ใช้ได้
5	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
6	1	1	0	1	1	0.80	ใช้ได้
7	0	1	1	1	1	0.80	ใช้ได้
8	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
9	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
10	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
11	1	0	1	1	1	0.80	ใช้ได้
12	0	0	1	1	1	0.60	ใช้ได้
13	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
14	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
15	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
16	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
17	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
18	1	1	0	1	1	0.80	ใช้ได้
19	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
20	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้

ตาราง 30 แสดงผลการพิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อแบบประเมิน
ทักษะชีวิต ด้านความสามารถในการคิด (ความคิดสร้างสรรค์)

ข้อที่	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					เฉลี่ย	แปลความหมาย
	1	2	3	4	5		
1	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
2	-1	1	1	1	1	0.60	ใช้ได้
3	-1	1	1	1	1	0.60	ใช้ได้
4	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
5	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
6	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้

ตาราง 31 แสดงผลการพิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อแบบประเมิน
ทักษะชีวิต ด้านความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา

ข้อที่	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					เฉลี่ย	แปลความหมาย
	1	2	3	4	5		
1	1	1	-1	1	1	0.60	ใช้ได้
2	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
3	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
4	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
5	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
6	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
8	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
9	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
10	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
11	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
12	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
13	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
14	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
15	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้

ตาราง 32 แสดงผลการพิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อแบบประเมิน
ทักษะชีวิต ด้านความสามารถในการสื่อสารและทักษะทางสังคม

ข้อที่	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					เฉลี่ย	แปลความหมาย
	1	2	3	4	5		
1	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
2	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
3	0	1	1	1	1	0.80	ใช้ได้
4	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
5	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
6	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
8	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
9	0	1	1	1	1	0.80	ใช้ได้
10	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
11	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
12	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
13	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
14	0	0	1	1	1	0.60	ใช้ได้
15	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
16	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
17	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
18	0	0	1	1	1	0.60	ใช้ได้
19	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
20	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
21	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
22	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
23	1	-1	1	1	1	0.60	ใช้ได้
24	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
25	1	-1	1	1	1	0.60	ใช้ได้
26	1	-1	1	1	1	0.60	ใช้ได้

ตาราง 32 (ต่อ)

ข้อที่	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					เฉลี่ย	แปลความหมาย
	1	2	3	4	5		
27	1	-1	1	1	1	0.60	ใช้ได้
28	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้

ตาราง 33 แสดงผลการพิจารณาคำดัชนีความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อแบบประเมิน
ทักษะชีวิต ด้านความสามารถในการควบคุมอารมณ์และจัดการกับความเครียด

ข้อที่	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					เฉลี่ย	แปลความหมาย
	1	2	3	4	5		
1	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
2	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
3	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
4	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
5	1	0	1	1	1	0.80	ใช้ได้
6	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
8	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
9	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
10	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
11	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
12	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
13	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
14	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
15	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้

ตาราง 34 แสดงผลการพิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อแบบประเมิน
ทักษะชีวิต ด้านความสามารถในการรู้จักและเข้าใจตนเอง

ข้อที่	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					เฉลี่ย	แปลความหมาย
	1	2	3	4	5		
1	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
2	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
3	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
4	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
5	1	0	1	1	1	0.80	ใช้ได้
6	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
7	0	1	1	1	1	0.80	ใช้ได้
8	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
9	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
10	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
11	1	0	1	1	1	0.80	ใช้ได้
12	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
13	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
14	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้
15	0	1	1	1	1	0.80	ใช้ได้
16	1	1	1	1	1	1.00	ใช้ได้

ตาราง 35 แสดงผลการประเมินความเหมาะสมของแบบสังเกตพฤติกรรมทักษะชีวิต

ข้อที่	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					เฉลี่ย	ระดับ ความเหมาะสม
	1	2	3	4	5		
1	4	5	5	5	5	4.80	มากที่สุด
2	4	4	5	5	5	4.60	มากที่สุด
3	4	3	5	5	5	4.40	มาก
4	4	3	5	5	5	4.40	มาก
5	4	3	4	5	5	4.20	มาก
6	4	3	5	5	5	4.40	มาก
7	4	3	5	5	5	4.40	มาก
8	4	4	5	5	5	4.60	มากที่สุด
9	4	4	5	5	5	4.60	มากที่สุด
10	4	4	5	5	5	4.60	มากที่สุด
11	4	4	5	5	5	4.60	มากที่สุด
12	4	4	5	5	5	4.60	มากที่สุด
13	4	3	5	5	5	4.40	มาก
14	4	3	5	5	5	4.40	มาก
15	5	5	5	5	5	5.00	มากที่สุด
16	5	5	5	5	5	5.00	มากที่สุด
17	4	5	5	5	5	4.80	มากที่สุด
18	3	5	4	5	5	4.40	มาก
19	4	5	5	5	5	4.80	มากที่สุด
20	5	5	4	5	5	4.80	มากที่สุด
21	4	4	5	5	5	4.60	มากที่สุด
22	5	5	5	5	5	5.00	มากที่สุด
23	5	5	5	5	5	5.00	มากที่สุด
24	5	4	5	5	5	4.80	มากที่สุด
25	5	3	5	5	5	4.60	มากที่สุด
26	3	3	4	5	5	4.00	มาก

ตาราง 35 (ต่อ)

ข้อที่	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					เฉลี่ย	ระดับ ความเหมาะสม
	1	2	3	4	5		
27	4	5	5	5	5	4.80	มากที่สุด
28	3	3	4	5	5	4.00	มาก
29	4	5	5	5	5	4.80	มากที่สุด
30	4	5	5	5	5	4.80	มากที่สุด
31	4	4	5	5	5	4.60	มากที่สุด
32	4	4	5	5	5	4.60	มากที่สุด
33	5	5	5	5	5	5.00	มากที่สุด
34	5	5	5	5	5	5.00	มากที่สุด
35	5	4	5	5	5	4.80	มากที่สุด

ตาราง 36 แสดงผลการประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรทักษะชีวิต
โดยใช้การคิดเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ข้อที่	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					เฉลี่ย	ระดับ ความเหมาะสม
	1	2	3	4	5		
1	4	5	5	5	5	4.80	มากที่สุด
2	4	5	5	5	5	4.80	มากที่สุด
3	4	5	4	5	5	4.60	มากที่สุด
4	4	5	5	5	5	4.80	มากที่สุด
5	4	5	5	5	5	4.80	มากที่สุด
6	4	4	5	5	5	4.60	มากที่สุด
7	5	5	5	5	5	5.00	มากที่สุด
8	4	5	4	5	5	4.60	มากที่สุด
9	5	5	5	5	5	5.00	มากที่สุด
10	4	5	5	5	5	4.80	มากที่สุด
11	4	5	5	5	5	4.80	มากที่สุด
12	4	5	5	5	5	4.80	มากที่สุด
13	5	5	5	5	5	5.00	มากที่สุด
14	5	5	5	5	5	5.00	มากที่สุด
15	5	5	5	5	5	5.00	มากที่สุด
16	5	5	5	5	5	5.00	มากที่สุด
17	4	5	4	5	5	4.60	มากที่สุด
18	4	5	4	5	5	4.60	มากที่สุด
19	5	5	5	5	5	5.00	มากที่สุด
20	5	5	5	5	5	5.00	มากที่สุด
21	5	5	5	5	5	5.00	มากที่สุด
22	4	5	5	5	5	4.80	มากที่สุด
23	5	5	5	5	5	5.00	มากที่สุด
24	5	5	5	5	5	5.00	มากที่สุด
25	5	5	5	5	5	5.00	มากที่สุด

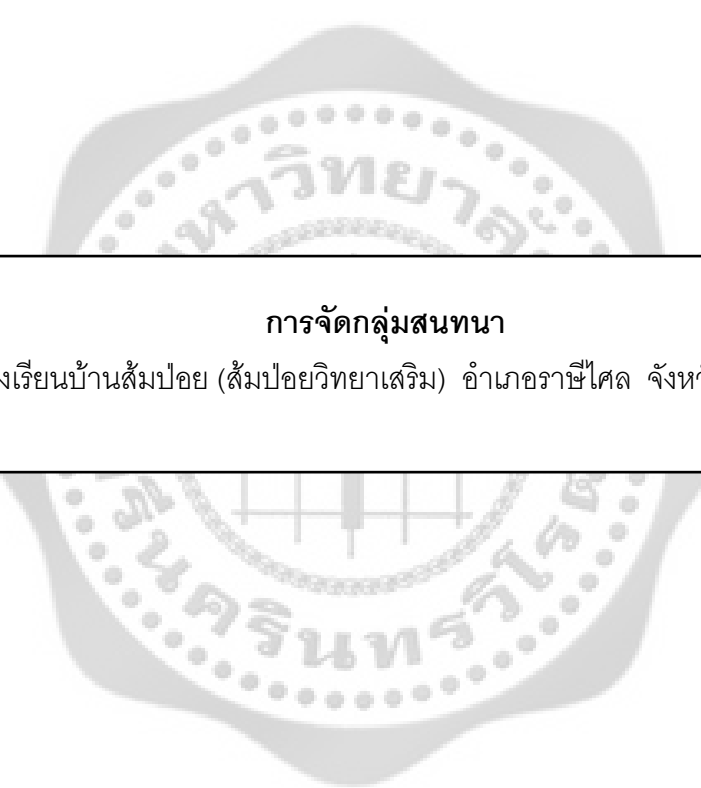
ตาราง 36 (ต่อ)

ข้อที่	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					เฉลี่ย	ระดับ ความเหมาะสม
	1	2	3	4	5		
26	4	5	5	5	5	4.80	มากที่สุด
27	4	5	4	5	5	4.60	มากที่สุด
28	5	5	4	5	5	4.80	มากที่สุด
29	5	5	5	5	5	5.00	มากที่สุด
30	5	5	4	5	5	4.80	มากที่สุด
31	5	5	5	5	5	5.00	มากที่สุด

การจัดกลุ่มสนทนา

ณ โรงเรียนบ้านส้มป่อย (ส้มป่อยวิทยาเสริม) อำเภอราชไศล จังหวัดศรีสะเกษ

ผู้วิจัยกล่าวต้อนรับและนำเสนอภาพรวมของปฏิญญานิพนธ์
แก่คณะผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

ผู้นำสนทนากลุ่ม ทำความเข้าใจกับผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม
เกี่ยวกับประเด็นการสนทนาและกำหนดข้อตกลงในการดำเนินการร่วมกัน

บรรยากาศการสนทนากลุ่ม
ในประเด็น “ทักษะชีวิตที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6”

บรรยากาศการสนทนากลุ่ม
ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มแสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลาย

บรรยายภาคการสนทนากลุ่ม
ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มแสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลาย

จบการสนทนากลุ่ม
ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มถ่ายภาพร่วมกัน

ภาพถ่ายการจัดกิจกรรมตามหลักสูตร

กิจกรรมฝึกสมาธิและความเมตตา
การทำท่าทางประกอบเพลง “ตั้งดอกไม้บาน”

ชื่นชมผลงานจากการร่วมระดมความคิดและฝึกแก้ปัญหา
ในกิจกรรม “หอคอยสามัคคี”

ร่วมกันออกแบบแผนที่ความคิดตามจินตนาการ
ในประเด็น “ผลเสียของการขับขี่มอเตอร์ไซด์ซึ่ง”

ร่วมกันนำเสนอผลงานของกลุ่ม
การเขียนแผนที่ความคิด ในประเด็น “แนวทางสร้างความเมตตา”

เรียนรู้จากวิทยากรเจ้าหน้าที่ตำรวจ
ในหัวข้อ “เรื่อน่ารู้...สู่ภูมิคุ้มกัน”

เรียนรู้จากวิทยากรพยาบาลวิชาชีพประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล
ในหัวข้อ “เป็นหนึ่งในอย่างมั่นใจ”

เรียนรู้และฝึกปฏิบัติตนโดยได้รับความกรุณาจากพระวิฑยากร
กิจกรรม “ธรรม-ทำดี มีทักษะชีวิต”

เรียนรู้และฝึกปฏิบัติตนโดยได้รับความกรุณาจากพระวิทยากร
กิจกรรม “ธรรม-ทำดี มีทักษะชีวิต”

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางปิยาภรณ์ พุ่มแก้ว
วันเดือนปีเกิด	4 เมษายน 2517
ภูมิลำเนา	อำเภอราชสีไศล จังหวัดศรีสะเกษ
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	110 หมู่ที่ 11 ตำบลส้มป่อย อำเภอราชสีไศล จังหวัดศรีสะเกษ 33160 โทร.0-4591-3587
หน้าที่การงานปัจจุบัน	ดำรงตำแหน่ง ครู อันดับ คศ. 2
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนบ้านหนองหมี่หัวดง (ประชาวิทยาจารย์) ตำบลหนองหมี่ อำเภอราชสีไศล จังหวัดศรีสะเกษ
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2534	มัธยมศึกษาปีที่ 6 ร.ร.สตรีสิริเกศ จ.ศรีสะเกษ
พ.ศ. 2539	กศ.บ. (การประถมศึกษา) เกียรตินิยมอันดับ 2 (โครงการครูทายาท) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จ.มหาสารคาม
พ.ศ. 2550	กศ.ม. (การประถมศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. 2555	กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ